memorii | jurnale

CARTEA ANULUI ÎN TOPUL *KIRKUS REVIEWS*

AYELET TSABARI

Arta de a-ți lua rămas-bun

O POVEȘTE DE VIAȚĂ

O voce care surprinde cu limpezime și talent viața în toată complexitatea ei.
—*BOOKLIST*

O carte profundă. Cititorii vor fi impresionați de această poveste intimă, plină de farmec.
—*PUBLISHERS WEEKLY*

HUMANITAS

Ayelet Tsabari s-a născut în Israel într-o familie de origine yemenită. După efectuarea stagiului militar obligatoriu, a călătorit mulți ani prin Europa, Asia și America de Nord. În 1998 s-a stabilit în Vancouver, unde a studiat filmul și fotografia la Capilano University. A regizat două filme documentare, unul dintre ele fiind premiat la Palm Spring International Short Film Festival.

A început să scrie în limba engleză în 2006. A studiat scrierea creativă la Simon Fraser University, la Guelph University și la University of King's College. Este în prezent profesor de scriere creativă la aceste din urmă două universități și la Universitatea din Tel Aviv.

Prima ei carte, *The Best Place on Earth* (*Cel mai bun loc de pe pământ*), a fost distinsă cu premiile Sami Rohr și Edward Lewis Wallant, ambele destinate scriitorilor de limbă ebraică.

Arta de a-ți lua rămas-bun, cel de-al doilea și cel mai recent volum al său, a primit Canadian Jewish Literary Award și a fost finalistă la The Vine Awards și la Hilary Weston Writers' Trust Prize.

A fost numită cartea anului 2019 de Apple Books, *Kirkus Reviews* și CBC.

AYELET TSABARI

Arta de a-ți lua rămas-bun

O POVESTE DE VIAȚĂ

Traducere din engleză și note
de Ioana-Raluca Flangea

Ayelet Tsabari
The Art of Leaving
Copyright © 2019 by Ayelet Tsabari
All rights reserved.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS, 2021, pentru prezenta versiune românească (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-50-7335-0 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Familiei mele iubite

Probabil că acasă nu e un loc, ci doar o condiție irevocabilă.

—James Baldwin, *Camera lui Giovanni*

I. ACASĂ

Am stat pe genunchii altora. Stomacul lor mi-era coloană vertebrală, brațele lor – pereți pentru mine. Casa mea era construită din oameni. —Maya Tevet Dayan, *Acasă*

În vis ne îmbrățișăm ca doi adulți

Pentru cea de-a zecea mea aniversare, tata mi-a promis că-mi va publica scrierile într-o carte.

— O carte adevărată?

— O carte adevărată. Adună tot ce-ai scris mai bun.

Am început să scriu încă de când am învățat alfabetul. Când am terminat clasa întâi, deja meșteream cărți din caietele de la școală, cu tot cu coperte ilustrate și reclamă pe spate. Încropisem chiar și o bibliotecă numai cu volumele mele, la care erau abonați vecinii și verii mei. Atașasem un buzunăraș pentru fișa de la bibliotecă pe spatele fiecărui caiet și fasonasem și o ștampilă, scobind literele într-o gumă de șters.

Și tatăl meu avea obiceiul scrisului; îi văzusem notițele în sertarul de la noptieră – fragmente de poezii, scrisori neexpediate, cu scrisul lui de mână artistic, cu litere lungi și rotunjite, întotdeauna cu cerneală neagră. Pe fundul sertarului am găsit o revistă îngălbenită cu titlul *Afikim*, în care apăruse una dintre poeziile lui, singura publicată.

În ziua aceea, când mi-a făcut tata promisiunea, m-am încuiat la mine în cameră și am scris până la ora cinei. Am continuat și după cină. Până a doua zi, umplusem un caiet cu povestea unei fetițe care se adaptează la noua ei școală. Familia mea trecuse printr-o mutare la începutul anului, așa că am inventat povestea inspirându-mă din experiența proprie. Când am terminat-o, i-am prezentat mândră opera mea lui tata. El se odihnea în pat, pe un teanc de perne, fiindcă ieșise de curând din spital.

— Ce-i asta? a spus el.

— O carte, așa cum mi-ai cerut.

El a dat paginile și a râs.

— Ai scris toate astea ieri?

— Da, mi-am umflat eu pieptul.

A pus caietul deoparte.

— Ar trebui să-ți ia mai mult de-o zi să scrii o carte. Mai ai timp până împlinești zece ani.

— Dar nici n-ai citit-o! am protestat eu. De unde știi că nu-i bună?

Mi-a promis c-avea s-o citească.

După câteva zile, când mă întorceam de la bibliotecă ținând strâns la piept două cărți, am văzut o ambulanță parcată pe trotuarul din fața casei noastre; clipitul ei portocaliu lumina intermitent tufele de trandafiri la intervale regulate de timp – semn că era venită cu treabă.

*

După ore, Nurit și cu mine mergem de regulă la ea acasă, fiindcă la ea e mereu liber, iar la mine nu e niciodată. Cheia de la casă atârnă la gâtul lui Nurit asemenea unui pandantiv, de șireturile pantofilor are cusute fise de telefon, în caz de urgență. La mine, dacă nu e la spital să-l vadă pe tata, mama e acasă cu bebelușul, iar sora mea mai mare și alți trei frați mai mari sunt la ei în camere, sau în bucătărie, sau în camera de zi, sau jos, unde joacă ping-pong cu prietenii lor. În fiecare zi mai vin în vizită și mătușile, și unchii, și verișorii, la masa de prânz sau la o cafea și-o prăjitură după-amiaza, sau doar la o vorbă. La noi acasă e ca la gară, zice mama adeseori oftând, deși pare că, în taină, asta îi face plăcere.

În zilele când vine Nurit pe la mine, de cele mai multe ori după-amiezile, când mama trage un pui de somn, mergem sus pe acoperiș. De acolo poți vedea clădirile cu dâre lăsate de ploaie și balcoane care ies

în afară, cu acoperișurile albe, plate, pe care stau înghesuite antene cocârjate, rezervoare pentru apă și panouri solare strălucitoare. Copiii stau pe pervazurile ferestrelor și-și leagănă picioarele printre gratiile de fier; șiruri de rufe colorate zâmbesc de sub geamuri. Dacă te uiți spre est, poți vedea unde se termină Petah Tikva, copacii care străjuiesc autostrada ce duce la aeroport și, la orizont, dealurile din Rosh HaAyin, cu conturul lor ondulat. La vest de noi, unde se termină strada Jabotinsky, mereu aglomerată, se află Tel Aviv, orașul cel mare, cu străzi înguste, și plaje cu nisip alb, și promisiunea că dincolo de țărmurile lui se află lumea întreagă. Deasupra noastră fac cercuri avioanele, aidoma unor pescăruși înfometați înainte de aterizare, și uneori mai trec zumzăind avioane de război în drumul lor la nord de graniță. Războiul e departe, însă noi îl vedem întipărit pe fețele adulților: în obrajii lor încordați, în șanțul dintre sprâncene. Îl auzim în muzica de la radio, în melodiile frumoase care vorbesc duios despre moarte și despre pământul care ne umple de o dulce tristețe.

Noua noastră casă e în Mahane Yehuda, un cartier din Petah Tikva înființat de imigranți yemeniți la începutul secolului XX. Strada principală – scurtă, cu clădiri butucănoase înghesuite unele într-altele ca niște vagoane de tren deraiat – se ascunde după un rând de chiparoși, de palmieri țepoși cu frunzele ca niște fântâni arteziene și după o casă abandonată înfricoșătoare, cu scara ruptă, suspendată în aer, care duce către un etaj doi care nu există.

Nurit și cu mine ne jucăm în pod, un alcov triunghiular mititel de sub acoperișul înclinat, la care poți ajunge printr-o gaură în perete. Alteori, fratele meu cu trei ani mai mare își invită prietenii acolo ca să facă muzică, și asta nu-i corect, fiindcă el are camera lui, iar eu trebuie s-o împart pe-a mea cu un

bebeluș.

Nurit și cu mine nu avem secrete. Eu sunt singura care știe că mama ei a avut un accident în tinerețe: și-a prins frumosul păr lung negru într-un ventilator industrial din fabrica unde lucra și de-aia acum poartă perucă. Nu am spus nimănui niciodată nimic despre asta, dar, de fiecare dată când trec pe lângă un ventilator mare, îmi imaginez cum îmi e smuls părul din cap. Nurit este și prima persoană pe care am sunat-o după ce a făcut tata infarct.

Infarctul lui Aba a avut loc în primul *sabat* din septembrie 1982, la două zile după ce începusem clasa a patra. Mă jucam cu Keren, vecina mea care locuiește la câteva case mai încolo, cu toate că familia ei nu este originară din Yemen. Mai sunt alte câteva familii ca a ei pe strada noastră, ademenite de prețurile mici și apropierea de centrul orașului. Cei doi frați ai lui Keren sunt în aviația militară, așa că ea știe chestii despre războiul din Liban, care a început astă vară, când trupele israeliene au ajuns tocmai până la Beirut. Primăvara trecută, când am văzut la televizor copii israelieni care se zbăteau și loveau plângând pentru că-i evacua armata din casele lor, Keren a fost cea care mi-a explicat de ce ne retrăgeam din Yamit, care se află în Peninsula Sinai, și cum era un lucru bun că o retrocedam Egiptului, fiindcă acum puteam și noi să avem pace și să mergem să vedem piramidele. Odată mi-a împrumutat o carte strict secretă, folosită de aviația militară, care-i învăța pe soldați cum să identifice avioanele de război, iar eu am studiat-o cu atenție ca să pot identifica pe cer avioanele inamice.

Eram în camera lui Keren când a venit sora mea să mă ia. Sora mea are șaisprezece ani. Se îmbracă cu *gealabiya*[1] brodate, lălâi, pe care și le cumpără de la negustori arabi din Jaffa, și umblă desculță. Deasupra patului are un afiș cu Janis Joplin care urlă într-un

microfon și are părul în toate direcțiile, ca tentaculele unei caracatițe. La ea în dormitor miroase a fum și a tămâie. În vechiul apartament stăteam cu ea în cameră și adormeam în foșnetul paginilor pe care le citea. Acum nu mă mai lasă să intru deloc la ea în cameră. Când nu e acasă, mă strecor și cotrobăi după jurnale și scrisori secrete. Deschid sertarele de la dulapul cu haine și mă dau cu farduri și parfum de la ea, în speranța că se va lipi și de mine un pic din felul ei de-a fi, pe care-l admir.

— Trebuie să vii acasă, spune sora mea.

— De ce?

— Pentru că.

— Dar de ce? Ima nu se supără.

Sora mea se uită scurt la podea, apoi se așază, în cele din urmă, pe patul lui Keren. Eu iau loc lângă ea.

— Aba a făcut infarct când juca fotbal, spune ea. Acum e la spital.

Keren îmi pune mâna pe braț și îmi povestește că și tatăl ei a avut un infarct cu câțiva ani în urmă. L-au dus la spital cu elicopterul.

— Acum e bine, spune ea. Și tatăl tău va fi bine.

Mă gândesc la ce mi-a spus Keren în următoarele câteva săptămâni în care tata e când la spital, când acasă, din ce în ce mai slab și mai neputincios. Oare cât i-a luat tatălui ei să se facă bine? N-o întreb niciodată.

Aproape în fiecare zi, Nurit și cu mine vorbim despre băieți – așa, ca Danny, care are părul de culoarea grâului și ochii albaștri-cenușii. Danny nu e la fel de popular precum prietenul meu Alon, care e sportiv și mișto. Danny nu face sport, el e bun la mate. Nurit crede că-i place de mine. Dau din mână a nepăsare și-i zic că-i nebună, dar în sufletul meu fac un mic dans de bucurie.

Alon mi-a cerut prietenia anul trecut, în clasa a

treia. Tocmai venisem la școala cea nouă. Ne jucam de-a v-ați ascunselea după ore sub o clădire de birouri de pe strada Bialik și, când m-am ascuns după o tufă de hibiscus, Alon a îngenuncheat alături. Am stat pe vine în liniște ceva vreme. Aveam palmele reci și umede. M-a privit și mi-a zis „Vrei să fii prietena mea?“ Eu m-am înroșit și am spus: „Dar tu nici măcar nu mă cunoști“. Și el a zis: „Ce cunosc îmi place“. Așa că eu am zis: „Bine, da“. Am stat o vreme de vorbă, cu toate că jocul se terminase și cineva striga: „Hai, toată lumea afară“. Când ne-am dus lângă ceilalți, eram roșie la față și zâmbeam întruna, și o fată Iris s-a uitat ciudat la mine. Nu știam că-i place de Alon. Nu știam că fusese prietenul ei în clasa a doua.

Câteva săptămâni mai târziu, Iris și alte fete m-au încolțit în pauza mare și mi-au spus că sunt prea snoabă și fițoasă, că voiam să fac eu mereu regulile și că ele nu se mai joacă de-acum încolo cu mine. Când am venit acasă la prânz, plângeam, și Aba s-a așezat la mine pe pat și m-a pus să-i povestesc tot. Aba mereu mă ascultă. Nu ca Ima, care doar dă din cap în timp ce împăturește rufele sau spală vasele. În ziua aia, după prânz, m-a dus la el la serviciu și mi-a cumpărat de la magazinul de delicatese europene de lângă birou o gogoașă cu gem de căpșuni, pudrată cu zahăr. În drum spre casă, stăteam pe bancheta Fordului lui Cortina verde-măsliniu și l-am auzit vorbind în engleză cu fratele lui, ca să nu înțeleg eu, dar eu am înțeles. A spus: „E tristă fiindcă fetele zic că se poartă ca o prințesă“.

Când mă duc să-l văd pe Aba la spital, îmi pare slab și cu privirea obosită, dar încă zâmbește. Asistentele sunt foarte drăguțe cu el și-i spun „dragule“, îmi dau seama că-l plac. Toată lumea îl place pe tata: oamenii de la magazinul de delicatese, care-mi dau gogoși pe

gratis; secretara lui, care se ridică întotdeauna în picioare când intră el pe ușă; necunoscuții de pe stradă care-i strâng mâna plini de entuziasm; și clienții lui, pe care-i mai văd când mă duc la el, la biroul lui de avocat – majoritatea persoane în vârstă din Sha'ariya, un cartier mic de yemeniți de la marginea Petah Tikva-ului. Îi mulțumesc în mod repetat, copleșiți de emoție, până când el dă din mână jenat și spune: „Nu vă faceți griji. Mă plătiți când puteți“, sau alteori: „E în regulă. Rugați-vă pentru mine la sinagogă“.

Aba mă întreabă ce-am mai scris, ce-am mai citit. Înainte de infarct scrisese „capodopere“ pe o cutie veche de pantofi și o umpluse cu cărțile pe care credea că o să vreau să le citesc, ca să discutăm apoi despre ele: *Ocolul Pământului în 80 de zile*, *Micuțele doamne*, *David Copperfield* și *Oliver Twist*. Vreau să mă urc în pat și să mă cuibăresc lângă el, dar mama zice că n-am voie.

Noaptea, înainte să mă culc, mă rog la Dumnezeu să-l facă bine pe Aba și sper că Dumnezeu ascultă, cu toate că familia mea nu e foarte credincioasă – la noi se conduce mașina, ne uităm la televizor și pornim aparatele electrocasnice de sabat. Sper că Dumnezeu își amintește că, înainte să se-mbolnăvească, Aba mergea săptămânal la sinagogă și ajuta benevol oamenii. Atunci când mă descalț, dacă una din tălpi e îndreptată spre tavan, o pun imediat cum trebuie, fiindcă *Savta*[2] mea, mama lui mama, care a venit din Yemen, mi-a spus odată că e urât să-i arăți Lui talpa murdară a pantofului. Savta își condimentează propozițiile cu „Doamne, fie-ți milă“ sau „*Insha' Allah*“, care-nseamnă „Facă-se voia Domnului“ în arabă. Caută-n sus, spre cer, scutură din cap, oftează și-și lovește coapsele, și eu știu că Îi vorbește, probabil îi face raportul ghinioanelor pe care le-a avut: i-a murit bărbatul, fratele ei a fost ucis în

război, mama ei a abandonat-o când avea abia doi ani și nu știe nimeni de ce. Ce n-aș da să am și eu o relație atât de inocentă și directă cu Dumnezeu!

De Yom Kippur[3], hotărăsc să țin și eu post ca mama și frații mei mai mari, pentru a mă căi fiindcă am furat lucruri de la sora mea și pentru celelalte rele pe care le-am comis tot anul și pe care nu mi le mai amintesc. Știu că nu e obligatoriu să postești înainte de *bat mitzvah*, însă vreau să-i demonstrez lui Dumnezeu că sunt serioasă.

Yom Kippur a fost mereu sărbătoarea mea preferată, cu toate că e o zi a ispășirii, în care trebuie să suferi, nu să te distrezi. Totul este altfel de Yom Kippur. Timp de 25 de ore nimeni nu conduce mașina. Nu se dau telefoane. Nu se văd clipind ecranele televizoarelor prin ferestrele deschise. Toată lumea se plimbă alene pe străzile întunecoase și pustii, copiii aleargă pe lângă biciclete, se opresc la semafoare și se prefac că sunt automobile. Ima aprinde câteva lumini înainte de începerea postului și nu avem voie să le stingem până nu se termină. Uneori, din obișnuință, apăs pe întrerupător ca să sting lumina când ies de la baie, dar apoi o aprind imediat la loc ca să nu observe Ima, și asta înseamnă c-am făcut două lucruri interzise în loc de unul. Poate chiar trei, dacă pui la socoteală c-am vrut s-ascund greșeala.

De fiecare Yom Kippur, copiii de la noi din clasă se întâlnesc în parcul de pe strada Rothschild. Anul ăsta, fiecare vine cu bicicleta și o să mergem până la capătul orașului, la Geha Interchange, intersecția de unde pornește șoseaua spre Tel Aviv. Nurit este singura care știe că nu știu să merg pe bicicletă. Aba mi-a cumpărat bicicletă după ce am găsit *afikoman*-ul[4] la cina rituală[5] de la Paștele trecut. Bucata de *matzo* era ascunsă în cutele draperiei din casa lui

Savta, și unchiul Aaron, care știa că nu o mai găsisem niciodată, e posibil să-mi fi făcut cu ochiul, ca să mă încurajeze, când am început să pipăi materialul. Aba mi-a promis că mă-nvață el să merg pe bicicletă, dar pe urmă s-a îmbolnăvit și acum pe bicla mea se pune praful în garaj și toată lumea are alte griji pe cap.

— Putem să mergem pe jos până la Geha, spune Nurit. Avem toată seara la dispoziție.

Pornim la drum după ce începe postul. Mergem în zigzag pe străzile din oraș; luminile se aprind cu un clic și pictează pavajul tocit într-un portocaliu strălucitor. Mergem până când ne ard picioarele și ne amorțesc; foamea mușcă din mine: mâinile ei micuțe-mi înțeapă stomacul pe dinăuntru. Mergem mai mult decât am mers vreodată în viața mea. Îmi tot plimb saliva în gură în speranța că-mi va ostoi setea, dar degeaba. Când ajungem la Geha, nodul de autostrăzi se intersectează deasupra noastră, mult mai mare decât se vede prin geamul unei mașini, un monstru cenușiu, tăcut, cu brațele formate din ieșirile curbate de pe ambele părți. Semafoarele continuă să-și schimbe culorile la intervale regulate, colorând de fiecare dată asfaltul în altă lumină, ca la discotecă. Atmosfera e de sărbătoare: copii care dau ture pe biciclete şi se adună în grupuri pe marginea bordurii și stau în mijlocul autostrăzii numai pentru că se poate. Suntem cu toții beți de fericire c-am cucerit acest teritoriu al adulților și nimeni n-are remușcări sau păreri de rău. Apoi strigă cineva „Ambulanța!“ şi fugim toți pe margine ca să ne uităm cum trece ambulanța cu viteză mare. Ar putea fi o viitoare mamă care trebuie să ajungă urgent în sala de nașteri, însă sunetul sirenei îmi face inima să bată mai tare și tot restul serii mă căiesc plină de seriozitate.

A doua zi de dimineață, mă trezesc și din greșeală las să-mi intre un pic de apă în gură în timp ce mă spăl pe dinți. Nici măcar nu e atât de multă cât să-mi

potolească setea, dar deja mă simt de parcă am trișat. Mai târziu, terminată de foame, mănânc struguri nespălați stând în picioare în fața frigiderului deschis, în lumina lui fluorescentă.

Săptămâna următoare e *Sucot*[6] și luăm o cină festivă acasă la Savta. Savta locuiește în Sha'ariya, la numai cinci minute de mers cu mașina de la noi de acasă. Nu știu de ce – poate pentru că e la periferia orașului sau pentru că a fost populată cu imigranți veniți mai de curând –, Sha'ariya parcă este o altă țară, probabil e ca Yemenul, rustică și veche, și cu același veșnic miros de supă yemenită aromatizată cu turmeric, schinduf, coriandru și ghimbir. La Savta acasă nu-s nici jucării, nici dulciuri, nici cărți și nici filme. Ea se-mbracă cu rochii largi care fâlfâie, are părul cărunt acoperit cu o basma și ochelari cu lentile groase care-i măresc ochii batjocoritori și grimasa imperturbabilă.

În camera de zi de la Savta îmi place tare mult să mă uit la un portret de familie alb-negru care îngălbenește pe zi ce trece. Bunica, bunicul, care a murit când eram eu mică, cu cei șase copii, îmbrăcați cu hainele cele bune, zâmbind fermecător cu toții, mai puțin mama mea, copilul bosumflat din colț, cu zulufii negri prinși într-o agrafă, cu un umăr mai sus, buzele răsfrânte și fruntea încrețită. Mătușile mele râd toate și spun că de-acolo am moștenit botul. Știu că mama a moștenit expresia asta de la mama ei, doar că, în fotografie, Savta zâmbește mai larg decât am văzut-o vreodată în realitate, e relaxată, fără un rid pe față, cu privirea caldă. Pare tânără, frumoasă și fericită. Mi-ar fi plăcut să o cunosc pe-atunci.

Unchii mei iau pe sus masa mare din sufragerie și o duc în *sukkah*[7], pe care l-au montat în curtea din față: cearșafuri albe prinse de stâlpi formează pereții, iar acoperișul e făcut din frunze uscate de palmier. Pe

cearșafuri sunt prinse cu bolduri desene festive de-ale mele și de-ale verilor mei, de tavan sunt agățate ghirlande de hârtie colorată. În rest e ca de obicei: unul din unchii mei spune rugăciunea *kiddush*[8] cu accentul cântat, vălurit, de Yemen, și noi toți cântăm „Amin“ într-un glas. Dăm cupa din mână-n mână și sorbim câte-un strop de dulceață roșu-închis care ne ustură pe gât și ne arde-n stomac. Una dintre verișoarele mele își aruncă pe față o *lahoh* – pâinea lipicioasă yemenită plină de găuri – și acum zici că are o mască tâmpită, iar noi ceilalți chicotim aplecați peste castroanele cu supă galbenă.

După cină, mama, mătușile și verișoarele mele strâng vasele murdare și le duc în casă, iar bărbații își întind picioarele și discută despre politică, războiul din Liban, protestele de amploare din Tel Aviv de săptămâna trecută sau dacă Ariel Sharon trebuie sau nu să-și dea demisia din funcția de ministru al apărării. Sparg semințe de floarea-soarelui și scuipă cojile formând grămăjoare lângă ceștile de cafea. Mă uit cum verii mei se cocoață la tații lor în poală, cum lenevesc obosiți pe piepturile lor largi, și mă simt de parcă mi-a rămas un os în gât. Când nu se uită nimeni, mă târăsc de-a bușilea sub masă, stau acolo cu genunchii la piept, și mă uit la picioarele lor și-mi rod unghiile până când începe să doară. Mă fac mică, invizibilă. Mă pricep la asta. Sunt flexibilă și agilă și mă pot strecura în cele mai înguste spații, cum ar fi nișa de la capătul scării, care duce pe acoperiș, toboganul pentru rufe murdare sau făgașul pe care l-am curățat eu sub o tufă, în spatele casei, printre măslini. Odată am adormit în spațiul strâmt dintre canapea și perete și toată lumea a înnebunit căutându-mă.

Savta ridică fața de masă și mă împunge cu cotul, indicându-mi bucătăria. Mă târăsc afară, îmi trag picioarele, adusă de spate, dar, în loc să intru în

bucătărie, mă uit pe fereastră la femei: sunt gălăgioase, și rotunjoare, și încăpățânate, și fermecătoare, cu buclele lor săltărețe, coafate sau vopsite cu henna, scot silabe melodioase guturale precum *het* și *ayin* – pe care eu le înghit, le aplatizez, fiindc-am învățat să le pronunț greșit la școală, ca evreii aşkenazi[9]. Ele umplu camera aceea micuță cu mișcările lor, cu parfumuri, cu trăncăneală și hohote de râs.

Apa curge, mâncarea e pusă în castroane și depozitată în frigider. E ca și cum aș avea acces la o comunitate secretă de femei și am fost invitată să mă scald în splendoarea feminității lor datorită ADN-ului și genului meu. Par fericite, mulțumite că fac ceea ce fac, că sunt laolaltă, însă eu urăsc să spăl vase și nu-mi place cum miroase la Savta în bucătărie după ani și ani în care s-au copt și râncezit condimente acolo. Mătușile mele îi spun mamei că e numai vina ei că sunt atât de leneșă, că ea m-a răsfățat fiindcă am fost cea mai mică din familie timp de șapte ani, până s-a născut frate-miu.

Mă uit înapoi la drumul de pământ. În întuneric abundă sălbăticiunile: greierii țârâie asurzitor în fundal și alte creaturi fojgăie prin copaci și în ascunzișuri. Celelalte *sukkah* de pe stradă sunt iluminate puternic, ca niște cuburi plutitoare de lumină în noapte, cu oamenii dinăuntru abia schițați, asemenea teatrului de păpuși cu umbre pe care l-am văzut la școală. Ridică paharele, farfuriile și furculițele clincăne. Cântă cântece de sărbătoare, cu vocile bubuind în aerul răcoros. Stau în picioare pe întuneric și mă uit la viețile lor.

În octombrie, când începe să se facă răcoare seara, Ima dă jos încălzitorul pe gaz, și de sus, din dulap, coboară saci cu haine groase care miros a mucegai și a iarnă, și acolo găsesc puloverul pe care mi l-a împletit ea anul trecut, când avea timp să tricoteze,

cel cu dungi albastre și roz. Îmi afund nasul în el și miros amintirea vremurilor în care îl purtam, atunci când Aba era bine, iar Ima era fericită. Fiecare lucrușor este acum o amintire a zilelor când era mai bine.

Vineri, la o petrecere în clasă, Alon și cu mine dansăm pe o melodie lentă printre alte perechi, și spațiul dintre noi doi pare ocupat, de parcă ar mai fi un corp la mijloc. Nu prea reușim să ne sincronizăm mișcările: unul din noi e mereu puțin în urmă, nu ține pasul. Săptămâna trecută, după ore, am fugit și m-am urcat pe un gard, iar Alon a zis: „De ce trebuie să faci mereu pe dura? De parc-ai fi băiat?“ Am închis ochii și pentru o clipă mi-am imaginat că dansez cu Danny.

În pauza mare, stau pe băncile de piatră și mă uit la băieții care joacă fotbal. Alon marchează și apoi dă o tură de teren, zâmbind. Ridică brațul de parc-ar fi Oded Machnes, cel mai bun jucător din țară, când îl arată la televizor. Ce-i mai place să se dea mare lui Alon! Înainte îmi făcea cu mâna, iar eu stăteam mai dreaptă, mândră că e prietenul meu. Acum nu mai face asta. Privirea-mi rătăcește, caut prin mulțime să văd unde-i Danny. El și cu Yoel ne-au invitat pe mine și pe Nurit să lucrăm împreună la un proiect de grup după ore. Îl văd stând lângă niște tocilari pe marginea de protecție. Este fix opusul lui Alon: umil, vorbește cu blândețe, este primul dintr-un lung șir de băieți și bărbați de care o să mă îndrăgostesc fiindcă par să aibă sensibilitatea tatălui meu. Se uită la mine și zâmbește, iar eu mă uit la picioare cu obrajii în flăcări.

Danny stă într-un bloc nou vizavi de școală. Zidurile tencuite sunt încă albe, dar se vor înnegri peste ani de la ploaie și smog. De la el din cameră se văd livezile de portocali de la marginea orașului. În loc de pardoseală din gresie, el are mochetă albastră din perete-n perete care-mi gâdilă tălpile. Îmi curbez

degetele de la picioare ca să strâng cu ele firele. Mama lui Danny ne servește cu napolitane cu ciocolată și sirop de zmeură cu apă. Învățăm, apoi jucăm un pic Monopoly, iar Danny mă privește pe furiș când are impresia că nu mă uit. Nurit zice că-i prea timid. Aproape că nu vorbește deloc la ore, cu toate că e extraordinar de deștept și știe răspunsul la aproape orice întrebare. E și haios. Râdem la glumele celuilalt, ceea ce nu pot să zic despre Alon, fiindcă el e complet lipsit de simțul umorului.

Uneori, în vis, ne îmbrățișăm ca doi adulți.

Când Aba vine acasă de la spital după vreo câteva săptămâni, fratele meu și cu mine suntem așa de încântați, că sărim în patul lui până țipă Ima la noi să ne potolim. Mă cuibăresc lângă Aba și-i citesc ultimele mele poezii. Îi simt corpul osos și fragil. Facem scurte plimbări, și uneori ne întâlnim din întâmplare cu cineva cunoscut, iar Aba se oprește și stă de vorbă pe îndelete, iar eu încerc să am răbdare și să nu mă foiesc. În cartier toată lumea îl știe pe tata. Cunoscuții îi strâng palma cu ambele mâini, apoi mă ciupesc pe mine de obraz și mă mângâie pe cap.

Într-o noapte mă trezesc vocile grăbite din camera de zi și tropăitul pașilor pe scări. Ies tiptil de la mine din cameră și privesc de pe podest. În living sunt paramedici, Aba e întins pe o targă. Ima îl ține de mână și aprobă ce-i spune paramedicul cu sprâncenele încruntate. Aba a stat acasă doar o săptămână.

În nopțile de după plecarea lui Aba la spital aud plânsete înăbușite furișându-se prin pereți.

Mătușile mele îi spun lui Ima că ar fi bine să meargă la un anumit rabin, un *mekubal*[10], care poate îndepărta blestemul.

— Cineva te-a blestemat, spune sora ei mai mică

în timp ce fumează la geam, cu părul plin de zulufi strâns într-un coc neglijent.

— Aiurea, gesticulează Ima a neîncredere.

Fețele mătușilor mele sunt variante ale chipului mamei, asemenea unor portrete copiate cu mici modificări. Toate sunt frumoase și muncite, cu fețele brăzdate de anii în care au crescut o droaie de copii, au făcut mâncare, curățenie și cumpărături, au alăptat și nu au dormit nopțile. În ciuda greutăţilor, frumusețea lor parcă se desăvârșește cu trecerea anilor. Mi-ar fi plăcut să fi moștenit frumusețea din partea mamei, nu nervii și îmbufnarea.

Stau jos la masa din bucătărie, beau cafea turcească cu lapte din cești de sticlă – la fund se vede stratul gros de zaț – și mănâncă fursecurile *ka'adid* ale mamei, sfărâmicioase și pline de pistruii semințelor de chimen negru. Mătușa cea mai în vârstă, Rivka, îl leagănă pe genunchi pe frățiorul meu, care râde și țipă. Ima se încruntă la cafeaua ei. Acum are obrajii căzuți și pielea galben-pământie.

Până la urmă, mătușile mele se duc la rabin fără ea. La întoarcere spun că rabinul știa că incidentul s-a petrecut în apă.

— Dar nu-i adevărat, spune Ima. Juca fotbal.

— Lângă piscină, zice mătușă-mea.

Rabinul a mai spus și că trebuie să verificăm *mezuzele*11 de la toate ușile. Am simțit cum pălește determinarea din vocea mamei. Peste câteva zile, bărbați serioși cu bărbi și *kippa*12 desfac din șuruburi *mezuzele* prinse de ușile noastre și scot din ele pergamentele înfășurate ca niște mesaje SOS. Desfac bilețelele și verifică cu lupa versetele din Tora scrise îngrijit.

Ne spun că pergamentele erau defecte – s-au găsit greșeli de ortografie în ele – și trebuie înlocuite fără întârziere. Sunt ușurată că s-a găsit sursa necazurilor noastre și înfricoșată de puterea pe care o are

cuvântul scris.

*

După ce trec câteva săptămâni şi Aba tot nu se însănătoșește, mătușile mele se duc iar la rabin și vin de acolo cu un alt leac. Rabinul, după ce a efectuat calculații numerologice, a ajuns la concluzia că trebuie să-i schimbăm fratelui meu numele din certificatul de naștere. Cu mulți ani în urmă, mătușa mea își schimbase numele la sfatul unui rabin și i se schimbase norocul, cu toate că surorile ei îi ziceau tot pe numele vechi. De data asta, mama cedează mai repede. Noaptea, stau aplecată peste leagănul fratelui meu, mă uit la el cum doarme și mă cuprinde tristețea. Nu are decât un an și e perfect cu năsucul lui cât un nasture și fața rotundă, cu pielea măslinie ca a lui tata. Mie-mi place numele lui vechi. Nu vreau să se schimbe nimic.

Alon îmi strecoară un bilețel la oră. „Vreau să te rog să nu mai porți blugi rupți. Nu vreau ca lumea să creadă că prietena mea e săracă.“

Îi răspund fără să stau pe gânduri. „Mă îmbrac cu ce vreau. Nu mai sunt prietena ta, aia e.“

Când ajung acasă, ușa din față e încuiată. Mă duc în spate să văd dacă e mașina acolo, și o găsesc pe Ima pe locul șoferului, cu capul pe volan, zgâlțâind din umeri. Dispar fără să-și dea seama și mă duc la Nurit acasă.

În excursie cu școala în Galileea, pe când toată lumea se fâțâie pe culoarul autocarului, cântă și dansează, eu mă uit cum urcă și coboară drumul pe dealurile cu vegetație luxuriantă și-mi amintesc de excursiile noastre de familie pe care le făceam în nord înainte să se nască fratele meu, toți șapte înghesuiți în Fordul Cortina al lui tata, cu mine întotdeauna prinsă la

mijloc fiindcă eram cea mai mică. Când locuiam în fosta noastră casă, Aba mă mai lua de la școală și mă ducea la el la serviciu. Mergeam cu mașina până la tribunal la Haifa, sau la Ierusalim, sau la Netanya și mă lăsa să stau pe scaunul din dreapta ca un om mare. Pe drum ne opream la vreo librărie ca să-mi iau o carte de citit cât lucra el. O dată am parcat pe marginea autostrăzii și ne-am uitat la păsările migratoare, iar Aba mi-a povestit despre călătoria lor. Altă dată ne-am plimbat pe faleză în Netanya, briza mi-a ciufulit părul, și, cu toate că eram prea mare, tata m-a dus un pic în brațe; mi-a plăcut să mă simt iar mică, fiindcă Ima era deja gravidă și în curând aveam să nu mai fiu puiul lui tati.

Imediat îmi dau lacrimile. Îmi apăs fața pe geamul rece ca să nu mă vadă nimeni și-mi șterg lacrimile îndată ce apar. Prin spațiul liber dintre fereastră și mânerul scaunului îl văd deodată pe Danny cum mă urmărește de la câteva scaune distanță. Mă dau imediat deoparte de la geam. Când coborâm din autobuz, nu ne vorbim, însă mă caută din ochi și privirea lui stăruie un pic mai mult asupra mea.

Verișoara mea Malka, care e suficient de mare ca să-mi fie mamă și predă la noi la școală, îi sugerează mamei să-i fac o vizită consilierului școlar. În biroul acestuia, Malka stă în spatele meu, lângă ușă. Numele consilierului e Rachel; pe buzele date cu ruj de culoare închisă are un zâmbet compătimitor. Pare fals, ca o mască de bufon.

— Știu că treci prin momente dificile, spune ea cu blândețe. Știu că ești foarte apropiată de tatăl tău. Vrei să vorbim despre asta?

Mă întorc să mă uit la Malka. Ea mă încurajează dând din cap. Reverberația distantă a vocii unui profesor străbate prin fereastra deschisă. Nu vreau să vorbesc despre tata, fiindcă, dacă vorbesc, totul va

deveni real. Fiindcă atunci o să plâng, și nu vreau să plâng. Nu vorbesc cu nimeni despre el. Nici cu frații mei. Nici cu mama. Nici măcar cu Nurit. Nu scriu nici măcar în jurnal.

Știu câte ceva despre moarte. Savta Sarah, mama lui tata, a murit acum doi ani, și tata nu s-a bărbierit treizeci de zile după aia. A fost trist și a avut o mină rea, și am fost și eu tristă, mai ales pentru el, fiindcă eu nici n-o prea cunoșteam. Eram unul dintre mulții nepoți care-i umpleau casa din Sha'ariya o vineri da, și una nu. Nu vorbea bine evreiește, iar eu nu vorbeam dialectul ei iudeo-arab din Yemen. La ei în casă era întunecos și înghesuit, și mirosea a mâncare gătită și a busuioc, care creștea spontan în curte printre buruieni și troacele care zăceau împrăștiate.

Știu câte ceva despre moarte pentru că la știri tot citesc nume de soldați care au căzut la datorie în Liban, și în fiecare an de Ziua Comemorării Soldaților îi plângem pe eroii care și-au dat viața pentru patria noastră, iar de Ziua Holocaustului îi plângem pe cei șase milioane care au pierit în lagăre. Avem o țară pe care o bântuie propriii morți, pe care o trag în jos pierderile și comemorările.

Când eram mai mică, mă trezeam uneori noaptea neputând să respir din cauza unor vise atât de veridice, încât după o vreme le-am crezut amintiri, vise în care cădeam de la balcon sau eram călcată de mașină. Fugeam la ai mei în dormitor plângând că „Nu vreau să mor". Părinții mă luau în brațe și mă liniștеau; îmi spuneau că totul e bine, că nu o să mor mulți, mulți ani de-atunci încolo.

Consilierul mă așteaptă să zic ceva. În cele din urmă spun:

— Sunt îngrijorată.

Rachel se apleacă în față, cu zâmbetul un pic mai moale, mai sincer.

— De ce anume ești îngrijorată?

Mă uit în poală și-mi rod unghiile; au gust de creioane și de praf.

— Mă tem c-o să moară, zic.

Mi-a scăpat. Mă simt de parc-am rupt o vrajă cu vorbele care mi-au ieșit din gură, și acum am un nod în gât și nu vreau să-mi țâșnească lacrimile în fața femeii ăsteia pe care n-o cunosc, în fața vară-mii, care probabil o să-i spună mamei, însă lacrimile o iau la vale oricum, tăcute, atât de multe încât mi se scurg în poală de pe bărbie și de pe nas.

Consilierul spune câteva cuvinte seci de compătimire. Mă îndeamnă să continui, dar nu pot. Nu pot să-i povestesc ce gânduri oribile am de când mi-am dat frâu liber imaginației. Cum fetele din clasă o să fie mai drăguțe cu mine dacă el moare, cum o să se poarte mai frumos, cum o să le pară rău pentru ce mi-au făcut anul trecut. Nu-i spun că, pentru o clipă – o fracțiune de secundă, de fapt –, am fost pe punctul de-a crede că n-ar fi chiar așa de rău. Și cât de mult m-am străduit să-mi reprim gândul ăla, să mi-l șterg din minte, doar că n-am putut, ca atunci când am vrut să nu fi aprins lumina de Yom Kippur. Trecutul nu poate fi schimbat. Păcatele mele nu pot fi rescrise.

Într-o după-amiază, Danny și cu mine suntem singuri la el în cameră când el zice, cu voce tremurândă:

— Trebuie să-ți spun ceva.

Inima mea o ia razna.

Dar apoi intră Yoel cu un pahar de apă.

— I-ai spus? întreabă el.

Intră și Nurit.

Danny răspunde repede:

— Nu.

— Ce să-mi spună?

Danny se joacă cu un fir din covor.

— Tatăl meu a obținut o slujbă în America, spune el așa cum spune totul, încetișor, cu un mic zâmbet.

Ne mutăm acolo.

Se uită oriunde, numai nu la mine.

Înghit în sec. Încerc să văd cum sună propoziția aia la mine-n cap. *Tatăl meu a obținut o slujbă în America.*

Nurit se uită la mine.

— Când?

— Luna viitoare.

Pentru prima oară, privirea lui se oprește la mine, dar eu mă uit drept la covor, de teamă că, dacă ridic ochii, va citi totul pe fața mea.

— Doar pentru un an-doi, se grăbește să adauge. O să ne întoarcem.

O viață.

*

Danny o să vină în vizită anul următor. Totul se va fi schimbat până atunci. Tata va fi murit în patul din spital în primăvară, într-o zi oarecare de vineri. Va muri în același spital în care m-am născut eu în urmă cu aproape zece ani. Voi fi dormit o noapte întreagă fără a ști ce am pierdut, iar a doua zi de dimineață mă voi fi sculat la fel de neștiutoare, ne-orfană (și, în primele câteva săptămâni de după decesul lui, fiecare dimineață va începe cu aceeași binecuvântată amnezie din care amintirea mă va smulge cu forța).

În acea dimineață, dimineața de sabat, mama mă va striga din pat, iar eu voi fi fericită să mă cuibăresc lângă ea ca să-i absorb moliciunea liniștitoare a trupului. Dar camera va fi întunecată și neaerisită, iar silueta din pat va arăta ca o versiune sfărâmată, ofilită a mamei mele, și ea îmi va da o veste îngrozitoare.

Momentul acela, cristalizat în memoria mea prin ceața durerii, va fi răscrucea de unde viitorul meu se împarte în: ce-ar fi fost dacă el ar fi trăit și ce a fost fiindcă n-a trăit. Și, pe măsură ce cresc, voi încerca

să-mi trăiesc viața cât de nebunește și cât de gălăgios pot pentru a depăși gravitatea acestui moment, pentru a o diminua.

Mai târziu în aceeași zi, Ofra Haza, idolul meu din copilărie, va câștiga locul al doilea la Eurovision, îmbrăcată într-un costum sclipitor și cântând melodia *Israelul n-a murit* în Munchen, și nu altundeva. Războiul din Liban va continua. Alți soldați vor muri. Va ploua, firește, ce altceva ar putea cerul să facă?

După și mai multă vreme, va veni vara, intimidantă ca întotdeauna la noi în țară, cu căldura ei nemiloasă și soarele orbitor. Mama se va topi de dor, până va deveni o umbră a celei care era în tinerețe, iar mie-mi va fi dor de ea tot timpul, chiar și atunci când va fi cu mine. Și, de fiecare dată când va suna soneria, ochii frățiorului meu se vor aprinde, și apoi se vor întuneca din nou, când pe ușă va intra cineva care nu e tatăl nostru.

Eu îmi voi petrece acele luni făcând pacturi cu Dumnezeu, promițând că n-o să mai scriu de sabat, că n-o să mai fur de la sora mea, c-o să las să treacă suficient timp între carne și lactate, până când zădărnicia rugăciunilor mele mă va izbi și mă va face să mă simt proastă și găunoasă – ca și cum o cavitate dinlăuntrul meu care era odinioară plină de credință s-ar fi spart, și goliciunea mă roade acum precum foamea pe care am simțit-o de Yom Kippur.

Voi avea un nou prieten, pe Yariv, unicul fiu al unui cuplu de supraviețuitori ai Holocaustului a căror casă e și mai fantomatică decât a devenit a mea, și el va fi dulce, și efeminat, și homosexual – cumva voi ști deja asta –, și nu-l voi iubi așa cum l-am iubit pe Danny.

Când se va întoarce Danny, voi fi descoperit deja cât de ușor e să chiulești de la școală, voi pierde vremea prin parcuri, stând pe bănci ca să scriu poezii despre Aba, despre dorința de a muri, fiindcă așa aș

putea fi cu el. Voi scrie pentru că scrisul va fi singurul lucru care pare să aibă vreun sens.

Danny o să apară în pauza mare, doar pentru o scurtă vizită. La fel ca mulți alții care se întorc după o ședere prelungită în țara abundenței, s-a îngrășat. Încântată să-l văd, și agitată, voi exclama: „S-a întors Danny. S-a-ngrășat!“ către un grup de copii, ca apoi să mă răsucesc și să-l văd stând în spatele meu – probabil venise să-mi vorbească –, iar el va zâmbi cu zâmbetul lui obișnuit, însă va avea întipărită pe față o expresie rănită. Și nimic de pe lumea asta nu mă va putea ajuta să repar ce tocmai făcusem.

Mă voi uita cum pleacă Danny, cum dispare în mașina părinților, înapoi la viața lui cea nouă din America, mă voi uita la el cu inima fărâme, dar și cu invidie, cu o dorință nouă de-a fi în locul lui. Îmi voi dori ca eu să fiu cea care pleacă, pentru că e mai bine să pleci decât să fii cel care e lăsat în urmă.

---

1. Caftan lung, larg, fără nasturi, purtat atât de femei, cât și de bărbați în lumea arabă.

2. Bunica (în ebraică, în original).

3. Ziua Ispășirii, sărbătoare austeră care cuprinde un post absolut de 25 de ore și începe la asfințitul soarelui.

4. Bucată de *matzo* (pască evreiască).

5. *Seder*, cină rituală la care se servesc șase mâncăruri specifice.

6. Sărbătoarea Corturilor.

7. Cortul în care se ţine sărbătoarea *Sucot*.

8. Rugăciune prin care capul familiei binecuvântează vinul într-o cupă specială, de sabat sau în zi de sărbătoare.

9. Evreii de rit aşkenaz vorbesc limba idiș și au o pronunție tipică, influențată de limbile popoarelor est-europene pe lângă care au trăit.

10. Așa-zis clarvăzător și vindecător.

11. Pergament pe care e scris un text sfânt din *Tora*, care se pune la ușă.

12. Acoperământ pentru cap purtat de bărbații evrei.

O fată simplă

La mijlocul anilor 1980, în urma unei campanii asidue duse de mine și de fratele meu, mama a instalat la noi în casă televiziune prin cablu piratată. Într-o zi, doi tipi solizi, nebărbieriți, care miroseau a tutun, au urcat la noi pe acoperiș și au meșterit la antenă. Nu eram singurii care încălcau legea: toată lumea de pe stradă făcea la fel. Televiziunea israeliană emitea numai pe un canal al statului, care tocmai începuse să transmită color și oferea program limitat vreo zece ore pe zi, cel mai adesea plictisitor la culme. Singura emisiune pe care o urmăream cu sfințenie era filmul arăbesc de vineri seara: melodrame egiptene siropoase, în care apăreau starlete voluptuoase cu ochii machiați cu negru și coafuri complicate, pe care mama le certa adeseori pentru alegerile făcute. De cele mai multe ori preferam să citesc decât să mă uit la televizor. Montarea cablului ilegal a schimbat totul; transmisiunile erau 24 din 24, se dădeau filme și miniseriale de la magazinele de închirieri video, plus ceva filme erotice după miezul nopții, pe care mă furișam să le văd la parter după ce toți ceilalți adormiseră.

Într-o după-amiază, când mama își făcea somnul zilnic, am deschis televizorul și am fost în culmea fericirii să nimeresc filmul israelian *Shlager* (*Șlagărul*), din 1979, în care era prezentată Ofra Haza cu cântecul *Shir HaFreha* (*Cântecul freha*), cu care se lansase. Am stat turcește în fața televizorului, vrăjită de apariția unei Ofra Haza mai tinere. Cu o față proaspătă și încă necunoscută, semăna cu rudele

mele, cu verișoarele mele mai drăguțe.

În anii ce au urmat lansării filmului, Ofra a devenit teribil de celebră după ce câștigase locul 2 la concursul Eurovision din 1983 (încă un eveniment televizual pe care-l urmăream asiduu). Mai târziu va deveni cel mai cunoscut produs muzical exportat de Israel până-n zilele noastre, cu vânzări de milioane de discuri în toată lumea și o nominalizare la premiile Grammy. Va ajunge, în cele din urmă, o figură tragică, a cărei poveste îi va bântui pe fanii ei mult după ce a încetat din viață.

Chiar și fără o identitate yemenită bine conturată, știam destule ca să fiu mândră de Ofra Haza. Tânăra cântăreață din cartierul HaTikva – un cartier sărac din sudul Tel Avivului –, cea mai mică din cei nouă copii ai unor imigranți din Yemen, era Cenușăreasa din comunitatea mea și unul dintre cei câțiva artiști *mizrahi*[13] care reușiseră să cucerească canonul israelien. Începuturile umile ale lui Ofra îmi dădeau speranță, fiindcă voiam să devin cântăreață și actriță exact ca ea, când mă făceam mare. Eram deja în corul școlii, făcusem câteva ore de actorie, și aveam și genele potrivite. Poate că nu auzisem niciodată de vreun scriitor din Yemen (ăsta era celălalt vis al meu, să devin scriitoare, ceea ce era cam fantezist), dar toată lumea știa ce artiști minunați sunt yemeniții. Israelul a câștigat de trei ori Eurovisionul și de fiecare dată a fost reprezentat de cântăreți din Yemen. Deși industria muzicală din Israel era vădit împotriva artiștilor de origine *mizrahi*, și muzica *mizrahi* – un gen inspirat din tradițiile și ritmurile din Orientul Mijlociu și nordul Africii – nu era difuzată la radio, acești cântăreți yemeniți au fost văzuți ca niște minunați ambasadori ai Israelului. Pe telespectatorii europeni i-au înnebunit cu apariițiile lor exotice, cu mișcările lor de dans, cu cârlionții lor ca niște tirbușoane. Vocile noastre și bucătăria noastră –

condimentată, cu multă cocă, adeseori galbenă de la turmeric și aromatizată cu schinduf și coriandru – sunt aportul nostru cel mai important la cultura israeliană.

În film, chiar înainte ca Ofra să înceapă cântecul *Freha*, îl întreabă pe partenerul ei, un bărbat aşkenaz cu aspect banal, îmbrăcat în costum, dacă dansează cu ea, și el răspunde cu dispreț: „Ești cumva vreo *freha* din aia cu capul între picioare?“ Chiar dacă aveam 11 ani, știam ce e o *freha* – știam că nu vreau să fiu și eu una. *Freha* semăna foarte bine cu starletele din filmele egiptene pe care le vedeam noi în fiecare vineri. Se machia excesiv și purta accesorii stridente („Acolo unde sunt reflectoarele, acolo mă duc și eu, cu ojă pe unghii, cu ruj pe buze și cu alte chestii strălucitoare“). Nu era prea deșteaptă („Nu pot să rețin cuvinte lungi“), îi plăceau petrecerile („Vreau să dansez, vreau să mă distrez“), avea moravuri îndoielnice („Vreau și ziua, vreau și noaptea“) și știa, în adâncul sufletului ei, că n-o să scape niciodată din cartierul sărac din care provenea („În spatele fiecărei *freha* se ascunde un cartier de blocuri, un soț și poluare dintr-o mie de zări“).

Mai știam și că *freha* e *mizrahi* – nu doar pentru că în film era jucată de o actriță yemenită, sau fiindcă termenul își avea originea într-un nume comun printre femeile de sorginte nord-africană, derivat din cuvântul arăbesc pentru fericire, ci și pentru că eu văzusem *freha* în cartier, fete mai mari de la liceul industrial de pe stradă, care stăteau pe gard cu țigara între degetele cu unghii lungi date cu ojă, râzând tare, cu carnea strânsă în costumații strâmte și decoltate, cu mersul încrezut, emanând sexualitate. Le văzusem la marginea cartierului Sha'ariya, pe străzile nou construite în continuarea cartierului tradițional yemenit unde crescuseră părinții mei și unde încă mai locuiau bunicii. Sha'ariya îmi dădea un sentiment de

disconfort, îmi amintea de părți ale identității mele de care voiam să mă distanțez: muzica *mizrahi* la volum mare care bubuia de la geamurile mașinilor, femeile bătrâne cu batic care se uitau la mine cu coada ochiului când treceam pe lângă ele cu verii mei și întrebau cu topica lor aparte și cu accentul lor greoi: „*Bat mi at?*“ („A cui fată ești?“). La fel, acele *freha* adolescente pe care le văzusem pe-acolo, pierzând vremea pe lângă tarabele cu falafel sau în parc, mereu înconjurate de băieți hămesiți, au scos la lumină o parte din mine pe care eram condiționată s-o resping. Deși mă credeam superioară lor, mai inteligentă, mai versată în ceea ce privește mersul lumii, în secret le admiram încrederea, ca și cum ele știau ceva ce mie-mi era necunoscut, ceva despre băieți sau despre corpurile lor, sau despre sex sau despre cum să fii fericită. Erau doar cu vreo doi ani mai mari decât mine, dar păreau deja femei, pe când eu eram încă o fetiță.

Cântecul freha a trecut ca o furtună prin tot Israelul, rămânând pe prima poziție în topuri timp de cinci săptămâni. Chiar și după acest succes notabil și în ciuda faptului că ea cânta pop normal care nu era etichetat drept *mizrahi*, Ofra s-a luptat să găsească textieri și compozitori care să scrie pentru ea. În cele din urmă, impresarul ei, Bezalel Aloni, a început să-i compună muzica și, mai târziu în carieră, Ofra și-a compus singură cântecele. Cinci ani la rând admiratorii ei au votat ca ea să fie desemnată Cântărețul Anului în Israel și albumele ei au doborât toate recordurile de vânzări, dar la radio se difuzau rareori melodiile ei. „Nu înțeleg de ce nu mi se dă o șansă“, a declarat ea într-un interviu. Bezalel Aloni, mai puțin diplomat, a spus simplu: „Radioul e pentru cântăreții așkenazi“.

*

„Nu pot să port așa ceva“, i-am spus lui Yael, prietena mea din liceu. Pentru seara respectivă îmi oferea una dintre fustele ei scurte și strâmte. Mergeam să dansăm la Liquid Club, în sudul Tel Avivului, un hangar imens, plin de fum, unde puneau muzică new wave, pop și punk. Seara abia începuse și eu deja ieșisem din zona mea de confort: eram îmbrăcată cu bluza elegantă cu nasturi a prietenei mele, iar părul meu creț era enorm după ce o lăsasem pe Yael să mi-l usuce cu föhnul stând cu capul în jos deasupra chiuvetei. Habar nu aveam ce se face în club. Nu știam să vorbesc cu băieții. Nu aveam hainele potrivite și nu știam să dansez – excepție făcând momentele în care eram la o nuntă cu familia și se cânta muzică din Yemen. În ciuda aversiunii mele pentru muzica *mizrahi*, cu vocile sale unduioase și versurile dulcege, corpul meu avea o reacție viscerală la ritmurile din Yemen, la sunetul tobelor din cositor, la zumzetul care străbătea melodia și mă făcea să mă ridic în picioare.

Eram în momentul în care obsesia mea față de Ofra se temperase până la admirație matură. În ultimele clase de gimnaziu dezlipisem afișele cu Ofra de pe pereți și le înlocuisem cu unele cu Madonna. Hipersexuală și provocatoare, Madonna era cea mai tare *freha* din lume și, pentru că de curând mă autoproclamasem feministă, o vedeam ca pe un model de urmat. Mama, oripilată, ofta din greu când plecam la școală îmbrăcată în dantelă și cu ciorapii rupți, cu o tonă de lanțuri la gât și brățări zornăitoare de argint până la cot, care făceau multă gălăgie de câte ori dădeam o pagină din manual, spre iritarea profesorilor. Din fericire, faza asta trecuse.

Și Ofra se maturizase și o apucase într-o nouă direcție muzicală. În 1984 a înregistrat *Cântece din Yemen*, un album de melodii tradiționale yemenite reorchestrate, atât religioase, cât și laice, în ebraică și

arabă, cântece pe care mama ei, care obișnuia să interpreteze la ceremonii henna în Yemen, i le cântase în copilărie. Pe coperta albumului, Ofra apărea într-o rochie tradițională de mireasă din Yemen, cu o glugă aurie, bogat ornamentată, pe cap. Reacția publicului la acest album a fost de consternare. Mass-media din Israel nici nu l-au băgat în seamă până nu a fost lansat cu mare succes în Anglia și nu au început europenii să țopăie în cluburi pe aceleași ritmuri yemenite pe care dansam eu la nunțile din familie. Următorul ei album cu muzică din Yemen, *Shaday*, s-a vândut în peste un milion de exemplare în toată lumea și i-a adus New Music Award pentru cel mai bun album internațional al anului la New York în 1989.

Prietena mea Yael ținea fusta în fața mea.

— De ce nu?

— Fiindcă o s-arăt ca o *freha*, am zis.

Și nici nu se mai purtau imprimeurile animale. Nici anumite nuanțe de ruj precum roșu-sângeriu sau roz-neon. Nici cerceii mari rotunzi. Nici nimic auriu. Nimic cu pietre. Părul decolorat, o tendință adoptată de multe dintre prietenele mele cu pielea deschisă la culoare, era absolut de evitat. Să fii fată *mizrahi* cu șuvițe blonde însemna că erai o *freha*.

— Aiurea! Nu ești o *freha*, mi-a spus Yael cu convingere. Nici o haină nu te va face să arăți vreodată ca o *freha*.

Părinții lui Yael veniseră din Polonia. Ea putea să poarte orice.

Am stat un pic pe gânduri. Apoi mi-am amintit cum, purtând hainele nepotrivite în ultimii ani de gimnaziu din perioada mea Madonna, atrăsesem atenția bărbaților nepotriviți – bărbați *mizrahi* mai în vârstă, care purtau lanțuri groase din aur și tricouri strâmte și se dădeau cu prea mult gel. Cu alte cuvinte, *arsim*, echivalentul masculin pentru *freha*,

pluralul de la *ars*, termenul arăbesc pentru „pește“. Treceau cu mașinile foarte aproape de mine, lăsau geamul jos, se aplecau și-mi spuneau chestii nesărate precum: „Ești ca o floare care are permanent nevoie de un grădinar“ sau „Te-a durut când ai căzut din Rai?“.

La cincisprezece ani, aveam deja niste șolduri și un posterior care atrăgeau atenția mai mult decât aș fi vrut, mai ales în contrast cu restul corpului meu sfrijit. Dacă nu eram atentă, șoldurile mi se bălăngăneau dintr-o parte-n alta când mergeam, într-un fel care, am descoperit curând, putea fi interpretat drept „a o căuta cu lumânarea“. Habar nu avusesem că asta fac până nu mi-a atras atenția un băiat de la școală care a râs și a strigat: „Uite la ea, ce *meantezet*!“, folosind un cuvânt arab pentru mersul legănat din șolduri. Aveam cumva impresia că un cuvânt arăbesc înrăutăţea lucrurile. *Ars* și *freha* erau cuvinte arăbești, la fel ca multe din cuvintele din înjurăturile evreiești. Ca să fie și mai rău, *HaMeantezet* era titlul unei melodii *mizrahi* la modă, luată în batjocură pentru versurile nesimțite, de prost gust. Cântecul era despre o femeie – o *freha* judecând după descriere, „cu bluza transparentă şi fusta provocatoare“ – care „scutură din fese când merge“, ceea ce îl înnebunește de dorință pe naratorul-mascul. Și știam ce se spune despre femeile yemenite, că sunt fierbinți și bune la pat. Auzisem glumele care ilustrau stereotipul, printre care una care zicea că dacă bagi boabe de porumb în vaginul unei femei din Yemen, poți să vezi cum ies de-acolo floricele.

Șoldurile și fundul meu mi se păreau obscene: făceau doar ce voiau, ceva ce eu nu le rugasem să facă, ceva ce *freha* făceau deliberat. Am încercat să fac pașii mai mici ca să nu mi se mai legene șoldurile, să le țin cumva la un loc, să îmi ascund formele, să fiu mai puțin femeie.

Cam prin clasa a unsprezecea, mi-am dat seama că soluția cea mai bună ca să nu fiu confundată cu o *freha* era să țintesc spre extrema cealaltă. Am devenit *hippie*, ceea ce se potrivea cu ideile mele romantice despre boemie, viața de artist, genul de stil de viață pe care-mi imaginam că l-ar duce o scriitoare în devenire sau o actriță. Mai devreme în anul acela fusesem acceptată într-un grup de tineri condus de Habima, Teatrul Național din Tel Aviv, unde studiam actorie și vizionam piese de teatru. În anul anterior, fusesem selectată să ocup una din cele douăsprezece poziții de jurnalist pentru *Maariv La Noar*, cea mai cunoscută revistă pentru adolescenți din țară. Am publicat articole, eseuri, povești și poezii și n-a trecut mult până să încep să chiulesc în mod regulat de la școală, să iau autobuzul până la redacția revistei, în Tel Aviv, și să cutreier țara în căutare de subiecte.

La început îmi exprimam apartenența la curentul *hippie* mai ales prin intermediul hainelor: rochii și fuste lungi înflorate, trenciuri și veste. Luam la puricat talciocul din Jaffa în căutare de cercei din argint, șaluri din șifon și șalvari. Am încetat să mă mai pieptăn și veneam la școală în haine care deveneau subiect de conversație. Dacă tot nu eram simpatică, măcar să fiu memorabilă. Apoi m-am apucat să mă pun la curent cu muzica pe care m-am gândit că ar trebui s-o ascult ca să fiu mai credibilă, muzică mult mai sofisticată decât Ofra Haza sau Madonna: Janis Joplin, Carole King, Led Zeppelin și Pink Floyd.

Atunci când necunoscuții întrebau, judecând după noul meu aspect rafinat, dacă eram din vreun *kibbutz* sau *moshav*[14], două bastioane ale așkenazilor din Israel (în aceeași măsură în care orașele sărace erau *mizrahi*), eu luam asta ca pe un compliment. Atunci când întâlneam oameni noi, menționam întâmplător că disprețuiesc muzica *mizrahi*, făceam aluzii la

Cehov sau Lorca, aduceam vorba despre cariera mea de scriitoare sau despre faptul că iubeam teatrul și îmi etalam vocabularul impresionant ca să știe că „pot să rețin cuvinte lungi“. Împărtășeam vederi politice progresiste care nu erau tocmai conforme cu ceea ce te-ai aștepta de la o fată *mizrahi*, fiindcă în mod tradițional *mizrahi* votau cu partidele de dreapta. La o demonstrație la care am participat, doi bărbați au rămas cu gura căscată când m-au văzut: o hipioată *mizrahi* care poartă semnul păcii. „Uită-te la *sh'hora* asta mică.“ Și-au scuipat cuvintele luându-mă peste picior. „Dar cine te crezi?“ Mai fusesem făcută „cioară“ înainte – o dată de un băiat dezamăgit cu care voia să mă cupleze Yael, uitând să-i menționeze că am strămoși din Yemen. Într-o societate care idealiza standardele de frumusețe din Occident, foarte greu de găsit în imediata apropiere – blondă cu pielea albă și ochii albaștri –, eu arătam complet greșit. Și, cu toate astea, avusesem întotdeauna pielea de culoare deschisă pentru o yemenită. Aveam o nuanță mai deschisă decât multe dintre verișoarele mele care fuseseră învățate de mamele lor să se ferească de soare. Eram albă ca bunica mea, care, crescută într-o cultură unde se impunea să stai la umbră, era admirată pentru pielea ei albă, spre deosebire de sora ei geamănă, Saida, poreclită *Aswada* – „negru“ în arabă.

La școală, plictisită și ca pe ace, am început să mă prefac că sunt o *freha* la ore, spre dezgustul profesorilor și încântarea celor din ultimul rând de bănci. Mă gândeam că dacă-mi bat joc de *freha* nimeni nu o să mă confunde vreodată cu una. Fiindcă-mi lipsea încrederea de a cânta pe scenă, renunțasem de mult la aspirațiile mele muzicale, însă să joc un rol îmi dădea un răgaz de la identitatea de adolescentă stângace și nefericită. Și era ușor să mă prefac că sunt o *freha*: îmi plimbam degetele prin păr

ca să-i dau volum, mestecam gumă cu gura deschisă, făceam baloane și vorbeam ca o proastă. Colegii mei se distrau pe cinste.

Apoi am scris un monolog *freha* cap-coadă și l-am jucat la două probe pentru reclame și filme. Monologul *freha* mi-a asigurat un rol mic de nevastă vulgară și furioasă a unui negustor de cafea turc. I-a făcut pe juraţii râvnitului grup de divertisment al armatei, care dădea spectacole la baze militare îndepărtate, să râdă în hohote. M-a ajutat să trec de prima triere și să ajung în faza a doua a procesului de selecție, chiar dacă am cântat fals și am avut emoții. Nu era puțin lucru. De necrezut, dar nici măcar Ofra însăși nu ajunsese în grupul armatei. „Cred că nu se potrivea cu *stilul lor*“, a declarat sec impresarul ei.

Am început apoi să joc monologul la cerere, la petreceri. „Prefă-te că ești o *freha*“, mă implorau prietenii, și eu le făceam pe plac, bucurându-mă că ei râd, că eu sunt în centrul atenției – fără a mă opri nici măcar o dată să mă gândesc la fata pe care o imitam în batjocură. Propria mea *freha* interioară a început să mă însoțească pretutindeni, era sora mea de cruce, mereu gata să-și facă intrarea. Deseori, atunci când eram nesigură în preajma oamenilor noi, ea era vorbăreață și prea proastă ca să-i pese ce crede lumea despre ea. Uneori, în ocazii sociale, intram un pic în rolul ei, în glumă, făceam un comentariu sau o observație incoerentă și-mi scuturam părul. Cei care nu mă cunoșteau mă confundau uneori cu ea și schimbau priviri cu prietenii lor, dându-și ochii peste cap. Și, cu toate că ar fi trebuit să văd în asta complimentul suprem adresat talentului meu de actriță, mă simțeam jignită și mă asiguram rapid că știau că era doar o glumă. Eu nu eram așa. Nu eram ea.

*

În Israel, oamenilor le place să spună că armata obligatorie este cel mai mare creuzet din țară. Tineri și tinere de diverse origini, cu situații sociale și financiare diferite, sunt puși laolaltă și amestecați ca într-un blender, la viteză maximă. În realitate, e și multă segregare care amintește de și probabil provine dintr-un sistem de urmărire care-i îndreaptă pe tinerii *mizrahi* spre școlile tehnice, unde sunt pregătiți pentru lucrul în comerț și servicii ca mecanici, bucătari și secretare.

La finalul instucţiei de bază, armata a decis că aptitudinile mele ar fi puse cel mai bine în valoare în postul de secretară la o bază administrativă. Știam că luasem punctaj bun la testele pentru încorporare din clasa a XII-a. Trăsesem cu ochiul la fișa mea în timpul unuia dintre interviurile din cadrul instrucţiei de bază, unde mai văzusem și că la originile familiei scria „Yemen“, deși eu eram născută în Israel, la fel și părinții mei. Săptămâni întregi am plâns din cauza repartiției. Eu lucrasem ca jurnalist prolific încă de la cincisprezece ani și rezultatele mele de la teste erau suficient de bune încât să fi devenit pilot, cu condiția să fi fost bărbat. Eram convinsă că armata mă putea folosi la ceva mai bun; aș fi putut scrie la revista armatei, aș fi putut fi reporter la un post de radio al armatei – două posturi pentru care mă potriveam perfect, și totuși nu aveam posibilitatea să candidez, fiind eliminată în timpul procesului inițial de selecție, care se zvonea că ar fi încurajat nepotismul. Ca să nu mai zic că eram incapabilă să dactilografiez cum trebuie, să îndosariez sau să fac cafea. Nici măcar nu eram secretara vreunui ofițer de rang înalt, însă toată lumea știa că pentru a ajunge într-un asemenea birou, trebuia să fii slabă, frumoasă și de preferat blondă, fiindcă reprezentai imaginea Armatei Israeliene.

Încă de la întemeierea lui în 1948, Israelul nu a avut niciodată un prim-ministru *mizrahi* și numai trei

șefi de stat-major *mizrahi*, dintre care primul a fost învestit la 36 de ani după fondarea statului. Și, cu toate că era foarte greu de găsit un pilot *mizrahi* (considerată cea mai înaltă poziție pe care o poți avea în A.I., al cărei slogan pentru aviație este „Cei mai buni devin piloți!“), era clar că majoritatea șoferilor, a personalului de curățenie, a funcționarilor de intendență și a santinelelor din armată erau de origine *mizrahi*.

După un an în care-am fost cea mai proastă secretară din armată și după ce am renunțat complet la armată (de fapt, ea a renunțat la mine), am descoperit că mă aflam în cea mai de jos poziție posibilă, aceea în care apeși butonul ca să deschizi și să închizi poarta la unitate.

Într-o zi a venit să mă viziteze o prietenă de la școală. Ilanit era de-acum ofițer: se vedea după cum calcă, după postura pe care o afișa de puțină vreme – încrederea în sine îi crescuse odată ce cususe pe epoleți bucățile acelea dreptunghiulare de metal care indicau gradul. Se vedea cu ochiul liber că-i e milă de mine. Cât a fost în vizită, am intrat într-o dispută cu unul dintre oamenii de la curățenie, care-a strigat la mine:

— Taci din gură, *freha* proastă!

Lui Ilanit i s-au înroșit imediat obrajii.

— Cum îndrăznești? Nu reușea să-și găsească cuvintele. Tu știi cine e ea?

— Da, a zis tipul. Apasă butoanele la poartă.

— E scriitoare! a spus Ilanit, dar tipul a pufnit și și-a văzut de drum, dând din mână a lehamite.

— N-are nimic. Am tras-o deoparte. Nu-mi pasă.

Eram în uniformă, ca toți ceilalți. Însă mă aflam pe treapta cea mai de jos a ierarhiei militare, eram *mizrahi* și eram fată, și asta era singura insultă potrivită.

*

„Ești o fată simplă“, mi-a zis cu un zâmbet patern un tip pe care l-am cunoscut pe o plajă din Sinai. Prietenul meu Gilad (aşkenaz, trăitor în *kibbutz*) și cu mine veniserăm la Sinai în vacanță după încheierea stagiului militar. Dormeam într-o căsuță din stuf lângă mare, intram în vorbă cu străinii, ne împrieteneam cu alți călători cu rucsacul în spate din căsuțele vecine. Tipul ăsta – educat, bogat, aşkenaz și un pic mai în vârstă – era unul dintre ei.

— Nu sunt simplă, am sărit eu. Nu mă cunoști.

— Dar n-am zis c-ar fi ceva rău, a spus el.

M-am uitat urât la el și n-am spus nimic.

— Nu înțeleg și pace. De ce ar crede că sunt simplă? l-am întrebat mai târziu pe Gilad.

El a dat o pagină din carte.

— Cui îi pasă ce crede tipul ăsta?

Dicționarul universal al argoului evreiesc de Dan Ben- Amotz și Netiva Ben-Yehuda dă următoarea definiție termenului *freha*: „o fată simplă, vulgară, needucată și lipsită de eleganță, care se îmbracă după ultima modă“. Făcusem atâtea eforturi și, cu toate astea, pentru tipul ăsta nu puteam fi nimic altceva. Cu sau fără hainele hippie, cu sau fără prietenul din *kibbutz*.

„Sunt o fată simplă din cartierul HaTikva“, spusese odată Ofra într-un interviu, complet neschimbată de avere sau faimă. „O fată yemenită cu picioarele pe pământ, căreia-i place viața, care-și iubește părinții și-i mulțumește lui Dumnezeu.“

Ofra era recunoscută pentru faptul că avea mult bun-simț și era foarte sfioasă. Nu mergea la petreceri, nu ieșea cu bărbați. Se machia foarte puțin, se îmbrăca modest. Mai mult decât orice, Ofra era opusul unei *freha*. Avea ceva aproape neverosimil de pur și de inocent. Găsea bucurie și sens în lucrurile

simple, în a fi cu picioarele pe pământ, în legătura cu propriile-i rădăcini – calități pe care eu nu reușisem nici să le apreciez și nici să le am. Îmi petrecusem viața dovedindu-le unor persoane neimportante că eram complexă, ceea ce mi-a adus tot o etichetă condescendentă, aceea de *mishtaknezet* – o *mizrahi* care vrea să treacă drept aşkenază, de parcă să fii cult, educat și elocvent erau calități rezervate numai celor de sorginte europeană. Fusese greu să-mi tot cer scuze când eu nici nu-nțelesesem pe deplin de ce anume eram acuzată. Nu-mi dădeam seama că, pe măsură ce mă străduiam să dovedesc că sunt diferită, mă îndepărtam de moștenirea mea, de istoria mea, de mine însămi.

*

Când aveam treizeci și ceva de ani, am început să lucrez la un restaurant libanez din Vancouver. La Mona era un fel de nucleu în jurul căruia se agrega comunitatea emigranților din Orientul Mijlociu – un nou Orient Mijlociu în care mie, israeliană, evreică, mi s-a permis, cu indulgență, accesul. La Mona arătam ca oricare alta. „Tu pari mai arăboaică decât mine!“ spunea adeseori Mona cu un chicotit. Muzica pe care o puneau, mâncarea pe care o serveau, limba pe care o vorbeau îmi erau familiare și-mi aduceau alinare. Familia m-a adoptat rapid, iar eu mi-am petrecut sărbătorile și vacanțele acolo. Eram la o jumătate de mapamond distanță de țara mea și, pentru prima dată după mutarea în Canada, m-am simțit acasă.

Grupurile de femei care veneau la Mona să mănânce, să danseze și să fumeze narghilea arătau adeseori cam cum îmi imaginam eu c-ar arăta în zilele noastre actrițele din filmele vechi arăbești. Îmi aminteau de adolescentele din Sha’ariya ce-și etalau aerul exagerat de feminin, care mă făcea pe mine –

cea întârziată, care nu eram în stare să merg pe tocuri și pentru care abilități precum coafatul cu peria sau aplicarea fardului de ochi erau impenetrabile și necunoscute – să par o impostoare.

În cei șase ani lucrați la restaurantul La Mona, magia lor a apucat să se lipească de mine. Cam tot atunci am început să-mi descopăr propriul arăbism, calea de reconectare la identitatea yemenită pe care o respinsesem în adolescență, de parcă trupul meu s-a repliat și a renunțat la luptă. Poate faptul că mă simțeam confortabil în propria-mi piele m-a făcut să fiu mai împăcată cu feminitatea mea, m-a determinat să-mi pese mai puțin de ce cred oamenii sau de ce etichetă îmi pun. Sau poate că acceptarea de sine vine odată cu vârsta. În unele zile mergeam la lucru îmbrăcată cu fustă mini sau cu bluze decoltate peste sutien *push-up*, îmi puneam cercei lungi sau unii mari, rotunzi, ori bijuterii teatrale, complicate, uneori chiar din aur. Am învățat să mă machiez, mi-am pensat sprâncenele la o cosmeticiană iraniană pe care mi-au recomandat-o, m-am tuns la coaforul libanez specializat în părul creț specific celor din Orientul Mijlociu. M-am plimbat mândră cu tăvile de colo-colo, legănându-mi șoldurile, și am dansat din buric pe muzica pop arăbească, destul de asemănătoare cu muzica *mizrahi* la care odinioară strâmbam din nas, îmbrățișând senzualitatea dansului, lăsându-mi corpul să se miște în voie, să umple spațiul. Niciodată-n viața mea nu m-am mai ocupat atât de mult de aspectul fizic ca atunci când am lucrat la Mona. Și, cu toate că nu am avut rezultate la fel de strălucite ca tinerele mele profesoare, care erau mult mai naturale, în anii aceia de la Mona m-am simțit mai frumoasă și mai femeie ca niciodată.

*

Regretata dr. Vicki Shiran, cărturar, activist și poet, a

scris odată despre durerea pe care o simte atunci când aude cuvântul *freha*. „Te văd“, scria ea, „o femeie marocană care stă în picioare jenată, și în spatele tău e fața urâtă și lucioasă a gloatei de israelieni care ți-a luat numele frumos și l-a făcut sinonim cu femeia vulgară cu inima împietrită… Ți-a luat numele și l-a folosit ca să-mi batjocorească mie fetele, și ție nepoatele.“

Au trecut patruzeci de ani de când *Cântecul freha* a cucerit Israelul și poate douăzeci de ani de când mi-a spus cineva așa ultima oară. În Israel s-au schimbat lucrurile: falia dintre așkenazi și *mizrahi* s-a micșorat, parțial datorită căsătoriilor mixte; muzica populară *mizrahi* a ajuns să fie difuzată la posturile de radio; activiștii au început să tragă de urechi mass-media pentru că acordau prea puțin spațiu personajelor *mizrahi*, solicitând să fie vizibile mai multe persoane cu pielea de culoare închisă în reclame și în emisiunile de divertisment, și nu numai în roluri de *freha*, *arsim*, criminali și muncitori necalificați. Tinerii poeți *mizrahi* au ocolit cerberii publicându-și prin multifinanțare propriile cărți și organizându-și singuri lecturi de poezie, iar în 2015 Erez Biton a devenit primul poet *mizrahi* care a primit Premiul Israelian pentru Literatură. În consecință, guvernul israelian l-a rugat pe Biton să prezideze un comitet nou-înființat care recomanda să se adauge și conținut *mizrahi* în programa școlară. Și totuși, abia 9% din personalul din învățământul academic din Israel este *mizrahi* și majoritatea pozițiilor-cheie din instituții ale puterii precum Curtea Supremă de Justiție sau din mass-media sunt ocupate de așkenazi. Și, cu toate că argoul israelian a evoluat și a suferit modificări, *freha* nu dă semne că ar intra în declin.

În ultimii ani, niște tinere femei *mizrahi* cu cariere de succes în Israel au hotărât să recupereze termenul.

Ele au creat o pagină Facebook cu titlul provocator „Pe cine numești tu *freha*?“, cu o fotografie de copertă care declară sus și tare: „Aici nu suntem în Europa“. În secțiunea „Despre noi“ scrie: „Îți place să porți imprimeuri de animal, dar lumea se uită urât la tine la facultate? Îți plac ștrasurile, dar oamenii îţi spun că eşti o *freha*?“ și în pozele lor apar femei cu unghii lungi date cu ojă și îmbrăcate cu haine provocatoare.

Când mă uit la clipul în care Ofra cântă *Cântecul freha*, văd acum că e ceva neconvingător în felul în care îl interpretează, ceva ce nu vedeam atunci, o mică tresărire în privirea ei ori de câte ori pronunță cuvintele *Ani freha*. O vreme am vrut să cred că era subversiv și curajos din partea ei să cânte acele versuri, că făcea un gest prin care dădea un alt sens etichetei degradante, așa cum fac astăzi tinerele care au creat grupul de pe Facebook. Însă cântecul nu a fost niciodată al ei cu adevărat: *Cântecul freha* e compus de Assi Dayan, fiul legendarului ministru al apărării israelian Moshe Dayan, un artist torturat de înclinația sa către droguri și femei – un bărbat aşkenaz din protipendadă, care habar n-avea cum e să fii *freha*.

În ciuda imaginii ei echilibrate, *Cântecul freha* este melodia cel mai des asociată cu Ofra. Însă cântecul, precum și controversa pe care a creat-o, a constituit și un obstacol în cariera ei. Persoane influente de la Galei Tzahal, postul cel mai cunoscut de radio al armatei, au vrut să interzică melodia din cauza conținutului ei nepotrivit. Unii israelieni îl considerau rasist și ofensator. În ultimii ani de viață, Ofra a refuzat să-l cânte, distanțându-se de el și de ceea ce reprezenta.

Decesul Ofrei în 2000, pus pe seama unei maladii despre care s-a spus ulterior că ar fi fost o

complicație a SIDA, a șocat întreaga lume. Era tânără, de curând căsătorită, la apogeul carierei. Eu locuiam atunci în Vancouver, lucram parțial ca barista, eram drogată mai tot timpul și dureros de singură. Pe atunci nu apăruseră încă rețelele de socializare, iar eu mă rupsesem din ce în ce mai tare de țara mea, de cultura pop, de cancanuri și de știri.

Am ascultat CD-ul Ofrei în apartamentul meu din West End în zilele de după moartea ei – cerul de granit al coastei de vest îmi intra prin ferestrele de la etajul al șaselea – și am descoperit că încă știam pe de rost toate versurile. Vocea ei mi-a răscolit amintiri uitate din copilărie, o durere veche care nu-mi dădea pace. Întotdeauna fusesem convinsă, ceea ce era absurd, că o voi întâlni față-n față într-o bună zi. Chiar și după ce interpretase cântece în filmul *Prințul Egiptului* al studiourilor Dreamworks și după ce fusese invitată la emisiunea lui Johnny Carson, tot o simțeam atât de apropiată, atât de umană și de reală, încât m-aș fi așteptat să dau peste ea în orice clipă pe străzile din Sha'ariya.

Acum, m-am gândit, n-o să-i mai pot spune niciodată ce a însemnat pentru mine, cât de mult m-a inspirat, câtă speranță mi-a dat, câtă putere – fiindcă într-o lume în care actorii de la televizor erau așkenazi, cântăreții de la radio erau așkenazi, manechinele din reviste erau așkenaze, exista Ofra, o fată simplă yemenită din cartierul HaTikva, a cărei stea strălucea cel mai tare, care reușise, deși nimeni n-ar fi crezut, și care arăta ca mine sau ca una dintre verișoarele mele mai frumoase. Ca o rudă.

---

13. Evreii *mizrahi* sau *mizrahim* sunt urmașii comunităților evreiești care proveneau din Orientul Mijlociu și din nordul Africii.

14. Cooperativă agricolă de fermieri particulari, în care este permisă proprietatea privată.

Tu și armata aia

În ziua-n care am împlinit nouăsprezece ani, stăteam culcată pe un petic de iarbă îngălbenită din fața unui dormitor din unitate, așteptând interogatoriul poliției militare. Eram îmbrăcată cu uniforma kaki un pic strâmtă, cu nasturii de la pantaloni care-mi apăsau pliurile de pe burtă. În jurul meu, niște fete în uniformă stăteau de vorbă și goneau muștele. Altele adormiseră.

Eram aici încă din zori, de când ne treziserăm pentru garda de la ora 4 și descoperiserăm că lipsesc două puști. Curând după aceea, ofițeri ai poliției militare au apărut în dormitorul nostru cu fețe serioase, au pus o bandă portocalie la intrarea în camera noastră și au declarat-o loc al crimei.

Au trecut câteva ore de atunci, e o zi tipică de primăvară ca-n Israel, cu lumină intensă, supraexpusă. Cerul arată ca o pereche de blugi prespălați. Mi-am sprijinit capul pe iarbă și m-am lăsat în voia soarelui, care-mi încălzea pleoapele, dorindu-mi să adorm. Interiorul pleoapelor mele era portocaliu și subțire ca foița.

Am alunecat într-o moleșeală confuză care m-a dus înapoi la aniversarea de optsprezece ani. Fix cu un an în urmă mersesem împreună cu prietenii la o petrecere pe plajă lângă Tel Aviv. Era o zi caldă, bătea un vânticel, mirosea a sare, a pește și a libertate adolescentină. Am dansat desculță pe nisip într-o rochie roșie vaporoasă și am băut bere cumpărată fără să fie nevoie să mint legat de vârsta mea. Tocmai absolvisem liceul cu câteva zile în urmă, după trei ani zbuciumați. Am fost la un pas de exmatriculare de

două ori, am luat nota 4 la purtare, ceva nemaivăzut, și mi-am câștigat reputația de a fi coșmarul oricărui profesor. Acum, că terminasem liceul, aerul era mai dulce, berea mai rece, băieții mai chipeși.

Înapoi în iarbă, am deschis ochii, deprimată de contrastul atât de clar. Aveam nouăsprezece ani, eram un soldat captiv într-o uniformă oribilă la o unitate militară deplorabilă. Petrecusem deja șapte luni groaznice în armată, mai aveam șaptesprezece. Asta era cea de-a doua cea mai urâtă zi de naștere din viața mea. Prima fusese când am împlinit zece ani și tata murise de o lună.

O umbră întunecată mi-a obturat soarele. Am mijit ochii și am deslușit un ofițer din poliția militară planând deasupra mea. A răcnit un număr din șapte cifre ca o armă care trage gloanțe la foc automat. Era un talmeș-balmeș misterios, cu vreo doi de șapte ici, doi de trei colo, plus un opt, un nouă și-un șase. Combinația asta fără noimă, imposibil de memorat, era matricola mea. Identitatea mea oficială în armată. Noul meu nume. Înghesuite unele într-altele și pronunțate cu un iz de dispreț, cifrele sunau ca un cap de acuzare. Confuză, am răspuns „Da?“, și apoi m-am ridicat rapid, mi-am dres vocea și am salutat. „Adică…domnule ofițer. Domnule.“

— Vino cu mine.

S-a răsucit pe călcâie.

L-am urmat până într-un dormitor întunecos convertit temporar într-o secție de poliție. Înăuntru, ofițeri de poliție cu grad înalt îmbrăcați cu uniforme călcate impecabil mă fixau cu o privire sumbră. Unul dintre ei a vorbit, cerându-mi să spun dacă auzisem ceva în timpul nopții – orice –, dacă aveam habar cine furase armele, dacă observasem ceva suspect în ultimele două zile. „Orice, orice“, a spus el, aproape implorând. Am spus că nu, nu și nu. M-au țintuit în continuare cu privirea.

A doua zi, un ofițer din poliția militară mi-a ordonat să vin ca să fiu anchetată. Acum eram suspect.

Am intrat în Forțele Armate ale Israelului la optsprezece ani, la câteva luni după absolvirea liceului și la sfârșitul primului Război din Golf. Când zic „Am intrat“ sună de parcă am făcut-o dintr-o toană, cum te-apuci de lecții de step sau te înscrii la un club de carte. De fapt, nu am avut de ales. În Israel armata e obligatorie, iar eu n-am avut prezența de spirit să declar că sunt pacifistă sau nebună ca să fiu lăsată la vatră. Cumva aveam o perspectivă romanțată asupra serviciului militar. Atunci când ai crescut într-un loc care nu știe ce e aia pace, în care faci armata – toată lumea o face – după liceu, poți ajunge să ai idei ciudate despre ce înseamnă armata. Ajungi să îți spui că e precum mersul la colegiu pentru americani sau că e calea perfectă de a cunoaște băieți sau de-a scăpa de-acasă. Poate că dai deoparte gândurile despre război și ocupație, uiți că de-a lungul istoriei milioane de tineri au murit în luptă, și gloanțele lor au omorât civili nevinovați. Ești nevoit s-o faci, pentru că asta e viața ta. Asta e casa ta.

Și uite-așa mi-am imaginat eu cum sunt încartiruită la o unitate izolată din sud, unde o să cunosc un băiat frumos care se va strecura noaptea la mine-n cort. Am visat cum devin instructor într-o unitate de luptă rezervată exclusiv băieților, precum Kelly McGillis în *Top Gun*, cum terorizez un detașament de băieți atrăgători, uitându-mă cum sub comanda mea le curg apele pe trupurile perfect lucrate.

În schimb, tabăra noastră era într-o unitate din deșert rezervată fetelor, unde singurul care mi se strecura în cort era nisipul ce mi se lipea de păr și de piele intrându-mi prin toate orificiile. Ni s-au dat corturi și paturi cu cearșafuri în care erau înfățate

perfect pături aspre, unde mirosul de praf din deșert și praf de pușcă era îndulcit de loțiunile și cremele fetelor. Fiecăreia ni s-a repartizat câte un Uzi: trebuia să-l luăm peste tot, să ne culcăm cu el, să ne sculăm cu el. „Purtați-vă cu el ca și cum ar fi iubitul vostru“, ne-a spus sergentul, o tipă în mod înșelător minionă și șocant de frumoasă. În acea noapte, cu metalul rece care mă-mpungea de sub perna plină de cocoloașe, am plâns până am adormit. Afară din cort, sălbăticia roia de sunete necunoscute și de raze rătăcitoare de lumină.

Ne rostogoleam din paturi la ora patru dimineața, așa începeau zilele pline de antrenamente repetitive și sarcini copleșitoare: frecam toaletele, curățam terenurile din unitate, spălam munți de vase, iar noaptea făceam de pază. Ziua alergam. Participam la ore. Făceam sărituri cu forfecare. Seara, ne-ndesam cu ciocolată și dulciuri la cantină și vorbeam despre sex și băieți și despre ce găteau mamele noastre. În unele nopți eram trezite din somn pentru noi antrenamente, ni se dădea ordin să ne îmbrăcăm, să facem ordine în camere, să demontăm și să montăm la loc armele. Buimăcite, ne luptam să executăm ordinele sergentului în timp ce ea ne cronometra viteza care era aproape întotdeauna insuficientă.

Către sfârșitul primei săptămâni, mă simțeam de parcă le-aș fi știut dintotdeauna pe celelalte fete din cort, mai ales pe Shelly, o fată dură din sud cu ochi triști și cârlionți spiralați care dormea în patul de lângă al meu. Învățasem să trag cu Uzi, surprinsă de impactul dureros pe care-l avea când mi se împlânta în umăr la fiecare foc, lăsându-mi o vânătaie mov. Puteam să-mi desfac Uzi-ul și să-l pun la loc în câteva secunde, să-l curăț până când țeava i se făcea fină și strălucitoare, pentru inspecția sergentului, care o înclina în lumină. Am învățat autoapărare și prim-ajutor și am descoperit că, în ciuda faptului că

chiulisem în mod constant de la orele de educație fizică, puteam, atunci când eram forțată, să ridic un cort în zece minute și să alerg kilometri întregi cu o targă pe umăr. Am mai învățat și că nu pot să farmec un ofițer, că nu pot să scap nepedepsită și că trebuia să fac ceea ce mi se spunea. Armata și cu mine nu ne potriveam absolut deloc.

După ce am terminat instrucţia, am fost repartizată la biroul de reclamații al armatei într-o unitate administrativă mare din Tel Aviv. Un mănunchi de clădiri terne din beton, cu copaci și tufe plasate la distanțe egale; o lume formată din serii de cifre, regulamente stricte și limbaj plin de prescurtări. În primele câteva luni veneam acasă zilnic, mă încuiam în cameră și plângeam în pernă. Mergeam prin unitate uimită că alți soldați pot să râdă sau să stea la o bârfă. Singura mea salvare era Shelly, care fusese repartizată în aceeași unitate, la un birou nu departe de al meu, însă și ea părea la fel de șocată și de deprimată ca și mine. Uneori îmi scoteam ochelarii și rătăceam orbește, mă ascundeam în ceață asemenea unui copil care-și acoperă ochii cu mâinile și crede că astfel e invizibil. Fără ochelari unitatea îmi părea mai blândă, ca o acuarelă abstractă în tonuri de gri-pal și verde-kaki.

În următoarele luni lucrurile au mers din ce în ce mai rău. M-am procopsit cu o disfuncție alimentară minoră și cu o pasiune juvenilă pentru Amos, un ofițer mai în vârstă, căsătorit, care îmi acorda un interes părintesc. Am adunat un număr record de înfățișări la tribunal pentru încălcarea regulamentului militar: neglijasem să-mi leg părul în coada regulamentară, îmi scosesem cămașa din pantaloni, îmi pierdusem cartea de identitate și îmi rătăcisem cascheta. Cât dura lunga navetă până acasă la mama în Petah Tikva, scriam povestiri despre femei-soldat nefericite ale căror vieți se destrămau.

Ziua în care am împlinit nouăsprezece ani a picat în weekendul în care eram de gardă, o sarcină lunară de care-mi era groază. Trebuia să petrec tot weekendul la unitate, să patrulez pe lângă garduri cu un Uzi, să mă asigur că nu intră nimeni ca să fure, să zicem, arme. Spre deosebire de civili, eu nu puteam cere să fac schimb de gardă și nimănui nu-i păsa că era ziua mea.

Am ajuns în dormitorul fetelor vineri și m-am instalat în camera îngustă și golașă care avea de jur împrejur rânduri de paturi suprapuse. Fetele care ocupau celelalte paturi își desfăceau ranițele, din care scoteau loțiuni și fixativ, dulciuri și gustări, walkmanuri și reviste de modă. Unele s-au schimbat în haine de interior, scoțând la iveală sutienele din dantelă și chiloții tanga pe care-i aveau pe sub uniformă.

Netta a ajuns ultima. Când ni s-au întâlnit privirile, am suspinat și ne-am aruncat una în brațele celeilalte. Cu mulți ani înainte, Netta și cu mine fuseserăm cele mai bune prietene. Eu îl pierdusem pe tata în clasa a patra, ea pe al ei într-a cincea. Avea patru dobermani care-mi ronțăiau picioarele când dormeam la ea. Mama ei făcea figurine din sâmburi de avocado. Netta era sexy în uniformă, ceva ce mie nu mi-a ieșit niciodată. Pantalonii uzați din bumbac îi stăteau strânși pe fese, ca o pereche perfectă de blugi, iar cămașa cu nasturi lăsa să se vadă un decolteu care aproape că sfida regulamentul.

Eu am luat patul de sus, de lângă o fereastră murdară care dădea spre străzile din Tel Aviv. În noaptea aceea, fiindcă începea în mod oficial ziua mea, am stat întinsă și m-am uitat la mașinile pline cu tineri petrecăreți care mergeau în cluburi, cu brațele scoase pe geam, cu degetele ținând chiștoace de țigară, cu părul lung în bătaia vântului. Muzica bubuia când se opreau la semafor, apoi se estompa

când o luau din loc. Semafoarele din cea mai apropiată intersecție emiteau un joc de lumini tricolor pe pereții noștri albi, iar vaietul sirenelor tăia ca un fierăstrău noaptea neagră, furișându-se în visele noastre.

Încă era întuneric afară când răcnetul ofițerului ne-a trezit pentru garda de două ore. Mi-am pus uniforma, apoi mi-am luat Uzi-ul de sub pat și mi l-am aruncat pe umăr. Netta şi-a băgat mâna sub pat să-și ia și ea Uzi-ul.

— Hei, fetelor, a zis ea încet. Unde-i arma mea?

— Vai de mine. O altă fată pipăia spațiul de sub pat din ce în ce mai panicată. A dispărut și a mea.

*

Duminică de dimineață, prima zi a săptămânii în Israel, eram înapoi la birou. După ce-am primit telefon de la poliția militară, mi-am strâns ranița și l-am informat veselă pe șeful meu că eram suspectă într-o anchetă pentru furt de arme și că trebuie să las orice și să plec. Bineînțeles că poliția militară îl informase deja. Probabil că nu mă întorc azi, i-am spus cu un zâmbet larg. Șeful meu era locotenent-colonel, avea o burtă ca un pepene și pistrui, iar gradul era totul pentru el. Eram cea mai proastă secretară pe care-o avusese vreodată. Cafeaua mea era aproape de nebăut, eram lipsită de maniere la telefon, dactilografiam cu un singur deget și nici nu voiam să fac progrese. Mi-a făcut semn cu mâna să ies din biroul lui, cu un oftat care arăta că nu-i pasă.

O oră și jumătate mai târziu eram la cartierul general al poliției militare. În afara orașului cerul era mai întins și mai albastru, iar briza adia printre șirurile de chiparoși aliniați paralel cu gardul de sârmă ghimpată.

Cum așteptam pe banca de lemn din fața camerei de anchetă, am încercat să deslușesc conversațiile

înăbușite. Când în sfârșit s-a deschis ușa, un soldat subțirel și frumușel cu țepi în păr și ochelari cu rame groase – exact genul meu – mi-a făcut semn să intru. Camera era mică, fără ferestre, și răspândea un iz tipic de cantină: mirosea a brânză și a prăjeală. Soldatul – detectiv, după cum mi-am dat repede seama – făcea echipă cu o detectivă, care și-a ridicat scurt capul din spatele biroului masiv, apoi a continuat să noteze ceva pe un caiet. Ambii erau cam de vârsta mea. În cele din urmă, fata a ridicat ochii, și-a împreunat degetele pe birou și m-a studiat. I-am zâmbit superior.

Au început cu întrebări similare celor la care răspunsesem la locul faptei, apoi le-au repetat într-o altă formulă. Păreau să-și fi împrumutat tehnicile de interogare dintr-un episod din *Starsky & Hutch*[15]: se plimbau prin cameră punându-mi întrebări cu ochii mijiți. Fata – cu păr blond-cenușiu și privirea amenințătoare – făcea pe Polițistul cel Rău, iar băiatul era Polițistul cel Bun. Din când în când schimbau ocheade pline de înțeles sau scriau repede ceva în dosarul meu. Eu stăteam tolănită pe scaunul din fața lor cu picioarele întinse și brațele încrucișate, zâmbind cu gura închisă, cu aerul că mă distrez teribil.

— De câtă vreme ai descoperire de cont?

Polițista cea Rea s-a aplecat peste birou, sprijinindu-se bine în palme. M-am îmbățoșat; deodată nu mă mai amuzam. Cum de știau asta? Și ce altceva mai știau? Era clar, chiar și pentru mine, că aveam un motiv întemeiat. Vânzarea de arme mi-ar fi umplut într-adevăr hăul din cont.

— Când ți-a fost respins cardul de credit?

Polițistul cel Bun s-a aplecat deasupra biroului cu mâinile în buzunare, cu fața la mine. Avea vocea blândă și ochii buni. I-am răspuns oferindu-i un zâmbet generos și m-am uitat atent la el când s-a

întors cu spatele. O imagine mi-a trecut brusc prin minte, iar eu m-am lăsat în voia ei pentru o clipă: Polițistul cel Bun mătură rapid tot de pe birou, camera se umple de hârtii care plutesc în aer. Mă aruncă pe birou, îmi sfâșie cămașa kaki, scoțând la iveală un sutien mult mai sexy decât cel pe care-l port acum. Nasturii cad ritmic pe podea, unul după altul, precum cartușele de Uzi.

— Cum anume intenționezi să-ți plătești datoriile? a întrebat Polițistul cel Rău printre dinți, rupând vraja.

Am bănuit că provenea dintr-o familie cu bani. Puteam să pun pariu că tăticul ei avea grijă să n-aibă datorii.

Le-am spus că, întrucât aveam dificultăți financiare, mi s-a acordat permisiunea specială să lucrez în civilie, și că am o slujbă de seară într-un mic cinematograf care difuzează filme străine. Vedeam absolut fiecare film, mâncam mormane de floricele cu unt, plângeam la scenele potrivite, și uneori și la cele la care nu era cazul. Din cauză că eram plătită cu salariul minim, banii câștigați erau asemenea unor picături în deșert. Cu toate astea, în loc să mănânc gratis la popota din unitate, mă duceam la cafenele în oraș, comandam paste cu sos alb și prăjitură cu ciocolată la desert. În afara unității militare, pe o terasă însorită, înconjurată de civili care luau prânzuri de afaceri, îmi desfăceam coada, îmi descheiam cămașa și mă prefăceam că sunt liberă.

În următoarele săptămâni am revenit de câteva ori la cartierul general al poliției militare. Îmi vedeam de treabă la birou până telefonau – voci reci, oficiale, care-mi ordonau să mă prezint imediat la interogatoriu. Sesiunile nu se deosebeau una de alta. Repetau aceleași întrebări, schimbau aceleași priviri, scriau notițe în dosarul meu, care se tot îngroșa.

Uneori stăteam în alte încăperi. Câteodată apăreau alți ofițeri care mă interogau. Eram plictisită și nu o ascundeam, căscam deliberat, fixam cu privirea un fir de praf imaginar de pe pantaloni, țeseam în minte povești fantastice dominate de hormoni.

Într-o zi am dat peste Netta în anticameră. Mi-a aruncat o privire furișă, vinovată, și mi-am dat seama că-i e frică. N-am vorbit despre asta, însă amândouă știam că n-o să le spunem niciodată cum ne-am aliat noi două ca să comitem prima noastră infracțiune. Aveam unsprezece ani; era la vreo două luni după ce murise tatăl Nettei. Am furat o ciocolată de la supermarketul de lângă școală, apoi am fugit în parc și am mâncat-o lacome, cu inima bătându-ne nebunește și cu obrajii roșii. Am fost uimite de cât de ușor fusese să păcălim un magazin plin de adulți. Ne-am mai întors de câteva ori după aceea, am devenit și mai îndrăznețe, am împins limitele și mai departe. Nu ne-au prins niciodată.

Ancheta era în desfășurare de două luni; stăteam la circa de poliție față-n față cu un polițist cu o mustață stufoasă. Era o dimineață cenușie în Tel Aviv. Tocmai venise toamna, anunțată de prima ploaie, o aversă puternică ce spălase străzile de praful verii și le transformase în oglinzi alunecoase. Eram legată la un detector de minciuni, încinsă cu două curele de cauciuc peste piept, aveam câteva fire legate de degete, și o cătușă mare îmi strângea zdravăn brațul. Nu mă puteam abține să nu mă gândesc la perversiuni.

Era o circă de poliție civilă: un labirint de coridoare lungi cu uși închise, plin de ecoul pașilor târșâiți, clinchet de cătușe și telefoane care sunau întruna. Polițistul era adevărat de data asta, mult mai în vârstă decât detectivii aceia tineri din armată, și atitudinea mea îl lăsa complet rece. Din punctul lui

de vedere, puteam fi un hoț de arme. De ce nu? Eu oricum terminasem liceul cu chiu, cu vai. Cine avea rubrica „purtare“ plină de încălcări ale regulamentului? Cine avusese nouă cercetări disciplinare în ultimul an? Cine dovedea fără doar și poate că nu știe să-și administreze finanțele?

— Stai drept, a lătrat el.

M-am ridicat în picioare fără tragere de inimă.

— Îți voi pune câteva întrebări înainte să începem, a spus răsfoindu-mi dosarul. Avea o voce obosită și monotonă. Trebuie să știu dacă ai furat vreodată ceva.

Am făcut ochii mari.

— Vreodată în toată viața mea?

— Da.

Copil fiind, fusesem un mic infractor. Uneori furasem chestii pe care mi le doream, dar nu mi le puteam permite, cum ar fi cărți și reviste. Alteori furasem pentru senzații tari: dulciuri și băuturi acidulate, câte o eșarfă sau o pereche de ochelari de soare dintr-un mare magazin universal. Mă și pricepeam. Nu fusesem prinsă nici măcar o dată.

— Da, am mai furat lucruri până acum.

— Ai furat vreodată ceva din armată?

Uram armata și eram lefteră. Mai luasem câte un pix, niște hârtie, un dosar când și când, poate și vreo două timbre. S-a holbat la mine.

— Stai atât de rău cu banii încât ești nevoită să furi din armată?

M-am uitat la el cu cu o privire lipsită de expresie, așa cum fac oamenii când nu mai au nimic de pierdut.

— Sunteți aici ca să-mi faceți un test, sau ca să-mi puneți moralitatea la îndoială?

Așa că am continuat.

Mi-a pus un set de întrebări ca să-mi vadă reacțiile atunci când spun adevărul: numele, vârsta, gradul.

M-am uitat cum se mișcă neregulat acul pe măsură ce dau răspunsurile, sperând că eram unul dintre acei oameni care pot să păcălească detectoarele de minciuni, care-și pot controla teama si transpirația. Apoi m-a întrebat:

— Ai mai furat vreodată ceva din armată în afară de ce mi-ai spus mai devreme?

M-am foit în scaun. Dacă uitasem ceva?

— Nu știu. Nu sunt sigură.

— Asta e o întrebare la care răspunzi cu da sau nu.

Ezit. Oare e posibil să pic testul cu poligraful? Oare e posibil să fiu acuzată de furt de arme? Până atunci fusese doar o glumă, o istorioară amuzantă, o modalitate prin care mai scăpam și eu de la birou. Acum mă gândeam la *Procesul lui* Kafka, pe care-l văzusem pus în scenă cu câteva luni înainte la Habima, Teatrul Național din Tel Aviv. Cam pe-atunci începusem să arunc în conversații cuvântul „kafkian“ și eram mulțumită că-mi dădea un aer intelectual.

În cele din urmă am spus nu.

Acesta avea să fie ultimul meu interogatoriu, dar eu nu știam asta. Ei nu aveau să-mi spună că m-au achitat, însă după poligraf n-am mai primit telefoane. Am ieșit din circa de poliție într-un oraș reînnoit de prima ploaie care mirosea la fel de curat ca niște rufe puse la uscat pe sârmă. Am dat peste Polițistul cel Bun în parcare – probabil venise acolo să ia rezultatele de la testul meu. Era pentru prima oară când îl vedeam în afara camerei de anchetă. Mi-a zâmbit. Am stat de vorbă. Am roșit. Și totuși nu mi s-a părut de bun augur. Nu mă simțeam ușurată.

În schimb, am renunțat să mă mai prefac că-mi pasă. Dacă asta urma să se întâmple, dacă eram într-adevăr suspectă într-un caz de furt de arme și mă acuzau de trădare, m-am gândit că puteam scăpa

basma curată orice-aș fi făcut. M-am străduit să fiu nepoliticoasă, să răspund urât, să mint. Eram mai mereu în întârziere și morocănoasă. După ce am neglijat să termin de arhivat ceva ce-mi ceruse șeful și am mințit când m-a întrebat de ce, a hotărât, în cele din urmă, că se săturase de cafeaua mea proastă și de aroganța mea, și m-a dat afară din unitate. Când mi-am luat rămas-bun de la Amos, ofițerul mai în vârstă pe care-l plăceam, acesta a dat din cap dezamăgit. Devenisem imună la acest tip de reacție din partea oamenilor suficient de proști încât să aibă încredere în mine. Am fost mutată într-un alt departament de la aceeași unitate, unde biroul era și mai anost, oamenii și mai în vârstă. În mai puțin de o lună am reușit să fiu dată afară și de acolo.

Îmi netezisem calea către coșul de gunoi al unității, un departament de tranzit format din soldați inadaptați și respinși, tulburați și care nu respectau autoritatea. Soldații care ajungeau aici erau puși să facă treburile cele mai murdare și mai stupide, în principal curățenie și pază la porțile unității. Am remarcat că cei mai mulți dintre noi erau *mizrahi*.

Noua mea sarcină nu solicita nici o pregătire ori competență. Un copil de șapte ani ar fi putut-o îndeplini la fel de bine sau, în cazul meu, chiar mai bine. Trebuia să stau la poartă și să urmăresc ce-mi semnaliza cu mâinile un polițist militar. Când se apropia o mașină, polițistul o verifica și-mi făcea semn cu mâna să deschid poarta printr-o apăsare de buton. După ce trecea mașina era la latitudinea mea să apăs un alt buton care închidea poarta. Statul în arșiță ore întregi mă făcea să visez cu ochii deschiși la insule tropicale cu nume care mi se rostogoleau prin gură asemenea dropsurilor. Mozambic, Martinica, Mauritius. Visam că fac dragoste cu bărbați exotici care-mi dădeau să mănânc ananas și nuci de cocos pe plaje pline de nisip.

În două săptămâni am distrus două mașini. Prima a fost un Fiat mititel. Poarta cădea la pământ asemenea unui pod basculant, iar mașina trecea peste el. Odată ce a trecut Fiatul, am apăsat un buton ca să ridic poarta la loc. Numai că mașina nu trecuse de tot. Am auzit zdrăngănitul metalic al porții care se ridica și o bufnitură puternică în clipa în care a atins burta mașinii. Micul Fiat a sărit pe loc de câteva ori lovindu-l pe șofer cu capul de tavan.

După o săptămână, stăteam la o altă poartă, care se închidea precum ușile unui ascensor. Cu mintea rătăcind într-un univers imaginar plin de amor și dulciuri, am închis-o când Volvoul nou-nouț al unui ofițer de rang înalt încă trecea prin ea. Poarta grea metalică s-a închis strângând mașina de trei ori, lovind ușile din spate în mod repetat. Am auzit ca prin vis că mă strigă cineva și m-am întors ca să văd că eram cu degetul pe butonul greșit.

Era cât se poate de clar că nu mă pricepeam nici la apăsat butoane. După încă un rând de anchete, de data asta la departamentul de siguranța drumurilor, ei – vocile fără chip de la telefon, semnăturile mâzgălite pe documente oficiale – au recomandat să fiu transferată la un alt departament, unde să nu am acces la dispozitive prevăzute cu butoane. Însă, înainte să aibă ei șansa să facă mișcarea, am reușit să mă bag singură într-un necaz și mai mare.

În ziua aceea, cel mai rău ofițer din unitate, recunoscut pentru că-i sărea repede mustarul și dădea pedepse nemiloase, a venit la poartă pentru o verificare de rutină. Soldații evitau să-l privească în ochi atunci când trecea pe lângă ei, făcându-și brusc de lucru cu îndreptatul uniformei, în încercarea de a nu bate la ochi. Ceva din atitudinea pe care-o afișam l-a stârnit. Nu l-a impresionat salutul meu dezlânat, nici înfățișarea mea neglijentă. A urlat la mine să stau în poziție de drepți, să-mi îndrept cămașa, să-mi refac

coada. Și de ce stăteam pe scaun la poartă? Nu trebuia să stau în picioare? Avea fața atât de aproape de a mea, încât puteam să simt că-i mirosea respirația a falafel digerat. A început să mă mănânce pielea, furia stătea să-mi țâșnească. Alți soldați s-au adunat la o distanță sigură, de unde să urmărească spectacolul.

Sângele mi s-a urcat la cap, ardeam ca un fitil, apoi s-a declanșat furia, care a curs în valuri fierbinți de un alb orbitor.

— Nu puteți să-mi vorbiți în halul ăsta! am urlat. Aici nu mai e vorba despre ofițeri și soldați; e vorba de comunicare interumană elementară! Poate că ar trebui să mergeți la un curs de comunicare, să învățați cum să vă purtați cu oamenii!

Toți cei de față au oftat la unison. S-a lăsat un moment de tăcere. Am auzit un claxon grăbit, zgomot de poartă care se deschide, propria-mi respirație întretăiată. Și apoi a explodat ofițerul. Din roșie, fața i s-a făcut violet. M-am dat cu un pas în spate și m-am făcut mică, în timp ce el răcnea: „Dispari din fața mea! La maior în birou! ACUM!“

Așteptam să intru în biroul doamnei maior, pe care-l vizitasem de multe ori în ultimul an; tremuratul s-a mai domolit, bătăile inimii au încetinit și temperatura corpului a revenit la normal. M-am apropiat șovăielnic de secretara ei. Răsfoia o revistă de modă cu o față plictisită, răsucind un cârlionț pe deget.

— Ce crezi c-o să-mi facă? am întrebat.

— Nu-ți face griji, a zis ea fără să se uite la mine. Probabil o să te retrogradeze doar. N-o să te bage la închisoare.

— Să mă retrogradeze? am pufnit. Apăs butoane la poartă.

— O! A ridicat ochii ca să mă examineze ca urmare a acestei informări recente. Atunci chiar că nu

știu.

Nu m-au băgat la închisoare, dar de-acum eram sub supraveghere. Înainte fusesem pedepsită, amendată, avertizată. Dar acum eram pentru prima dată pusă sub supraveghere. Aproape că eram mândră de mine. Aproape că-mi doream să merg la închisoare.

Am fost transferată din nou. De data asta m-am depășit pe mine însămi. Am fost dată afară dintr-un departament în care de obicei oamenii erau trimiși cu forța. Eram în aer, pluteam temporar între două departamente. Între timp, armata a decis să mă verifice serios, pentru a vedea dacă sunt o amenințare din punct de vedere al securității. Prietenele mele au fost chemate la interogatoriu. M-am simțit flatată într-un mod bizar.

Shira, prietena mea cea mai bună, care ajunsese ofițer și arăta ca scoasă din cutie cu tresele ei și M-16-ul aruncat nonșalant pe umăr, începuse să-şi piardă răbdarea.

— De ce nu te străduiești și tu ca noi toți? m-a întrebat. La interogatoriu i-a spus ofițerului de contrainformații „Cea mai mare problemă a ei e că, *mai devreme sau mai târziu*, o să te scoată din minți. Nu cred că asta e o amenintare serioasă de securitate“.

Într-o vineri după-amiază, stăteam cu mama la masa din bucătărie. Pe plită fierbea molcom o tocăniță de pui, iar soarele picta dulapurile în auriu. Citeam ziarul, ediția de weekend, și nu am ridicat ochii când m-a întrebat:

— De ce-ți faci asta? De ce lupți cu atâta îndârjire?

I-am trântit-o fără să mă gândesc:

— Pentru că-s mai deșteaptă ca ei!

— Of, iubito, s-a uitat mama la mine obosită. Dar

ei au puterea. Nu te poți lupta cu o armată întreagă.

Către sfârșitul stagiului, am fost trimisă la un alt departament, unde superiorul meu era un colonel care era dispus să-mi acorde o șansă și pe care nu-l uram atât de tare. Îmi făcusem o prietenă în acest nou departament, pe Elsin, o puștoaică punk-rock din sudul Tel Avivului care ura armata la fel de mult ca mine. Când era ea prin preajmă nu-mi mai era groază să merg la lucru. Uneori chiar ne distram. Într-o zi, când șeful era plecat din birou, am inventat un joc numit „pune lucrurile înapoi la locul lor“. Trebuia să întinzi cablul de la telefon până în celălalt capăt al camerei, apoi să-l arunci înapoi, încercând să-l așezi în furcă. În zilele cu arșiță ne luam pauză de masă extinsă și mergeam la plajă, ne suflecam pantalonii, ne descălțam de bocanci și ne înmuiam picioarele în apă.

Eram și îndrăgostită, ceea ce părea să-mi mai fi domolit furia. Primul meu iubit, Gilad, un băiat cu voce blândă și ochi albaștri care locuia într-un kibbutz, își făcea stagiul militar în nordul Israelului, cu Shira, iar eu așteptam cu nerăbdare să vină sfârșitul săptămânii, când avea permisie, ca să putem fi din nou împreună. Imediat ce terminam armata, urma să ne mutăm împreună, să stăm în garsoniera lui din kibbutz și să muncim ca să strângem bani pentru excursia obișnuită de după armată. Nu trebuia decât să stau cuminte vreo câteva săptămâni.

Ajunsesem cea mai în vârstă dintre soldații din unitatea mea și căpătasem un grad nou – sergent – pentru simplul fapt că aveam vechime. Noua mea poziție îmi aducea un anumit respect din partea soldaților mai noi și permisiunea tacită de a fi delăsătoare. Dar eram încă depășită în grad de ofițeri, indiferent cât erau ei de tineri și de lipsiți de experiență. Ofensată de arbitrarul ierarhiei militare, nu făceam nici un efort să-mi ascund disprețul față de

ordinele acestor tineri ofițeri, însă nu am mers niciodată atât de departe încât să risc să fiu sancționată disciplinar.

Cu puține săptămâni înainte de liberare, un ofițer tânăr și tupeist din departamentul nostru a intrat în birou în pas de marș și mi-a spus să merg să fac curățenie în curtea unității împreună cu restul personalului. Tomer era chipeș, așkenaz și avea sentimentul că i se permite totul; în plus, era un caz tipic de *sagemet*. Derivat din *sagam*, adică sublocotenent – gradul acordat imediat după absolvirea cursului de ofițeri –, *sagemet* era o boală la ordinea zilei printre tinerii ofițeri care, mândri de gradul la care fuseseră de curând înaintați, începeau să-și dea importanță.

Tomer nu era superiorul meu direct, astfel că avea rareori motive s-o facă pe șeful cu mine, dar, și când o făcea, mă scotea din minți. Poate-o fi fost tonul superior, poate vocea voit mai gravă, poate zâmbetul afectat. Părea că se distrează exagerat de tare. În ziua aceea m-am uitat în ochii lui și i-am spus sec „Nu“.

— De ce nu?

— Am treabă. Mănânc un morcov, am spus, luând o mușcătură și uitându-mă la ecranul calculatorului.

Elsin, care stătea în spatele lui, și-a înăbușit un chicotit.

Tomer i-a aruncat o privire cruntă, apoi și-a încrucișat brațele și și-a dres vocea.

— Ridică-te acum.

— Trebuie să stau în birou, am spus, și, pe când rosteam cuvintele cu voce tare, raționamentul meu a început să capete sens. Colonelul e plecat din birou.

— Poți să încui biroul câteva minute.

— Nu cred.

— E un ordin.

Am pufnit pe nas.

— Ă, nu.

A ieșit din cameră vijelios și s-a întors fluturând o reclamație scrisă pentru că am refuzat să-i îndeplinesc ordinul. Al zecelea proces.

Gilad a oftat zgomotos la telefon.

— Ai promis că nu te mai bagi în belele! Ești sub supraveghere! Vrei să te bage la-nchisoare? Ce-a fost în capul tău?

N-a fost nimic. La fel ca atunci când am țipat la ofițerul înalt în grad – incidentul în urma căruia ajunsesem de fapt sub supraveghere –, a fost lipsit de minte să-l înfrunt pe Tomer. Eram atât de disperată să mențin o aparență de autonomie și de demnitate într-un sistem gândit să le reprime, încât nu mă puteam controla.

După câteva zile m-am prezentat la doamna maior, care ajunsese să mă urască în ultimii doi ani. Când am intrat în birou, a oftat adânc, cu sprâncenele ridicate, părând să spună: „Ce-ai mai făcut de data asta?“ A urmat protocolul obișnuit, apoi m-a întrebat:

— Ești de acord să te judec eu?

M-am uitat drept înainte, fără să-mi tremure vocea, și am spus:

— Nu.

Sergentul care mă însoțea mi-a tras un ghiont.

Maiorul s-a uitat la mine.

— Poftim?

— Aș prefera să nu, am spus.

Maiorul mi-a râs în nas. A mâzgălit ceva pe hârtie și a spus că dosarul meu va fi remis superiorului ei, femeia ofițer cu gradul cel mai înalt din tot sectorul.

— Înțelegi că decizia ei va fi una finală?

Înțelegeam.

Să solicite transferul procesului era un drept al tuturor soldaților, însă foarte puțini se foloseau de el. Eu n-aveam nimic de pierdut. Eram aproape sigură că maiorul ar fi trimis-o pe nenorocita de mine la închisoare. Cu un judecător nou, care nu-mi era

potrivnic, încă mai aveam o șansă.

Procesul era programat cu trei săptămâni înainte să termin stagiul militar. În ziua respectivă am renunțat la lentilele de contact în favoarea unor ochelari cu rame negre, mi-am împletit frumos părul. Pozam în fata bună, la fel ca la interviul cu colonelul, în speranța că voi compensa impresia pe care o lăsa fișa referitoare la comportamentul meu.

Locotenent-colonelul m-a privit, apoi a dat citire cu voce tare reclamației.

— Cum pledezi?

— Nevinovată, am spus.

S-a lăsat pe spate în scaunul ei de piele cât timp i-am recitat eu apărarea pe care o repetasem. I-am explicat că eram singura secretară care rămăsese în birou și că singura dată când îl lăsasem nesupravegheat fusesem acuzată că mi-am abandonat postul.

Ofițerul a parcurs încă o dată reclamația, apoi și-a ridicat privirea și m-a studiat. Am stat cât mai drept posibil, cu bărbia-n sus. Apoi mi-a spus să ies afară cât sună ea la mine la unitate să verifice povestea.

A fost singura dată în istoria mea de militar când m-au achitat. Nu am ajuns niciodată la închisoare.

Ne-am despărțit cu răceală, armata și cu mine – o strângere de mână fără vlagă, zero contact vizual. Nu am dat petrecere de adio, așa cum făceau mulți soldați. Nu s-a făcut nici un tort, nu am făcut schimb de felicitări, nu au curs lacrimi. Mi-am făcut bagajul în grabă și am plecat, de teamă că, dacă mai stau un minut, găsesc eu cumva o cale să fac totul praf și să ajung la închisoare. Când am ieșit pe poartă în acea după-amiază însorită, i-am făcut cu mâna fetei care apăsa pe butoane, apoi am stat o clipă locului pe strada aglomerată din Tel Aviv și am ținut ochii închiși în căldura soarelui. Pe lângă mine au trecut în

viteză autobuze și mașini cu muzica răsunând la ferestre. Dintr-o curte aflată în apropiere am auzit zdrăngănit de vase, clinchet de tacâmuri, zumzet plăcut de conversație. Pe lângă mine a trecut o femeie care lovea dinadins caldarâmul cu tocurile. Am inspirat aerul orașului – gaze de eșapament, fum de țigară, parfum și un strop de briză sărată – și m-am simțit mai ușoară, mai tânără și mai liberă decât credeam că e posibil. Acesta, m-am gândit, ar putea fi restul vieții tale.

---

15. Serial polițist american din anii ’70 .

Bestia care nu doarme

Stau pe scaunul din dreapta al unei camionete prăfuite lângă tatăl prietenei mele, Shelly. Am optsprezece ani și de câteva luni fac armata obligatorie. Shelly doarme pe bancheta din spate, cu brațele ei pline de pistrui și cu ochii ascunși după cârlionții roșcați. La casetofon cântă Leonard Cohen. Afară, verdele luxuriant al Tel Avivului lasă încet-încet locul unui galben murdar. La picioarele mele se rostogolesc sticle cu apă, pungi mototolite cu chipsuri și Bamba[16]. În suporturile pentru pahare dintre noi stau o cutie deschisă de Cola și un pahar din polistiren cu cafea aromată. Mă las pe spate, întind picioarele. Plămânii mi se dilată, mușchii mi se înmoaie; corpul mi se relaxează – intru în starea propice plimbării prin deșert.

Tatăl lui Shelly a venit la baza militară și m-a luat pe mine prima cu mașina. La unitatea lui Shelly era zi liberă, și ea stătea mai aproape de autostradă, pe drumul către Eilat. Când am ieșit pe poartă, el a coborât geamul, din manivelă, mi-a zâmbit larg, de parcă ne cunoșteam dintotdeauna, și apoi a coborât din mașină ca să-mi arunce rucsacul în portbagaj. Avea patruzeci și ceva de ani, era sprinten și în formă bună, cu picioare subțiri, bronzate și pantaloni scurți albi, barbă deasă grizonantă și ochi pătrunzători ca ai lui Shelly în spatele unor ochelari cu rame subțiri. Părea destul de șmecher pentru un tip în vârstă. Stând de vorbă în timp ce traversam Tel Avivul, cu traficul lui de coșmar, ca s-o luăm pe Shelly din apartamentul unde stătea cu chirie, am descoperit că e dezinvolt și prietenos, foarte asemănător cu prietena mea.

— Trebuie să mă schimb de uniformă, am zis, dornică să fac trecerea de la soldat la civil în vacanță. Putem să oprim undeva unde au toaletă?

S-a uitat la ceas, apoi la traficul aglomerat.

— Dar de ce nu te schimbi aici și gata? a zis el natural. Eu n-o să mă uit.

Prin urmare, asta am făcut. Mi-am descheiat cămașa kaki, am tras pe mine un tricou, m-am chinuit să ies din pantaloni ca să-mi pun o fustă de bumbac, mi-am desfăcut părul. Așa cum promisese, nu s-a uitat.

Când m-a sunat Shelly să mă-ntrebe dacă poate să vină și tatăl ei în excursia noastră de weekend la Eilat, nu am fost prea încântată. Plănuiserăm să facem autostopul – uniforma era bună dacă voiai să fii luată cu mașina – și să dormim la hostelul pentru tineri din centrul Eilatului. Aveam de gând să înotăm, să bem și să cunoaștem băieți frumoși.

— Chiar e mișto, a zis Shelly. Nu e ca orice tată. Și asta-nseamnă că nu mai trebuie să facem autostopul, nici să stăm la hostel: putem să punem cortul oriunde. El o să aducă de mâncare și o cafetieră. Știe să facă focul. Noi putem să ne vedem de treaba noastră. A promis că nu ne stă în cale dacă ieșim cu băieți.

Pe bune? Eu nu aveam termen de comparație – tata murise înainte să împlinesc zece ani –, dar aveam o bănuială că n-ar fi fost atât de mișto. Uneori încercam să-mi imaginez cum ar fi fost relația noastră, cum ar fi supraviețuit apropierea dintre noi rebeliunii din adolescența mea și sexualității incipiente. Mă uitam uimită la tați, observam cu curiozitate dinamica prietenelor mele cu tații lor, eram invidioasă pe intimitatea lor, pe discuțiile în contradictoriu, chiar și pe certurile lor.

— Ne-ar fi mult mai comod, a zis Shelly. Dar cum

vrei.

Îmi surâdea ideea de a nu fi nevoită să merg cu iamă nene și să nu dau bani pe cazare. Cu inima îndoită, am acceptat.

Acum, după ce am oprit să alimentăm cu combustibil și să luăm ceva de-ale gurii, Shelly a adormit. Tatăl ei și cu mine vorbim despre muzică și călătorii. Adoră Eilatul și adoră deșertul, la fel ca mine. Eu merg regulat în deșert, în sud, de la șaisprezece ani, de când revista la care lucram, *Maariv LaNoar*, m-a trimis acolo să scriu un articol despre un curs de scufundări. Fiindcă eram o adolescentă plină de angoase, colaborarea cu revista a fost salvarea mea. Mi-a dat un sentiment de împlinire pe care nu-l regăsisem la școală și mi-a furnizat și banii de buzunar pe care mama nu-și permitea să mi-i ofere. Imediat ce redactorii au văzut că eram dedicată și serioasă, au început să mă recompenseze cu teme precum aceea, făcându-mi cunoștință cu extravaganțe pe care cele mai multe prietene ale mele le luau de-a gata. Am revenit de la Eilat schimbată, îndrăgostită de deșert, de Marea Roșie – atât de diferită de fosta mea iubire, Mediterana, mai tulbure și mai puțin adâncă – și de scufundări. Plonjatul în adâncuri era, pentru mine, cea mai tare evadare, o lume atât de diferită față de tot ce cunoscusem, în care nimic nu funcționează așa cum ne-am aștepta, în care până și nevoile noastre de bază sunt altele: felul în care ne mișcăm, comunicăm, respirăm. Pe pământ vorbesc prea mult. Nu știu ce altceva să fac cu mine atunci când sunt între oameni. În adâncuri, mă las în voia liniștii, a plutirii, mi se pare că ritmul în care respir e reconfortant, meditativ. Scufundările mă apropie mai mult decât orice altceva de sentimentul de pace.

În ultimii doi ani de liceu mă dusesem la Eilat aproape în fiecare vacanță, uneori cu prietena mea

Shira, alteori de una singură, și mereu stătusem la acel hostel pentru tineri, igrasios și bătut de vânturi, al clubului de scufundări. În Eilat eram liberă să fiu o oarecare, să mă amestec printre turiști, oameni cu rucsacuri și practicanți de scufundări libere. În Eilat m-am sărutat cu băieți pe care abia îi cunoscusem și am flirtat cu instructori frumoși de douăzeci și ceva de ani. În Eilat, turiști cu părul ca nisipul din țările scandinave, pentru care banala mea piele măslinie și cârlionții de abanos erau o noutate, mi-au spus că sunt frumoasă. Și eram: aerul uscat din deșert îmi făcuse părul moale, pielea-mi era bronzată în miezul iernii, fiindcă în Eilat era cald tot timpul anului. În deșert eram o versiune mai bună a mea.

Când eram copil, deșertul arid îmi inspira un alt fel de emoții. De fiecare dată când mergeam cu familia în sud, stomacul mi se strângea imediat ce ieșeam din oraș și în fața noastră se desfășura, aidoma unui covor, deșertul. Imensitatea lui părea amenințătoare, arșița și liniștea erau absolute, la fel ca moartea, iar dezolarea – o oglindă a propriei mele singurătăți. Acum, euforia-mi umple pieptul. Deșertul îmi pare extrem, dar în sensul bun, și să-l iubesc e ceva radical, o emoție puternică. Ador cât e de simplu, în linii clare, brut și – asemenea mării din adâncuri – neatins de complexitatea intervenției umane. Ador aluzia de mister și pericol, riscul intrinsec.

A iubi deșertul înseamnă să iubești o bestie.

Drumul șerpuiește printre dealuri și coboară în canioane și cratere. Apoi asfaltul lung și estompat se îngustează într-o pâclă – o săgeată care arată sudul, în jurul ei doar nimicul nesfârșit și cerul cel mai mare și mai albastru. În depărtare se zăresc, intangibili, munții Iordaniei. Orașele și kibbutzurile pe care le traversăm sunt miraje de praf; nici măcar copacii nu par verzi, acoperiți cu nisip rătăcitor.

Copil fiind, am văzut filme de la Hollywood și am fost invidioasă pe măreția Americii, am râvnit la șoselele ei nesfârșite, mi-am dorit să mă urc pur și simplu în mașină și să plec de fiecare dată când aveam nevoie să fug. Într-o țară atât de mică încât o poți parcurge de la nord la sud în mai puțin de șapte ore și de la est la vest în două, înconjurată din toate părțile de vecini neprimitori, și cu granițe schimbătoare, ambigue, a cărei singură frontieră de neclintit era, culmea, marea, o călătorie de patru ore jumătate cu mașina până la Eilat era cel mai aproape posibil de senzația de „a te întinde la drum".

În mijlocul văii Arava[17], mica fâșie de sălbăticie a Israelului, deșertul mi-a intrat deja bine pe sub piele. Copaci de acacia apar ici și colo prin savana prăfoasă, ghemotoace de ierburi se rostogolesc peste asfaltul sinuos. Mă simt liberă și liniștită, privesc cu optimism weekendul, mă bucur de muzica în surdină, de vântul care-mi bate prin păr, de calmul cu care-mi apasă deșertul pe pleoape.

Apoi tatăl lui Shelly întinde mâna, de parc-ar vrea să ia cafeaua dintre noi, în schimb îmi ia mâna și începe să mi-o mângâie.

Îngheț pe scaun.

Shelly și cu mine ne-am cunoscut la instrucţia de bază. Am dormit în paturi învecinate în același cort, am respirat același aer, iar la sfârșitul antrenamentului eram cât de intime puteau fi două fete care petrecuseră o lună în condiții foarte dure. Mai aveam și alte lucruri în comun: probleme de gestionare a furiei, pierderi în trecut, cinism față de viitor. Shelly avea și o aură de mister care mă intimida și în același timp mă intriga. Nu prea vorbea despre viața ei, dar știam că nu fusese ușoară. Îi murise mama când era mică și fusese crescută de rude. Nu mi-a spus de ce nu rămăsese cu tatăl ei, și

nici eu n-am întrebat. M-am gândit dacă nu cumva greutățile din copilărie o făcuseră să fie așa de aprigă – cineva cu care nu ai vrea să ai de-a face, pe care ți-l dorești ca aliat. Îmi doream să fiu și eu la fel de rezistentă, de obraznică, și mă bucuram că mă alesese să-i fiu prietenă.

Când am descoperit că amândouă eram încartiruite la aceeași bază militară mare din Tel Aviv – eu la biroul de reclamații al armatei, ea la resurse umane – și că puteam s-ajung la ea mergând pe jos, am fost în culmea bucuriei. La început, relația noastră s-a limitat la orele de lucru. Trăncăneam la telefoanele armatei și ne luam pauze lungi de cafea și de prânz ca să ne bârfim ofițerii și slujbele. Uneori, pe ea o trimiteau să aducă dosare din arhivele noastre, și așa furam câte-o pauză împreună în care ea fuma pe treptele de la intrare. Prietenia noastră a devenit mai profundă pe măsură ce a trecut timpul. Viața de dinainte de armată, când eram civil, cariera mea de scriitor, prieteniile din liceu, toate păreau să fie în suspensie. Majoritatea prietenelor mele își făceau stagiul militar departe și veneau acasă numai în weekend. Baza asta militară – uniforma asta, oamenii pe care-i vedeam zi de zi – devenise lumea mea.

Am fost repartizată la un judecător militar mai în vârstă, a cărui treabă era să medieze plângerile soldaților cu privire la încălcarea drepturilor sau la pedepse nemeritate. Ca secretară, eu îndosariam plângeri, stabileam întâlniri și îi sunam pe reclamanți și pârâți, în marea lor majoritate bărbați tineri, pentru interogatoriul preliminar. Fiind nesigură pe aspectul meu și lipsită de experiență, am descoperit că anonimatul de la telefon era un spațiu sigur în care puteam să-mi exersez flirtul. Nu peste mult timp eram în relații complicate prin telefon, cel mai adesea cu pârâții – ofițeri tineri care mă cucereau cu

încrederea și aroganța lor și cu partea lor întunecată. Infracțiunile nu erau de natură penală, atenție; nu erau delicte reale, ci doar decizii proaste și abuzuri de putere. Și, cu toate că eram de partea reclamanților care fuseseră tratați incorect – întotdeauna îi susțineam pe cei slabi –, mă fascinau și valorile morale dubioase ale pârâților, mă captiva setea lor de putere, faptul că nu reușeau să fie buni ofițeri, faptul că nu reușeau să fie buni. Din punctul ăsta de vedere, erau asemenea mie. Erau imperfecți. Erau oameni.

Cele mai multe relații aveau un sfârșit dezamăgitor sau dureros: când ne întâlneam deveneam stângace și timidă, incapabilă să-mi păstrez încrederea de la telefon. Un ofițer de la pușcași marini a venit o dată tocmai de la Haifa până acasă la mama, în Petah Tikva. „Vin la tine chiar acum“, mi-a spus. Eu am zis nu. El a zis da. Și uite c-a venit, urca scările către camera mea, iar eu mă făceam frumoasă la oglindă, îmi dădeam părul pe o parte, apoi pe cealaltă. Când a ajuns la mine-n dormitor, incredibil de frumos, n-am putut să-l privesc în ochi, nu mai știam ce să fac cu mâinile.

A mai fost un sergent de artilerie amuzant și fermecător la telefon, care, în persoană, când a venit să mă ia la o petrecere din kibbutzul lui, s-a dovedit a fi dulce și la locul lui. Am băut și am dansat într-un hambar mare și plin de fum care fusese transformat în bar, apoi am ieșit afară pe două cărări. Potecile erau ude și aerul mirosea ca după ploaie, proaspăt și rece, și plin de promisiuni. Am dat de-o fată pe care o cunoștea, iar el a zis „Bună, ea e…“ și apoi s-a oprit și m-a privit fără să clipească. Am așteptat un minut, zicându-mi: „Nu se poate, nu-i adevărat“. Fata mi-a zâmbit cu milă. L-am împuns în braț și asta i-a repornit memoria, fiindc-a râs și a spus: „Ayelet! Scuze, sunt beat“.

Chiar și așa, tot am fost cu el.

Apoi a fost Amos de la mine din unitate, cel de care mă îndrăgostisem ca o caraghioasă. Ofițer căsătorit și cu o burtă proeminentă, Amos era inteligent, blând și suficient de bătrân să-mi fie tată. A fost singurul moment din viața mea în care nevoia de figură paternă s-a manifestat atât de evident. Într-o zi am găsit o scuză ca să rămân la el în birou când stătea peste program. Când ne-am terminat noi treaba, deja se-ntunecase afară, și el s-a oferit să mă ducă la stația de autobuz cu mașina. Înainte să cobor, am mai stat o vreme de vorbă și, cu cât ne lungeam mai mult, unul lângă altul în acel spațiu strâmt, întunecos și cald, cu atât mai tensionate și mai ciudate deveneau lucrurile între noi. Apoi m-am întins și l-am sărutat pe obraz, iar el mi-a răspuns la fel, mângâindu-mă ușor pe mână; brusc am înțeles, fără nici un echivoc. Era un om bun, la locul lui. Ce naiba făceam? Am deschis repede portiera și dusă am fost.

La optsprezece ani, aceste non-relații și băieții cu care mă sărutasem pe plajă în Eilat însumau experiența mea cu bărbații.

Înainte să apună soarele, când nuanțele de galben se prefac în roșu-închis, tatăl lui Shelly oprește mașina pe marginea drumului pentru o pauză de cafea. Coboară din mașină, își întinde brațele deasupra capului. Shelly se trezește, se freacă la ochi. Se uită pe fereastră.

— Unde suntem?

— Nu mai e mult, zic.

Mă uit la tatăl ei, cum stă pe vine pe marginea drumului și încălzește apă pe aragazul portabil, apoi iar la Shelly.

Ea cască și vede că o privesc, apoi deschide gura într-un zâmbet.

— Ce?

Ridic din umeri și-i zâmbesc forțat. Asta e prima dintr-un lung șir de ocazii în care aș putea să-i spun ce am de spus. Aleg să tac.

Soarele a apus deja când intrăm în Eilat, iar munții roșii sângerează în mare, reflexiile lor se văluresc în apele golfului. Hotelurile înalte de pe țărm, monștri de beton, copiii vitregi ai deșertului, sunt pudrate cu lumini. Noaptea miroase a cremă de plajă, a pește și a bere. Turiști roșii la față se-ngrămădesc în barurile pe faleză, se clatină mergând pe esplanadă. Calmă, inspir aerul uscat al deșertului.

Ne ridicăm cortul pe o plajă neamenajată, pietroasă, lângă granița cu Egiptul, în afara orașului. Stăm în jurul focului și ne uităm peste golf la sclipirile de lumină din Aqaba, echivalentul iordanian al Eilatului. Suntem în1991, cu trei ani înainte ca Israelul și Iordania să fi semnat acordul de pace, înainte ca israelienii să aibă voie să viziteze Aqaba, ca să poată vedea din partea cealaltă țărmul plin de lumini al Eilatului. Tatăl lui Shelly gătește paste cu sos de roșii și apoi fierbe cafea tare, turcească, în care pune tone de zahăr. Din casetofonul mașinii se aude *I'm Your Man* a lui Leonard Cohen, iar tatăl lui Shelly îi ține isonul, cu fața scânteindu-i de la flăcările portocalii. Îmi aruncă o privire, iar eu mă uit la foc.

Când noaptea devine mai adâncă și mai tăcută, intrăm în cort. Interiorul pare mai mic decât mă așteptam, și tatăl lui Shelly insistă să doarmă el la mijloc, „ca să ne țină de cald“, zice, oarecum în glumă, apoi chiar deloc. Stăm întinși acolo o vreme, vorbim, râdem, numai să mascăm neliniștea. Shelly se răsucește de câteva ori, agitată, până când în cele din urmă smulge pătura de pe ea.

— Eu nu pot să dorm, zice, și iese târâș afară. Mă duc să mă plimb.

La întoarcerea din Eilat, nu vorbesc despre asta. Nu povestesc nimănui, nici măcar Shirei, căreia îi spun totul, ce s-a întâmplat în cort în acea noapte. Chiar dacă nu-i nimic. Chiar nimic. Și totuși prefer să nu vorbesc despre asta; fac tot ce pot să uit. Planul meu dă roade. Cu cât vorbesc mai puțin, cu atât devine mai puțin veridic. Mutenia acoperă memoria cu un ecran neclar, ca parbrizul spălat de ploaie al unei mașini în mers, prin care nu mai poți distinge detaliile, nu poți vedea decât tușele groase. Mult mai târziu îmi dau seama că așa ne-ar fi văzut Shelly dacă s-ar fi întâmplat să ne privească prin țesătura cortului, siluetele a doi oameni care stau întinși aproape unul de altul și șoptesc indescifrabil, creând iluzia de intimitate.

Când în cele din urmă, după luni de zile, îi spun Shirei o variantă prescurtată a poveștii, dau impresia că e ceva ce tocmai s-a întâmplat, o legătură oarecare, ușuratică, la care am consimțit. E o variantă a poveștii cu care aș putea trăi. Ea nu înțelege de ce am ținut secretul atâta timp, nu înțelege de ce mi-e rușine. Pentru că el e mai bătrân? Tatăl unei prietene? „Și ce, crezi că nu te-aș mai iubi la fel?“ mă întreabă, tulburată.

Planul meu a dat roade, fiindcă după douăzeci de ani, memoria mea – de regulă extraordinar de bună – îmi joacă feste, îmi scapă detalii. Îmi recitesc jurnalele din acea perioadă ca să mă lămuresc și mă șochează sentimentul de vină. „Nu am vrut nici un pic“, scriam. „Nu înțeleg cum de-am lăsat să se întâmple așa ceva. Mă simt oribil.“ Așa mă văitam pagină după pagină. De ce n-am plecat? De ce n-am zis stop mai devreme?

Asta e ce-am pus cap la cap, în cele din urmă, din ce scrisesem în jurnal și din amintirile de adult. După ce pleacă Shelly, mă întorc cu spatele la el, gata să dorm, cu toate că simt cafeaua cum îmi aleargă prin

vene, cu toate că am senzația că-s prinsă în capcană; deja îmi doresc să fi plecat cu Shelly. El începe să mă atingă, să mă mângâie pe picioare. Îngheț. „Șocată, speriată“, astea-s cuvintele pe care le-am folosit în jurnal. Când el insistă, devenind și mai îndrăzneț, îl rog să înceteze.

— De ce? mă întreabă, iar eu mă gândesc ce să răspund, iată că-mi pasă de sentimentele lui.

— Pentru că sunteți tatăl lui Shelly, zic în cele din urmă.

El râde.

— Crezi că ea nu știe? De ce crezi c-a plecat?

Inima-mi îngheață, apoi se frânge. O cunosc pe Shelly de numai câteva luni. Dacă de fapt nu o cunosc deloc? Mi s-a părut întotdeauna că avea ceva întunecat, un fel de nor în ochi, ceva sălbatic și imprevizibil pe față. Într-un fel, asta m-a și atras la ea: impresia unui suflet profund și torturat. Dar oare putea fi atât de perversă? Să mă combine cu tatăl ei? Să mă lase singură cu el când știa ce-i poate pielea? Oare aveau vreo înțelegere bizară? El se făcea nevăzut dacă ea era cu băieți; ea pleca dacă el era cu mine?

— Te-a deranjat când te-am mângâiat pe mână în mașină? mă-ntreabă el. E același lucru. Nu-ți place?

E același lucru? Îmi place?

Cumva, rămân acolo. Unde aș putea să mă duc? El mă tot atinge, mă ademenește. Poate că nu spun *nu* suficient de tare, suficient de clar, suficient de des. Are barba aspră, mă zgârie și duhnește a tutun. Îmi răsună în cap un vers din *I'm Your Man*, ceva cu luna, cu un lanț, cu o bestie care nu doarme[18].

Astfel de lucruri se-ntâmplă. Mi s-au întâmplat mie. Ca atunci când veneam pe jos acasă, aveam pe mine o fustă, mă simțeam frumoasă. Eram doar o fată – aveam doisprezece, treisprezece ani – și doi băieți cam de vârsta mea au trecut în sens invers, și într-o

fracțiune de secundă, n-a durat mai mult decât o bătaie a inimii, unul din ei mi-a ridicat fusta, a dat chilotul deoparte și și-a băgat vârful degetului chiar acolo, atât de rapid că nici mie, nici lui nu ne-a venit să credem că s-a-ntâmplat, fără să se uite, fără să se-oprească din mers. A strigat la prietenul lui și-a râs sălbatic fiindc-avusese nerușinarea să-mi profaneze corpul, iar eu am continuat să merg, tremurând de furie, de rușine, în lacrimi, jurând să nu mai port niciodată fustă. O vreme nici n-am mai purtat.

A mai fost tipul ăla din dormitorul comun din Eilat, un tip de treabă, frumos, aşkenaz, care a urcat în patul meu de la etaj într-o noapte, când dormeam, și m-a mângâiat pe picioare și pe fund, cu toate că eu îi spuneam, civilizat, că nu mă interesează, până când am fost nevoită să-i dau un brânci. A doua zi de dimineață, când i-am spus prietenei lui, o hipioată blondă care dormea în patul de sub mine, ea s-a îmbătoșat și mi-a zis că așa ceva n-avea cum să se-ntâmple, că sigur mi s-a părut. Și-am auzit doar: „Pe cine-ncerci să păcălești? Nu s-ar da niciodată la tine“.

Sau fotograful ăla de patruzeci și ceva de ani de la revista pentru adolescenți, despre care am crezut că mi-e prieten, până când ne-am dus să facem un reportaj la un festival de muzică din afara orașului – un festival din acelea la care nu mi-aș fi permis să merg dacă nu m-ar fi trimis de la slujbă –, și el a băut prea mult și m-a pus cu spatele la perete, mi-a gâfâit în ureche, cu o mână strecurată pe sub bluza mea. Când am încercat să scap, m-a prins din nou. Mai tare. „Hai, mi-a zis, nu-i dai tu un pupic fotografului?“

Astfel de lucruri se-ntâmplă. Nu numai fetelor care n-au tată, cu toate că uneori așa mi se părea, că lipsa unei figuri bărbătești protectoare m-ar fi făcut o pradă mai ușoară. Cunosc femei care au pățit-o mai rău. Prin comparație, ce s-a întâmplat cu tatăl lui

Shelly a fost o nimica toată. Un moment de nechibzuință. Abuz de putere. Poate îmi joacă feste amintirile. Când am lăsat eu pe cineva să mă domine? De ce să-l fi lăsat eu să meargă mai departe? Poate că încă mai căutam o figură paternă. Poate că-i purtam pică lui Shelly pentru această relație, pentru apropierea față de tatăl ei, la fel cum le invidiam pe fetițele care stăteau pe umerii taților pe stradă. Poate că parte din mine era atrasă de bestie. Încercasem să-l impresionez pe drumul până acolo, încercasem să par matură, sofisticată. Probabil că trimisesem semnalele greșite.

În cele din urmă, cu lacrimi în ochi, spun *nu* suficient de tare și de ferm. În cele din urmă, încetează. Eu cad într-un somn intermitent, superficial. Când mă trezesc, am un gust nasol în gură. Pielea-mi pare cleioasă, străină. Mă târăsc afară din cort și merg unde văd cu ochii pe plaja abandonată. Ziua e tulbure, parcă e numai nisip în aer. Îmi țin rochia ghemotoc într-o mână și intru cu greu în apă. Marea e rece și neprimitoare, dar eu pășesc mai departe, cu ochii la corpul meu de sub apă, transformat și diform. Îmi arunc apă pe față, sarea-mi arde porii.

O găsesc pe Shelly dormind în camionetă, încovrigată pe bancheta din spate, cu o cută săpată-n frunte.

Cumva, reușim să ne bem cafea împreună, nici unul dintre noi nescoțând o vorbă. Cumva, ziua curge mai departe, mâncăm, citim cărți, înotăm, conducem până-n oraș ca să ne plimbăm pe faleză. E un chin. Nu-mi doresc nimic altceva decât să fiu acasă, să se termine odată. Shelly e morocănoasă și distantă toată ziua. Nu că mi-aș fi deschis sufletul în fața ei. Dacă am învățat ceva de la fata aia din dormitorul comun e faptul că femeilor nu le place să audă asemenea lucruri despre bărbații pe care-i iubesc. De-a lungul

zilei, de fiecare dată când Shelly dispare din raza vizuală, tatăl ei mă prinde, mă pipăie. Îl tot resping. Caseta cu Leonard Cohen merge încontinuu la casetofonul din mașină. De câte ori se aude melodia *I'm Your Man*, el mi-o cântă, prefăcându-se că o face din toată inima, distrugând pentru totdeauna acest cântec care-mi plăcea.

În acea seară pornim înapoi spre Tel Aviv. Ajungem înapoi la baza militară a doua zi. Shelly nu se uită la mine, iar eu nu pot suporta s-o privesc. Ceva între noi e iremediabil distrus.

*

Peste mai bine de zece ani, când locuiam în Vancouver, primesc un mesaj de la Shelly pe o rețea de socializare israeliană: „Îmi pare rău că ne-am certat. Mi-am dat seama că tu aveai de fapt dreptate".

Îi răspund. Îi scriu că nu-mi mai amintesc din ce motiv ne-am certat, deși îmi revin imagini clare, dar trunchiate, senzația de greață pe care nu o puteam reprima. S-a întâmplat la câteva săptămâni după excursia noastră la Eilat. Situația dintre noi fusese încordată, lucrurile nespuse erau atât de stridente, că nu mai era loc pentru alte cuvinte. Shelly a început să mă evite, să treacă pe la mine din ce în ce mai rar. Uneori nu ne întâlneam cu zilele. În ziua aceea, a venit să ia un dosar și ne-am dus împreună la arhivă să-l căutăm. Îmi aduc aminte că a țipat la mine, dând din mâini. Îmi amintesc că m-a surprins furia ei. Îmi amintesc că am încercat s-o liniștesc cu vorbe mărunte, doar că asta parcă i-a amplificat furia.

La câteva săptămâni după aceea, a plecat din unitate la un curs pentru ofițeri, după care a fost trimisă într-o garnizoană din nord. Nu am mai văzut-o decât după mulți ani.

După schimbul de mesaje, la câteva luni, eram în

Israel pentru nunta unei prietene, și Shelly mă vede pe Messenger și-mi propune să ne vedem la cină. De acord.

Cât pe-aci să n-o recunosc când mă vede din celălalt capăt al restaurantului și-mi face cu mâna. Au trecut mai bine de zece ani, e normal să te aștepți la schimbări. Primul lucru pe care-l observ e părul: cârlionții ei spectaculoși, roșcați, au dispărut, e tunsă scurt. „Când ai copii, e mai comod“, zice când pomenesc asta, mângâindu-se pe cap. Pe vremea când eram prietene, era mlădioasă și sportivă, ceea ce mă făcea invidioasă, dat fiind că mă luptam cu kilogramele pe care le pusesem în timpul stagiului militar. Acum, după trei sarcini, greutatea suplimentară i-a îndulcit trăsăturile și îi face obrajii să strălucească vesel. Eu însă sunt mai slabă acum decât am fost mulți ani, o calitate pe care o pun pe seama consumului exclusiv de alcool și tutun și a turelor lungi din restaurantul cu multe mese unde sunt chelneriţă Pe-atunci, ea era cea care fuma țigară de la țigară; ea era cea agitată, care nu-și găsea locul. Acum eu îi cer ospătarului o scrumieră și mă caut de țigări în poșetă, mă joc cu bricheta, evitând să o privesc în ochi.

Suntem într-un restaurant drăguț de la periferia orașului meu natal, Petah Tikva. Pe mese sunt așezate lumânările, și în spatele barului sticlele de băuturi alcoolice sunt luminate din spate în roșu și purpuriu. Când eram eu mică, trebuia să mergi cu mașina până la Tel Aviv ca să ai parte de așa ceva.

Shelly se apleacă peste masă și mă privește drept în ochi cu blândețe. Tot frumoasă e. Fața îi pare mai deschisă acum, când nu mai e încadrată dramatic de cârlionți, iar duritatea din privire i-a dispărut, au înmuiat-o vârsta și faptul că e mamă. Până una alta, mă simt mai puternică decât am fost vreodată. Mai puternică și datorită a ceea ce s-a întâmplat în

noaptea aceea. După ce s-au mai atenuat rușinea și vinovăția, mi-am jurat să devin mai puternică, să mă călesc, să devin genul ăla de fată cu care nu vrei să te pui. O stâncă. Tata nu mai era; mama se străduia să supraviețuiască. Nu-mi purta nimeni de grijă. „În esență, suntem singuri pe lume“, le spuneam oamenilor odinioară, cu patetism. „Odată ce accepți asta, ți-e mai ușor să iei viața în piept.“ Și anii au trecut, iar eu am plecat de acasă și am început să călătoresc de una singură, și am devenit mai îndârjită, mai rezistentă. O gagică dură. Sau cel puțin așa voiam să cred. Anul trecut mergeam la amiază pe Commercial Drive în Vancouver, când un tip beat m-a apucat de sâni, iar eu m-am luat de el și am țipat „Ce faci?“. Am avut marele noroc că în apropiere se aflau doi polițiști și l-am raportat imediat. Tipul a petrecut noaptea la închisoare pentru că mă atacase. De atunci întâmplarea asta e una dintre poveștile mele preferate.

Balanța de putere dintre mine și Shelly se înclină diferit acum. Nu mai sunt fata aceea nesigură care o admira pe ea. Asta ar trebui să-mi aducă oarecare alinare. Nu e cazul. Din nu știu ce motiv, mă tulbură transformarea prin care a trecut. Pare mai liniștită, împăcată, stăpână pe ea. Prin comparație, mă simt încă o copilă, blocată la douăzeci și-un pic de ani, tot chelneriță, fără să-mi doresc copii. Îmi tot aprind bricheta, scutur pachetul de țigări, deja mai vreau una.

Bem ceva și ne amintim de cei pe care-i știam de la instrucţia de bază și de la unitate.

— Mai ții minte când a trebuit să facem rondul împreună? zice. Și aveai cheia de la birou?

Mă las pe spate și râd.

— Doamne, da! Era un frig în noaptea aia!

— Am stat lângă calorifer la tine în birou aproape jumătate din timpul de patrulare.

Ospătarul aduce castroanele cu salată și ni le așază în față, însă suntem atât de surescitate acum, că aproape nu mai putem mânca.

Când Shelly zice ceva despre mama ei în conversație, fac o pauză.

— Mama ta? Vrei să zici mama vitregă?

Mirată, ridică din cap.

— Nu, mama mea.

— Mi-ai spus că mama ta a murit când erai mică.

— Așa ți-am spus? Shelly lasă jos furculița. Aoleu, îmi pare rău.

Eu amestec salata, rănită. Întotdeauna crezusem că făceam amândouă parte din clubul celor care și-au pierdut un părinte. Credeam că suntem surori de suflet.

— Păi cred că știu de ce ți-am zis așa. Shelly se lasă pe spate în scaun, încruntată. Mama și cu mine nu ținem legătura. Pe mine m-a crescut bunica. Când a murit ea, atunci am simțit că mi-a murit mama.

Îi mărturisesc că eram îndrăgostită de Amos.

— De Amos? Se oprește din mestecat. Pe bune?

Îmi îngrop fața în palme.

— Știu.

După atâția ani încă mai roșesc.

Mai beau niște vin, apoi cafea. Shelly comandă ceai. Lumânarea noastră a ars de tot. Ne hotărâm să cerem desert, de dragul vremurilor de altădată. Ne amintim cum luam noi prânzul în afara unității militare, la cafenele în Tel Aviv, ce prăjituri extravagante cu ciocolată și frișcă ne comandam la desert, cum ne înecam amarul în dulce.

— Îmi pare tare rău pentru cearta aia, zice.

— Dar până la urmă de ce ne-am certat? întreb eu încet.

Vinul mi-a dezlegat limba, am lăsat garda jos.

Se uită la mine, cu sprâncenele ridicate.

— Din cauza lui tata, zice, iar mie mi se oprește

inima.

Mă uit în ceașcă preț de vreun minut. Deodată mi se prăbușește tot eșafodajul. Îmi dau seama că încă-mi mai e rușine. Foarte rar vorbesc despre noaptea aceea. Majoritatea prietenelor mele nu știu povestea.

— Dar nu mi-ai zis asta niciodată, spun în cele din urmă, cu vocea gâtuită. Nu am vorbit niciodată despre el.

— Nu ți-am zis?

— Nu, spun eu. Căutam un dosar în arhivă și tu te-ai enervat pe mine pentru un fleac. Nici nu mai țin minte ce.

Nu-i mai spun că m-a împins cu ambele mâini și m-am clătinat, aterizând în niște rafturi de metal. Nu-i spun că mi-a fost frică de ea.

— Ha. Mereu am avut impresia că am vorbit despre asta, spune ea. Probabil că nu am avut tupeul să te întreb și pe tine. Știi, trebuia să-mi fi dat seama că minte. Ar fi trebuit să știu că n-a fost din vina ta.

— Vina mea? Înghit. Cum ar fi putut să fie din vina mea?

— Îmi pare rău. El așa mi-a spus.

Lasă bărbia jos, amestecă în ceai.

— Amândouă știm ce-i poate pielea. Deja pe drum, la dus, a început să-mi spună chestii. Când erai tu la baie mi-a spus: „Știi că prietena ta se dă la mine? S-a schimbat de haine chiar în fața mea. Prietena ta e toată călare pe mine. Nu și-a putut lua mâinile de pe mine cât ai dormit tu pe bancheta din spate“.

Mi-am dat seama că totul fusese planificat. Se vedea munca unui prădător atent la detalii. Ne-a manipulat, ne-a întors pe una împotriva celeilalte, ne-a distrus prietenia. Și pentru ce? În loc să vorbesc, îmi aprind o țigară, recunoscătoare pentru această abatere de la subiect. Nu sunt supărată pe ea fiindcă l-a crezut, fiindcă a crezut că eu pot face așa ceva.

Până la urmă, și eu am crezut ce-i mai rău despre ea. Aleg să nu-i spun asta. Aleg, încă o dată, să tac.

Până acum.

Pe drumul spre casă ascult Galei Tzahal, postul de radio al armatei, care dă muzică melancolică la orele târzii din noapte. Când eram soldat, câteodată luam noaptea mașina mamei și conduceam pur și simplu. Cât era muzică bună la radio, eu mergeam înainte, savurând solitudinea și faptul că eram în mișcare, urmărind cum iese lumea la iveală din parbriz în toată frumusețea ei sfâșietoare, simțindu-mă tristă și vie.

Pe fereastră orașul e pictat cu un oranj umed, difuz, de la iluminatul stradal, iar muzica mă inundă și scoate la suprafață o tristețe care pare veche și nelalocul ei. Ratez ieșirea spre casa mamei și conduc în continuare spre sud pe autostrada 40, care duce la aeroportul Ben Gurion. Merg și merg până se termină muzica bună.

---

16. Marcă de pufuleți.

17. Arava sau Wadi Araba, vale lungă și strâmtă care se întinde din sudul Mării Moarte până la Golful Eilat, aflată la granița dintre Israel și Regatul Iordaniei.

18. *Ah, the moon's too bright / The chain's too tight / The beast won't go to sleep.*

II. PLECAREA

Mergi pe un drum foarte îngust pe buza unei prăpăstii care clocotește și s-ar putea să cazi; de fapt, o să cazi sigur. — Cynthia Ozick

Visul meu american

Un autobuz cu aer condiționat mă duce, cu tot cu rucsacul meu ponosit, de la aeroportul JFK până în centrul Manhattanului. Am douăzeci și doi de ani și n-am un sfanț – la aeroport n-am avut nici măcar o fisă pentru cărucior sau ca să-i dau un telefon prietenei mele, și a trebuit să-mi folosesc cardul Visa pe care aveam depășire de plafon ca să-mi cumpăr un bilet pentru expres. Mai sunt și îndrăgostită de doi bărbați, și nici unul din ei nu e aici acum cu mine.

E o zi de iulie înăbușitoare, atât de fierbinte încât imaginea pe care-o văd prin fereastră pare să pâlpâie. Temperaturile astea insuportabile, ca la Tel Aviv, sunt o surpriză; fiindcă nu mai fusesem în viața mea la New York, mă așteptam la o vară călduță, politicoasă, ca-n America de Nord. Căldura aceea, laolaltă cu diferența de fus orar, șocul cultural și epuizarea provocată de călătorie (un zbor de șaptesprezece ore de la New Delhi, cu escală la Londra), face ca totul să pară oarecum suprarealist, ca văzut printr-o peliculă sau prin ceață.

Autostrăzile americane sunt netede, rapide și atât de noi, cu totul altfel decât acasă, unde ai istorie peste tot, scrisă pe clădiri și îmbibată în pământ; cu totul altfel decât în India, unde drumurile sunt pline de gropi și mașini claie peste grămadă. Când la orizont apare conturul clădirilor din Manhattan, un șir de construcții solemne cenușii, ca soldații în poziție de drepți, mă îndrept în scaun și caut adânc în suflet emoția. Asta e, îmi zic în sinea mea. Nu rata. Repede. Trebuie să simți ceva. Doar că autobuzul rulează mai departe prin tuneluri și pe poduri, iar

conturul se întinde și se desface în clădiri individuale, și străzi, și trafic. S-a dus momentul. Tot ce simt e strângerea de inimă, și e deja în mine de luni de zile, ca un microb exotic nedepistat, un pasager clandestin care a călătorit cu mine din Israel, a trecut prin India și a ajuns tocmai până aici.

Când aveam cincisprezece ani am desenat conturul Manhattanului pe un perete din dormitor cu fervoarea și speranța adolescenței. Clădirile le-am pictat în alb, iar cerul în vălătuci gri și negri. Ca să fac o lună plină lăptoasă am folosit o farfurie întinsă. În colțul din dreapta sus al frescei mele se deschidea o ferestruică prin care se vedea un pătrat de cer israelian, fierbinte și dens, care n-avea ce căuta acolo. Noaptea adormeam cu ochii la stelele de pe peretele meu și-mi imaginam că locuiesc în lumea aia. New York. Vinovați: Madonna, Paul Auster și *De veghe în lanul de secară*. Fiindcă dacă învățasem ceva din producțiile hollywoodiene subtitrate pe care le văzusem la cinema Shalom, pe strada Herzl, unde scaunele scârțâiau mereu, podeaua era plină de coji de alune și de semințe de floarea-soarelui, era că oamenii mergeau la New York ca s-o ia de la capăt și că Visul American era menit oricui, chiar și unei fetițe dintr-un cartier yemenit aflat într-o țară mică și confuză din Orientul Mijlociu. Un vis pe care-l puteam adapta, fura, pe care mi-l puteam însuși.

Stau pe rucsac în fața Gării Centrale și-o aștept pe Shira. N-am mai văzut-o de când a venit la mine ultima dată, în kibbutzul din nord unde locuiam cu Gilad, prima mea iubire. Shira fusese cea care îi făcuse, fără să vrea, cunoștință cu mine. Sunasem la unitatea militară unde făcea ea armata, pe un deal golaș lângă granița cu Libanul, și a răspuns el: tipul cel nou, proaspăt absolvent al școlii de ofițeri. Era deștept și amuzant și flirta la telefon, iar după câteva

zile deja nu o mai ceream pe Shira la telefon.

Gilad și cu mine locuiam într-o garsonieră mică ticsită de cărți, de unde ajungeam imediat cu bicicleta la plajă, la câțiva pași de lanurile de porumb și de iazurile pline de pești. Iarna ne înflorea la geam un nuc pecan, și în fiecare dimineață adunam nucile într-o găleată albastră și spărgeam în dinți cojile moi. Mergeam cu bicicletele pe câmp cu câinele nostru cu urechi pufoase alergând în urmă. Ne trezeam în crucea nopții de la sunetul ploii și făceam dragoste. Eram atât de îndrăgostiți, încât în unele zile ne simțeam rău, secătuiți de intensitatea sentimentului, iar când nu eram împreună agonizam. Oare mai simțea cineva așa ceva? Ar fi fost cu neputință. Cu siguranță dragostea noastră era neasemuită și ieșită din comun, și mai presus de orice iubire pe care ar fi putut-o simți altcineva.

În alte zile eram sfâșiată de anxietate. Trebuia să se sfârșească într-un fel, știam eu. Probabil că el urma să moară. Asta pățeau soldații și bărbații din țară – bărbați ca tata și prietenul soră-mii. Bărbații pe care-i iubim. Aveam doisprezece ani când prietenul soră-mii a murit în armată: un băiat cuminte, care zâmbea timid și al cărui breton lung îi cădea peste ochi. Un apel dimineața devreme. Și eu, și mama am răspuns la telefoanele de lângă pat; soră-mea plângea în hohote la capătul firului. În ziua aceea am mers la școală și am plâns în tăcere la toate orele. Am stat în spatele clasei și am auzit că profesorul vorbește, dar nu am distins cuvintele.

Ori de câte ori Gilad întârzia în permisia de weekend, mă găsea bocind în pat; vizualizasem deja titlurile din ziar, poza lui cu chenar negru, anunțul de la radio, înmormântarea. Noaptea visam că moare, iar pierderea era atât de reală, atât de sfâșietoare, că mă trezeam și nu puteam fi consolată. Câteodată mă luam la ceartă cu el fără motiv, îl acuzam că nu mă

iubește. Orice, numai să fac această fericire de neîndurat un pic mai puțin epuizantă, un pic mai ușor de gestionat, astfel încât atunci când nu va mai fi, ceea ce era obligatoriu, să nu mă distrugă.

Când a venit Shira în vizită, nucul nostru pecan – bianual – nu era înflorit, iar eu flirtam cu Avishay, un tip pe care-l cunoscusem când lucram la o revistă de business în Haifa. Shirei i-am povestit despre Avishay pe un ton nonșalant, ca și cum nu era mare scofală. Gilad știa de el; nu îl deranja. Până la urmă nu era decât un flirt inofensiv.

La douăzeci și doi de ani, Avishay purta costume, avea servietă diplomat și propria lui mașină. Avea părul lunguț, blond și subțire, umeri lați puțin aduși în față, de parcă și-ar fi cerut scuze, și ochelari cu ramă metalică. Buzele-i erau subțiri și palide și mirosea ușor a lapte. Nu avusese niciodată o prietenă *mizrahi* în cartierul de albi înstăriți de pe Muntele Carmel ori la liceul renumit, de elită, pe care-l urmase. Era genul de tip – șarmant, bogat, blond – care nu mi-ar fi acordat în veci atenție în liceu, și mă-ncânta la nebunie faptul că mă băga-n seamă. Îmi scria poezii, îmi punea la telefon Tori Amos și Joni Mitchell. „De ce nu ești a mea?“ zicea, trist, dornic, adorabil, ca un cățeluș. „Viața nu e dreaptă.“

Pe o bancă în fața kibbutzului, unde așteaptă autobuzul care o va duce înapoi la Tel Aviv, Shira mă cercetează cu privirea.

— Gilad te iubește atât de mult, zice. Știi, nu?

Apoi vine autobuzul în stație și eu nu trebuie să-i mai răspund nimic.

Asta a fost cu doar câteva luni în urmă.

Acum cade pe mine umbra Shirei și mă ridic, prăbușindu-mă în brațele ei într-o strânsoare umedă de transpirație. Se uită un pic la mine și mă mai îmbrățișează încă o dată. „Bun venit la New York“, zice.

Casa mea pentru următoarele câteva luni (și mai mult, dacă vreau) e o garsonieră ascunsă în fundul unui bloc de cărămidă cu patru etaje de pe strada 37, între Bulevardul 3 și Lexington. Chiria e miraculos de mică. Aparatul de aer condiționat tocmai s-a stricat și aerul dinăuntru e nemișcat și umed ca un ceai în care nu ai amestecat cu linguriță. Garsoniera e mititică, o cameră care într-un capăt are o bucătărie ca o cambuză și o singură fereastră cu vedere la o curte îngustă. N-are televizor. Mă descurc. Shira și cu mine am mai stat în trecut împreună în spații mici: am dormit ghemuite pe puntea unui feribot în drum spre Grecia, în camere bătute de vânt în Mykonos și Ios, într-o clădire dărăpănată în care accesul se făcea doar de pe scara exterioară în Amsterdam, pe o saltea plină de purici în Sinai.

Stăm în cameră toată ziua, la taclale. Afară e soare, gălăgie și murmur. Are un nou iubit. Stă mult în apartamentul lui, așa că voi fi mai mereu singură. Nu mă întreabă despre Gilad și Avishay, iar eu oricum sunt sătulă să vorbesc despre ei. În India, după ce fumasem ceva, am spus oricui voia să asculte povestea întortocheată a legăturii mele cu Avishay și deznodământul, distrând necunoscuți pe terasele de la ultimul etaj ale restaurantelor și la cafenele pe malul râului, relatând totul cu lux de amănunte intime, gândindu-mă că dacă transform ce se-ntâmplase într-o poveste aș putea să mă țin cumva la distanță, să fac să doară mai puțin, să mă absolv de vină, să nu mă mai gândesc la Gilad. Apoi la Avishay. Apoi iar la Gilad. Nu a mers.

Pe interiorul pleoapelor am gravată o imagine: felul în care m-a privit Gilad – cu ochii lui atât de albaștri și de dezamăgiți – în seara în care s-a terminat. După ce am luat o pauză, în care am locuit în garsoniera unei prietene la Tel Aviv. După ce m-am întâlnit cu Avishay să bem ceva în oraș, l-am lăsat

să mă țină de mână când mă conducea, pe jos, înapoi la garsoniera prietenei mele, și apoi l-am invitat sus să petreacă noaptea cu mine. După ce Gilad m-a primit înapoi în ciuda a tot, iar eu am continuat să-i răspund la telefon lui Avishay, care mă suna disperat, cu toate că-i promisesem lui Gilad că n-o s-o fac. În seara aia am intrat în cameră după încă o convorbire telefonică, iar Gilad s-a întors cu scaunul rotativ, cu o expresie rănită și hotărâtă, și mi-a spus:

— De ce-ai închis? Din partea mea, sună-l pe Avishay și spune-i să vină să-ți ia lucrurile.

Scena asta o tot revăd, e doar una dintre multe altele, în filmul acesta neiertător pe care mi-l proiectez în minte.

Cum ar fi cea din dimineața-n care am plecat. Gilad stă în pat, cu lacrimile curgându-i, iar eu îmi strâng lucrurile mișcându-mă cu încetinitorul prin cameră, parc-aș căuta ceva ce am uitat. Și apoi Gilad la fereastră, înfășurat în plapuma noastră cu pătrățele, ca un rege iudeu din Antichitate, lângă el câinele nostru zgârie geamul cu ghearele și scheaună, iar eu plec pentru ultima dată dând din pedale pe vechea noastră bicicletă albastră, aceeași pe care Gilad mă învățase să merg.

În ziua-n care l-am sunat pe Avishay să-i spun că m-am despărțit de Gilad, el a tăcut o secundă prea mult; i-am simțit panica asemenea unui impuls electric prin telefon. „Nu m-am despărțit de el din cauza ta“, am zis eu, defensivă, încercând să-l liniștesc și să-mi păstrez întru câtva și demnitatea. Așa să fi fost? Mai târziu, pe când ne plimbam amândoi pe plaja hibernală din Haifa, îmbrățișându-ne în ciuda vântului crunt care amenința să ne dărâme, lângă noi s-a oprit un bătrân cu un câine și a spus, bizar: „Să ai grijă de ea, da?“, și Avishay a râs cu ochii într-o parte. Am simțit un junghi în piept. Cum putusem să fiu atât de proastă? Primisem

destule semnale. Avishay îmi spusese de la început că e dependent de durerea pricinuită de dragostea neîmpărtășită, că uneori își dorea să fi fost posibil să mori de inimă rănită. Credeam că e romantic, un poet. M-am uitat la el pe plaja aceea din Haifa și am știut că se terminase totul – acum, că eram a lui, urma să plece, ceea ce a și făcut după câteva săptămâni, ca un mare laș. Într-o bună zi nu a mai sunat, nu a mai răspuns la telefon, s-a evaporat din viața mea de parcă n-ar fi existat niciodată.

Și apoi am plecat și eu. Fiindcă era imposibil să rămân. Fiindcă deodată, prin întunericul durerii și al supărării, alegerea de a pleca, răspunsul la toate, mi s-a arătat cu o limpezime de cristal. Mi-am retras puținele economii și-am zburat în India, cu două mari răni în inimă.

Shira și cu mine dormim împreună în patul ei de un metru cincizeci pe doi îmbrăcat cu așternuturi de culoarea gălbenușului. Când mă trezesc, nu mai e.

Deschid fereastra, pun de cafea. E vineri dimineața, acasă e vineri noaptea; frații mei s-au adunat la mama pentru cina săptămânală de sabat, se ceartă și râd, și aruncă unii-n alții peste masă cu prosoapele de vase. Ciudat cât îmi e de dor de ei și cât de tare am nevoie să fiu departe de ei în clipa asta. Poate fiindcă atunci când sunt cu ai mei nu pot fi decât cea care-am fost mereu: furioasă, gata să-mi sară mușterul, copilul ultrasensibil care s-a luptat să treacă prin anii adolescenței. Poate că am nevoie să mă maturizez departe de ei. Sau poate că-i iubesc atât de mult încât mi se pare mai sigur să-mi văd de drum. Fiindcă nu știi niciodată ce-ar putea păți cei pe care îi iubești.

Apoi îmi amintesc. Acum cinele sunt altfel la noi. Nu mai pot să mă bazez pe memoria mea ca să evoc imaginea corectă. În ultima mea săptămână în India, am sunat acasă din Ladakh, o provincie cu relief

selenar din apropierea graniței cu Tibetul, unde mânăstirile budiste atârnă pe stâncile albe ca fildeșul. Când fratele meu mai mic mi-a spus că mama nu e acolo, într-o vineri seara, inima a-nceput să-mi bată mai tare.

— Cum adică?

— Are un iubit, a zis el. Sunt plecați în weekend.

Eram din ce în ce mai alarmată. Mă costa enorm numai să procesez informația, să tac. Mama mea era văduvă de doisprezece ani. Niciodată – nici măcar o singură dată – nu ieșise cu cineva.

Am sunat încă o dată din New Delhi. De când plecasem, convorbirile cu mama, sporadice și scurte, deveniseră mai intime. Nu mai era timp să ne certăm sau să ocolim subiectul; graba ne făcuse mai sincere, mai deschise. Părea mai tânără, era plină de viață; chicotea. Mi-era atât de dor de râsul ei! „Mi s-a schimbat viața, a zis, la o sută optzeci de grade.“

Eram plecată doar de trei luni. Mama își revenise, și eu nu eram acolo s-o văd.

După zile de traversat orașul, rătăcind în sus și-n jos pe scările abrupte de la metrou, încep să mă doară picioarele. E o durere distinctă, ca și cum pământul mă lovește în talpă la fiecare pas. Picioarele-mi zvâcnesc, pulsează, mă forțează să mă opresc, incapabilă să-mi potrivesc pașii cu vârtejul care e New Yorkul. Când mă odihnesc pe băncile din parcuri, orașul îmi atacă toate simțurile cu opulența și energia lui: firmele uriașe mă orbesc cu lumina de neon, ecranele imense clipesc, magazinele universale strălucesc și zornăie din scările rulante, taxiurile, mașinile și autobuzele vâjâie pe bulevardele largi, garniturile de metrou huruie și zăngănesc pe sub picioarele care mă dor. Orașul emană o putere electrizantă, de parc-ar fi conectat la un amplificator din cer. Și oamenii, în șiruri compacte, spintecă

intersecțiile cu rolele-n picioare, cu mișcări clare, grațioase, trec grăbiți cu sacoșe de cumpărături, cheamă taxiuri cu gesturi hotărâte. Toată lumea pare să se îndrepte undeva. Toată lumea pare să aparțină locului, mult mai mult decât mine.

N-am mai fost niciodată într-un loc în care toată lumea vorbește engleză și mă simt de parc-aș trăi într-o emisiune TV. Îmi imaginez că toți au un ton dramatic, fiindcă n-ar avea cum să trăncănească despre vreme în engleza lor ca la televizor, cu accentul acela tărăgănat. Comunicarea, unul dintre atuurile mele, a devenit un handicap. Urăsc să nu mă fac înțeleasă, mă frustrează faptul că nu pot spune povești, că nu pot înșira elegant cuvintele. La New York nu sunt spirituală, nici nu mă exprim limpede, nici scriitoare nu sunt. Sunt doar un om care se chinuie să-și comande un *bagel*. Ce naiba-i aia eșalotă?

În alte zile mă simt stimulată de lacunele din vocabular, găsesc eliberatoare constrângerea, la fel cum uneori mă bucur că sunt lefteră. Am spus destule, îmi zic, resemnându-mă cu liniștea care-mi este impusă, îndrăgostită de noul meu eu stoic.

Verific zilnic cutia poștală, scot din ea pliantele, meniurile de la restaurante și facturile. Nu mai știu nimic despre Gilad de când am găsit o scrisoare laconică de la el la post-restant în New Delhi. Spunea că urmează să se ducă în Statele Unite cu Nadav, prietenul lui cel mai bun din kibbutz, că o să ia o mașină ieftină și vor călători de pe o coastă pe cealaltă, apoi se vor îndrepta spre sud. Excursia asta o plănuiserăm noi doi.

Înainte să părăsesc Israelul, o prietenă mi-a dăruit o casetă cu o compilație de cântece despre casă, despre plecare și revenire. *Homeward Bound* de Simon & Garfunkel, *She's Leaving Home* de Beatles. O ascult la walkman în timp ce mă plimb prin oraș și

mă gândesc la cum era viața mea cu câteva luni în urmă, la căsuța din kibbutz, la iubit, la câine. Derulez încă o dată filmul în care eu am distrus totul, studiez multiplele ocazii în care aș fi putut salva tot dac-aș fi încercat. Și în unele zile mă doare atât de-al naibii de tare, încât mă gândesc că până la urmă e posibil să mori de inimă rănită.

Atunci când arșița e prea mare ca să mai pot merge pe jos – aerul e captiv între clădiri, greu, lichid – aflu că trenul F mă poate duce la Coney Island. Atunci când trenul iese din tunel, simt că am scos capul la suprafață pentru o gură de aer. Cerul se deschide asemenea unui pumn care se desface din strânsoare și e presărat cu nori pufoși cu forme perfecte. Pe promenada din lemn familiile se plimbă alene. Ziua miroase a hot dogi și a zahăr. Stau pe o bancă, în spatele meu e parcul de distracții; roller-coasterul scârțâie și zdrăngăne; copiii țipă de fericire și de groază. Îmi azvârl pantofii din picioare, suflec pantalonii roșii evazați din catifea reiată până la genunchi și pășesc în apă. Oceanul rece, agitat și negru, mă mușcă de picioare, dar nu-mi pasă. Când sunt în apă, mă simt un pic ca acasă. Valurile foșnesc și se rotesc în jurul picioarelor mele și brusc mă copleșește durerea acută a pierderii, mă înțeapă dorul arzător. Ca întotdeauna, vine de nicăieri. Mi-e dor de tata. Ca și cum n-ar fi trecut doisprezece ani. Uite cât de departe ai ajuns! îmi zic, și totuși.

În august, Gilad vine din Israel împreună cu Nadav. Parchează mașina mai jos pe stradă, un Buick Century prăfuit, din 1969, pe care l-au luat din Queens cu șapte sute de dolari, fără casetofon.

În acea primă noapte, Gilad rămâne la mine. Stăm întinși în pat și eu încep să plâng și nu mă pot opri. El mă ține în brațe. Nici unul din noi nu scoate o vorbă.

Urcăm pe Empire State Building, luăm feribotul

până pe Staten Island, stăm între cele două Turnuri Gemene și facem poze de jos în sus. Uneori ne atingem, ne sprijinim unul de celălalt, fiindcă nu știm cum altfel să fim împreună. Și alteori el devine dur, se supără pe mine, se înfurie.

Gilad are o rudă în Brooklyn, o evreică bătrână, cu un tip de accent de Brooklyn pe care l-am auzit doar în filme; locuiește într-un apartament mic cu canapele înflorate și poze îngălbenite în rame dantelate. Se-ncruntă când mă vede la ușă cu Gilad și Nadav. Înăuntru ne servește cu ceai din cești de porțelan cu marginea aurită. Mă port exemplar, nu țin coatele pe masă, spun vă rog și mulțumesc, însă, când plec la toaletă, ea se apleacă și-i șoptește lui Gilad:

— E iubita ta?

Iar când el spune: „Nu… nu mai e“, ea răsuflă ușurată și zice: „Bine“.

— De ce? întreabă Gilad.

— E foarte drăguță, se grăbește să răspundă bătrâna. „De unde e, din Yemen?“

Se uită la el cu o privire de cunoscătoare. „Nu-i de tine.“

Gilad și Nadav îmi spun mai târziu povestea, când ne întoarcem cu mașina în Manhattan. Lor li se pare haios acel rasism al generației trecute, propriu unora dintre evreii așkenazi în vârstă, cei care le spun evreicelor *mizrahi* ca mine *shvartze chayes*, „animale negre“ în idiș. Eu nu râd. Știu cum ne vede ea pe Gilad și pe mine: eu sunt fata din cartierul yemenit din estul Tel Avivului ai cărei bunici au venit desculți din Yemen în Israel, au trăit în sărăcie, au făcut prea mulți copii; iar Gilad e locatarul cu ochi albaștri din kibbutz, a cărui familie de pionieri – sarea pământului! – a făcut, toată, armata la forțele aeriene. Mi-ar plăcea să mai fim încă împreună ca să-i dovedesc că se înșală. Pe urmă mi-ar plăcea să fiu

înapoi în India, unde toată lumea arăta ca mine.

La New York oamenii cred că sunt indiancă, persană, spanioloaică, turcoaică, marocană, libaneză, braziliancă sau italiancă. Mi se adresează în tot felul de limbi. Rezist tentației de a pretinde că sunt cine vor ei să fiu. Îmi place să fiu revendicată de atât de multe naționalități; îmi place ideea că am o structură facială maleabilă, schimbătoare, de parc-aș fi cetățean universal. În dorința-mi disperată de a aparține unui loc, accept orice invitație.

Însă, după o vreme, încep să mă simt neconectată, în suspensie, de parcă nu mai știu nimic din ce e important despre mine însămi. Ca și cum n-aș fi de nicăieri.

Într-o zi mergeam pe Bulevardul 9 și am auzit cum cineva striga după mine „Yemenito, Yemenito!“. M-am întors să văd cum îmi făcea cu mâna, zâmbind, un bărbat înalt îmbrăcat cu-o *gealabiya* albă, din fața unui magazin de cartier. M-am uitat în spatele meu, apoi, ezitând, m-am îndreptat către el.

— Ești yemenită! zice el. Și eu sunt tot yemenit!

N-am mai întâlnit niciodată un yemenit în afara Israelului, care să nu fie evreu. Mă invită la el în magazin, îmi arată un scaun, strigă la frate-său din spatele magazinului să pună de cafea. Sunt surprinsă și mândră că m-a recunoscut, mă simt validată și vizibilă.

Apare și fratele cu o tavă de cositor, pe care sunt trei ceșcuțe cu cafea tare, dulce-aromată.

— Ar trebuie să vii cu noi în Yemen, zice el.

— Nu pot, zic. Am pașaport israelian.

— Aiurea. Dă din mână. Te îmbrăcăm ca pe o localnică. N-o să știe nimeni.

Și izbucnesc în râs.

Când Gilad și Nadav pleacă spre Canada, îi rog să mă ia și pe mine. N-am mai fost în Canada și am o prietenă din liceu la Montreal.

Conducem spre Connecticut, Rhode Island, Massachusetts, New Hampshire, Vermont, Montreal, Toronto. Ne strecurăm târziu în noapte în campinguri, dormim într-un singur cort, umăr la umăr, și ieșim pe furiș dimineața la prima oră, ca să nu plătim taxa. O dată la câteva nopți ne răsfățăm cu o cameră la motel. Mic dejunul îl luăm de obicei la Denny's, dăm 2,99 dolari pe două felii de bacon, două ouă uleioase și două clătite. Ne țin de foame până seara. După câteva zile, nici măcar nu mai simt greața.

Undeva după Toronto, Gilad și cu mine tragem o ceartă de proporții. Poate că am încercat să evit să pun partea mea de bani pentru benzină: ziarul evreiesc cu sediul la New York la care trimit articole încă nu m-a plătit, cardul meu Visa e aproape epuizat, am depășit plafonul la contul bancar israelian și ce, nu mergeau încolo, oricum?

Gilad zice că sunt răsfățată și că am impresia că totul mi se cuvine. De câteva zile e răutăcios și distant. În Toronto mi-a spus că pesemne iubirea noastră n-a fost așa deosebită, fiindcă altminteri nu m-aș fi îndrăgostit de altcineva. Mi-a spus că ai lui (care odinioară erau ca și familia mea) nu știu că noi călătorim împreună, că ei cred că ar trebui să se țină departe de mine, că până și Nadav, pe care încă-l consider prieten, și-a exprimat îngrijorarea că aș putea să-l mai rănesc o dată. Apoi el și Nadav au ieșit fiecare cu câte-o fată din Canada în ultima noastră seară în Toronto și m-au lăsat să mă uit la televizor singură în camera noastră oribilă de motel.

Acum, conduce printr-o pădure canadiană stropită cu primele culori de toamnă, își pierde cumpătul și țipă la mine, ceea ce n-a mai făcut niciodată. Calmul lui – care-mi amintea de-al tatei – mă atrăsese cel mai mult la el: era *yin* pentru *yang*-ul meu. La început sunt prea șocată ca să-i pot răspunde, apoi

urlu: „Oprește mașina!“, trântesc ușa, ieșind în trombă. Merg pe banda de urgență a autostrăzii și mă gândesc dacă să fac autostopul până la New York sau Montreal, dar mi-aduc aminte că am rucsacul în portbagaj. Gilad și Nadav mă fixează cu privirea prin parbriz și în cele din urmă se apropie cu mașina. „Hai, gata, urcă“, zice Gilad, fără să-și ceară scuze. Mai merg un pic pe jos, apoi alunec, bosumflată, pe bancheta din spate și stau lipită de ușă, gata să țâșnesc la nevoie. E numai și numai vina mea. Eu sunt cea care i-a frânt inima și care a distrus totul, așa că nici nu se pune vreodată problema să-și ceară scuze. Pentru nimic. Are permis de liberă trecere pentru multă vreme. Poate pentru toată viața. Mă înfurii. Fiindcă vreau o șansă să repar totul, dar nu mi se cuvine. Fiindcă nu-mi pot ierta faptul că am stricat singurul lucru bun pe care-l aveam. Fiindcă uneori, în sclipiri de limpezime, înțeleg că am cedat fricii. Nu am vrut să fiu iar prinsă cu garda jos. A trebuit să plec eu prima.

Mă lasă în stația de Greyhound[19] din Buffalo, de unde iau un autobuz înapoi în Manhattan. Ei continuă drumul spre vest, către Vancouver.

De Roş Haşana[20], sunt singură. Shira e în Bahamas cu iubitul ei. Fumez o țigară și beau o bere lângă fereastra spălată de ploaie, cu ochii la curtea mohorâtă din beton. Când sun acasă să urez *Shana Tova*[21], hărmălaia și agitația de la capătul firului se revarsă în garsoniera mea goală, ecoul ricoșează dintr-un perete în altul.

— Când vii acasă? țipă Ima. Și să nu-mi zici că peste două luni! Asta zici deja de șase luni!

Pentru prima oară răspund sincer.

— Nu știu.

— Tu doar vino acasă, spune. Nu pari fericită.

Nu zic nimic. Nu știu cum să-i spun că, în unele

zile, simt că e posibil să nu mă mai întorc niciodată. Cum să-i explic că a-l pierde pe tata la o vârstă la care identitatea mea era întrețesută cu a lui, când el era patria mea, m-a făcut să mă simt exilată, scoasă din matcă. Cum uneori absența lui îmi pulsează în corp asemenea unui membru amputat sau a unui organ excizat. Vreau să-i spun că încă nu am terminat căutarea. Vreau să-i spun că nu contează dacă sunt fericită sau nu. Dar e gălăgie pe fundal, iar ea pare distrată, și eu încă nu îmi găsesc cuvintele.

Părăsesc New Yorkul când frunzele încep să cadă, se adună colorate și foșnitoare pe trotuarul gri, lăsând copacii scheletici. Plec fiindcă iminența iernii mă-ngrozește și mi se termină banii, și pentru că poate e timpul pentru un nou vis. Shira pleacă și ea, se întoarce în Israel să-nceapă facultatea. Caut soare; zbor la Los Angeles, unde voi sta cu Dorit, prietena mea din liceu, care s-a mutat acolo, și sper că-mi voi găsi ceva de lucru la negru ca să strâng bani pentru călătorii.

L.A. înseamnă rând după rând de palmieri toaletați obscen, apusuri de soare în fum și ceață, un miros uscat și călduț care-mi amintește de verile din Israel. Pe mine California nu mă seduce; sunt obișnuită cu soarele, cu palmierii, cu plajele și nu am fost plecată suficient de mult timp încât să apreciez asemănarea cu peisajul de acasă. În plus, nici n-am mașină. Prietena mea Dorit l-a găsit pe Domnul de când ne-am văzut ultima dată, și la ea în casă totul e la dublu: două chiuvete, două rânduri de tacâmuri, două seturi de veselă în dulapuri separate, pe care scrie LACTATE și CARNE. Mă uimește credința ei, simplitatea unui stil de viață în care urmezi niște reguli impuse.

Găsesc de lucru la un salon de coafură pe Beverly Boulevard, vizavi de studiourile CBS. Șeful meu e un

evreu marocan solid, cu părul lins, un ego supradimensionat și o decapotabilă roșie. Urăște musulmanii, homosexualii și negrii. Ori de câte ori vine una dintre clientele stabile, femei trecute de o vârstă, cu părul cărunt, umflat, exclamă: „Sunt îndrăgostit de tine! Știi că sunt îndrăgostit de tine?“

În timp ce șamponez părul rărit al directorilor din televiziune, masez scalpurile pline de mătreață, împăturesc staniolul peste șuvițe, mătur grămezile de păr, repet ce-o să-i spun lui Gilad când îl voi revedea. Poate că nu s-a terminat; poate că voi reuși să repar lucrurile. Apoi îmi fac griji că nici n-o să mă sune când o să ajungă în L.A. Dacă nu vrea să ne întâlnim? Îmi zăresc reflexia și mă uit în altă parte. E greu să te ierți într-un loc plin cu oglinzi.

Când Gilad și Nadav ajung cu mașina în oraș, trec pe la coafor; niciodată nu m-am mai bucurat atât de mult să văd pe cineva. Ne îmbrățișăm strâns. Peste câteva zile, îmi strâng lucrurile și plec cu ei. Șeful nu-mi plătește banii pe care mi-i datora. Plățile cu cardul de credit se înmulțesc. Disperată, îl sun pe fratele meu al doilea ca vârstă, care-mi transferă în cont câteva sute de dolari pentru a doua oară de când am plecat în călătorie. „Fac asta fiindcă și tatăl nostru a făcut-o pentru mine“, îmi zice. „Și meriți și tu pe cineva care să te scoată din necaz.“ O să-l mai sun încă o dată din Nepal, după câteva luni, pentru biletul de avion spre casă. Însă niciodată după aceea.

Gilad, Nadav și cu mine intrăm cu mașina în deșert – Nevada, Utah, Arizona – ca într-o scenă dintr-un *road movie*; o mașină veche americană se îndreaptă către orizontul fierbinte care licărește; părul lung ne flutură pe geamurile deschise; brațele noastre bronzate și prăfuite se sprijină pe portiere. Îmi umflu pieptul, inspir aerul cald și uscat. Sunt aproape fericită.

Pe undeva între Vegas și Marele Canion, Gilad și

cu mine ne reîndrăgostim un pic și am aceeași senzație pe care-am avut-o atunci la New York, că trăiesc ceva familiar, dar și nou, fără să fie chiar ceea ce sperasem că va fi. S-au întâmplat prea multe. E prea târziu s-o mai luăm de la capăt. Într-o dimineață în Utah ne trezim toți trei că umezeala expirată peste noapte a înghețat, formând cruste pe pereții interiori ai cortului. Conducem spre sud, căutăm iarăși căldura, până ajungem în Tijuana, unde Gilad și cu mine bem *margarita* la cafenele de pe marginea drumului și facem sex în camere pline de gândaci.

Eram în San Diego, ne îndreptam către celebra grădină zoologică, când se oprește muzica la radio și prezentatorul spune: „Premierul israelian Yitzak Rabin a fost asasinat“. Gilad trage brusc de volan și parchează pe marginea drumului; ne holbăm la radio căutând răspunsuri. Afară e o zi cu soare. Oamenii se plimbă. Râd, beau cafea, ca și cum lumea nu s-ar fi schimbat pentru totdeauna. Abia mă abțin să nu sar din mașină și să-i scutur.

Găsim un motel și de-abia vorbesc la recepție când cer o cameră. Recepționera mă privește cu suspiciune, chiar și după ce-i spun, evident afectată: „Îmi cer scuze, primul nostru ministru tocmai a fost ucis“, crezând c-o să înțeleagă. Mereu mi s-a părut ciudat cum au reacționat americanii de la televizor la asasinarea lui JFK, de parcă l-ar fi cunoscut personal, însă acum nu mă pot opri din plâns. Asasinul, aflăm mai târziu în aceeași zi, este un evreu fundamentalist din aripa dreaptă. L-a împușcat pe Rabin după ce acesta a ținut un discurs entuziast în Tel Aviv, la un miting pentru pace. La CNN îl vedem pe Rabin pe scenă, cântând *Shir LaShalom* (*Cântec pentru pace*) împreună cu cântăreața Miri Aloni, și pare fericit, plin de speranță, aproape copilăros în clipa aceea, un om care are un vis. Zâmbește către soție, o lasă să

intre în mașină, și într-o secundă e împușcat. Știu că țara din care-am plecat nu mai există: Israelul nu va mai fi la fel după ziua asta. Și pentru o clipă mă gândesc: nu mă mai pot întoarce. Mai târziu văd tineri care aprind lumânări în piața din fața primăriei din Tel Aviv, formând cercuri pe jos, și tânjesc să fiu cu ei. Asta e o zi pe care israelienii o vor pomeni, un moment pe care-l vom tot povesti, aidoma supraviețuitorilor unei nenorociri. Unde erai când l-au ucis pe Rabin? vor întreba și vor răspunde oamenii.

Nadav stă pe un pat, Gilad și cu mine pe celălalt, cu picioarele îndesate sub cuvertura cu motive florale, atingându-ne ușor unul pe celălalt. Gilad îmi strânge mâna, iar eu îmi las capul pe umărul lui, cu lacrimile șiroi. Mă simt legată de el, nu numai prin durere, ci și prin amintirea de față, răspunsul nostru etern la această întrebare. Întotdeauna va fi despre el și cu mine în drum spre Grădina Zoologică din San Diego, el și cu mine pe acest pat de hotel uitându-ne la CNN și îmbrățișându-ne în ziua în care a fost asasinat Rabin.

Mașina se strică în New Mexico. Conduceam pe un drum din deșert, era noaptea târziu, când se supraîncălzește, tușește, scoate un huruit, apoi tace. Stăm în întunericul argintiu și ne uităm unii la alții. Reușim să ne mai târâm câțiva kilometri, cu opriri pentru a lăsa motorul să se răcească, până când ajungem dimineață în El Paso. Nimeni nu vrea să cumpere mașina, ponosită și uzată după drumul lung, cu vopseaua sărită, lovită ușor la spate, așa că o lăsăm în fața stației de autobuz Greyhound cu cheile în contact, îi scoatem plăcuțele de înmatriculare să le-avem amintire, ne facem poze cocoțați pe acoperiș și ne urcăm într-un autobuz care merge la New Orleans. După ce petrecem acolo câteva zile,

îmbibați de alcool și marijuana, purtând coliere lungi de mărgelițe la gât, o apucăm spre Florida.

La Miami, Nadav se hotărăște să se întoarcă în Israel. Nu mai are nici un strop de energie pentru o excursie cu rucsacul în spate. Două săptămâni suntem doar eu și Gilad în căldura umedă tropicală. Petrecem acele zile făcând dragoste cu disperare, frenetic, ca atunci când ne-am îndrăgostit la început. Doar că acum știm că e pentru ultima oară.

Ne spunem la revedere într-o gară din Miami. Gilad pornește către Peru, și eu mă întorc a doua zi la iarna din New York, apoi de acolo plec în India. Ne îmbrățișăm pe o bancă prinsă între două trenuri care merg în direcții opuse.

Gilad se uită lung la mine.

— Vrei să vii cu mine în America de Sud?

Îmi țin respirația ca să aud un răspuns. Apoi șoptesc „Nu“, cu ochii plini de lacrimi.

— E în regulă să te-ndrăgostești, spune el înainte de a pleca, și inima mi se face ghemotoc.

Mă uit cum se urcă-n tren, cu rucsacul agățat pe umeri, și-i memorez constituția zveltă, capul ras, mersul hotărât. Încerc să-l zăresc prin ferestre, dar trenul se mișcă prea repede, toate fețele sunt neclare.

În avionul care mă duce la Bombay, stau lângă o tânără americancă de origine indiană care se întoarce la familie. Îi spun că merg pentru prima oară la Bombay. Când am fost prima dată în India, am călătorit în nord.

— Unde o să stai în Bombay? mă întreabă.

— Nu știu.

— Dar ajungem la 9 seara!

— O să fiu în regulă, zic, prefăcându-mă plină de încredere, sperând că ține.

Nu am unde să stau, nu am un ghid de călătorie pentru sudul Indiei, habar n-am unde voi merge în

continuare. Inima-mi bate mai repede ori de câte ori îmi dau voie să mă gândesc la viitor. Apăs butonul de redare pe *walkman*, derulez înainte până ajung la *Leaving on a Jet Plane* al formației Peter, Paul and Mary pe caseta compilată de prietena mea. Mă uit pe geam cum New Yorkul devine din ce în ce mai mic. Simte ceva, îmi spun. Repede. Nu rata ocazia. Însă apoi norii se închid ca o cortină și orașul dispare.

---

19. Greyhound Lines, companie americană de transport interurban cu autobuze.
20. Anul Nou evreiesc; are loc la începutul toamnei.
21. Un an bun (în ebraică, în original).

Pierdută fără urmă

În noaptea-n care am cunoscut-o pe Sophie, stau pe un bolovan în junglă, scrâșnesc din dinți și strâng în mână o sticlă cu apă.

— Ai foițe pentru rulat țigări? zice. Are vocea aspră, cu un accent italian dens ca sucul de mango. Și e frumoasă; părul, pielea și ochii ei sunt în degradéuri de auriu și nisipiu. Îmi iau geanta și pescuiesc din ea un pachet de foițe.

Ia două, se întoarce de parc-ar pleca, dar apoi se oprește și se uită la mine.

— Stai bine pe bolovanul ăsta?

— Foarte, zic. Încearcă-l și tu. Dar te previn: e posibil să nu mai vrei să pleci.

Se cațără și se așază lângă mine, își mută fundul până găsește o scobitură în care să stea bine.

— Ai dreptate, râde.

— Și e mult mai sus, așa că de aici ai cea mai bună perspectivă, zic. Poți să vezi tot copacul.

Bolovanul este câțiva pași mai sus de drumul spre arborele banian[22] aflat în mijlocul junglei din Goa. Sub coroana copacului, oameni din toată lumea stau întinși pe saltele din bambus, împrăștiați pe un mare platou creat de rădăcinile aeriene. Fumează marijuana, își pasează pipe *chillum*[23], cântă la *didgeridoo*[24] și la tobe. Unii dintre ei locuiesc aici, dorm în hamacuri și se spală la izvor. Alții, asemenea mie, vin în vizită din camerele închiriate pe plaja din apropiere. Lângă trunchi cineva i-a înălțat un templu lui Shiva, iar vizitatorii aduc nuci de cocos și bețișoare parfumate în chip de ofrandă pentru copacul sacru. Rădăcinile groase atârnă de pe ramuri

aidoma unor draperii din mărgele și ne separă de pădurea înconjurătoare.

Pauli, zis „Vrăjitorul“, stă turcește în mijloc și se leagănă în ritmul tobelor. Când a apărut după miezul nopții, cineva a strigat: „A-nceput petrecerea!“ Pauli e țigan austriac, are spre șaizeci de ani, e înalt și sfrijit, cu membre elastice, fața plină de cicatrici și un tic la ochi. Mi-a povestit despre timpul petrecut în închisoare în Europa, despre lupta lui cu dependența de droguri, despre cum a fugit de la casa de corecție și-a venit în jungla indiană la vârsta de treisprezece ani cu ajutorul banditului de taică-su. Lumea zice că ia câte cincizeci de picături de LSD odată. Pauli își fabrică singur LSD lichid și îl împarte gratis oricui dorește. Nimeni nu știe și nimănui nu-i pasă cum de-și permite să fie atât de generos. Stăm la coadă și deschidem gura de parc-am fi copii din țările sărace, iar el ne-ar da pastile contra malariei. Când le picură, numără cu voce tare ca să se asigure că ne dă doza pe care-am cerut-o. Eu am luat două picături. Stau de-atunci pe bolovanul ăsta, scrâșnesc din dinți și încerc să expir panica; beau litru după litru de apă care trece prin mine – corpul meu e doar un tub gol, găunos.

— Văzut pe tine înainte. Sophie linge banda adezivă a foiței și se uită pieziș la mine. Șuvițe de păr blond îi cad pe față, și ea și le dă după ureche. Mereu tu stai la restaurant și scrii. Ce scrii?

— Niște chestii.

Tot aprind bricheta. În ultimul timp am scris doar în jurnal, mi-am făcut de lucru în timp ce călătoream de una singură, ceea ce tot fac cu mici pauze de doi ani.

— În… cum se zice, *ebreo*?

— Ebraică, da.

Sophie își aprinde un joint și suflă fumul.

— Asta e munca ta în Israel? Scris?

Ezit.

— Am colaborări. Uneori.

Mi se pare derutant să vorbesc acum despre serviciu. Adevărul e că am lucrat mult mai puțin ca jurnalist de când am început să călătoresc: chelneriță fiind, fac mult mai mulți bani, mai repede. Sper că n-o să mă-ntrebe în continuare despre stagiul militar în armata israeliană, fiindcă m-ar indispune total. Majoritatea celor pe care-i întâlnesc în călătoriile mele sunt fascinați de subiect, în special bărbații, pe care pare să-i excite ideea unei femei care cară o pușcă. În Israel e un ritual de trecere să călătorești după ce-ai făcut armata. După ce și-au petrecut câțiva dintre cei mai frumoși ani limitați la uniformă și unități militare, reduși la cifre și grade, încorsetați într-o lume rigidă formată din reguli și ordine, cei mai mulți tineri israelieni au nevoie să evadeze. Printre călătorii cu rucsacul în spate din Asia și America de Sud, israelienii sunt recunoscuți ca cei mai mari petrecăreți, zurbagii, gălăgioși, cei care iau cele mai multe droguri. Nu făceam excepție.

Majoritatea israelienilor vin acasă totuși după ce călătoresc, și intră la universitate. Își găsesc un serviciu. Își fac o familie. Se așază la casa lor. Eu încă umblu.

— Călătorești singură?

Sophie îmi pasează jointul. Dau din cap că da.

— Tu?

— Cu prietenele mele.

Îmi arată două fete cu părul lung și rochii vopsite artizanal care stau pe saltele.

— Prima dată în India?

— A treia.

Zâmbește. Și la mine.

Îi dau jointul lui Sophie și sar de pe bolovan.

— Nu fac nimic altceva decât să beau și să mă piș, zic. E aiurea.

O iau pe potecă până intru-n junglă, unde mă las

pe vine. Deasupra mea crengile se leagănă și se transformă. Lumina de la luna plină clipește și dispare din câmpul meu vizual, intermitent, ca un tub de neon care colorează totul într-un albastru ciudat.

Când mă-ntorc la bolovan, Sophie deja își mai aprinde o bucată de hașiș la flacăra brichetei, fărâmițând-o în palmă.

— Ia de aici.

Îmi bag mâna în sutienul costumului de baie și scot de acolo o bucată de *charas*25 învelită în folie alimentară transparentă și acoperită cu o peliculă de transpirație.

— Bagă și un pic de la mine. Am cumpărat mai mult de la munte.

Sophie rânjește.

Tipul din Israel cu care-am flirtat toată noaptea vine la noi și-mi întinde o pipă *chillum* plină cu *charas*. Se consideră o onoare să-i oferi cuiva o *chillum* ca s-o aprindă. Îmi zâmbește. Mă îmbujorez cu capul în poală, înconjor cu mâinile deschizătura mai mică a pipei, astfel încât să creez o prismă, și îmi apăs buzele pe ea. El aprinde un chibrit și dă foc amestecului de la celălalt capăt. Trag încet, până ce se aprinde integral, apoi lung și cu forță, și scot o ciupercă de fum gros. Îi pasez pipa lui Sophie.

După ce pleacă, Sophie îl urmărește cu privirea.

— Îți place de el?

— De cine, de tipul ăsta? Nu.

— Sigur?

— Nu e așa cum crezi. Beau niște apă. De fapt, eu am prieten. Cuvintele îmi lasă un gust ciudat în gură.

Sophie mă măsoară o clipă.

— E în Israel? Prietenul tău?

— În Canada. Ne-am întâlnit în Diu26 acum trei luni și am călătorit un pic împreună. A trebuit să se întoarcă la serviciu.

Îmi aprind o țigară și încerc să fac să-mi apară

chipul lui Anand; trăsăturile apar estompate, o reflexie plutind pe un geam murdar. Asta mi se-ntâmplă des în ultima vreme.

Ceva mai târziu apare Fabrizio, care ne oferă banane. Face parte dintr-o altă gașcă, la patruzeci-cincizeci de ani, în mare parte europeni, care vin pe plaja asta câteva luni în fiecare iarnă, gașcă de care-am fost atrasă fiindcă îmi arată că poți să te maturizezi fără să renunți să călătorești. Cei mai mulți dintre ei importă chestii din India, pe care le vând acasă. Fabrizio e mic și vânos și are o coadă scurtă și groasă. Trăsăturile-i sunt bine închegate, corpul plin de mușchi și bine bronzat, ca al unui adevărat italian din sud. Când ajunge la noi, Sophie și cu mine suntem deja cele mai bune prietene: stăm una lângă alta, brațele ni se ating, atunci când râdem ne lăsăm capul una pe umărul celeilalte.

— Fabrizio! zice Sophie. Se pupă pe ambii obraji. Bine ai venit la noi acasă. Își desface brațele și le balansează. Nu ne-am mai mișcat de ore întregi.

— Doar pentru pipi, zic. Fac mult pipi.

Se urcă și el dintr-o săritură.

— Comod. Se uită-n jur. Dar dacă aveți nevoie de ceva?

— Tot ce-ți dorești vine la tine, spune Sophie. Oamenii aduc mâncare, și ceai, și pipe *chillum*.

Stăm pe bolovan până dimineață, râdem și fumăm. Cei de sub copac ne spun „cele trei maimuțe“. În zori, jungla se trezește brusc: păsările încep să cânte toate deodată, maimuțele zburdă printre crengi. Dimineața se revarsă asemenea ceaiului care dă-n foc. Până la urmă plecăm de pe bolovan, de la copac, din junglă. Înapoi la plajă.

A doua zi, Fabrizio și Sophie vin să mă ia din cameră cu motocicleta Yamaha 100 a lui Fabrizio. Camera mea e un mic șopron la câțiva pași de plajă, cu un

ventilator de tavan obosit. Sar din hamac, arunc carnetul în burta lui lăsată.

Luăm micul dejun la Moonrise, unul dintre cele câteva restaurante de pe plajă înșirate de-a lungul malului, și fumăm câteva pipe *chillum*, apoi Fabrizio scoate o folie cu tablete de *LSD* și o împarte la trei. Ne urcăm pe motocicletă; eu stau în spate și Sophie la mijloc. Fabrizio vine în Goa de douăzeci de ani. Știe toate locurile secrete.

O luăm spre uscat. Totul e zugrăvit într-un verde cețos, ici-colo apar fragmente de albastru și turle de biserici văruite în alb. Mirosul dulce al florilor de caju e aproape excesiv, așa cum e atunci când o femeie frumoasă își dă cu o tonă de parfum. Mă las pe spatele lui Sophie, cald și cu model din grăunțe aurii de nisip.

Trecem de granițele interstatale și intrăm în Maharashtra, până la un mic lac ticsit cu cristale. Lacul e o crăpătură căscată-n pământ în formă de ochi albastru. Îmi așez aparatul foto pe o stâncă, să fac o poză cu noi goi fumând o pipă *chillum* în apă. Fabrizio și Sophie adună cristale, iar eu înot de la un capăt la altul. Apa îmi pare grea și înotul mă solicită. În drum spre casă mă surprinde apusul. A mai trecut o zi? Ne oprim la o plajă părăsită să vedem soarele, o mandarină care se rostogolește în Marea Arabiei, lăsând pe cer dâre de suc. Mai fac o poză. Toți trei suntem îmbrăcați în galben și portocaliu, fețele ne sunt roșii. Zâmbim cu gura pân-la urechi. *Famiglia*.

Începând din ziua aceea, suntem de nedespărțit. Dimineața stăm la Moonrise. Pe masă: farfurii goale cu urme întărite de gălbenuș, coji zâmbărețe de portocale și ananas, căni de cafea, scrumiere care dau pe dinafară de chiștoace. Fumăm pipe, apoi luăm *LSD* și mergem undeva pe motocicleta Yamaha 100 a lui Fabrizio. Când înotăm, Sophie țipă „Măsura, vă rog!“ – ea e din nordul Italiei, unde nu au mare, pe

când eu am crescut pe malul unei mări –, și îmi umplu plămânii cu aer și mă scufund, cu un braț în sus, pe lângă cap, ca să vadă ea cât e de adâncă apa. Îmi țin ochii deschiși, mă uit cum dă din picioarele ei lungi, cum calcă apa. Sub apă pielea ei e un verzui palid, ca de scoică.

— Ce zi crezi că e azi? o-ntreb pe Sophie într-o dimineață la Moonrise.

De când ne-am întâlnit am fost drogate încontinuu. Eu n-am dormit de două zile și n-am mai făcut duș de patru, dar am înotat în ocean și m-am îmbăiat în lac, ceea ce ar trebui să se pună cât de cât la socoteală. Sarongul meu trăsnește a ulei de cocos, a transpirație și a fum.

Sophie se uită la plajă.

— Păi sigur nu e miercuri.

Plaja e presărată cu saronguri, plină-ochi de înotători. Vânzătorii ambulanți se strecoară sinuos printre ei cu brațele pline de cămăși vopsite artizanal în degradé și coliere din lemn de santal. Miercurea, în ziua de talcioc din Goa, plaja e numai și numai a noastră. Excursioniștii și vânzătorii se duc toți la Anjuna, unde se ajunge cu feribotul, și petrec acolo o zi de socializare și cumpărături. La început am mers și noi. Acum, că suntem aici de ceva vreme, nimic nu mai e nou. Și nici bani de cheltuială nu mai avem.

— Sigur nu e duminică, zice ea. Duminica ne trezim în guițăturile înfiorătoare ale porcului care a fost ales să fie făcut *vindaloo*[27] la cina de duminică.

— Întrebarea care contează este – Sophie zâmbește compătimitor – în ce dată suntem?

Râd.

— În ce lună?

Scot pipa *chillum* din cutia ei de catifea și o umplu cu un amestec de hașiș și tutun. Sophie rupe o bucată de material din sarongul cu franjuri pe care-l

poartă înfășurat pe șolduri, o umezește cu apă și-o înfășoară strâns în jurul muștiucului pipei. Și sarongul meu, și al ei sunt acum sfâșiate la poale, al ei chiar a-nceput să semene cu o fustă mini. Îi dau pipa, iar ea-și face mâinile cupă împrejur. Aprind un chibrit, Sophie inspiră și expiră încet, trage un fum gros, îl ține, apoi îi dă drumul. O trecem de la una la alta până se termină.

O vreme stăm și ne uităm la mare. Zgomotul dinspre plajă e estompat, parcă ne uităm la ea printr-un perete de sticlă. O familie merge pe malul apei, o siluetă decupată pe fundalul argintiu sclipitor.

Ne hotărâm că azi e ziua de spălat rufe. Sophie scoate două timbre cu *LSD* din portofel și-mi întinde unul. Ni le punem pe limbă și mergem la fântână cu grămezi de tricouri vopsite artizanal și saronguri uzate. Sophie coboară găleata în fântână; când atinge fundul face pleosc. Brațele ei subțiri și bronzate se umflă pe măsură ce scoate găleata trăgând de sfoară. Stau pe vine lângă ea și încep să-mi frec maieurile cu o bucată de săpun și o piatră rotunjită. Sophie vine la mine și mă îmbrățișează; îi simt obrazul rece pe omoplat; sfârcurile ei micuțe îmi împung spatele prin cămașă.

Atârnăm rufele pe o frânghie, înconjurând astfel prispa mea cu draperii vopsite în degradé. Ne legănăm amândouă în hamac, cu picioarele bălăngănindu-ni-se pe dinafară, cu coapsele perfect lipite. Soarele după-amiezii trece prin material și ne-aruncă lumini colorate pe fețe și pe mâini, curcubeie pe piele. Sophie îmi arată părțile feței și eu repet: *la bocca, il naso, l'orecchio*[28]. Am învățat repede, mai ales înjurăturile: *porco dio, porca Madonna, bastardo, vaffanculo*. Sophie mă strigă *Pistolina*, adolescentă prostuță, tinerică, fiindcă am numai douăzeci și trei de ani. Îmi place când zice-așa, cu toate că ea nu-i decât cu trei ani mai mare decât

mine.

Într-o miercuri mergem să-l vizităm pe un prieten vechi de-al lui Fabrizio, care locuiește în talcioc. În restul săptămânii, târgul de vechituri e o livadă mare de cocotieri plantați din loc în loc, cu câteva case presărate printre ei. Acum e plin de călători, de șiruri de vânzători cu marfa etalată pe pături, de standuri cu fructe și sucuri, meșteșugari și tatuatori, femei Rajasthani[29] care vând fuste cu paiete și bijuterii de argint.

Prietenul lui Fabrizio, un italian cu barba lungă și turban alb, nu prea vorbește engleză. Ne mai oferă încă o doză de *LSD*. Îi las pe ei trei stând de vorbă în curte, iar eu merg în casă; e decorată sumar, cu perne și preșuri așezate pe jos. Cu colțul ochiului văd o femeie și mă-ntorc repede, de parcă m-așteptam să dispară cumva. Sunt eu, sau cel puțin cineva care are legătură cu mine. Oglinzile în care te vezi din cap până-n picioare sunt o raritate în India, așa că nu mi-am mai văzut corpul de șase luni. Arăt diferit, sunt mai slabă și n-am fost în veci atât de bronzată, atât de yemenită ca apariție. Părul creț a-nceput să mi se încâlcească în codițe. Mă-nvârt în fața oglinzii, îmi aranjez părul.

Afară, o iau pe Sophie de mână și împreună alergăm de la un capăt la altul al gardului, și înapoi, ne tragem răsuflarea, apoi izbucnim în râs. Ne uităm peste gardul de bambus cum talciocul se golește la apus.

— Ia te uită, șoptește Sophie, arătându-mi un duș construit în colțul curții, împrejmuit cu bețe de bambus.

Un duș adevărat. Noi ne spălăm la găleată de săptămâni întregi.

— Ar trebui să facem un duș, zice.

— Clar.

Ne uităm una la alta și privirile ne cad apoi la picioare. Simt furnicături în obraji.

— Tu prima, zic, fără să mă uit la ea.

— Ba tu.

Ezit, dar în cele din urmă intru. Când îmi dau jos sarongul și chiloții, mă gândesc la Sophie și mă-nroșesc la față. Dau drumul la apă și mi se taie respirația, paralizată de apa rece, uimită de cascada de fire strălucitoare. Un pătrat de cer din cea mai frumoasă nuanță de albastru, fără pic de nor, ține loc de acoperiș. Închid ochii și mă abandonez senzației de apă care-mi lovește pielea, care-mi curge pe corp, care mă învăluie ca un șal de mătase.

Dimineața, înainte să fumez, ziua mă orbește cu albul ei, cu sunetele-i tari și abrazive; peste tot sunt numai unghiuri ascuțite, care-nțeapă. Recunosc de undeva senzația asta și nu-mi place. Îmi amintește de cea care am fost odată, cea care-și ținea emoțiile la vedere. Iau o gură de apă să mă clătesc de pasta de dinți și o scuip în tufe. Mă uit în oglinjoara pe care-am agățat-o pe prispă: am ochii obosiți, maxilarul încordat, pielea verde-kaki. Totul se schimbă în clipa în care fumez prima pipă *chillum*. Deodată, colțurile se rotunjesc, sunt învelită cu o pătură pufoasă și călduroasă.

*

Prietenele lui Sophie pleacă. „Pot să stau cu tine?“, mă-ntreabă. „Nu-mi permit o cameră numai pentru mine.“ Și eu sunt cam tot la fundul sacului, așa că zic bine, fericită să-mpart camera cu ea. În noaptea aceea stăm de vorbă până în zori, fumăm pipe la mine-n pat, le plimbăm de la una la alta, până nu mai avem ce să ne mai spunem. Mâna lui Sophie o caută pe-a mea, îmi atinge fața, îi urmează contururile curbate. Mă întorc cu fața la ea, picioarele goale ni se

înlănțuie. Are buzele moi, respirația grea și dulce: miroase a *charas* și-a ananas.

— Zi-mi despre prietenul tău, spune Sophie mai târziu. Se rostogolește pe partea ei, proptită într-un cot. Cum e?

Aprind o Gold Flake30 și trag din ea. Cum *e*? Nu l-am mai văzut pe Anand de două luni. Suntem despărțiți de mai mult timp decât am fost împreună. A fost greu să ținem legătura: pe plajă nu există telefon, iar el e la plantat de copaci undeva departe, în nordul provinciei British Columbia. Uneori uit că am un prieten. Totul pare atât de departe: cum ne-am întâlnit pe plaja din Gujarat, cum ne-am îndrăgostit pe loc, cum am petrecut puțină vreme împreună hoinărind prin India centrală. Localnicii pe care-i întâlneam pe traseu ne tot spuneau că arătăm ca doi actori de la Bollywood: ziceau că el seamănă cu Amitabh Bachchan, și eu cu Tabu. Îmi făcea plăcere s-aud asta, fiindcă în visele mele, noi doi eram de la Bollywood: soarta ne adusese împreună din colțuri de lume opuse, ne găsiserăm pe o plajă tropicală și ne îndrăgostiserăm, cu toate că părea neverosimil. Am plâns când a plecat înapoi în Canada, mi-am petrecut zilele ce au urmat tristă, zdrobită de durere. Oare fusese real? Atunci de ce sunt acum aici cu Sophie? Vreau să dau vina pe *LSD*, dar firește că e vina mea că am luat-o pe panta asta, de parcă nu era suficient că fug fizic de viața mea.

Scrisorile mele sunt din ce în ce mai scurte. *Ce mai faci? La mine e super, te iubesc*. Apoi nu-i mai scriu deloc.

*

Zilele se confundă una cu alta, lipite precum paginile unei cărți uitate-n ploaie. Uneori am senzația că n-a fost decât o singură zi lungă de tot, alteori mi se pare c-au trecut ani. Poate că sunt căutată; poate cred c-am

murit. Poate că sunt unul dintre călătorii aceia israelieni ai căror părinți sună la ambasadă să-i declare dispăruți; poate-s pe unul din afișele lipite pe stâlpii de telefon din New Delhi; o poză cu mine în care-arăt înfloritor, și dedesubt cuvintele: A DISPĂRUT.

N-am mai vorbit cu mama de o lună. Îmi imaginez cum vine ea până aici să mă scoată din spirala drogurilor, și asta mă trezește imediat. Ultima dată când am sunat-o, am râs și ea a zis:

— De ce râzi? Ești drogată?

Mi s-a părut că mă vede exact cum sunt.

— Trebuie să-nchid, am zis.

— Să nu iei droguri, a spus. N-ai citit articolul?

Un ziar important de acasă publicase un articol despre israelienii care merg în Goa după ce termină armata ca să se descarce și se-ntorc cu creierul praf. Un tip se credea delfin. În avion, în drum spre casă, a fost nevoie să-l stropească întruna. Credea că, dacă nu-l udă, o să moară.

Stau la Moonrise, mă uit la nebunul de jos, de pe plajă. Merge pe mal, se oprește să stea de vorbă cu un prieten imaginar sau cu un cocotier. Ia o scoică din nisip și râde la ea. Are părul lung, burtă, șort de baie tip bermude. Nu e tânăr. Nimeni nu știe sigur de unde e. Fabrizio crede că-i din Elveția. Alții zic c-ar fi din Belgia.

— Crezi c-a fost întotdeauna nebun, sau a înnebunit aici? o-ntreb pe Sophie.

Îl privește.

— Sigur aici. Altfel cum s-ar fi urcat în avion?

Nebunul stă cu fața la apă și-și ridică brațele încet. În ivrit spunem că „și-a ieșit din minți“, ceea ce sună mai voluntar decât „și-a pierdut mințile“, implică o alegere personală. Poate că asta fac eu aici: mi-am luat liber de la mintea mea, de la viața mea, de la

iubitul meu, de la țara mea distrusă. Ce, nu-i bine să trăiești sălbatic, periculos și „în prezent“? Nu asta ar trebui să faci când ești tânăr și scrii? Alteori mă întreb dacă *LSD*-ul nu e doar o scuză, dacă nu îmi sabotez relația cu Anand la fel cum am făcut cu Gilad, dacă nu cumva totul se reduce la faptul că mi-e frică de fac pe mine. Apoi mă uit la Sophie și inima mi se umple de afecțiunea pe care-o simt față de ea. Poate că putem iubi mai mult de o persoană.

Nici nu mai știu ce e adevărat și ce nu.

În noaptea aceea, la o petrecere la cineva acasă, pe cealaltă coastă a insulei Goa, spun că nu, nu vreau LSD. Am fumat prea mult *charas* și mă simt greoaie și amețită. Cad lată pe o canapea afară și, când mă trezesc și mi-e mai bine, mă duc să-l caut pe Pauli și-l bat pe spate.

— Două picături, te rog.

— Una, două… trei. Pauli îmi face cu ochiul.

— Pauli!

Îi trag un pumn în braț, și el râde. Nu iau niciodată trei. Asta e, am făcut-o. Când eu ajung pe cele mai înalte culmi, majoritatea se prăbușesc. Senzația e intensă, de parc-aș sta lângă difuzor la un concert rock. Totul vibrează. Afară, pe terasă, țigările aprinse ale oamenilor aleargă prin întuneric asemenea unei echipe de paramedici în junglă. Petrec ceea ce par a fi ore întregi aplecată asupra jurnalului în care scriu frenetic. Un tip se așază pe canapea lângă mine: are atât de mult sclipici pe el, încât arată ca un astronaut. Spune că e Normal, iar eu râd.

— Nu normal, zice, enervat. Normal! Cu N mare!

Eu râd atât de tare, că nu-i pot răspunde.

Vine și Sophie în vizită, toată numai sclipici, de parcă s-a ciocnit cu un tir plin de stele. E atât de frumoasă că rămân fără cuvinte, arată ca o actriță italiană din filmele alb-negru. În oglinda de la baie

mă gândesc că e posibil să fiu grecoaică. Cumva, arăt ca o grecoaică. De curând oamenii au început să mi se adreseze în italiană. Sophie îmi spune „Italiana“. Ieri, după ce am înghițit apă de mare, am zis *Io bevuto acqua di mare*31.

— O, Doamne, tu faci propoziție!

Sophie m-a sărutat pe buze, și lumea se uita la noi.

Cât mai stau la petrecere, dansez de parcă numai asta m-ar ține în viață. Dansez mai mult, gândesc mai puțin, asta-i cheia. Dar pe urmă muzica se oprește ca un atac de cord. Oriunde mă uit, lumea se scurge pe perne și canapele, se contopesc unii cu alții. Par bătrâni, terminați, cu machiajul întins, culorile șterse. Petrecerea s-a terminat.

A început anotimpul secetos. Plaja se golește treptat. Toți se-ndreaptă către nord. A plecat și Pauli cu picăturile lui, se duce în Japonia. Ventilatorul din cameră se strică și ne trezim într-o noapte cu corpurile lucioase, înfășurate în cearşafuri ude. În oraș iau de pe jos un ziar mai vechi, rulat, și în el scrie că șapte fete israeliene au fost împușcate de un soldat iordanian. Ultima dată când m-am uitat într-un ziar, pe prima pagină erau elicoptere israeliene și scria DEZASTRU cu litere mari și groase. Ar fi trebuit să mă învăț minte. Deschid la horoscop. Zice să fiu mai puțin impulsivă. Eu cred că n-ar trebui să-mi mai rod unghiile. Și nici să scrâșnesc din dinți – o fac atât de des, încât mă tem că o să-mi cadă.

Sunt așa de obosită!

Și eu, și Sophie rămânem fără bani în același timp. Trebuie să mergem acasă, dar șoferii de autobuze au făcut grevă, și noi suntem blocate. Plaja este în sfârșit goală, nu mai sunt turiști și vânzători. Suntem doar noi, localnicii și inima comunității de hipioți aflaţi la a doua tinerețe. În unele dimineți, doar noi ocupăm o

masă la Moonrise; alte restaurante s-au închis, se pregătesc de muson. „Poate c-ar trebui să rămânem și gata; poate că-i un semn“, îi spun lui Sophie, și ea râde. Dar eu nu glumesc. Poate c-aș fi fericită aici, departe de „țara care îi mănâncă pe locuitorii ei“, cum e descris Israelul de iscoade în Numeri –, ca și cum pierderea ar fi condiționată de geografie, prizonieră în interiorul granițelor schimbătoare ale țării mele.

În cele din urmă, ajungem la Pune împreună cu un tip mai în vârstă din Portugalia. Fabrizio ne dă cadouri la plecare: un spin de porc țepos, un bol pentru amestecat *charas*, pe care l-a sculptat dintr-o nucă de cocos. Promitem să-i scriem, să mergem în vizită la el în Sardinia. „Vă iubesc, maimuțicilor“, ne spune. Ne îmbrățișăm, stăm toți trei într-o grămadă transpirată și înlăcrimată. Pe drumul către Pune, mașina înaintează în beznă, și Sophie mă pipăie pe sub pătură.

Stăm câteva zile la Pune cu prieteni vechi de-ai lui Sophie: Aurelia și cei doi Marco. Închiriază un apartament lângă *ashram* și dormim cu toții într-un pat mare: câteva saltele așezate una lângă alta. Aurelia e o hipioată cu *dreadlocks*, căreia-i place să umble prin casă goală pușcă, cu părul pubian roșcat și creț. *Ma ke cazzo voi?*[32] îi spune Sophie și înțeleg până și eu; înseamnă „Ce naiba vrei?“, dar, de fapt, cuvânt cu cuvânt e „Ce cocoșel vrei?“. Râdem cu toții.

La trenurile spre Delhi nu-i nici un loc disponibil pentru următoarea lună, cel puțin, și acum sunt blocată la Pune, fără bani și copleșită. Aici viața-i plină de curieri și trasee, și țânțari, și zgomot de tren. Dimineața e prea multă lumină, traficul e prea strident. E oarecum ca acasă. Într-o după-amiază, după ce fumasem *chillum* toată dimineața, leșin într-

un magazin de cartier. Mă reazem de tocul ușii, apoi mă scurg până mă lungesc pe podeaua prăfuită și clipesc ca să-mi recapăt vederea.

— De când am venit aici, nu ai mai zâmbit, spune Sophie când îmi revin. Stă în spatele meu și îmi cuprinde pieptul cu brațele. Te rog, zâmbește. Pentru mine.

Într-o noapte, la duș, se stinge lumina. Baia, la comun pentru toate apartamentele din clădire, nu are ferestre. Încăperea rămâne în beznă totală, apoi se luminează în roz psihedelic; câteva dreptunghiuri în culori puternice se aleargă în cerc ca un carusel. Le urmăresc, transfigurată, apoi mă simt dezorientată și inima-mi bate tare în piept. Mă-ntind către ușă și mă-mpiedic. Nu-i acolo; spațiul e mai mare decât credeam. Pereții s-au prăbușit și sunt captivă într-un deșert negru cu roz. Inima-mi bate de două ori mai repede. Mă-ntorc brusc în trecut. N-am mai luat *LSD* de patru zile. Ușa e acolo, îmi spun. Ești în cameră. Ce vezi nu-i adevărat. Apoi, cu un clic, se dă drumul la curent și lumina fluorescentă strălucește din nou pe faianța crem și pe pielea mea de găină cu broboane de apă și sudoare.

Cu o zi înainte să o luăm fiecare pe drumul ei – Sophie cu avionul la Roma, și eu cu trenul la Delhi, apoi cu avionul acasă, la Tel Aviv –, le ajut pe Sophie și Aurelia să împacheteze bucăți de hașiș pe care le vor înghiți ca să le introducă ilegal în Italia.

Noaptea, Sophie îmi șoptește-n ceafă: „De ce te iubesc așa de mult?“ Adormim îmbrățișate, două semne de-ntrebare. Când ne trezim, capetele ni se ating și corpurile sunt față-n față; formăm o inimă.

Călătoria de douăzeci și patru de ore până la Delhi ajunge să dureze zile întregi. S-a petrecut un accident. Îmi fumez ultimul joint într-o gară părăsită

din Maharashtra: câmpii galbene nesfârșite, nici o urmă de viață. Stăm aici de niște ore, se caută o rută alternativă. Până la urmă facem ocol prin Bhopal. Trei zile la rând mă culc și mă trezesc în tren. Trenul ăsta, compartimentul ăsta devin lumea mea, zona-tampon între Goa și Israel. Uneori îmi doresc s-o țin tot așa, să n-ajung niciodată la destinație.

La ora cinei, pasagerii scot din sacoșe cutii metalice în care-și înmoaie degetele și turtele *roti*. Compartimentul se umple cu mirosul reconfortant al mâncării gătite-n casă. Eu mă uit pe fereastră. De când nu mai am *charas*, nu mai am nici poftă de mâncare. Banii mi s-au topit, mai am doar câteva rupii. Mama din familia cu care împart compartimentul se uită la mine cu ochii mijiți. Tot restul călătoriei îmi va oferi *pakora*[33], *samosa*[34], *ladoo* dulce[35]. După-amiaza joc cărți cu bunica, o femeie frumoasă, cu părul împletit într-o coadă argintie, cu un sari alb, care-mi amintește de bunica mea.

Fumez Gold Flakes stând pe treptele trenului, unde ascult Janis Joplin la Discman[36]. Ușa e larg deschisă, și peisajul rural mi se perindă rapid prin fața ochilor: câmpuri cu ardei iuți roșii ca sângele, culturi de orez, livezi de cocotieri și curmali. Copii în picioarele goale aleargă pe lângă tren, fac cu mâna și țipă. Bucăți de sariuri flutură printre gratiile de la geamurile trenului când șerpuim prin statul Madhya Pradesh. Scriu în jurnal, fac liste cu ce am de făcut când ajung acasă, planific detoxifieri, meditație, gimnastică regulat. Însă partea aceea de creier care se ocupă cu făcutul listelor repornește greu: simt cum se poticnește, ca o mașină care a stat parcată prea mult timp.

În ultima noapte stau pe trepte după ce au adormit ceilalți, ascult sforăiturile pasagerilor, surprind mirosul înțepător al unei țigări *bidi*[37] pe care-o

fumează cineva la un geam deschis. Îmi sprijin capul pe tocul ușii și mă uit la noaptea ca un celofan negru. Trenul pufăie mai departe într-un ritm liniștitor, precum cel al valurilor care se spărgeau de țărm când adormeam în Goa. Apoi văd stele verzi, luminoase, atârnând din copaci, clipocind aidoma ghirlandelor de beculețe de Crăciun, ca un joc „unește punctele“ psihedelic. Pentru o clipă, inima mi se oprește-n loc. Închid ochii și-i deschid din nou, dorindu-mi să dispară luminile verzi. Ele se desprind de copac și se împrăștie de parc-ar fi suflat cineva spre ele, țopăie printre crengi, coboară în picaj, virează brusc și merg paralel cu trenul. Licurici. Nu sunt o amintire. Sunt aievea. Un licurici aterizează pe mâna mea și îi insuflă lumină. Îmi țin respirația. Nu vreau să-l sperii. Vreau să fac clipa să dureze.

---

22. Varietate de smochin, *Ficus benghalensis*, arborele național al Republicii India.

23. Pipă artizanală, din lut, originară din India, cu care se fumează canabis.

24. Instrument de suflat al aborigenilor din nordul Australiei, vechi de o mie de ani, asemănător cu tulnicul românesc.

25. Rășină de cannabis.

26. Insulă în largul coastei de sud a Indiei.

27. Fel de mâncare tipic din Goa, cu curry și foarte condimentat.

28. „Gura, nasul, urechea“ (în italiană, în original).

29. Provenind din Rajasthan, stat din nord-vestul Indiei.

30. Marcă de țigări indiene.

31. „Eu băut apă de mare“ (în italiană, în original).

32. Corect: *Ma che cazzo vuoi?* (în italiană, în original).

33. Un fel de șnițel din carne sau legume.

34 .Pachețel în formă de piramidă umplut cu carne tocată sau legume.

35. Biluțe din aluat însiropat.

36.Aparat portabil de la Sony pentru ascultat CD-uri.

37..Sau *beedi*, țigara săracului în India, fabricată artizanal din tutun tocat înfășurat în frunză și legat la un capăt cu sfoară.

Genul care se mărită

E ziua nunții mele, și eu sunt desculță într-un sari albastru-nchis, aplecată să fumez o țigară în curtea unei case din nordul Vancouverului. E o zi de decembrie rece și umedă, iar poteca prin zăpadă a fost făcută cu lopata înainte să vină invitații. Trag în viteză câteva fumuri, ca un elev care fumează-n cabina de toaletă, și arunc țigara pe jos. Îmi frec mâinile pictate cu henna și suflu-n ele ca să le încălzesc.

Noul meu cumnat își ițește capul pe ușă.

— Ești bine?

— Mda, zic, cu un zâmbet forțat. Luam și eu niște aer.

Nu intru. Încă nu.

În casă, treizeci de invitați pe care abia i-am cunoscut pretind c-ar fi rudele mele. Mă uit la ei prin ferestrele aburite și aproape că îi cred. Am putea fi din aceeași familie: o grămadă de oameni cu pielea măslinie și oacheșă, cu părul negru și ochii întunecați. De unde stau, e greu să-ți dai seama că femeile poartă sariuri și că toți arată mai mult a indieni decât a evrei.

Și eu arăt ca o indiancă. Par indiancă pentru indienii din Vancouver, care mi-au cerut indicații în hindi, pentru fata care a țipat la mine: „Fir-ai tu să fii de indiancă din Punjab!“ când nu i-am dat o țigară pe Commercial Drive. Păream indiancă chiar și-n India, unde localnicii mă mustrau fiindcă mă-mbrăcam ca o occidentală și umblam cu băieți albi.

N-am arătat nicicând mai indiancă decât azi. Încheieturile îmi sunt îngreunate de brățări

strălucitoare și sunt bine învelită în șase metri de mătase albastru-lucios, ornamentată cu auriu și pietre roșii. Verișoarele lui Anand m-au ajutat cu sariul, m-au înfășurat în el de parc-aș fi fost un cadou cu multe straturi, au drapat un capăt pe un umăr, iar pe celălalt mi l-au îndesat în fustă. Nu sunt machiată decât cu o linie subțire de contur de ochi, iar unghiile le am roase din carne și nedate cu ojă. Însă mâinile și picioarele (goale, fiindcă nu pot merge pe tocuri și nici nu am o pereche de pantofi eleganți) îmi sunt acoperite cu desene complicate în culoarea chihlimbarului.

Mătușa lui Anand a angajat o artistă să mă picteze cu henna în seara precedentă – o întâlnire restrânsă, neoficială, la care au venit câteva dintre verișoarele lui Anand. M-am gândit la ceremonialul cu henna din familia mea – treabă complicată, cu tot cu muzică live, dansuri tradiționale și tone de mâncare –, mi le-am imaginat pe mama și pe mătușile mele cărând coșuri cu flori și lumânări. Dacă aș fi ales să fac un ceremonial cu henna la mine acasă, aș fi purtat trei costume tradiționale diferite, mi-aș fi pus bijuterii complicate de argint din Yemen și aș fi purtat pe cap o podoabă spectaculoasă, de vreo zece kilograme. Doar că nu m-am gândit niciodată să țin o ceremonie cu henna în stil yemenit. De fapt, nu m-am gândit la nici un fel de petrecere.

Ușa se deschide larg, dinăuntru ies căldură, frânturi de conversații și miros de curry. Iubitul meu – soțul? – pășește afară și se uită împrejur bănuitor, de parcă s-ar fi așteptat să vadă pe altcineva.

— Ce faci aici?

— Nimic. Intru.

Mă mai uit o dată la strada goală din suburbii. Totul e încă înghețat: casele cu zăpadă pe acoperișuri, mașinile parcate, tufișurile ca vata de

zahăr. Au început să-mi amorțească picioarele. Dacaș fi avut pantofi, poate c-aș fi plecat pe potecă și apoi pe strada plină de zloată. Brățările mi-ar fi zornăit la fiecare pas, iar capătul liber al sariului mi-ar fi fluturat în urmă, o pată de albastru în tot acest alb și gri.

— Vii?

Anand ține ușa deschisă.

Când ne-am cunoscut, acum doi ani, eram pentru a treia oară în India și nu mă gândeam la căsătorie. Aveam douăzeci și trei de ani, stăteam în fața unui bungalow pe o plajă, undeva departe, când a trecut el. Semăna un pic cu Iisus, slab și smead, cu părul lung, nebărbierit, cu trăsăturile cioplite din tușe lungi, dramatice. Avea o cutie de chitară și un rucsac mic pe-un umăr. Când am început să vorbim, am descoperit că era canadian de origine indiană din Vancouver și nu știa o boabă de hindi.

Într-o noapte am băut împreună o sticlă de whisky ieftin în jurul unui foc pe plajă și-am stat de vorbă până când a plecat toată lumea, și focul s-a stins. Peste câteva zile ne declaram reciproc te iubesc și-n engleză, și-n ivrit. Peste două săptămâni am sunat fiecare acasă ca să-i anunțăm că suntem în culmea fericirii. Am cutreierat India cu frenezie și luminițe-n ochi, am făcut dragoste în pensiuni pline de jivine târâtoare, am aruncat cu lămâi în șobolanii care se cățărau pe bârnele din tavan, am ușuit maimuțele care se fofilaseră în cameră și cotrobăiau prin rucsacurile noastre după mâncare. Am gătit lângă colibe de paie, am împărțit cușeta în trenuri de noapte, am lins timbre îmbibate cu *LSD* și-am luat ecstasy la petreceri pe plajă.

Ne-am despărțit într-o gară aglomerată din Pune, o scenă clasică de film de la Bollywood: femeia se ține de mâna bărbatului, care se întinde spre ea

printre gratiile de metal de la fereastra trenului. Își fac declarații de dragoste și plâng. Își jură că se vor întâlni din nou. Impiegatul fluieră și trenul porneşte pufăind încet. Femeia aleargă pe lângă tren până nu mai poate. Trenul dispare într-un nor de fum.

În anul care a urmat, am reușit să păstrăm relația peste ocean. Când m-am întors la viața mea reală, în Israel, iar timpul petrecut în Goa și relația cu Sophie au început să se estompeze din memoria pâlpâindă, am luat o decizie conștientă să reînnod legătura cu Anand. I-am spus totul despre Sophie și l-am asigurat că nu are de ce să-și facă griji. El mi-a spus că înțelege, că o vede ca pe o experiență inofensivă, și a adăugat că și el avusese o întâlnire cu o tipă când lucra în nord. Nu am vrut să știu mai multe.

Câteva luni am lucrat ca ospătăriță în Tel Aviv, și el a plantat copaci în nordul provinciei British Columbia. Ne-am scris unul altuia scrisori lungi, siropoase, și uneori, când ieșea și el din sălbăticie, am vorbit la telefon. La sfârșitul acelei veri, a venit să stea câteva luni cu mine la Tel Aviv, și pe urmă am plecat iar în India împreună. Apoi, pe același peron din gară, am mai jucat o dată scena de rămas-bun cu lacrimi în ochi și am plecat fiecare la el acasă.

În cele din urmă, când am reușit să pun deoparte banii de bilet, am zburat în Canada ca să fiu cu el, trăgând după mine o valiză plină cu cărți în ebraică și – fiindcă eram o nebună din Levant care habar n-avea cum sunt iernile în Canada – o grămadă de bluze vopsite artizanal și de rochii vaporoase pe care mi le cumpărasem în India. Speram să călătoresc prin BC o vreme, apoi să-mi găsesc o slujbă. Aș putea rămâne un an sau doi dacă-mi place. Cine știe? În ultimii patru ani, am dus o viață de nomad, așa că nu m-ar deranja o schimbare.

În vara aceea, Vancouver a fost frumos, cald și auriu, cu zile lungi și leneșe. Nu mai văzusem

apusuri atât de târzii până atunci. Ne-am găsit un apartament cu două camere în West End, orientat către English Bay, de unde vedeam zilnic apusul soarelui, ne-am luat mobilă de la Ikea și-o saltea din spumă. O mașină americană veche. Un set de oale cu teflon. În nopțile calde, aerul era plin de umezeală de la briza oceanului, și, cu geamul deschis, puteam auzi cum clipocește apa la mal.

În alte dăți, când eram singură în oraș și Anand era la lucru, Vancouver era ca o fată de pe coperta unei reviste de modă: uluitor, distant, rece. Mergeam pe străzile aseptice, prin parcurile impecabile, și-mi dădeam seama că nici unul din strămoșii mei nu călcase prin locurile alea, pe un tărâm încărcat de istoria altor popoare. Nu aveam prieteni, nu cunoșteam nici un evreu care să locuiască în oraș și, altfel decât la New York și Los Angeles – celelalte două orașe din America de Nord unde locuisem pentru scurt timp –, nu auzeam niciodată vorbindu-se evreiește pe stradă. Nevorbită, ebraica mea începuse să se veștejească, să devină inutilă, ca o insulă lingvistică. În același timp, engleza, pe care-o adoptasem, era încă bolovănoasă și stângace. Mă demoraliza faptul că nu puteam articula gânduri complexe, mă enerva faptul că n-aveam vorbele la mine când mă certam cu iubitul, mă simțeam prost pentru că adeseori pronunțam greșit sau înțelegeam altceva. Imigrantă fiind, identitatea mi-era deja pusă sub lupă, însă, fiindcă eram scriitor, și sentimentul meu de identitate era strâns legat de limbă, aveam senzația că s-a șters o parte din mine. Nu am mai scris deloc.

Într-o seară, după cină, Anand și cu mine am început să vorbim despre viitor. Mă gândesc că aici aș putea merge la colegiu, am zis. Găsisem un program de studii profesionale care-mi plăcea, unde aș fi putut învăța film și fotografie, aș fi putut

descoperi modalități inedite de a spune povești fără să fiu nevoită să folosesc cuvinte.

Anand m-a studiat atent. Strânsese ceva informații în ultimele zile. Se părea că singurul mod prin care puteam rămâne în Canada, puteam primi permis de muncă și puteam aplica pentru un credit de studii era căsătoria.

M-am încordat.

Aveam douăzeci și cinci de ani și nu-mi făcusem niciodată planuri c-o să mă mărit; nu înțelegeam de ce-și bat oamenii capul cu asta. În evoluția de la fetiță la femeie, nu-mi pusesem pe cap eșarfe albe pe post de voal, nu rămăsesem cu ochii scurși la rochiile de mireasă din reviste. Dădeam vina pe tata, care murise când eu aveam nouă ani, pentru frica asta de abandon ca la carte. Însă viza de turist urma să-mi expire, banii mi se terminau și ei, așa că, dacă voiam să rămân cu Anand, trebuia să iau o decizie. Repede.

— Nu vreau să mă mărit, mă văitam la telefon cu sora mea din Israel. De ce trebuie? Nu-i corect. Și la ce bun? Și-așa e doar o foaie de hârtie.

— Dacă-i doar o nenorocită de foaie de hârtie, a zis soră-mea, atunci ce mai contează?

— Bine, i-am spus lui Anand în pat, în seara aceea.

El a ridicat ochii din carte.

— Bine, am zis din nou. Dacă chiar *e musai* să ne căsătorim, atunci vreau să fie ceva foarte restrâns, doar noi. Nu trebuie să știe nimeni. O facem doar pentru acte. Atât. Și – am făcut o pauză fiindcă trebuia subliniat – nu suntem în nici un caz soț și soție. Tu ești iubitul meu. Nu soțul meu. Ai înțeles?

Anand a zâmbit cu gura până la urechi.

Cu câteva zile înaintea ceremoniei, Anand și-a sunat tatăl ca să-i spună despre căsătorie și să-l anunțe că nu e invitat. De fapt, nu era nimeni invitat. Era doar o chestie minoră pe care trebuia s-o facem ca să

rezolvăm cu actele. L-am auzit pe tatăl lui țipând la celălalt capăt al firului (am reușit să deslușesc cuvintele „obiceiuri“, „tradiții“ și „comunitate“) și am văzut cum lui Anand i se adunau broboane de transpirație pe frunte pe măsură ce se lupta să zică și el ceva. Într-un final, s-a scurs pe canapea și a dat din cap spre telefon, învins.

— Tata o să dea o petrecere, mi-a zis după ce a închis, frecându-și tâmplele. Doar cu rudele apropiate, nu ceva de amploare.

În câteva zile, tatăl lui găsise o firmă de catering, cumpărase tortul și un sari ca la carte pentru mine. Au fost invitate cincizeci de persoane, și mătușa iubitului meu s-a oferit să pună la bătaie casa ei din nordul Vancouverului. El voia să avem verighete ca lumea, să înlocuim inelele de 150 de rupii[38] pe care ni le cumpăraserăm unul pentru altul în India, însă am refuzat; ne plăceau ale noastre – a lui era în forma simbolului Om, a mea era ca o floare cu o pietricică în mijloc. Am sunat-o pe mama în Israel și am asigurat-o că nu trebuie să se-mprumute de bani ca să vină cu avionul la Vancouver, că e doar o formalitate. Mama a oftat, dar nu a insistat. Mi-am imaginat că-i atât de ușurată să mă vadă la casa mea, încât a ales să pretindă că e pe bune sau cel puțin să spere că va fi, până la urmă.

În dimineața nunții, m-am trezit la trei, fleașcă de transpirație, și mi-am amintit că fusesem la o ghicitoare în munții din Israel cu un an în urmă, când lucram la un articol. Ca s-o vedem, prietena mea Elsin și cu mine am condus două ore de la Tel Aviv spre nord, în broscuța ei Volkswagen hărtănită, pe drumuri de munte abrupte și accidentate. Era o zi foarte călduroasă, și mașina nu avea aer condiționat. Ghicitoarea ne-a întâmpinat în blugi și în tricou; nu era chiar personajul mistic la care mă așteptam, și ne-a condus în camera de zi unde nu erau nici draperii

de catifea, nici globuri de cristal. Pe covor erau împrăștiate jucării de copii. Mi-a etalat cărțile pe o masă pătată cu semiluni de la cănile de cafea, și apoi s-a aplecat spre mine ca să-mi examineze palma. S-a luminat la față.

— Vești bune! a anunțat. Te mariți înainte să împlinești douăzeci și cinci de ani!

M-am lăsat pe spate, am râs mult și zdravăn, și i-am explicat că e imposibil, că eu n-am de gând să mă mărit niciodată.

— Nu, chiar nu vrea, a întărit Elsin. Nu e genul care se mărită.

Ghicitoarea a zâmbit cu înțeles și a spus că trebuie s-o invit la nuntă. „Ce de prostii“, am bombănit dându-mi ochii peste cap când ieșeam de la ea din casă și ne urcam în mașină.

M-am trezit iarăşi la nouă, cu inima bătându-mi de parcă alergasem toată noaptea. Afară era cenușiu. Mi-a luat o veșnicie să-mi pun sariul, și la final arăta aiurea: faldurile din față erau inegale, iar partea care se dădea peste umăr îmi tot cădea. Am prins materialul de bluză cu ace de siguranță. Era destul cât să țină până mai târziu, când îl reparau verișoarele lui Anand. Anand a ieșit din baie îmbrăcat cu costumul fratelui lui. „E prea mare“, a mormăit. Pe obraz, acolo unde se tăiase la bărbierit, era împodobit cu un punct roșu. I-am jurat c-arată bine și l-am ajutat să-și strângă părul într-o coadă cumsecade. Domnișoara mea de onoare, de fapt un prieten de-ai lui Anand, a apărut cu o sticlă de șampanie, așa că am dat peste cap un pahar cu cafeaua de dimineață.

Ceremonia de cununie s-a ținut în camera noastră de zi, cu public mai restrâns: singurii invitați au fost domnișoara mea de onoare și fratele lui Anand. Un afiș cu un Bob Marley căzut pe gânduri constituia fundalul, pe post de judecător de pace, iar formalitățile au fost îndeplinite de o doamnă cu păr

cărunt pe care-am ales-o din cartea de telefon. Am ales-o pentru că mi-a plăcut cum îi sună numele și fiindcă era femeie. În Israel, ceremoniile de nuntă sunt ținute de bărbați, așa încât faptul că puteam alege era un avantaj al căsătoriei în afara credinței mele. Oricum, nici unuia nu ne păsa prea tare de religie. Anand era ateu, iar înclinația mea spirituală era genul pe care-l capeți în călătoriile prin sud-estul Asiei, laolaltă cu statuetele cu Buddha produse în masă și bețișoarele parfumate.

Mă amețisem de la paharul de șampanie băut la prima oră a dimineții, așa că am chicotit ca o adolescentă la dansul de la bal și i-am ocolit privirea lui Anand. Mi se părea o prostie să repet replicile alea-clișeu pe care le auzisem de o mie de ori prin filme; nu păreau pe bune.

Ne-am pus unul altuia aceleași inele pe care le purtam de un an și jumătate. Apoi femeia a zis: „Vă declar soț și soție“, și mie mi s-a întors stomacul pe dos.

La petrecerea de la mătușa lui, Anand îmi ține ușa deschisă și se uită la mine cu ochii îngustați:

— Vii sau ce faci?

Intru. El, după mine.

Înăuntru e cald și în casă miroase a orez la aburi, a coriandru și a parfum. Oaspeții se mișcă de colo-colo, fac zeci de fotografii la fel, stau aliniați lângă masa tip bufet și-și pun în farfuriile de plastic mormane de *samosa* cu legume și curry de miel. Prietenii lui Anand formează un șir de băieți albi, cum stau ei așa, cuminți, rezemați de perete, îmbrăcați cu costume ieftine și cu farfuriile din poală goale. Nu se servește nici o băutură alcoolică, ceea ce mi se pare neobișnuit și crud. Verișorii mai mici ai lui Anand se țin după mine, îmi admiră *henna* și se prind de capătul liber al sariului. În cele din urmă, fug la

baie, mă sprijin de chiuvetă și mă uit la propria-mi reflexie.

— Ești măritată, zic. Cum te simți?

Reflexia se uită și ea la mine, ca și cum se gândește ce să răspundă. Adevărul e că nu simt nimic, în afară de o durere enervantă deasupra sprâncenei drepte, o rămășiță a migrenei induse de șampanie.

— Ești măritată! insist. Ești soția cuiva!

Reflexia mea tresare. Pentru câteva secunde mi-e greu să respir, de parcă sunt apăsată cu piciorul pe piept. În dulapul cu medicamente găsesc niște Advil și-l dau pe gât cu apă de la robinet, apoi ies afară.

După bufet, lumea se adună pentru secțiunea dedicată ceremonialului. Îmi plac ritualurile tradiționale din același motiv pentru care-mi place să port sari: le văd ca pe o experiență antropologică, asemenea unor nunți la care am fost în călătorii. Numai că, acum, eu sunt în centrul atenției. Îmi las noua familie să mă hrănească cu dulciuri indiene și să mă stropească cu orez. Anand și cu mine zdrobim cu picioarele niște ceșcuțe de lut, iar oaspeții aplaudă. Tradiția spune că acela care sparge primul ceșcuța va fi șeful casei. În următorii trei ani fiecare dintre noi își va aminti că a spart primul ceșcuța.

După-amiază, spre seară, se aduce tortul, o chestie uriașă cu cremă, pe care sunt scrise cu roz numele noastre. Acum deja mă dor obrajii de la atâta zâmbit, și conturul de ochi începe să se șteargă, la fel ca efectul pastilei de Advil. Petrecerea îmi amintește de *bar mitzvah*-ul unui văr îndepărtat, la care m-au târât părinții. Îmi vine s-o trag pe mama de mânecă și s-o întreb a mia oară: „Gata? Acum putem să plecăm?“

Oaspeții se adună ciorchine, își pregătesc aparatele foto și ne așteaptă să tăiem tortul, amândoi cu mâna pe cuțit, aplecați spre tort, apoi să ne dăm

unul altuia să mâncăm, cum fac mirii. Acesta e singurul ritual de la petrecere care mi-e familiar, de la nunțile din familia mea, precum și din filme sau de la televizor. Stau lângă iubitul meu, și sariul îmi devine strâmt, mi se lipește de piele și mi-e greu să respir. Îmi vine să vomit numai când mă uit la glazură. Îmi strecor două degete între jupon și piele, ca să las să intre aer, și sunt uimită să constat că am transpirația rece. Mă aplec spre Anand și-i șoptesc:

— Eu nu tai tortul.

El se întoarce spre mine:

— Ce? De ce nu?

— Fiindcă mi se pare o tâmpenie. De-aia. Nu vreau.

— Nu-i mare lucru. Aproape am terminat.

— Nu vreau și gata. Și n-am de gând să-ți dau cu linguriţa sau să te las să-mi dai tu mie. Oricine mă cunoaște cât de cât știe că urăsc prostiile astea.

El nu-mi spune că sunt ridicolă. Oftează, lasă umerii în jos. Mătușile lui își șușotesc la ureche. Invitații încep să murmure din ce în ce mai tare pe măsură ce trece timpul. Nimeni nu știe sigur ce se întâmplă. Dar eu nu dau înapoi. Am lăsat de la mine destul până acum. Începând cu faptul că am acceptat să mă mărit. Nu am vrut petrecere, și acum vreau să beau ceva și nu pot, și n-o să tai rahatul ăla de tort!

Iubitul meu (cum o să-i spun în următorii trei ani, niciodată soțul meu) taie în cele din urmă tortul împreună cu fratele lui, și nu-i tocmai fotografia regizată pe care și-au dorit-o invitații. Eu stau lângă ei și zâmbesc așa cum ar trebui să zâmbească o mireasă, simţindu-mă de parc-am câștigat o bătălie după ce-am fost înfrântă de mai multe ori.

După vreo două zile, iau fotografiile de la nuntă și mă uit rapid prin ele, mă opresc numai ca să-mi admir ținuta sau ca să le arunc pe cele în care apar și

nu-mi plac. Poze făcute lângă străini pe care nu știu cum îi cheamă, afişând același zâmbet în fiecare din ele. În afară de una. În poza asta, Anand e aplecat deasupra tortului, zâmbind prostește fiindcă fratele lui se preface că se prăbușește peste tort. Eu stau în umbră și am o expresie îngâmfată; zâmbetul pe care credeam că l-am stăpânit ca o maestră pare glacial și forțat. Iar simt acea presiune în piept, doar că de data asta nu-mi trece. Ca și cum cineva mi-ar strânge inima în pumn.

În noaptea aceea îl sun la Tel Aviv pe fratele meu cel mare și-i povestesc ceea ce de-acum încolo se va numi „faza cu tortul“. O fac pe un ton relaxat, amuzat, ca și cum ar fi vreo snoavă de spus la petreceri. Am impresia că sunt deșteaptă și fermecătoare. Mă aștept ca el să aprecieze caracterul hilar, să fie de acord că era dezgustător, să știe că eu sunt mai presus decât acele mirese-care-taie-tortul. Doar că fratele meu nu râde.

— Nu înțeleg. Era doar un tort, zice. Ce era așa mare lucru?

Pentru moment tac, în timp ce mintea mea gonește în căutarea unui răspuns. Apoi zic „Aia e“, și schimb subiectul.

Închid telefonul și mă uit la Anand. E întins pe canapea și schimbă canalele la televizor. Vede că mă uit la el și-mi zâmbește. Din unghiul ăsta, parcă-i alt bărbat, un străin chipeș, genul de tip pe care-l întâlnești pe o insulă tropicală pentru o aventură trecătoare.

Soțul meu.

Iar simt greutatea aia în piept, și de data asta îmi pică fisa: e îndoiala. N-o să țină, îmi spune. Nu e din cauza tortului, e din cauza ta. Tu o să strici totul. Nu vezi? Lui îi place tortul. Lui îi plac discuțiile soț-soție. El e genul care se însoară.

— Ce e?

Zâmbetul lui Anand se preface într-o încruntătură. Momentul trece. Împing îndoiala într-un colț întunecat, cu forța, și acolo o să rămână în următorii doi ani, mult după ce amândoi vom fi știut că ne e mai bine separat, mult după ce vom fi recunoscut că relația noastră nu s-a ridicat niciodată la înălțimea pasiunii de la început. Dar nu încă. Nu astăzi. Am nevoie să mai cred încă un pic în noi doi. Așa că răspund „Nimic“, îi zâmbesc cu gura până la urechi și mă duc lângă el pe canapea.

---

38. Aproximativ 9 lei.

Soldați

Ali și cu mine jucăm table la o masă pătată cu cafea pe terasa cafenelei Roma de pe Commercial Drive din Vancouver. E o zi de iarnă neobișnuit de caldă, cu cerul minunat de albastru în acest oraș din cenușiu și sticlă, genul acela de zi care-i face pe cei ca noi, care vin din Orientul Mijlociu, să se bucure de încălzirea globală. Îmi aprind o țigară, sorb din espressoul dublu și îl privesc pe Ali. E aplecat peste tabla de joc, cu sprâncenele încruntate. Apoi face mutarea, se lasă pe spate în scaun și bea din sucul lui de merișoare.

Agit zarurile în mână, mă uit rapid pe tablă, observ zonele vulnerabile ale lui Ali. Arunc zarurile și, după un scurt moment de gândire – numai amatorii stau să numere spațiile –, atac, sparg o casă și-i iau soldatul lui Ali. Pun captura pe muchia de la mijlocul tablei de joc cu un zâmbet mulțumit și suflu fumul într-o parte.

Ali se uită la tablă, se-ncruntă, ochiul lui mai leneș clipește mai greu.

— Ce faci?

— Te bat măr.

— Nu gândești. Poți să-ți faci o casă.

— Știu. Nu vreau casă.

— Dar te lași expusă…

— Știu exact ce fac. Dau pe gât restul de cafea. Pe bune, îmi spui mie cum să joc table?

Ne-am mai certat așa până acum. Lui Ali îi place să pomenească superioritatea irakiană când vine vorba despre table. Totuși tablele se joacă de mii de ani pe malurile râului Babilon. Nu prea am răbdare să-i ascult discursul; eu iau tablele în serios și joc

bine. E una din multele abilități dobândite în anii în care-am călătorit și-am stat prin cafenele, abilități pe care nu le pot trece în CV, precum rulatul de jointuri în timp ce conduci, târguitul prin bazaruri sau cum să te descurci în țări străine fără un sfanț. Îi povestesc despre turneul pe care l-am câștigat în India, când am câștigat meci după meci, ore la rând; e o poveste la care țin fiindcă mă face să par legendară. Toți erau bărbați, se așezaseră la rând ca să joace contra mea. Unul dintre ei, un tip din Turcia, se tot întorcea și tot pierdea, până când s-a ridicat și a strigat: „Mă înnebunești!“

Ali a mai auzit povestea.

Amândoi ne referim la piesele de joc spunându-le soldați, nu știm că în engleză se numesc piese sau puluri, fiindcă în limbile noastre se numesc soldați. Și eu, și Ali am fost odată soldați, în propriile noastre țări, amândoi încorporați la scurt timp după primul Război din Golf, după ce țara lui a lansat rachete Scud spre a mea, iar a mea – miraculos și total necaracteristic – a rezistat dorinței de a răspunde cu aceeași monedă. Doar că stagiul meu militar, deși la vremea aceea m-a traumatizat, a fost la o unitate administrativă din Tel Aviv, la câțiva pași de o stradă aglomerată cu restaurante la modă și oameni frumoși, îmbrăcați în haine elegante. Ali are noroc că e încă în viață.

Poveștile lui Ali sunt întotdeauna mai bune decât ale mele. Eu îi spun despre vara în care a fost atât de cald în orășelul meu suburban, încât, dacă scoteam limba, guma de mestecat făcea singură baloane. El îmi spune de verile toride din Bagdad, cu zile atât de fierbinți încât umpleai cada cu cuburi de gheață, și ele se topeau imediat ce te băgai înăuntru.

Ali dă cu zarurile și se uită la tabla de joc. Iarăși alege mișcarea cea mai sigură, varianta conservatoare. Când vine rândul meu, agit zarurile,

îmi sărut pumnul, să am noroc, și dau o dublă. Avansez și mai mult, lăsându-mi soldații expuși, fără apărare. Ali își mușcă limba.

Câștigă el. Încearcă să nu se umfle-n pene pe tema asta. Îi spun că joacă plicticos și sigur, că joacă la câștig, pe când eu joc de dragul de-a juca. Râde; a mai auzit și asta.

Mă conduce pe jos acasă, pe străzile din ce în ce mai întunecoase. Cerul capătă acea nuanță de albastru-cobalt puternic de la sfârșitul zilelor cu soare; un albastru mai deschis conturează vârfurile munților. În depărtare, clădirile cu geamuri-oglindă din centru sclipesc cu reflexii portocalii din ce în ce mai șterse. Când temperatura scade brusc, îmi strâng pe mine jacheta de piele și vorbesc despre planurile de vacanță. Câteva zile am fost chitită pe Turcia. Apoi mi-am amintit că nu e tocmai cald pe vremea asta, nu e de plajă. „Mă gândesc la Mexic“, zic. La restaurantul mexican unde lucrez – unde am fost angajată fiindcă patronul chinez a crezut că sunt latină –, oamenii îmi tot cer nota într-o spaniolă chinuită. Am învățat și eu câteva propoziții.

Ne oprim lângă poarta albastră din lemn din fața casei în care stau. Îl prind pe Ali de mână. El nu și-o retrage. Mâinile lui sunt întotdeauna calde, și ale mele mereu reci. Le spun oamenilor că asta înseamnă că am suflet bun, cu toate că e mai degrabă un semn că ar trebui să mă las de fumat. Îmi las capul pe-o parte, și mă uit piezișș la el:

— Vrei să intri?

— Nu pot.

Îi dau drumul la mână, îmi reprim un oftat. Nu-i spun „Sună-mă“, știu că n-o s-o facă.

Acasă înseamnă un apartament la subsol pe o stradă din apropierea Commercial Drive[39], pe care-l împart cu două surori egiptene din Nova Scotia. Înainte s-o

cunosc pe Leyla, rătăceam pe străzile din Vancouver și căutam un motiv să rămân. Tocmai împlinisem douăzeci și nouă de ani. Mă despărțisem de Anand de mai bine de un an și, în primele câteva luni, cu toate că nu aveam nici bani, nici casă – dormeam pe saltele pe la prieteni și trăiam cu legume deteriorate și lactate expirate –, am fost mai fericită decât fusesem în mulți ani de zile. Mergeam pe străzi liberă și ușoară – era atâta loc în plămânii mei, încât încăpea în ei tot orașul. Dar pe urmă, puținii prieteni pe care-i aveam în Vancouver au plecat unul câte unul, dintr-un motiv sau altul, au început ploile, iar eu mi-am amintit cât de singură sunt. Îmi era dor de acasă, dar nu mă vedeam întorcându-mă în Israel să trăiesc. Ultima ședere de durată fusese în 2001, pe timpul celei de-a doua Intifade[40] și chiar și acum, la luni după ce mă întorsesem, mă speria zgomotul de artificii de Halloween, iar când mă urcam în autobuze mă uitam atent să nu fie ceva dubios. De fiecare dată când prindeam întâmplător o știre din Israel la vreun televizor sau când auzeam o frântură la radio, mi se încordau mușchii. Am lucrat ture suplimentare la restaurant. Îmi făcusem planul să-mi fac bagajul și să plec, imediat ce strângeam suficienți bani, undeva la căldură cu rucsacul în spinare.

Apoi am cunoscut-o pe Leyla la un curs de dans din buric la centrul comunitar. Era singura din grupă care îngâna melodia, repeta versuri, al cărei corp, la fel ca al meu, știa pe dinafară mișcările. În acea primă seară am băut cafea după curs și am vorbit despre politică, despre războaiele dintre țara mea și țara de unde era familia ei, despre istoria plină de ură și vărsare de sânge care ne unea. Am ieșit din nou săptămâna următoare, și cea de după. Ne-am împrietenit așa cum alți oameni se îndrăgostesc – rapid, profund, de parcă fiecare dintre noi a recunoscut ceva din ea însăși în cealaltă. Când mi-a

expirat contractul de închiriere, Leyla și sora ei, Rana, mi-au oferit canapeaua lor.

Leyla și cu mine am devenit un cuplu sudat pe Commercial Drive. Ori de câte ori mergeam la Café Napoli fără ea, barista întreba: „Unde ți-e soția?“ Când mergeam pe stradă ținându-ne de braț, Leyla cu chipul încadrat de hijabul colorat, algerienii care stăteau în față la Abruzzo Café arătau cu bărbia spre mine și șopteau în arăbește: *Hiya Yahoodia*. „E evreică.“ Ce voiau de fapt să spună era: „Le vezi pe alea două arăboaice? Nu sunt ceea ce par“. Ce voiau de fapt să spună era: „Ce fac astea două de merg braț la braț?“ I-am tradus lui Leyla, care nu înțelegea arabă așa bine ca mine, și amândouă ne-am uitat urât la ei. În taină, eram mulțumite că ni se acorda atenție, că stârneam confuzie, că le dădeam peste cap ideile despre evrei și musulmani, despre israelieni și egipteni.

Leyla mi-a făcut cunoștință cu prietenii ei. Ibrahim era un tip glumeț cu părul creț care se pricepea la modă, un pictor talentat care studiase artele la Universitatea din Bagdad. Firaz, mai tăcut, mai introspectiv, tot din Irak, lucra cu computere. Mi-a fost ușor să mă împrietenesc cu ei, erau o bucată de patrie transplantată în solul acela străin. Bucătăriile noastre miroseau la fel, muzica noastră folosea aceleași game, ritmul era același. Limba lor era limba bunicilor mei, care emigraseră din Yemen în Israel în anii 1930 – limbă pe care am refuzat s-o învăț la școală fiindcă mă obișnuisem s-o asociez cu dușmanul, și nu cu propria-mi moștenire. În primul an la Vancouver, am auzit odată vorbindu-se arabă în autobuz și imediat m-am încordat. Apoi m-am întors și am văzut doi studenți tineri – un băiat și o fată – care vorbeau pe scaunele din spate. Atunci m-am confruntat prima oară cu prejudecățile mele, cu frica adânc implantată. Nu știusem cât de marcată eram.

Când i-am găsit pe Leyla și pe prietenii ei, am început să descopăr ceva care dormita în mine: identitatea yemenită pe care, copil fiind, o respinsesem, fiindcă creșteam într-o țară care suprima tradițiile *mizrahi* și fusesem educată într-un sistem de învățământ care punea accentul pe istoria și literatura așkenaz-europeană.

În Vancouver, nu am simțit că fac parte din comunitatea evreiască – majoritar canadiană și așkenază. Cei mai mulți oameni pe care-i întâlneam în oraș nu cunoscuseră niciodată un evreu yemenit și nu știau ce să creadă despre mine. Pentru canadieni, evreu însemna *deli*[41] și *lox*[42] și supă cu găluște din *matzo*[43], la fel de exotice pentru mine ca un episod din Seinfeld. La petreceri, când oamenii descopereau că sunt evreică, mă întrebau dacă vorbesc idiș. Alții mă priveau întrebător. „Dar arăți a arăboaică“, ziceau.

Am început să mă gândesc la mine ca la o evreică-arăboaică, un termen pe care-l găseam minunat de romantic și de controversat, pe care-mi venea surprinzător de ușor să-l pronunț. A început să mă obsedeze sorgintea mea mijlociu-orientală, m-am îndrăgostit de descendența mea arabă. Când mergeam la slujbă cu autobuzul, citeam *Istoria Orientului Mijlociu modern*, de William L. Cleveland, cu evidențiatorul în mână; ascultam celebrii cântăreți arabi Fairuz și Umm Kulthum la căști; visam să călătoresc în Orientul Mijlociu cu pașaportul canadian pe care încă nu-l obținusem, să urmez cursuri la Universitatea din Cairo, să învăț să dansez din buric de la faimoasele Nagwa Fouad și Mona Said.

Ali era noul coleg de cameră al lui Firaz. Imigrase de curând din Irak, era cel mai conservator din gașcă: nu fuma, nu bea – nu din motive religioase, a insistat într-o seară, când eu l-am strâns cu ușa, beată și

încercând să flirtez. Pur și simplu nu-i plăcea să piardă controlul. Se îmbrăca de parcă era unchiul meu, contabilul, cu un tricou Lacoste băgat în blugii prespălați. Începea să chelească și își lăsase mustață înainte ca asta să devină la modă. Însă avea un profil frumos, puternic, umeri lați și un mers bărbătesc, sigur pe sine. Avea o gropiță în obraz și un ochi leneș care mi se părea irezistibil. Accentul lui era subtil, sexy și din când în când îi scăpa câte un *kh* gutural, cum e pronunțat k-ul în Irak, un sunet complet străin și imposibil de pronunțat pentru canadieni, pe care eu însă îl știam de la părinții sau de la bunicii prietenilor mei irakieni din Israel. Și mâinile – îi erau mari și calde. De fiecare dată când mă atingea, ceea ce făcea foarte rar, și mereu atât de scurt încât credeam c-am visat, adăugau presiune, înțeles.

Leyla se uita pieziș la mine ori de câte ori vorbeam despre Ali. „Știu că ți-e dor de casă, spunea. Și poate că el seamănă a acasă, dar nu e."

Leyla e înfricoșător de inteligentă. Uneori te intimidează, alteori te înfurie. La douăzeci și trei de ani, deja locuise în șase țări. Se hotărâse să urmeze credința musulmană din voință proprie, în urma unei excursii în Africa; părinții ei, profani, n-o crescuseră așa. Nu-i înțelegeam alegerea de a deveni credincioasă, dar îi admiram hotărârea. Vorbeam despre orice, puneam totul la îndoială, inclusiv hijabul, pe Dumnezeu, problemele mele de atașament și atracția mea inexplicabilă față de Ali.

— Nu aveți nimic în comun, spunea ea.

Ali nu citea. Filmul lui preferat era *Cu Nașul la psihiatru*. Nu-și găsea locul în lumea mea.

Și totuși aveam armata în comun. Aveam jocul de table. Aveam verile, și arșița, și mâncarea, și muzica, și limba. I-am spus lui Leyla:

— Știu. E atracție fizică, înțelegi? Nu vreau să fie iubitul meu.

Apoi, obraznică:

— E modul meu de-a contribui la pacea în lume.

Leyla și-a dat ochii peste cap, nu merita să-mi răspundă la asemenea glumă.

Prima dată când am ieșit undeva doar eu cu Ali a fost la un marș pentru pace. George W. Bush tocmai anunțase că vrea să atace Irakul; îngrijorarea cu privire la iminența războiului era ceva palpabil. Prietenii noștri irakieni erau cei mai neliniștiți; familiile lor încă erau acolo. Ne-am întâlnit cu toții în centru și am mers prin ploaie strigând „Ce vrem? Pace? Când vrem pace? Acum!“ Ne-a revigorat energia mulțimii, ne-a dat putere faptul că vocile noastre deveneau una singură, a masei.

Până atunci, Leyla și cu mine ieșiserăm de câteva ori cu Ali, Ibrahim și Firaz, cel mai des în baruri și la vreo două vernisaje de artă, iar Ali și cu mine stătuserăm un timp de vorbă, sau mai mult eu, turuind prostii de om beat, pe care mai apoi le regretasem. La marșul pentru pace, Ali și cu mine ne-am pierdut de grup și ne-am adăpostit de ploaie în holul unei clădiri de birouri, unde am avut, în sfârșit, o conversație serioasă, neinfluențată de alcool.

I-am făcut poze în ziua aceea. Într-una dintre fotografii, stă în fața Galeriei de Artă din Vancouver de parc-ar fi turist, țeapăn în blugii cu talie înaltă și jacheta de piele demodată. El m-a rugat să-i fac poza aia. În alta e profilul lui roman în prim-plan; privește în altă parte zâmbind cu jumătate de gură, și pare timid, stângaci.

Într-o seară, Leyla și cu mine mergem la apartamentul unde stau Ali și Firaz, în suburbia Barnaby, să vedem *Prințul din Egipt*. Stăm până târziu, după ora la care puteam prinde ultimul tren, așa că Firaz și Ali ne aștern saltele pe jos. Leyla și Firaz adorm lângă noi, dar Ali și cu mine rămânem

treji și vorbim în șoaptă. Povestim despre țările noastre cu probleme, împărtășim întâmplări din zilele când eram soldați împotriva voinței noastre, de când stăteam în adăposturi și auzeam cum cad bombele sau rachetele și purtam măști de gaze. Îi spun că primul meu pețitor a venit la noi acasă cu masca pe figură în timpul primului Război din Golf. „Apropo, mulțumesc frumos pentru asta“, zic. Ali râde atât de tare că nu mai e în stare să vorbească.

Noaptea se strecoară înăuntru printr-o crăpătură din fereastră, miroase a aer uscat și răcoros, nu a ploaie. Ne odihnim capetele pe perne, și Ali începe să cânte, încet, în arăbește. Închid ochii și mă las în voia sunetului dulce ca mierea, a silabelor guturale, familiare. Adorm pe cântecul acela ca pe cel mai iubit cântec de leagăn.

În toiul nopții ne lipim unul de celălalt, și Ali îmi mângâie corpul cu mâinile lui calde și mari. În stomac începe să mi se formeze o furtună. Apoi totul se oprește înainte să fi început.

— Culcă-te, îmi spune când mă răsucesc spre el.

— De ce?

— E mai bine așa.

Mă trezesc de dimineață întrebându-mă dacă nu cumva visasem totul.

— De ce nu mă suni niciodată? îl întreb când ne vedem din nou.

A dispărut după noaptea în care am rămas la el. Au trecut săptămâni. Când a fost vorba să ne întâlnim, a anulat în ultima clipă printr-un mesaj trimis de pe telefonul lui Ibrahim.

Stăm în leagăne în parcul Grandview. Prietenii noștri sunt la Bukowski, barul la care mergem regulat pe Commercial Drive. Când am ieșit afară să fumez, l-am rugat pe Ali să mă însoțească, apoi l-am luat de mână și l-am adus aici, în parc. E locul meu. De astă

vară am început să vin aici noaptea. Fumez un joint, mă dau cât pot de sus cu leagănul și privesc luminile orașului clipind în depărtare. Uneori mai bate câte-un vânt polar care mi se strecoară pe sub straturile de haine, mă-nțeapă cu așchii de gheață, și mă cuprinde-un dulce fior de singurătate, o senzație de anonimitate. Mă uit în juru-mi, surprinsă că, dintre toate locurile, eu mă aflu aici. Trebuie să străbat jumătate de glob ca s-ajung acasă. Singură. Liberă.

— Atunci, dimineață, ai plecat fără să spui la revedere, zice fără să mă privească.

— Am lăsat un bilet. Trebuia s-ajung la serviciu.

— Trebuia să mă fi trezit.

Ne legănăm în tandem până obosim și încetinim. Apuc sfoara de la leagănul lui și mă trag mai aproape de el. Îi simt mirosul de parfum: proaspăt, pătrunzător.

— Deci… Mexic, spune Ali, dintr-odată.

— A, nu, m-am răzgândit, zic. Cred c-ar trebui s-o iau către est. Poate Thailanda. Are mai mult sens.

— Desigur. Se ridică, își netezește blugii. Ne întoarcem?

Dezamăgirea îmi lasă un gust amar.

În seara aceea, când vorbesc la telefon cu soră-mea din Israel, ea-mi spune că sunt o nesimțită fără suflet fiindcă-i tot dau speranțe lui Ali. Îmi spune asta în cel mai drăguț fel posibil. E patru dimineața la Vancouver; la celălalt capăt al firului se aude traficul, zumzetul de prânz din Tel Aviv. Cu câteva ore în urmă, unsprezece civili fuseseră uciși într-un atentat sinucigaș într-un autobuz din Ierusalim. Atentatul fusese revendicat de Hamas. Dar sora mea nu-mi spune niciodată lucruri din astea, iar eu nu întreb niciodată. E prea prețios timpul pe care-l avem de vorbit ca să-l irosim pe vești proaste. Stau pe bancă în fața apartamentului, cu capul rezemat de traversele

de lemn, și fumez țigară după țigară.

— Crezi că e posibil să te placă? zice. Poate că n-o arată în felul în care ești tu obișnuită. Provine dintr-o cultură diferită.

Bineînțeles că are dreptate. Ali e altfel decât orice alt tip pe care l-am cunoscut. De parcă ar aparține unei generații complet diferite. Hipioții din East Van[44] sunt mult mai relaxați.

— Ai grijă, te rog, spune.

Când mă trezesc a doua zi de dimineață, mă biruie mahmureala și remușcările. Regret prostiile pe care le spun la beție, îmi pare rău că mă dau la el prea pe față, că mă joc cu sentimentele lui. Îmi spun să-l las în pace pe Ali, să-mi văd de treabă.

În weekendul respectiv, Leyla și cu mine mergem să dansăm la o seară dedicată dansurilor din Orientul Mijlociu la clubul Anza, o sală pentru evenimente din cartierul Mount Pleasant. Un tip cu pantaloni albi și părul netezit cu prea mult gel se apropie de mine. Îmi spune că e din Liban. E frumos ca un actor de cinema și e conștient de asta, dansează în jurul meu, îmi cântă cu expresii faciale pătimașe, imită bătăile inimii cu mâna la piept. Toată treaba e cam trasă de păr. Și totuși, când îmi cere numărul de telefon, i-l dau, doar ca să-i văd reacția. Se uită încruntat la numele meu scris pe bilețel și lasă teatrul.

— De unde ești?

— Din Israel, zic, și văd cum îi piere zâmbetul de pe față.

Cândva pe la sfârșitul verii, Leyla își dă jos hijabul. Într-o zi când vin acasă, cârlionții ei, bine strânși, sunt liberi. Mereu a fost răpitoare. Acum strălucește.

Petrecem Crăciunul împreună: câțiva musulmani, o evreică și prietenul Ranei, care e anglo-canadian. Facem curcan la cuptor, cu toate garniturile obișnuite.

Leyla fură câte-o gură de vin din paharul meu. A împrumutat de la mine o bluză decoltată, cercei lungi și blugi strâmți. La un moment dat, pe seară, stă în ușă și fumează țigări de la mine, dă fumul într-o parte și declamă: „Uitați-vă la mine, sunt Ayelet“. Toată lumea râde.

Ali și cu mine suntem prietenoși. Nu-l ating. Nu flirtez.

După cină, băieții ne învață un joc tradițional iranian pe nume *mheibis*. Rana se oferă să-și scoată inelul, Leyla dă una din eșarfele ei. Jocul se joacă de regulă în două echipe, însă băieții modifică regulile așa încât să se potrivească unui grup mai mic. Un jucător trece pe lângă ceilalți și strecoară, pe furiș, inelul în mâna cuiva. Un alt jucător trebuie să găsească inelul în timp ce noi, ceilalți, ne prefacem că nu știm nimic. E un joc bazat pe înșelătorie, viclenie și observație atentă. Un război psihologic. Jucătorul care trebuie să găsească inelul poate să pună întrebări, să manipuleze, să intimideze, orice pentru a-l găsi pe cel la care se află inelul. Când vine rândul lui Ali să ascundă inelul, se oprește în fața mea și mă privește în ochi suficient de mult încât să mi se oprească inima pentru o clipă. Mâna lui o prinde pe a mea, pe sub eșarfă. Nu îmi strecoară inelul. Eu fac tot posibilul să nu par ușurată; nu știu să mint. Fața mea spune adevărul chiar și atunci când cuvintele nu-l rostesc.

De Revelion mergem la Bukowski, și o fată amețită de băutură ne întreabă dacă suntem toți din aceeași familie. Nu, suntem toți arabi, spune Leyla. Ne uităm unii la alții și zâmbim. Chiar că semănăm. La miezul nopții ne îmbrățișăm și ne pupăm pe obraz. Buzele lui Ali le ratează la milimetru pe ale mele.

În ianuarie, un atentat sinucigaș palestinian ucide, în urma unei explozii, douăzeci și trei de persoane în

autogara centrală din Tel Aviv. Nu mă sună nimeni din familie. Leyla și cu mine mergem pe jos din Library Square până la Galeria de Artă din Vancouver pentru a protesta împotriva planului de invadare a Irakului, noi și alte mii de persoane care scandează „Opriți războiul“ și „Dați sancțiuni, nu bombe“. Protestatarii se adună în cerc pe treptele galeriei de artă. Ascultăm un discurs de la Simon Fraser University pe tema sancțiunilor impuse Irakului de către Națiunile Unite. Stăm de veghe cu lumânări aprinse. Mă simt bine să fac parte dintr-o mișcare, să fiu implicată în ceva pozitiv, proactiv, atunci când la mine acasă e un asemenea dezastru. Mă face să mă simt mai puțin neajutorată.

Când ieșim, seara, Leyla începe să-și comande de băut. Acasă fumează din marijuana mea. Ne ducem la Super Valu să cumpărăm Nutella și facem scandal. Venim acasă de la bar pe patru cărări, cântând cât ne țin plămânii. Într-o zi, prăjite, zărim la un chioșc coperta ziarului *The Province*, unde e o poză de la marșul pentru pace la care participaserăm cu o zi înainte. Leyla se apleacă ca să vadă mai bine poza panoramică în care apare mulțimea. „Uite!“ exclamă. Suntem chiar în centrul fotografiei, două siluete mititele, cu gurile deschise, chiar când scandam, cu bărbiile în sus, cu expresii concentrate, serioase. Ne cocoșăm de râs, avem lacrimi în ochi. Mă mai uit încă o dată la poză: îmi place să ne văd pe noi două imortalizate pe peliculă, să văd prietenia noastră, intențiile noastre, pe vecie.

O vreme nu-l văd pe Ali.

Leyla începe să se întâlnească cu un prieten pe care i l-am prezentat. O femeie.

— Știi c-o să ajungi în iad, nu? îmi spune Ibrahim.

Toată lumea râde.

— Mi se spune dracul evreiesc, mă plâng lui Leyla. Ei zic că e numai vina mea. Hijabul. Băutura.

Leyla mă privește.

— Păi tu mi-ai spart piatra de rugăciuni.

— A fost din greșeală!

Își reține un zâmbet.

Într-o noapte, stăm în pat de vorbă. De atâta vreme împărțim produsele pentru piele, detergentul de rufe și așternuturile, încât mirosim la fel, ca surorile sau ca iubiții. Leyla stă pe o parte și mă studiază.

— Ce ai face dacă ai rămâne?

Înțepenesc și simt brusc că încăperea a rămas complet fără aer.

— Nu știu.

— Dar scrisul?

— Ce-i cu el?

— Poate ai putea să-ncepi un curs sau ceva.

Mă uit pe fereastră. Nu am mai scris nimic de așa de multă vreme, că am început să cred că s-a ales praful de visul meu. Poate că scrisul nu e de fapt chemarea mea. Și, în plus, nici n-am bani de școală și nici n-ar fi posibil să scriu în engleză, așa că la ce bun?

— Nu-i chiar așa de simplu, zic.

— Uneori am impresia că tu de fapt nu vrei să pleci, spune Leyla.

— Ce? De ce?

— Nu ai dat preaviz la serviciu. Și nu ai bilet de avion, n-ai un plan.

Însă trebuie să plec. Singurul lucru pe care știu să-l fac e să plec. Se pare că asta a fost singura constantă din viața mea, ritualul în care aleg, arunc sau dăruiesc din puținul pe care-l am, pun în bagaj și-mi iau tălpășița. Asta a devenit acasă pentru mine. Și apoi mă gândesc că trebuie s-o părăsesc pe Leyla și mi se strânge inima. E o durere pe care o știu bine.

Așa mă simt de fiecare dată când plec din Israel, de la ai mei.

Leyla stă întinsă pe spate și se uită în tavan.

— Cred că nevoia de a fi liberă mereu te limitează și te face să te simți singură uneori.

Prietenii mei izbucnesc în râs când le spun că am hotărât să plec la Montreal. Pe vremea asta, la Montreal? Ai luat-o razna?

Doar că eu n-am trăit niciodată o iarnă adevărată și sunt curioasă. În plus, biletele de avion de la Montreal către Asia sunt ridicol de ieftine.

În sfârșit a început să plouă, după săptămâni întregi de vreme neobișnuit de secetoasă, și întâmpin ploaia cu recunoștință, ca pe ceva care fusese suprimat mult timp. Inspir mirosul proaspăt de pământ reavăn, admir fâșiile de lumină reflectate de trotuar.

Leyla s-a îndrăgostit și abia dac-o mai văd. E pasionată, implicată, ca în tot ceea ce face. Mă întreb cum o fi să simți ceva cu atâta certitudine, să crezi în ceva cu toată ființa ta, chiar și-atunci când te temi că e posibil să nu fie pentru totdeauna. Eu nu sunt în stare nici măcar să cumpăr aceeași marcă de țigări de fiecare dată. Nu i-am mai văzut de ceva vreme pe prietenii noștri: poate că sunt ocupați; poate că Leyla era liantul care ne ținea laolaltă. După câteva zile, noutatea ploii se estompează și iar e o iarnă obișnuită în Vancouver: mohorâtă, care te udă până la oase.

Trec examenul de cetățenie, îmi iau bilet la Montreal, numai dus, și mă pregătesc să-mi mut lucrurile într-un spațiu de depozitare: douăsprezece cutii, un rucsac plin cu haine, o saltea rulată și o pilotă într-un sac de gunoi.

Într-o zi eram în autobuz, mai aveam vreo două săptămâni până plecam, când s-a așezat lângă mine un bărbat care mirosea a parfumul lui Ali, și brusc mi

s-a făcut dor de palmele lui calde, de ochiul cu pleoapa mai lăsată, de *kh*-ul lui gutural. În seara aceea l-am sunat pe Ali și l-am invitat la ziua de naștere a unei prietene, o fată din Algeria pe care-o cunoscusem la cursul de dans din buric. Nu știu de ce, poate fiindcă Leyla dormea la prietena ei și mi-era dor de sunetul cheii în ușă, dor de când ea era soția mea. Poate fiindcă urma să plec curând; ce s-ar mai fi putut întâmpla acum?

La petrecere, prietenii mei – în marea lor majoritate imigranți ca și noi – nu știu ce să creadă despre Ali, despre noi doi. Iese în evidență cu ținuta lui demodată, cu zâmbetul înghețat – zâmbet pe care-l recunosc din primii ani de stat în Canada, pe care și eu mi-l zugrăveam pe față atunci când nu reușeam să țin pasul cu viteza conversației, când nu mă prindeam care-i gluma, care e referința culturală. Arată exact ca în fotografia pe care i-am făcut-o pe treptele galeriei de artă. Când jointul pe care-l facem poștă ajunge la el, nu trage, dar mi-l dă mie, ținându-l la distanță de corp, prins cu două degete, de parc-ar fi și delicat, dar și scârbos. Eu râd strident cu prietenii mei, conștientă de privirea lui, deranjată suplimentar de faptul că se cam termină marijuana. În drum spre casă se uită la mine. „N-ar trebui să fumezi așa de multă iarbă“, îmi spune. Își strecoară o mână caldă în mâna mea înghețată, și inima mi se oprește.

Eu câștig ultima noastră partidă de table. E o victorie spectaculoasă, satisfăcătoare. Ali primește înfrângerea cu grație. Se lasă pe spate, privirea lui zăbovește pe mine, atât de plină de căldură și de afecțiune, încât îi îndulcește trăsăturile aspre. Pun rapid piesele la loc pe tablă și evit să mă uit în ochii lui.

În drum spre casă începe iar să plouă cu picături mari și călduțe. Stăm în fața casei și ne luăm rămas-

bun. Tocmai aveam de gând să-l îmbrățișez pe Ali, când el se apleacă spre mine și mă sărută. La început sunt uimită, însă după aceea îi răspund la sărut și îl înfășor cu brațele, îl las să mă sprijine de un perete lateral al casei și să-și plimbe mâinile pe sub hainele mele, pe burtă, pe coaste, pe spate, în dreptul taliei. Se retrage pentru o clipă.

— Hai înăuntru, zic.

— Nu.

Face un pas în spate.

— De ce nu?

Ezită, se uită în sus, la ploaie.

— Tu pleci. Își mușcă interiorul buzei. Dacă intru, o să mă atașez și mai tare și o să mă doară și mai mult.

Stăm în ploaie, uzi, ne apucă tremuratul. S-a dus clipa. Îmi așază pe buze un sărut ușor, ca un punct la final de propoziție. Apoi își vâră mâinile în buzunare și mă privește pieziș, dă din cap și chicotește.

— Ce-i?

— Știi, tu joci table la fel cum trăiești.

Ridic din sprâncene.

— Joci agresiv, riști constant, nu vrei să faci case. Te lași deschisă pe toate fronturile, iar când situația devine neplăcută, fugi.

Zâmbesc de parc-ar fi spus ceva amuzant. Zâmbesc fiindcă nu am replică.

Aici se termină povestea, cel puțin versiunea pe care am scris-o cu ani în urmă, la puțină vreme după ce Ali și cu mine ne-am luat rămas-bun. Aici a ales memoria mea să se deconecteze: Ali face remarca plină de miez, care mă face să mă simt văzută, să înțeleg că poate l-am subestimat, și ne despărțim pentru totdeauna. Dar mi-am citit jurnalele și am descoperit un final diferit. O parte din poveste pe care am uitat-o intenționat. Se pare că am

reconfigurat povestea într-una cu care să pot trăi, și am dat deoparte acele fragmente care mă făceau să arăt ca o persoană dezagreabilă.

Spre sfârșitul stagiului militar, după toate acele transferuri și încredințări de noi sarcini, am fost încartiruită la o unitate care se ocupa de siguranța antrenamentelor. Aveam de-a face cu accidentări, cu clipe de neatenție sau de prostie, de „foc fără intenție“45, acea formulă cinică și neglijentă, cu aliterația ei jucăușă, nu tocmai oximoron, dar de fapt o infracțiune lingvistică. Lipsa intenției nu conta niciodată. Soldații tot se răneau. Oricum, incidentele erau cu atât mai enervante cu cât ar fi putut fi prevenite.

Deci iată cum se termină de fapt povestea noastră.

Cu câteva zile înainte să plec la Montreal, am dat o petrecere de rămas-bun în fumoarul de la „Mona – Bucătărie libaneză“, un loc tare drag pentru mâncarea, muzica și energia lui, unde voi ajunge să lucrez șase ani după ce mă voi fi întors din călătorii, unde voi deveni parte din comunitatea arabă, voi fi ca un membru al familiei care deține afacerea şi mă voi simți, în sfârșit, acasă în acest oraș.

În acea seară, am fumat narghilele și am băut *arak*46 cu prietenii mei, și aerul din încăpere era plin de fum cu aromă de măr și de anason. Ali și cu mine stăteam în colț, ca o pereche, el cu mâna pe după umărul meu.

După petrecere, pe treptele casei mele, Ali îmi spune, cu un nod în gât, că s-a îndrăgostit de mine, iar pasiunea mea pentru el dispare instantaneu, ca un balon pe care-l spargi cu acul. În următoarele câteva zile, mă pregătesc de plecare, iar el se agață de mine, disperat. Mă sună, se oferă să mă însoțească la ultimele cumpărături. Mă întreabă ce planuri de viitor am, când mă voi întoarce în Canada, unde mă văd peste, să zicem, doi ani, iar eu îi spun că habar n-am.

Nu am nici un plan. Nu cred că nu știa deja asta despre mine. Mă enervează că trebuie să am de-a face cu așa ceva în ultimele mele zile în Vancouver. Spun lucruri precum: „Nu îmi caut iubit“ sau „Îmi place de tine, dar nu în sensul ăla“. E prea puțin și e prea târziu. El nu mă aude. În lumea lui, faptul că eu am flirtat, că i-am acordat atenție, nu poate însemna decât un singur lucru. Femeile nu se poartă așa decât dacă au intenții serioase. Ce bine era dac-o ascultam eu pe Leyla! Aș vrea să mă pot întoarce la început, și de data asta să fiu bună, plină de compasiune, atentă. Nu mă pot scutura de senzația că mi-a plăcut ideea de Ali mai mult decât Ali însuși; contribuția mea la pacea mondială n-a prea avut nici o legătură cu lumea, ci mai degrabă cu nevoia mea de a mă simți bine. Cu nevoia de o poveste bună.

Insistă să mă conducă la aeroport. La poarta de îmbarcare, ne îmbrățișăm.

— O să-mi fie dor de tine, zice.

— Să nu-ți fie.

Mă uit la podea.

— O să-mi fie oricum.

*

Îi voi scrie lui Ali din Montréal, apoi din Bangkok. Voi fi într-un sătuc de pescari pe o insulă în Marea Chinei de Sud atunci când americanii invadează Irakul. Îi voi scrie lui Ali dintr-un Internet café fără pereți, din mijlocul junglei, cu aerul umed mirosind a pește și a sare. El îmi va răspunde că se duce pentru o vreme înapoi în Irak, să fie alături de familie. Eu voi plânge și mă voi întreba dacă nu cumva, până la urmă, simt ceva pentru el.

După câteva săptămâni voi pleca din Thailanda și voi zbura spre Israel, fiind deja îndrăgostită de altcineva. Amintirea lui Ali mă va face să mă simt ridicol și plină de remușcări. Nu voi reuși să-mi

amintesc de unde atracția. Când mă voi întoarce din călătorii, în toamna următoare, Ali va fi plecat. Prietenii noștri îmi vor spune că lui niciodată nu-i plăcuse ploaia. S-a mutat în Spania, apoi în Statele Unite. Prietenii noștri mă vor ține o vreme la curent, până când vor pierde și ei legătura cu el.

Uneori îmi va apărea ca sugestie de prieten pe Facebook. Inima mi se va strânge la vederea fotografiei lui, a numelui. Mi-l voi aminti. Voi lăsa ochii în jos. Apoi voi reîncărca pagina și el va dispărea.

---

39. Cartier din Vancouver recunoscut pentru diversitatea culturală și viața comercială și de noapte intensă.

40. Perioadă între septembrie 2000 și februarie 2005, caracterizată de intense violențe între israelieni și palestinieni, declanșată de retragerea Israelului din conflictul din sudul Libanului și de eșecul Acordului de la Camp David din 2000, menit să aducă pacea între cele două țări.

41. Prescurtare de la *delicatessen*, magazine cu delicatese deținute de evrei în America de Nord.

42. File de somon, servit cu *bagel* și cremă de brânză.

43. *P*asca evreiască: aluat din făină, apă si sare, nedospit, care se întinde în foaie subțire și se coace pe plita încinsă.

44. Zona de est a orașului Vancouver.

45. În original, „*friendly fire*“.

46. Băutură spirtoasă pe bază de anason, asemănătoare cu ouzo.

Kerosen: o poveste de dragoste

Am băut kerosen.

Am lăsat sticla să-mi cadă, m-am aplecat din talie, mi-am băgat un deget pe gât. Părul mi-a venit peste față și scoicile pe care mi le împletisem în el m-au izbit peste obraji, reci și uscate. Lichidul avea gust soios, ca de benzinărie. Ca de boală. Mătăsos și uleios, ca un ou crud inflamabil. Mi-a acoperit cu o peliculă cavitatea bucală, mă înțeapă, e aspru. Sticlă pisată cu peltea.

O să mor.

Am ridicat capul, am scanat piața în căutarea lui Raz. Unde era? Gospodinele thailandeze cu boccelele lor de pânză își țuguiau buzele a dezgust. Vânzătorii mă arătau cu degetul și șușoteau. N-a ieșit nimic. Otrava mi-era absorbită în vintre, mă mânca de parcă aveam furnici sub piele.

O să mor.

Am mai încercat înc-o dată să vomit. Să dau totul afară. Repede! Să desfac vraja. Sticla de apă mi se rostogolise la picioare, avea o peliculă lucioasă la gât și amprente uleioase pe etichetă. Lichidul limpede sclipea, seducător, înșelător, cu steluțe mici care reflectau soarele.

Așa te simți când mori? Mai toată viața trăisem cu frica de moartea celorlalți, nu a mea. Aveam acea atitudine nepăsătoare față de propria-mi mortalitate, acea ignoranță tinerească, fericită, care-mi dăduse posibilitatea de a trăi așa nesăbuit cum o făcusem. Chiar aveam să mor pe o insulă thailandeză înainte să fi împlinit treizeci de ani? Cum era posibil? Moartea mea – atât de trivială, de stupidă. M-am gândit la

mama, în Israel, la familia care stătea la priveghi; mi-am imaginat prietenii din Vancouver cum se adunau la unul din ei acasă și-și ștergeau lacrimile. „A crezut că e apă. Îi era foarte sete.“

Mi-am vârât degetul și mai adânc și inelul m-a zgâriat pe cerul gurii.

— Hei, ce-i cu tine?

Raz mi-a pus o mână pe umăr.

— Am băut kerosen.

A chicotit.

— De ce să faci așa ceva?

M-am uitat urât la el.

— Fiindc-am crezut că e apă.

Raz s-a uitat atent la sticla cu combustibil pe care o cumpărase mai devreme pentru a jongla cu focul; lipsea o treime din lichid; apoi m-a luat de mână, m-a dus la un teren viran din spatele tarabelor – grămezi de gunoi, șiroaie de apă neagră, plină de grăsime – și m-a lăsat sprijinită de o piatră. Doi copii desculți se uitau cum mă chinui să vomit; unul din ei i-a șoptit celuilalt la ureche și au râs amândoi; pe urmă au fugit. Fără umbrarul format din copaci și prelate, soarele era alb și puternic, îmi adăuga un al doilea strat de bronz pe piele. Picioarele, acoperite de o eczemă serioasă, îmi pulsau cu intensitate sporită.

Încă n-am murit.

— Poftim. A venit cu o sticlă de apă. Bea asta.

A mai trecut ceva timp și tot n-am reușit să vomit, dar nici n-am murit. Îmi simțeam corpul distrus și murdar – ca după niște droguri puternice, ca după o beție cruntă.

— Hai acasă.

Mi-a șters transpirația de pe față.

— N-ar fi mai bine să merg la spital?

— Mnu. Oamenii beau mereu kerosen.

— Ba nu.

— Ba da. Am citit eu undeva.

M-am uitat la el și nu știam dacă vorbește serios. Jumătate din timp nu știam ce se petrece în mintea lui.

— Corpul tău e robust, o să se lupte cu otrava.

Ochii mă-nțepau. I-am frecat cu podul palmei.

— Ai încredere. Gândește pozitiv, mi-a spus.

Voiam să am încredere, voiam atât de tare să fiu și eu adepta gândirii magice, cum era Raz. Mi-am umplut plămânii cu aer, de parcă așa aș fi putut dilua otrava. Copiii au țipat, rostogoleau un cauciuc.

— Bine, am zis.

— Da? a zâmbit el.

— Da, am zis, încuviințând. Să mergem.

L-am urmat până am ajuns înapoi în piață, cu ochii la asfaltul pătat, într-o mare de papuci care se duceau în direcții diferite. M-am urcat pe locul din spate al motocicletei lui, mi-am aranjat sarongul, care venea încrucișat pe piept și era legat după gât, și i-am băgat sub coapse capetele care atârnau. În urma mea, piața, scena aproape-morții mele, se micșora pe măsură ce ne îndepărtam.

— Știi ce, am zis la intersecție, pentru o clipă, am crezut că o să mor acolo.

El s-a răsucit și m-a privit amuzat.

— Serios? Așa te porți tu când crezi c-o să mori?

Am dat din cap că da.

— Uau, impresionant. Erai foarte liniștită.

M-am lăsat pe spatele lui gol, plin de pistrui, mândră de parcă m-ar fi lăudat tata. Pielea lui mirosea a țigări ieftine, a sare de mare și a pește afumat.

Când am ajuns la doc, barca deja plecase spre plajă; tăia-n două apele întunecoase ale Mării Chinei de Sud, negre ca petrolul. Următoarea barcă pleca peste jumătate de oră. Raz s-a dus să cumpere apă, iar eu mi-am odihnit capul pe o masă din lemn, luptând cu valurile puternice de greață. Un tip pe

care-l știam de pe plajă m-a întrebat dacă mă simt bine. A tresărit când i-am spus ce s-a întâmplat.

— Nu știu ce să fac, i-am zis.

El a arătat cu bărbia înspre Raz.

— Nu ești cu el?

Am încuviințat.

— Atunci întreabă-l pe el ce să faci. A coborât vocea. O fi el un pic nebun…. dar *știe* chestii.

În ziua-n care ne-am cunoscut, cerul s-a crăpat ca o coajă de ou și plaja a fost mitraliată cu picături de ploaie cât pietrele de mari. Când s-a oprit ploaia, marea s-a netezit de parcă era un cearşaf perfect întins pe pat. M-am dus desculță, cu picioarele înfundându-mi-se în nisipul rece și ud, până la Tamar și Shai, un cuplu de israelieni cu care mă împrietenisem de câteva săptămâni. Tamar era afară pe prispă, storcea hamacul plin de apă.

— Ce-ai pățit? a zis ea.

M-am așezat și am început să plâng.

— Nu știu. De toate.

— Nu fi fraieră, a zis Tamar. O fi sindromul premenstrual.

— Toată săptămâna am plâns, m-am smiorcăit eu. Și mă termină picioarele.

Mi-am apăsat cu ambele mâini labele umflate, încercând să nu mă scarpin. Aveau aspect de carne crudă. Văzusem cum se holbau oamenii la ele, dezgustați. Unii mă întrebaseră dacă am suferit arsuri. Medicul de familie din Vancouver îmi prescrisese o cremă cu steroizi. Un medic din Bangkok îmi făcuse injecții. Nimic nu a funcționat. De fapt, situația era din ce în ce mai rea: când am revenit în Canada, o mai aveam doar pe degetele de la picioare. Acum se întinsese pe toată laba, pulsa, mă mânca, mă durea, mă înnebunea.

Un homeopat cu *dreadlocks*, la care am fost în

Montreal, mi-a sugerat că eczema are deseori legătură cu stresul. Inflamarea pielii era, de fapt, „o invitație la a reflecta și a-mi reevalua viața“. Numai gândul că trebuie să-mi reevaluez viața m-a stresat și mai tare. Încercam să nu mă scarpin și nu reușeam, înc-o dată și-nc-o dată, ceea ce mă făcea să mă simt la fel de neputincioasă ca o nevertebrată.

— Cred că trec prin criza vârstei mijlocii, i-am spus lui Tamar.

Tamar a râs.

— Sunt destul de sigură că la douăzeci și nouă de ani nu ești la mijlocul vieții.

— Împlinesc treizeci peste trei luni, am zis. Treizeci!

Ajunsesem pe plajă cu câteva săptămâni în urmă, venită din Canada, unde locuisem în ultimii cinci ani. Aveam un bilet dus Bangkok–Israel, nu aveam bani, nu aveam de lucru, nu aveam nici o perspectivă. Locuiam temporar într-o căsuță din bambus pe o plajă retrasă la care se ajungea doar cu șalupa – o ambarcațiune cu motor, de forma unei canoe, care făcea curse zilnic din satul cel mai apropiat – sau mergând cu bicicleta pe un drum extrem de periculos prin jungla de munte. Era genul de loc unde vin turiștii cu rucsacul în spate ca să se relaxeze după călătorii extenuante, unde-ți agăți hamacul și rămâi o vreme. Oamenii veneau și plecau, însă o mână de oameni, nucleul – Tamar, Shai, eu și alți câțiva –, aveam de gând să stăm toată iarna și să ne prefacem că suntem la noi acasă. Pregăteam mâncarea la comun, la foc de tabără, apoi făceam improvizații muzicale până târziu în noapte. Unii dintre noi făceau roți de foc, cu *poi* – bile din material inflamabil legate de lanțuri – sau cu un băț lung cu ambele capete înmuiate în kerosen. Beam whisky din producția locală amestecat cu Cola, dintr-o găleată, și cam pe la a treia sau a patra tură, începeam să ne

facem planuri de viitor absurde: ne mutăm cu toții la Tel Aviv sau la Barcelona, închiriem un bloc lângă plajă, deschidem un restaurant, ne facem trupă.

Încă stăteam pe prispă la Tamar când l-am văzut pe Raz coborând muntele, ieșind dintre copacii umbroși. Mai întâi sarongul purpuriu, înfășurat pe cap ca un turban, când apărea, când dispărea, apoi el, fără cămașă, cu un rucsac și o tobă: un tip bine făcut, dar altfel obișnuit ca înfățișare, cu mersul sprinten, început de chelie și ochi negri, mici cât boabele de strugure.

Tamar a oftat surprins.

— N-am zis eu că ne trebuia o tobă pentru improvizațiile muzicale?

Un tip înalt cu o cutie de chitară și o fată blondă cu un rucsac fluorescent veneau în spatele lui Raz.

— Bine ați venit la plajă!

Tamar și-a desfăcut brațele cu un gest teatral.

Eu am pus ochii pe băiatul frumos cu chitara: accent englezesc, ochi albaștri și un tors lung. Fix genul meu. Blonda a rămas la câțiva pași în spate. Raz ne-a spus într-un amestec de engleză și ivrit că plecaseră de dimineață din sat, prin junglă, și că-i prinsese ploaia.

Mi-a luat Discmanul de pe jos și a întrebat:

— Hei, pot să-mprumut ăsta?

M-am încruntat.

— Ă, nu.

— Bine.

L-a pus jos.

— E unul dintre cele mai scumpe lucruri pe care le am, i-am spus.

S-a uitat la mine cu interes nedisimulat.

— Serios?

— Ăsta și aparatul foto SLR. Și abia ne-am cunoscut, deci nu, nu-l poți împrumuta.

— Bine.

— Vrei să zici că e cel mai scump obiect pe care-l ai pe plajă, nu? a zis englezul.

— Nu, am râs. Pe care-l am oriunde.

— Așa e, a spus Tamar. Nu are nici măcar cu ce se-ncălța.

Raz a chicotit, intrigat.

— N-ai încălțări?

— Mi-am pierdut șlapii săptămâna trecută. Nu-i mare lucru.

Raz s-a uitat la labele mele. Eu mi-am încrucișat picioarele și mi-am băgat labele roșii sub genunchi.

— Cui îi trebuie încălțări? am zis.

După ce au plecat, i-am spus lui Tamar:

— Cine se crede? Să-mi ceară Discmanul la cinci minute după ce am făcut cunoștință? Mă enervează că unii evrei au impresia că suntem rude din clipa în care ne-am întâlnit.

— Nu știu ce să zic, a spus ea. Mie-mi place. Are ceva care-mi place.

*

În zilele următoare am aflat că avea aproape douăzeci și unu de ani, că era pe jumătate israelian, pe jumătate american, lucra ca instructor de scuba și călătorea cu mai nimic. Chris, tipul înalt și chipeș, era artist henna în Londra. Kelly, blonda – tot englezoaică –, împărțea camera cu Raz, dar nu se amesteca niciodată printre noi. Eu nu l-am băgat în seamă pe Raz, ci am flirtat cu Chris, am încercat să-l farmec cu umorul meu și să-l impresionez cu povești din călătoriile mele.

Raz mă scotea din sărite. Într-o zi a ieșit din apă și mi-a luat prosopul de pe sârma de rufe din fața căsuței.

— Hei! i l-am smuls din mână. Tocmai l-am spălat.

A afișat un rânjet. Părea să fie răspunsul lui la

orice.

În altă zi, a venit cu un Frisbee la mine pe prispă.

— De unde-l ai?

— L-am împrumutat de pe prispa vecinilor tăi.

— N-ai voie să faci așa ceva.

A răsucit Frisbee-ul pe un deget.

Eu am dat pagina și am mormăit:

— Ţi-ar prinde bine puţină educaţie.

— Educaţie? A râs și s-a plesnit peste coapsă. Asta-i bună. Ești simpatică.

După-amiaza, stăteam întinsă pe perne la restaurantul în aer liber, trăgeam de un shake de fructe cu orele, ascultam muzică și citeam. Restaurantul era construit pe piloni, cuibărit între copaci, așa încât, în zilele în care era foarte cald, acolo adia vântul și era mai răcoare. Într-una din zile, Raz s-a așezat lângă mine.

— Ce asculți?

— Pop arăbesc, am zis.

— Ai cumva Cat Stevens?

Am scuturat din cap că nu.

— Am chef s-ascult *Peace Train*.

— Poate are altcineva. Întreabă în jur.

— Ai dreptate. Ochii i s-au făcut mari. Hai să căutăm!

Entuziasmul lui era contagios.

În următoarele douăzeci de minute, am întrebat toți oamenii de pe plajă dacă au un CD cu Cat Stevens. Era cât pe-aci să renunț când l-am văzut pe Raz alergând pe plajă, făcând semne cu o carcasă.

Am stat pe balustrada restaurantului bălăngănindu-ne picioarele și am împărțit căștile mele. La refren am început să cântăm și noi. Chelnerii s-au încruntat văzându-ne cum încercam să cântăm la unison. Apoi Raz a sărit în picioare.

— Mă duc să culeg fructe din pomi. Vrei să vii?

M-am dus.

Am început să umblăm împreună; adunam scoici, culegeam fructe, înotam. Într-o zi, Raz a închiriat o motocicletă și a apărut la ușa mea. M-am urcat pe ea și l-am prins de mijloc.

— Unde mergem? am țipat în timp ce motocicleta își croia drum prin jungla deasă.

— Să căutăm un chelios cu vizor și tub de respirat.

— Poftim?

— E o poveste lungă.

A oprit pe marginea drumului, lângă o tarabă cu curry, și a cumpărat două pungi de plastic pline de galben-strălucitor. Ne-am dat capetele pe spate și am băut mâncarea, apoi am pescuit copanul de pui cu mâna. Raz a dat o fugă pe cealaltă parte a drumului și s-a întors cu o sticlă de apă găsită în șanț, micșorată și încovoiată de soare. Mi-a turnat pe mâini până s-a dus tot galbenul.

— Un om cu tub de respirat, zici? am spus când ne-am suit din nou pe motocicletă.

— Pui prea multe întrebări, a răspuns.

Nu peste mult timp, a adus un hamac lăsat în urmă de niște călători cu rucsacul în spinare și l-a legat lângă al meu astfel încât să ne legănăm în tandem. După-amiezile se topeau în seri, în timp ce vorbeam despre viețile noastre, despre trecut, despre iubiri. Raz era diferit de majoritatea israelienilor pe care-i întâlnisem pe plajă și în călătorii, pendula ca și mine între două identități și două limbi. Am descoperit că tații noștri muriseră când eram copii. Nici unul din noi nu deținea mare lucru. Iubeam marea, ne petrecuserăm aproape toată viața în apropierea ei, ne plăceau scufundările și înotul. Relația lui Raz din Israel se terminase de curând; era unul din motivele pentru care plecase în această călătorie. Eu eram oficial singură de un an și jumătate, însă relația mea

cu Anand murise cu mult timp înainte.

— Deci tu și Kelly...? am întrebat, referindu-mă la blondă.

— Nu e o poveste de dragoste, a zis fără să intre în detalii.

M-a învățat să bat la tobă, să fac noduri, să fac coliere din scoici, să sparg nuci de cocos, să ridic un cort din bețe și din saronguri. Ne-am târât dedesubt, am stat întinși pe nisip și ne-am uitat la crâmpeiele de cer înstelat care se zăreau prin material.

— Și ce ai de gând să faci mai departe? a întrebat. Nu vrei să fii chelneriță toată viața, nu? Ce-ți place *de fapt* să faci?

Am tras de o ghirlandă de flori pe care-o agățasem ca decorațiune interioară.

— Nu știu, am mințit. Nici măcar nu știu unde vreau să trăiesc.

— Păi unde-ți place mai mult, la Tel Aviv sau la Vancouver?

— Nu știu. Îmi pun mâinile pe față. Ambele îmi plac.

— Atunci care-i problema? Ești fericită oriunde.

Nu mă gândisem niciodată în felul ăsta. Mi-am dat capul pe spate și m-am uitat la căsuțele dindărăt, la lumânările care pâlpâiau pe prispe. Lângă apă, un bărbat a înmuiat un băț în kerosen și a aprins un chibrit. Bățul a luat foc și silueta a dispărut; lumina a întunecat totul împrejur.

Am tăcut o vreme; brațele ni se atingeau. Muzica de la restaurant bubuia în spatele nostru, învârtitorul de foc desena dungi portocalii pe cerul ca cerneala. Îmi era frică să mă mișc fiindcă simțeam cum corpul lui Raz radia căldură lângă al meu. Cu toate că fusese afectuos cu mine, fizic, mereu simțisem că atingerea lui e temperată, neutralizată. Nu prea reușeam să-i descifrez semnalele. Într-un moment de curaj, l-am întrebat: „Pot să te sărut?“ El a răspuns: „Sigur că

da“, așa că l-am sărutat, aplecată peste pieptul lui cald, plin de nisip. Mi-a răspuns, doar că nu și-a desfăcut buzele, astfel că momentul s-a fâsâit ca o propoziție neterminată. Am stat pe spate cu obrajii roșii și m-am uitat la modelul de pe sarongul vopsit artizanal. M-am lins pe buze; aveau gust de sare.

Mult după ce a adormit, mi-am scuturat nisipul de pe sarong și m-am dus împleticindu-mă spre căsuța mea. În crucea nopții m-am sculat să fac pipi și l-am găsit pe Raz încolăcit în hamacul meu. L-am atins pe umăr. El s-a frecat la ochi. „Pot să intru?“

Am încuviințat.

Înăuntru, s-a dezbrăcat, s-a strecurat în patul meu și m-a luat în brațe.

L-am învățat și eu chestii. De pildă, cum să înoate ca o sirenă. După ce am ajuns înot suficient de departe, ne-am scos costumele de baie și ni le-am legat de încheietura mâinii. Odată i-am explicat cum să-și spele castronul de plastic dacă nu are detergent de vase, doar cu apă și nisip, ca să îndepărteze grăsimea. Eram mândră că i-am arătat ceva util. În cea mai mare parte a timpului îl învățam genul acela de lucruri care nici nu te pot face fericit și nici nu te ajută să supraviețuiești: date, istorie, geografie, înțelesul unor cuvinte lungi în limba latină.

El s-a străduit să mă învețe cum să stau locului, cum să nu scot pe gură cuvinte fără noimă, complet aiurea. Vorbeam continuu, încercam să acopăr tăcerile stânjenitoare sau liniștea, fiindcă nu eram capabilă să le deosebesc. Uneori vedeam că interesul oamenilor se diminuează, că le fug ochii în altă parte, dar eu continuam să vorbesc, încercam să repar neliniștea cu și mai multe cuvinte.

— Cuvintele au putere, a spus el. Nu le irosi.

M-a privit, stând în pat, cum scot o grămadă din ce în ce mai mică de *bhat*[47] din rucsac.

— Nu mai număra banii, mi-a spus.

— Dar trebuie să știu câți mai am.

— De ce?

— Ca să știu cât mai pot să stau.

— Dar n-ai nevoie de bani ca să rămâi. Există soluții.

Cât de tare putea să mă enerveze cu remarcile lui vagi, în stil New Age. M-am oprit și am început să bat darabana cu degetele. Am pus teancul înapoi. Dacă nu știam câți bani mai am, poate că reușeam să stau o perioadă mai lungă. Am încetat să mă mai uit și la calendar. Aveam avion în mai puțin de o lună.

Într-o altă zi am parcat pe marginea drumului și am privit apusul de pe un vârf de stâncă. Apa mării era striată cu vârtejuri roșii și purpurii, ca un sirop de fructe picurat pe-o farfurie cu desert.

— Ce fotografie frumoasă! am suspinat. Mi-ar fi plăcut să am aparatul foto la mine.

M-a privit ca un părinte, el, care era cu nouă ani mai mic decât mine.

— Începi o mulțime de propoziții cu „Mi-ar fi plăcut să…“ sau cu „Ce păcat că…“, a spus el. De ce ai petrece atâta timp ca să contorizezi ce-ai ratat?

Înțelepciunea lui era o surpriză de fiecare dată, aidoma unei vorbe de duh scoase de-un copil. În alte ocazii era ambiguu, confuz, se exprima necizelat, neclar, ceea ce pentru mine, adepta preciziei lingvistice, era exasperant. Îi plăcea să inventeze cuvinte, combinând engleza cu ebraica, sau să folosească anumite cuvinte pentru sonoritatea lor, ca de exemplu *păcălici*, care-l făcea să râdă în hohote. Apoi, din senin, venea cu câte-o observație de cristal, care mă înfiora, și mă simțeam de parc-aș fi stat goală în fața unei oglinzi nemiloase, într-o cameră iluminată cu tuburi de neon.

— Care-i treaba cu voi doi? m-a întrebat Tamar.

Stăteam cu Lucy, o fată tot din Vancouver, pe prispa lui Tamar. Raz se cocoța într-un cocotier, cu agilitatea și viteza unei maimuțe.

— Totul e atât de romantic! Lucy se uita la el visătoare. Ești tare norocoasă.

Raz și cu mine mâncam împreună, făceam duș împreună, dormeam în același pat. Umblam de colo-colo în sarongul lui mov inconfundabil. Știam că lumea vorbea.

— Suntem prieteni și-atât, am spus.

— Eu aș prefera oricând o relație romantică uneia sexuale, a zis Lucy uitându-se la mine cu subînțeles.

Ea se culca cu Chris. M-a trecut un fior de gelozie când am aflat.

Tamar îl urmărea cu privirea pe Raz.

— E ceva cu el, a spus. Nu râde. Uneori am impresia că e iluminat.

— La o parte! Nuci de cocos! a strigat Raz. Două nuci au căzut pe nisip cu un bubuit surd.

Mi-am pus palmele pavăză peste ochi. El a zâmbit, a dat din fund spre noi și-a scos sunete de maimuță.

Într-o după-amiază, când mă legănam în hamac în fața căsuței lui Raz, a venit Kelly să-și ia lucrurile. Mi-a evitat privirea când mi s-a adresat și mi-a spus că s-a mutat la celălalt capăt al plajei. Și-a făcut de lucru cu breteaua de la rucsac, care-i lăsase urme roșii pe umerii palizi. Am scanat-o. Nu era prea drăguță – avea de fapt față de șoricel – și, cu toate astea, se culcase cu ea, iar cu mine nu.

— Ești ciudat, i-am spus lui Raz după ce ea a plecat.

Stăteam la el pe pat și ne uitam la plasa de țânțari; lumânarea proiecta umbre aleatorii pe tavan.

— Zău? S-a amuzat. De ce?

— Păi mai întâi fiindcă nu vrei să te culci cu

mine.

A râs.

— Vrei să spui că dacă un tip nu se culcă cu tine e ciudat?

— Nu tocmai. M-am așezat pe o parte. Doar că dormi în pielea goală în același pat cu mine.

Energia din cameră s-a schimbat brusc. Raz a rămas nemișcat, cu ochii pironiți de tavan.

— Zero sex, zero ego, a zis el în cele din urmă.

M-am încruntat.

— Ce-nseamnă asta?

— Înseamnă ce înseamnă.

M-am întors pe spate. Labele picioarelor mi-au luat foc de durere, dintr-odată, și pulsau asemenea unor răni deschise. Afară, o șopârlă gecko a orăcăit parcă surprinsă.

În seara următoare, la focul de tabără ni s-a alăturat un nou-venit. Nir era un bărbat frumos din Israel, ras în cap și cu pielea de culoarea cafelei. Părea cam de-o vârstă cu mine. Trăgea cu ochiul la mine pe deasupra flăcărilor. Raz era plecat cine știe pe unde. Nu știam niciodată unde se duce. Uneori stăteam amândoi la mine pe prispă și pleca fără să-mi spună un cuvânt, zâmbind pe măsură ce se-ndepărta. De fiecare dată când pleca, simțeam cum mă doare un pic pierderea, îmi doream să fi rămas, îmi doream mai mult. „Îmi primesc răsplata pentru cum m-am purtat“, i-am spus lui Tamar. La Vancouver, rareori îi spuneam lui Anand unde sunt, nu-l sunam niciodată să anunț că întârzii, nici nu-i spuneam pe la ce oră mă întorc. Mă agățam cu atâta ferocitate de propria-mi autonomie, încât refuzam să renunț la vreuna dintre libertățile mele în numele bunului-simț. Atunci când prietenii mă întrebau de ce mă port așa, ridicam din umeri. Eram o femeie liberă. El era un bărbat liber. Faptul că eram un cuplu nu însemna că trebuie să-și bage nasul în treaba mea. Dacă nu eram acasă, atunci

eram în altă parte.

— Toate căsuțele sunt ocupate, a spus Nir, tipul cel nou. Cred că o să dorm pe plajă la noapte.

— Poți să dormi în hamacul meu, m-am oferit.

Tamar m-a privit cu un surâs aprobator. Mă avertizase că mă implic emoțional prea mult cu Raz. „Tu știi că țin la el“, mi-a spus. „Dar nu e omul tău. E prea tânăr.“

În seara respectivă am stat cu Nir la mine pe prispă. El a adus bere de la restaurant. Eu am aprins lumânări și le-am înfipt în sticle de apă tăiate și umplute cu nisip. Iar mi-am spus povestea, cum m-au dus călătoriile la Vancouver, cum eram acum la o răscruce. Era reconfortant să stau de vorbă cu cineva care nu mă condamna pentru că vorbesc prea mult. Cineva care nu era imun la farmecele mele. Cineva care-și dorea să se culce cu mine.

— Mă gândesc c-aș putea rămâne aici. M-am lăsat pe spate, sprijinită în palme. Să lucrez la restaurant.

El a râs, a luat o gură de bere, apoi s-a întors și m-a privit.

— Deci vorbești serios.

— Poate. Am dezlipit eticheta de pe sticlă.

— Nu poți rămâne aici.

— De ce?

— N-o să te plictisești?

— Nu cred.

— Mai bine te-ntorci în Israel.

M-am uitat la el piezișș.

— Zici?

— Clar, a încuvințat, cu prefăcută competență.

Se făcuse târziu. Am dat peste cap restul de bere și m-am ridicat.

— Mai bine dormi la mine-n pat.

În pat, am îndesat plasa de țânțari sub saltea, i-am urat noapte bună și m-am întors cu spatele la el.

A doua zi, după-amiază, Raz m-a găsit la

restaurant. Nir se strecurase afară dimineața devreme să-și caute căsuță și nu-l mai văzusem de atunci. Am mers să înot cu Raz, departe, după recif, unde apa era albastru-închis.

— Tipul cel nou a dormit la tine-n pat azi-noapte, a spus Raz.

— Și?

I-am cercetat fața să văd dacă-i gelos.

— Și nimic.

— Nu s-a-ntâmplat nimic.

— Pare de treabă.

A plonjat și a dat din picioare imitând o coadă de sirenă.

*

În seara aceea l-am surprins pe Nir studiindu-mă de cealaltă parte a focului; mă urmărea cum îl privesc pe Raz. M-am întors cu fața către apă. El a luat o chitară.

— Cântecul ăsta-i pentru tine.

— *Pour moi*? Mi-am dus o mână în dreptul inimii.

M-a surprins ce voce blândă avea. „Nu știi ce vrei“, a cântat în ivrit. Raz mi-a urmărit reacția. Am împuns focul cu un băț în speranța că strălucirea o să-mi disimuleze obrajii roșii. Raz a luat *poi*-ul, a turnat kerosen pe bile, și ele au izbucnit în flăcări. Fața i se lumina intermitent, în ritmul în care răsucea *poi*-ul în opturi peste șolduri, peste cap, peste piept.

Mai târziu, când ne legănam în hamacele noastre asortate, i-am spus lui Raz:

— Cum se face că tu ești așa tânăr și înțelept, iar eu atât de bătrână și proastă?

— Nu fi fraieră. Mi-a luat țigara dintre degete și a tras din ea. Nu ești bătrână.

În ultima mea zi acolo, Raz a sărit din pat și a-nceput să danseze gol prin cameră. Întotdeauna era plin de

energie dimineața, ca și cum fiecare zi era ceva ieșit din comun, singura pe care o aveam la dispoziție.

— Ce-ai vrea să facem azi? Putem face orice.

Eu m-am uitat posacă la peretele de bambus.

— Nu vreau să plec.

— Atunci nu pleca.

— Nu mai am bani.

— Banii-babanii, a zis el. O să ne descurcăm cumva.

Am mers în oraș cu motocicleta lui. Am sunat la liniile aeriene și mi-am schimbat biletul. Apoi, cum stăteam pe bancă în fața magazinului 7-Eleven, am pus la cale un nou regim alimentar. Pentru micul dejun, vom cumpăra o cutie cu cereale și lapte condensat. La prânz: orez simplu cu sos dulce de chili. Seara vom împărți o farfurie de curry; vom bea apă din sticlele pe care le lasă turiștii prin restaurante, iar ca gustare vom mânca fructe culese din pomi.

— O să mă mut cu tine, a spus. Săraci, dar împreună.

Adolescenții din partea locului trăgeau mâța de coadă pe lângă noi și fumau. S-au uitat la picioarele noastre goale și jegoase și-au râs. Îmi plăcea că renunțase și el la purtatul șlapilor, din solidaritate.

În astfel de momente mă gândeam: poate c-o să fie bine până la urmă.

Pe drumul înapoi, Raz a făcut pe ghidul; îi plăcea să facă asta, să numească tot ce vedea, ca și cum ar fi fost minuni și ciudățenii: „Câini! Capre! Cocotieri! Banane! O familie pe motocicletă! Culturi de orez, copac cu aspect ciudat, tarabă cu curry. Ți-e foame?“

Țineam aparatul foto în lateral și făceam poze. Fotografiile au surprins, începătoșat, bucăți din noi aflate-n în mișcare: picioare goale, coliere de scoici la gât, păr în bătaia vântului, guri deschise, râzând.

A făcut popas la o cascadă secretă de care știa el; mi-am desfăcut sarongul și am sărit, iar apa mi s-a

desfăcut pe cap în mici pârâiașe care-mi curgeau la vale pe corp. L-am surprins admirându-mă și mi-a tresărit inima. Însă pe urmă a intrat și el, din alergare, și m-a stropit cu apă.

Am stat apoi să ne uscăm la soare. Nu am scos o vorbă multă vreme. Începeam să mă pricep. M-a privit. Când m-am uitat și eu la el, a lăsat ochii în jos.

— Ce e? am zis.

— Ești frumoasă.

Vocea i s-a frânt.

Am stat în continuare fără să vorbim, însă nu mai era de-acum o tăcere comodă. Spațiul dintre noi părea tensionat, ca un sarong întins între două bețe.

— Cum ești? m-a întrebat cu blândețe.

Mi-am descleștat maxilarul.

— Bine.

— Și egoul?

— Nu știu. Al tău cum e?

A râs.

Când ne întorceam la plajă pe motocicletă, i-am cuprins pieptul cu brațele și mi-am îngropat fața în ceafa lui. La stop, mi-a luat mâna, a dus-o la buze și mi-a sărutat-o.

*

În noaptea în care n-am murit, am stat pe plajă și m-am uitat la bioluminescența care dansa pe valuri și le aprindea aidoma bețișoarelor luminoase la o petrecere pe lună plină. Kerosenul îmi lăsase un gust scârbos în gură, mai puternic decât gustul cinei, ca un memento continuu.

Mi-am spus că viața e scurtă, precum și alte clișee pe care le emit oamenii când ajung față-n față cu moartea. Timp de o secundă, viitorul mi s-a deschis instantaneu, asemenea unui evantai chinezesc. Puteam să-mi schimb viața. Puteam face orice. Puteam să mă vindec de eczemă, de indecizie, de

supărare, de blocajul scriitorului. Puteam să fiu fericită.

Am intrat în apă și am înotat prin straturile mătăsoase de culoare închisă. Am plutit pe spate și m-am uitat la stele, încercând să şterg dragostea pentru Raz, să o forțez să iasă din mine, așa cum eliminam otrava. Desfă vraja! Repede! Însă era prea târziu. Îl iubeam. Era la fel de ridicol precum gândul că aș putea locui aici sau că aș putea continua să trăiesc desculță, dar era adevărat.

Când am ajuns la căsuță, Raz era în hamac și asculta CD-urile cu muzica mea *mizrahi* la Discman. M-am așezat lângă el. Și-a scos căștile.

— Tamar e de părere că te iubesc, am spus în engleză, cu toate că noi de regulă vorbeam ivrit.

Engleza îmi oferea oarece protecție, cuvintele aveau mai puțină greutate.

— Și tu ce crezi?

Vocea mi-a tremurat.

— Cred că are dreptate.

M-a tras în hamac, la el în brațe.

— Și eu te iubesc.

O șopârlă gecko a cloncănit pe acoperiș; un sunet blând, ca un ciocănit.

— Am mințit, am spus. Știu ce vreau să fac.

— Da?

Pupilele i-au dispărut în întuneric.

— Vreau să scriu.

— Ce fel de chestii?

— Nu știu. Povestiri.

— Citește-mi ceva.

— Nu.

Mă simțeam jenată.

A tot insistat, așa că am deschis carnetul, deși nu voiam, și i-am citit ceva ce scrisesem la Montreal, în ebraică. Nu era încă varianta finală și nici nu eram sigură că era o povestire, însă eram mulțumită că

reușisem cât de cât să scriu ceva. Era o noapte fără lună, generatorul se oprise demult, așa că întunericul înghițea tot ce ne înconjura – căsuțele, copacii; umbrele le înfulecau pe nemestecate, noaptea le devora. Când am terminat, a sărit de pe prispă și-a strigat:

— Gata cu prostiile, asta e. Scrii!

În noaptea de dinaintea plecării, am stat pe plajă cu prietenii noștri și-am împărțit o găleată cu whisky. Reușisem să trag de bani pentru alte câteva săptămâni, dar acum eram lefteră. Nu aveam bani nici măcar să stau la hotel în Bangkok, dar mă gândeam c-o să se-ndure cineva să mă primească în cameră. Am dat carnetul din mână-n mână și fiecare mi-a scris o dedicație sau a mâzgălit adresa de e-mail și numărul de telefon și a promis să mă viziteze.

— Am nevoie de încălțări pentru avion, am spus. N-o să mă lase să zbor desculță.

— Ce nenorociți, a zis Chris, și toată lumea a râs.

— Și ce-ai de gând să faci? a-ntrebat Lucy.

M-am ridicat.

— O să-i găsesc.

— Dar i-ai pierdut acum o veșnicie.

— Știu. M-am uitat la Raz ca să mă liniștesc, iar el a zâmbit.

— Au dispărut de pe treptele din fața restaurantului. Erau negri, mărimea patruzeci. Pariu că dacă mă duc acum…

— Dar i-ai mai căutat de-o mie de ori.

Am plecat, fie ce-o fi. Pe treptele din față era o pereche de șlapi – negri, mărimea patruzeci. I-am încălțat. Îmi veneau perfect.

Pe drum spre feribot, Raz a făcut o oprire la piață. A alergat de colo-colo să aleagă daruri pentru mine și apoi mi le-a prezentat cu aceeași senzație de miracol la care recurgea pentru a descrie tot ce vedea când

mergeam cu motocicleta. O cană din argint pentru călătorii! Carioci! O lupă! Pixuri cu sclipici!

Feribotul începuse îmbarcarea când am ajuns. I-am adulmecat gâtul când ne-am îmbrățișat: fum, sare, cocos.

Abia pe barcă, pe când insula devenea un punct mic verde în depărtare, mi-am amintit: fix în aceeași zi, cu douăzeci de ani în urmă, murise tata. La câteva luni după aceea se născuse Raz.

După ce am ajuns în Israel a început să-mi cadă pielea de pe labele picioarelor. Poate o fi fost o reacție întârziată la kerosen, poate o fi fost răspunsul la stresul emoțional pe care nu-l puteam identifica, nici trata, sau poate că mă lepădam de vechiul meu *eu*, cum își leapădă șerpii pielea, ca să pot evolua. Am plâns de dorul lui în cadă, în timp ce-mi frecam rănile cu un săpun homeopat.

Mi-a scris scrisori, mi-a declarat că mă iubește, că-i e dor de mine, mi-a povestit despre o relație cu o daneză pe care o cunoscuse în Malaysia, despre un teren de vânzare în Indonezia, unde am putea întemeia o comunitate. O să ne luăm găini și vaci, scria. Scrisorile lui, ca și felul lui de a vorbi, erau aproape de neînțeles. Îi plăcea să folosească văz în loc de văd[48]. Văz mult mai limpede acum, scria. Apoi a început să scrie despre credință. Despre Dumnezeu.

Nu eram în Israel când s-a întors din călătorie. Cunoscusem pe cineva în Vancouver, mă îndrăgostisem din nou. Ne scriam din ce în ce mai rar.

În ultimul e-mail pe care mi l-a trimis, după ce-i scrisesem despre noul meu iubit, Sean, a spus: „Sunt dezamăgit că o evreică s-a combinat cu un non-evreu“. M-a terminat. Îmi plăcea mai mult de el când era un profet hipiot profan care se cocoța în copaci.

*

Câțiva ani mai târziu, Sean și cu mine ne plimbam pe Strada Dizengoff din Tel Aviv în căutarea unei terase cu soare, când am observat la un colț un credincios îmbrăcat în costum negru și cu pălărie fedora, care le oferea trecătorilor *tefillin*. *Tefillin* – cutiuțe din piele în care se găsesc pergamente, pe care evreii tradiționaliști și le leagă cu cureluțe de piele de brațe și pe cap în timpul rugăciunilor – erau așezate pe o masă în fața lui. Inima mi s-a oprit, apoi mi s-a deschis precum ușița unui ceas cu cuc. Era Raz: ochii lui negri, pătimași, barba roșcată, de-acum lungă și creață. M-a privit și i s-a luminat fața.

— Nu-mi vine să cred, am spus. Cât a trecut… Cinci? Șase ani?

— Cam așa ceva.

Zâmbetul nu i se schimbase, era tot solar și copilăresc. M-am abținut cu greu să nu-l îmbrățișez, m-am întrebat dacă aveam voie să-i strâng mâna. I l-am prezentat lui Sean.

— Știe totul despre tine, am spus.

— Serios? Și-a arcuit sprâncenele. Ați vorbit despre mine?

— Bineînțeles.

— Mă bucur să te-ntâlnesc.

Sean i-a strâns mâna.

Eu mi-am băgat mâinile în buzunare, m-am uitat la stradă, apoi iar la el. Am zâmbit amândoi.

— Vrei lumânări? a zis. Pentru sabat?

— Cum să nu, am spus, cu toate că de fapt nu aveam nevoie.

— Una? Sau vrei două?

— Și două, am zis.

Mi-a întins o sacoșă de plastic cu două lumânări. Mai târziu am citit în broșura atașată că femeile necăsătorite aprind o lumânare, iar femeile căsătorite două. Oare spre asta bătea?

— Vrei să-ți legi *tefillin*? l-a întrebat pe Sean în engleză, apoi m-a întrebat pe mine în ivrit: E evreu?

— Nu, am spus.

— Ce e asta? O curea? Sean s-a uitat atent la *tefillin*. Voi, evreii, aveți o obsesie pentru curele.

Raz a izbucnit într-un râs copios. Am râs și eu, bucuroasă că nu-și pierduse simțul umorului.

— Pari fericit, i-am spus.

— *Baruch HaShem*. A ridicat bărbia. Slavă Domnului.

Mi-am dat la o parte o șuviță de păr de pe buze și mi-am mutat greutatea pe celălalt picior.

— Știi, am crezut că n-o să te mai văd niciodată.

— Nu mai spune așa ceva. A făcut o grimasă. Ne vom întâlni curând cu toții. Vine Ziua Mântuirii!

Zâmbetul mi-a înghețat. A venit un bărbat să-și lege *tefillin*, așa că am spus la revedere și am plecat.

— Ești bine?

Sean mi-a pus o mână pe după umăr.

Am dat din cap că da. Aș fi vrut să-i fi spus mai multe, să-i fi spus că acum sunt fericită, că scriam; să-l fi întrebat dacă-și amintește excursiile noastre cu motocicleta, partidele de înot, dacă-i era vreodată dor de zilele acelea. Dacă se gândea vreodată la mine.

M-am uitat peste umăr să-l mai văd o dată. Înfășura *tefillin* pe brațul omului și mâna lui descria cercuri continue, cu deosebită pricepere, de parc-ar fi răsucit *poi*.

---

47. Unitate monetară din Thailanda.

48. În original, *sea* („mare“) în loc de *see* („a vedea“).

Nu e pentru cei slabi de inimă

Bunica mea stă în curtea din față și se uită la stradă, indiferentă, cu ochelarii ei fumurii și zulufii argintii care-i ies de sub basmaua cu floricele. Strada Michal, drumul de pământ care duce la sinagoga din cartier, e încremenită la ora siestei. Căsuțele simple par părăsite, cu obloanele închise pentru a nu lăsa să pătrundă lumina zilei. Pisicile maidaneze sedate de căldură umblă alene pe lângă tufișuri, în căutare de umbră, rufele atârnă fără vlagă pe sârmele încovoiate. În spatele gardurilor de plasă cotcodăcesc găinile, ciugulind.

E luna aprilie și e mai răcoare ca de obicei, vântul e ca o eșarfă fină de mătase. Cerul e de culoarea așternuturilor albe spălate, din greșeală, la un loc cu o șosetă albastră. Mama împinge poarta de metal ruginită care scârțâie nemulțumită.

Bunica privește în sus spre mine. Nu ne-am mai văzut de doi ani. În timpul ăsta a mai îmbătrânit, s-a stafidit, în vreme ce eu am pus pe mine și pielea mi s-a mai închis la culoare după o iarnă petrecută pe o plajă în Thailanda. Dacă are cumva vreo părere despre aspectul meu neîngrijit, despre picioarele pline de bășici, încălțate cu șlapi, despre părul meu încâlcit sau despre scoicile care-mi atârnă în el, și-o ține pentru ea.

Mătușa mea, pe de altă parte, iese din casă și abia se poate stăpâni când mă vede.

— Ce-i cu tine? Arăți ca pâinea prăjită!

Mama râde.

— Mulțumesc, zic. Drăguț din partea ta.

Mă aplec s-o îmbrățișez pe Savta, îmi îngrop fața

în umărul ei. Miroase, ca întotdeauna, a schinduf, și a coriandru, și a cremă Nivea.

— Ce mai faci, Savta?

Ea face un gest cu mâna de parc-ar alunga o muscă.

— *Yofi*, bombăne. Minunat, în ivrit. Și apoi *Hara*. Ca dracu', în limba arabă.

Bunica trăiește de șaizeci de ani în casa asta care are o bucată de beton crăpat pe post de curte. Când au venit bunicii mei din Yemen în 1935, s-au alăturat altor câteva familii de yemeniți pentru a întemeia un sat nou la est de Petah Tikva, cum treceai de șoseaua care venea dinspre Fajja, satul de arabi, printre mlaștini și livezi de lămâi.

În primii ani, familia a locuit într-o colibă de lut ca în Yemen, pe care bunicul a ridicat-o pe bucata lor de pământ, din cărămizi de lut amestecat cu paie, uscate la soare, după cum era obiceiul la el în țară. Nu știa el pe-atunci cât plouă în Israel, cât de cald și umed e lângă mare, atât de umed încât ai impresia că îți intră apă în plămâni. Și totuși coliba a rezistat climei umede și a rămas în picioare mulți ani după ce familia s-a mutat într-o căsuță din beton cu două dormitoare, pe care a ridicat-o bunicul lângă ea. Când eram mică, mă furișam în colibă cu verii mei; îmi amintesc răcoarea și mirosul de pământ din ea, pelicula brună care-mi rămânea pe mâini după ce-i atingeam pereții.

Evelyn, îngrijitoarea filipineză a bunicii, iese din bucătărie cu o tavă pe care sunt o pensetă, bucăți de vată și ojă roz-bombon.

— Savta, spune ea într-o ebraică cu accent ciudat, condimentată cu tagalog[49] și cu yemenita pe care-a prins-o de la bunica. Ești gata să te faci frumoasă?

Savta se luminează la față.

— Sunt așa de norocoasă, spune. Îi mulțumesc lui

Dumnezeu că mi-a adus o fată drăguță să mă penseze și să-mi facă unghiile.

*

Mă întorc acasă la mama și mă instalez în camera mea de copil. Pictura murală cu conturul clădirilor din New York, pe care am făcut-o la cincisprezece ani, arată trist, decolorat, pe cerul ei a început să înflorească mucegai. Atârn un sarong la fereastră pentru a acoperi lamelele rupte ale jaluzelelor și agăț într-un cui ruginit un mobil pe care l-am confecționat în Thailanda: o crenguță contorsionată pe care se bălăngănesc, legate cu gută, scoici și mărgelițe. Îmi amintesc că am adunat acele scoici cu Raz – cu picioarele ude, cu corpul bronzat, plin de sare și liber – și mi-e dureros de dor de el și de viața necomplicată pe care am dus-o acolo pe plajă.

Acasă, viața e numai complicații. A doua Intifadă are doi ani și jumătate de când s-a dezlănțuit. Atentatori sinucigași detonează bombe în autobuze, în cafenele și în restaurante. Tensiunea nu-ți dă pace, e ca un zgomot de fond permanent. Încerc să nu mă uit la știri, să nu citesc ziarele, însă situația – eufemismul anost pe care-l folosesc israelienii pentru conflict – e peste tot, ca o sârmă ghimpată care șerpuiește prin viața normală. Orice decizie pe care o iei – să ieși cu un prieten la o cafea, să alegi un anumit drum spre casă – îți poate fi fatală. Mergem pe străzile orașului holbându-ne unii la alții; dăm pe gât cappuccino și înfulecăm masa de prânz, cu ochii la ușa de la intrare. Nu ne așezăm niciodată lângă ferestre de mari dimensiuni, nu ațipim niciodată în autobuz. Scurtăm conversațiile cu cunoscuți pe stradă, nu stăm pe bănci, nu ne oprim să mirosim florile, fiindcă o țintă în mișcare e mai greu de nimerit. E epuizant.

Îmi scot din fundul dulapului castronul pentru

amestecat, scobit dintr-o nucă de cocos în Goa, și un *bong* lung din bambus pe care mi l-a făcut un *sadhu baba*[50] din Nepal cu mulți ani în urmă. Bongul bolborosește pe măsură ce aprind încet amestecul de iarbă și tutun. Suflu fumul gros afară pe fereastră. Lumea se învârtește un pic mai încet.

După-amiază, spre seară, plec la o plimbare prin cartier, desculță, de parcă aș putea să absorb energia pământului prin asfaltul uzat. Într-un parc de lângă casă îmi trec mâna peste scoarța copacilor, stau pe iarbă și îmi așez palma lipită pe sol. Până și orașul mă privește crunt, își dă ochii peste cap și mormăie: „Găsește-ți o slujbă!“

A trecut numai o săptămână și deja simt că mă sufoc, deja mă gândesc la un plan de evadare. M-aș putea duce să lucrez în Tokyo sau Berlin. Nu trebuie decât să fac suficienți bani pentru biletul de plecare. Mai rulez un joint și mă prefac că n-au început să mi se clatine convingerile, că proaspăt dobânditul zen de plajă nu-mi scapă printre degete asemenea unui pește ud. Fumul estompează judecățile și frustrările familiei și prietenilor. Mă ajută să prelungesc pentru câteva clipe senzația trecătoare de pace.

Îmi găsesc de lucru ca ospătăriță la un restaurant de pe plajă în Tel Aviv: șiruri de mese joase din lemn cu scaune galben-strălucitor înfipte în nisip. Casa mamei din Petah Tikva e la numai treisprezece kilometri distanță și mă gândesc că, dacă pierd ultimul autobuz, aș putea să dorm pe canapeaua unor prieteni. Am mai făcut-o și altă dată. La mijlocul anilor ’90 eram tot chelneriță, un pic mai la sud, la Banana Beach, o instituție în Tel Aviv, aflată atunci la începuturi. Aveam douăzeci și trei de ani și eram plină de speranță, ca și țara. Autobuzele nu explodau, iar litoralul era plin de turiști. A fost una dintre cele mai frumoase veri din viața mea. Sunt încântată că

am ocazia să retrăiesc acele zile, să merg desculță pe nisip, să înot în marea de culoare închisă în pauzele dintre orele de vârf. Îmi e comod să lucrez seara și să dorm până după-amiaza, mă simt ca acasă în situații-limită, în echilibru instabil: acolo unde marea întâlnește uscatul; la final de zi.

Atunci când lucrăm, colegii mei și cu mine fumăm pe ascuns jointuri și mai luăm câte-un shot, iar la final de tură, seara, mergem să bem. Dacă terminăm târziu, mergem să luăm micul dejun; stăm la terasă și ne uităm, somnoroși și uimiți, cum se trezește orașul într-o nouă zi haotică, o trecere bruscă de la atât de scurta încremenire din zori. Ne uităm la oamenii care se grăbesc la munca de birou, veseli, plini de energie și de cafea, în costume și uniforme, cu căști în urechi și căni termoizolante, și ne e milă de viețile lor structurate și plicticoase. Noi nu vom fi niciodată așa, ne gândim în sinea noastră.

Colegii mei – majoritatea mai tineri – mă văd ca pe cineva care a eludat traiectoria convențională, care reprezintă o alternativă la stilul de viață tradițional. Îmi spun Țestoasa, fiindcă întotdeauna îmi car casa după mine, nu știu niciodată unde o să dorm la noapte. Numele îmi place.

După câteva ture, încep să uit să-mi aranjez dinainte unde voi dormi. Sau să am impresia că-mi deranjez prietenii strecurându-mă la miezul nopții ca să le acaparez canapelele. Detectez un strop de nerăbdare în ochii lor, sătui de apucăturile mele de hipioată, de ceea ce ei percep ca refuzul meu de-a mă maturiza. „N-ai un sfanț, așa-i?“ mă întreabă, cu un oftat părintesc, prietenul meu Omar, când îi fac o vizită. Își scoate portofelul din buzunarul de la spate al blugilor și îmi dă un teanc de bancnote de douăzeci pliate.

Fiindcă nu am unde să mă duc, hoinăresc noaptea pe străzi sau stau pe plajă cu rucsacul și o pungă de

iarbă. Uneori mi se alătură unul dintre colegii mai tineri, de regulă un băiat. Nu se întâmplă niciodată nimic, însă tensiunea mă ține trează până când se ridică soarele de după clădirile bătute de soare și vânt ale Tel Avivului, iar orașul se-mbujorează instantaneu ca o fată timidă și încep să circule autobuzele spre Petah Tikva.

Savta are peste nouăzeci de ani. Nimeni nu-i cunoaște vârsta reală, fiindcă data nașterii nu era înregistrată în Yemen și nici nu se sărbătoreau zilele de naștere. Atunci când sunt cu ea, nu mă pot abține să nu mă gândesc la iminența sfârșitului, la aspectul trecător al lucrurilor. Ea este însă și amintirea începuturilor mele, a unui trecut pe care, fiind în Canada, îl uit uneori, deoarece locuiesc singură, fără oprelişti și fără ancoră.

Numele lui Savta e Esther, ca regina evreilor biblici, soția regelui persan Ahașveroș[51]. I se potrivește: își ține bărbia în sus, are o înclinație naturală pentru dramatism, are o familie numeroasă. Numai că acesta nu e numele ei real, ci un nume evreizat care i s-a dat la sosirea în Israel, și nu de către autorități – practica de a da alt nume emigranților a fost adoptată abia la întemeierea statului Israel în 1948 –, ci de către verișoara ei, care venise în Palestina de la începutul secolului XX și știa mersul lucrurilor. Ea i-a spus Savtei că trebuie să aibă nume de evreică pentru a se integra în societatea aceea nouă. Numele evreiesc a fost vestitorul unei noi ere, dar în același timp a reprezentat și radierea trecutului, culturii și limbii Savtei, un act de reducere la tăcere executat în numele asimilării.

La naștere a fost Salha (nume cu care întreaga familie și toți prietenii au continuat să i se adreseze cât a trăit); câteva clipe mai târziu s-a născut și sora ei geamănă, Saida, în Haidan a-Sham, un sat în

nordul Yemenului, între munții abrupți presărați cu peșteri. Copilăria i-a fost marcată de tragedie și abandon. Tatăl i-a murit când avea doi ani și, la scurtă vreme, mama le-a părăsit pe ea și pe sora ei și a plecat în Israel cu noul soț. Nimeni n-a fost în stare să-mi explice de ce a plecat. Poate că nimeni nu știa. Gemenele au rămas la o familie din sat, unde fetele erau măritate de când erau preadolescente și făceau mulți copii; unde bărbații evrei lucrau ca meșteșugari, aveau multe soții și mureau de epidemii fără nume.

În familie îi spunem Savta. „Bunică“ în ebraică.

Când eram mică nu-mi plăcea să stau cu Savta. Nu aveam o limbă comună: ea înțelegea cu greu ebraica mea modernă, iar eu mă chinuiam s-o deslușesc pe-a ei, cu accent puternic. Glumele ei și simțul acid al umorului nu aveau nici un impact asupra mea. Când eram în școala primară, am țesut fantezii elaborate în care bunica era un pionier venit din Europa care pavase străzile și plantase pomi în țara Israelului, iar bunicul fusese partizan și stătuse în lagărul de concentrare în Polonia. Îmi invidiam colegele de clasă ale căror bunici le duceau la matineu și la cafenea în Tel Aviv, unde stăteau la masă, cu părul lor tapat și fusta făcută la croitorească, vorbeau idiș și sorbeau din ceașca de cafea pe a cărei margine lăsau o urmă de ruj. Bunica mea nu mergea la film și nu mi-o puteam imagina stând într-o cafenea. Savta își bea cafeaua cu *hawayij*, un amestec de ierburi aromatice din Yemen care dă băuturii o tentă ruginie și plutește la suprafață ca frunzele pe heleșteu. Chiar dacă eram mică, știam că nu se găsește *hawayij* la cafenea în Tel Aviv.

Într-o fotografie îngălbenită din copilărie, sunt îmbrăcată în portul popular din Yemen: tunică brodată cu glugă, cu cusături roșii și galbene, și o salbă de argint peste cârlionți. La asta se limitase

interesul meu pentru ceea ce moștenisem: un costum de Purim[52] care trecea de la o verișoară la alta, asemenea costumului de olandeză pe care-l purtasem cu un an înainte sau cu chimonoul japonez un an mai târziu.

La vremea când absolvisem liceul, puteam să discut în detaliu pe tema sioniștilor și a imigrației în Israel, însă nu știam mai nimic despre moștenirea mea, care, aidoma altor teme *mizrahi*, era doar foarte pe scurt prezentată în manualele de istorie. Foarte rar am studiat la literatură vreun text cu autor *mizrahi* sau palestinian, de parcă țara noastră ar fi fost o enclavă europeană aruncată din întâmplare în inima Orientului Mijlociu, de parcă cei 20% arabi palestinieni nu erau cetățeni israelieni sau jumătate din populația Israelului n-ar fi fost constituită din evrei *mizrahi*.

*

Astăzi am venit acasă la Savta cu o cameră video. Familia mea s-a obișnuit deja cu documentarea pe care o fac tot timpul, cu faptul că surprind instantanee cu aparatul meu K1000 pe care mi l-am luat din Vancouver, de pe strada Granville, când făceam cursul foto. Camera video este însă o jucărie nouă. Am luat-o împrumut de la prietena mea Elsin ca să înregistrez o petrecere de familie și îmi place să mă joc cu ea. Rotesc camera de filmat prin faţa fotografiilor vechi de pe patul înalt al bunicii: cei doi unchi ai mei, tineri, frumoși, cu zâmbetul fermecător tipic familiei; o nepoțică zâmbitoare cu coadă în vârful capului. Camera se focalizează pe bunica. Stă între mama și mătușa mea Rivka și se uită la mine clipind încet.

— *Yafa*, îi spun, forma feminină a lui frumos în ebraică.

Ea pufnește.

— Cum se spune frumoasă în yemenită?

— *Halya*, răspunde mama.

— Așa o cheamă pe fiica lui Hatma, spune Rivka. Știi cine-i Hatma? Soția bunicului tău.

— Prima lui soție?

Savta e zeflemitoare, neimpresionată. „Da, ea a fost cea dintâi.“

Demult am găsit, într-un sertar al noptierei mamei, un certificat de imigrant în Palestina pe numele Saleh Mahdoon – bunicul –, emis de Agenția Evreiască pentru Palestina din Aden, un oraș-port din sudul Yemenului, la data de 14 decembrie 1934. În poză sunt bunicul cu cele două neveste, câte una pe fiecare parte, ca niște stafii alb-negru, cu obrajii scobiți de la foamete: bunica mea și a ei *tsara*, termenul biblic pentru soră-soție, altfel spus necaz. În Israel, bunica mea, pentru care soția dintâi fusese mai mult necaz decât soră, a înțeles rapid că poligamia nu era practicată de evreii din partea locului. „Ori ea, ori eu“, i-a spus ea bunicului, apoi a luat-o pe Rivka, atunci în vârstă de doi ani, și a plecat. Bunicul a venit curând după ea. Soția dintâi nu a iertat-o niciodată pe bunica pentru acest păcat și i-a interzis fiicei sale Halya, sora vitregă a mamei, să-și vadă frații. Chiar și după ce a murit soția dintâi, fiica ei a continuat să respingă eforturile de reconciliere ale fraților vitregi și a cărat după ea până la sfârșitul zilelor moștenirea rănii și a revoltei.

— Și pe urmă s-a căsătorit cu tine? o întreb pe bunica.

— Pe urmă s-a căsătorit cu alta. Dup-aia cu mine.

— Deci a avut trei neveste? O, n-am știut asta.

Mă uit acuzator la mama. Sunt atât de multe lucruri pe care nu ni le-a spus! Habar n-am avut că mama are o soră vitregă cu care nu vorbește, până nu a dat fratele meu din întâmplare peste fiul ei, în armată, și el i-a explicat care erau relațiile de rudenie.

— Dar sunt sigură că am pomenit de ea, a spus mama când fratele meu a luat-o la întrebări. Nu am pomenit?

— Fratele celei de-a doua soții a devenit gelos, spune Savta, fiindcă tatăl lui îl iubea foarte tare pe bunicul tău. Așa că fratele i-a făcut *ish'here* bunicului. L-a drogat.

Mă uit la mama, care-mi traduce cuvântul din arabă: „farmece".

— Stai, ce?

Mut camera astfel încât să o pot privi pe Savta în ochi.

— Fratele celei de-a doua soții a încercat să-l omoare pe Saba? Și ce s-a întâmplat?

— L-a salvat cumnatul lui. I-a dat să bea ulei. Sticlă după sticlă.

Mama ridică sprâncenele.

— N-am auzit niciodată povestea asta.

Rivka scutură din cap. Nici eu.

Bunica relata mereu povești întâmplător, anevoie, ca și cum i-ar fi ieșit pe gură fără să vrea. Pentru ea poveștile erau un lux, la fel ca visurile și regretele. Asemenea multor imigranți, și ea credea, probabil, că dacă voia să devină cu adevărat cetățean israelian atunci trebuia să lase trecutul în urmă și, odată cu el, și poveștile din care era compus. Sau poate copiii ei fuseseră cei care-i respinseseră poveștile; aidoma multor *sabra*53 de primă generație – născuți în Israel – doreau să se disocieze de istoria din diaspora a părinților lor, să-și asume diferențele și să-și revendice o identitate distinctă.

— După aceea, bunicul tău n-a mai putut rămâne acolo, spune Savta. A plecat cu Hatma și apoi s-a căsătorit cu mine. Știi cât l-a așteptat a doua lui soție? L-a așteptat și a sperat. Poate s-o întoarce după ea. Până când a înțeles: *en samara*.

Degeaba.

Mi-o imaginez pe femeia aceea cum stă pe dunele curbate pe care le împrumut de la Aladdin, scrutând orizontul după bunicul. Așez imaginea aceasta romantică în albumul de familie imaginar, cel pe care-l port mereu cu mine în locul fotografiilor.

— Savta, zic, vreau să mai aud așa povești. Dacă vin pe la tine, îmi mai spui?

Se încruntă, dă din mână.

— Poate. Dacă am chef.

*

Într-o zi, pe când mă pregăteam să plec la serviciu, mă sună Elsin. Plânge și spune frânturi de cuvinte. Când le pun cap la cap, nu au sens.

— A murit tata, spune.

Anunț că nu ajung la serviciu și pornesc spre ea. Când mă vede, izbucnește în lacrimi la mine-n brațe.

— A încercat să jefuiască o bancă, zice. Tatăl meu a încercat să spargă o bancă!

— Sigur că da, spun. Dar ce credeai? C-o să moară de la vreo supradoză? Trebuia să iasă din scenă spectaculos.

Pentru o clipă o fac să râdă. Apoi plângem amândouă.

Elsin mi-a fost una dintre cele mai apropiate prietene de când ne-am cunoscut în armată. În vremea aceea era hipsteriță și-mi părea mai interesantă decât fusesem eu vreodată, și frumoasă în stilul *heroin chic*: slabă, cu părul scurt, cu pomeți înalți și cearcăne în jurul ochilor. Asta înainte să fi aflat că tatăl ei provenea dintr-unul dintre cele mai rău-famate cartiere din Tel Aviv, că în familia ei dependența de heroină era ceva obișnuit și că singurul motiv pentru care mi se părea interesantă era că, la fel ca mine, investea efort și timp pentru a fi mai puțin yemenită, mai puțin *mizrahi*, mai mult din Tel Aviv. Fiecare și-a parcurs drumul de una singură,

însă am ajuns amândouă în același loc. Acum suntem aici și eu, și ea, tot cele mai bune prietene. Mai mult decât prietene: surori.

În următoarele câteva săptămâni am observat cum Elsin se cufunda din ce în ce mai tare în tristețe. De vreo două ori am rămas la ea, am făcut curățenie și i-am umplut frigiderul cu mâncare. Ne-am uitat la televizor împreună, tolănite pe canapea, fără să scoatem o vorbă. Am băut cafea turcească îndulcită cu tone de zahăr și am fumat țigară de la țigară. Până când într-o zi îmi spune:

— De ce nu te muți aici?

— Nu-mi permit să plătesc chiria, zic.

— Nu-mi pasă de chirie. Tu ai nevoie de un loc, eu de companie.

Așa că mă mut la ea, îmi aduc niște haine și produse pentru baie. De la chioșcul de lângă casa ei cumpăr o sticlă cu apă și un tub de sticlă, dau o gaură în sticla de plastic cu jarul de la țigară, inserez tubul și iată. Am încropit un *bong*.

Apartamentul e pe strada Herzl, o stradă îngustă cu mult trafic, în inima cartierului Florentin, o fostă zonă industrială acum la modă, plină de galerii de artă, baruri și mici prăvălii. Orașul se insinuează printre obloane, ne atrage atenția, face să zornăie ferestrele și sticlăria de la zgomotul traficului și al șantierelor. Unitatea de aer condiționat montată pe peretele din camera de zi zumzăie gălăgios.

Mă întorc de la restaurant undeva între patru și nouă dimineața. Sunt încă energizată de la muncă și de la cafelele espresso băute dimineața devreme, fac un duș să mă curăț de nisip, de transpirație, de bere și de petele de humus, apoi mă trântesc la televizor, beau bere și alimentez *bong*ul. Uneori scriu poezii jalnice, dar nu-i nimic, e mai bine decât să nu scriu deloc. În rarele momente de luciditate îmi dau seama că iarba nu atrage după sine, cel puțin nu în cazul

meu, literatură de bună calitate. Îmi amorțește emoțiile, le ține la distanță. Mă uit peste jurnalele mele mai vechi și sunt uimită de intensitatea stărilor mele sufletești. Acum nu mai simt atât de mult, ceea ce bănuiesc că e prețul pe care-l plătesc pentru a nu mă desface în bucăți.

În cele din urmă mă prăbușesc pe canapeaua din camera de zi. Când se trezește Elsin ca să meargă la serviciu, facem schimb de locuri – mă trântesc pe salteaua ei pentru alte câteva ore. Asta e prietenia noastră: împărțim pernele, cearșafurile și tații decedați. Atât tatăl ei, cât și al meu au murit între Pesah[54] și Lag BaOmer[55]. Ambii erau poeți, yemeniți, săraci și prea tineri.

După-amiaza târziu, când mă scol să plec la serviciu, mă doare spatele și șoldurile-mi sunt carne vie de la atâta nisip care mi-a intrat parcă în piele. În spatele obloanelor închise, zumzăitul orașului pare să scadă, ziua de lucru se apropie de final. Într-o zi sora mea mă întreabă, glumind la telefon,„Cum e în Canada?“, fiindcă sunt la Tel Aviv de săptămâni întregi, și totuși mă vede extrem de rar, zilele ei sunt nopți pentru mine, și viceversa. De parcă încă ar fi oceane între noi și fusuri orare diferite. De parcă nici n-aș fi aici.

Și, într-una din zilele astea care seamănă leit unele cu altele, împlinesc treizeci de ani și nu se întâmplă nimic. Nu se schimbă nimic.

*

Într-o seară mă ofer să stau cu Savta cât timp Evelyn își vizitează niște prieteni. Mama a fost tare fericită când m-am oferit, încântată de relația apropiată care se lega între noi. Bem ceai de mentă în curtea din față, unde lumina descrescătoare a zilei vopsește cimentul vechi în tonuri portocalii. Savta privește drept în față, mâinile albite îi stau încrucișate în

poală. Din când în când oftează adânc, se plesnește peste coapsă și dă din cap, cu mintea la ale ei. Deasupra noastră se leagănă un bec fără abajur care invită țânțarii să vină să moară în văpaia lui ispititoare.

— Savta, nu vezi că sunt aici?

Ea soarbe ceaiul cu zgomot.

— De ce ești *hanega*?

Asta-i atrage atenția. Se uită chiorâș la mine, cu ochii ei tulburi cu picățele argintii. *Hanega* e un cuvânt yemenit care denumește etalarea cu lux de amănunte a supărării și enervării pe care ți-o produce o persoană care te-a insultat sau te-a călcat pe nervi. Mama și mătușile mele folosesc des acest cuvânt, însă ea mă aude acum rostindu-l pentru prima oară. Îmi dau seama că-și reține un zâmbet.

Acum câteva zile, pe drum spre ea, am trecut pe lângă o căsuță de pe strada Michal care avea la fereastră un afiș cu DE ÎNCHIRIAT. Pe drum înapoi, m-am oprit iar acolo. Exteriorul era golaş, vopsit cu un maroniu neatractiv. Avea o mică prispă cu loc pentru un hamac și o balustradă pe care puteai pune jardiniere pentru flori și plante aromatice.

Adevărul e că atracția pentru stilul meu de viață nomad începea să se cam estompeze. De aproape zece ani călătoream de parcă viața mea s-ar fi oprit dacă nu eram în permanentă mișcare, deplasându-mă rapid și des fiindcă – exact ca și în cazul Intifadei – era mai sigur să merg decât să stau pe loc. Obosisem s-o tot iau de la capăt, mă săturasem de apartamente în care nu exista mobilă. Mi-am dat seama că tânjesc după un set de perne pufoase, după un scrin cumpărat de la un magazin de antichități, după pereți pe care să-i zugrăvesc singură în culori alese de mine dintr-un paletar. Uneori mă întrebam cum ar fi fost viața mea dacă aș fi ales să rămân, dacă aș fi urmat cariera de jurnalist pe care o avusesem în trecut, dacă aș fi

locuit aproape de familia mea. Dacă n-aș fi fost atât de îngrozită să stau într-un singur loc.

Zăbovind pe lângă căsuța aceea, am încercat să-mi imaginez cum ar fi să mă stabilesc acolo. Nu mă mai aștepta nimic în Canada, în afară de câteva cutii împrăștiate prin locuri de depozitare. Ce-ar fi dacă acest acasă n-ar trebui să fie pe cât de complicat îl făcusem eu să fie? Ce-ar fi dacă aș simți că locul meu e aici? În acest cartier?

Când aveam douăzeci și trei de ani, mi-am adus la Sha'ariya o prietenă de la Banana Beach, o fată frumoasă, aşkenază, din Haifa. Abia mă întorsesem din prima mea călătorie în India și vedeam locul într-o lumină nouă, mi s-a părut fermecător și pitoresc. La apus am fumat un joint pe o bancă în parc, ne-am uitat cum joacă baschet niște puști yemeniți cu *kippa* și cârlionți, cum stau bătrânele pe bancă și își vorbesc pline de vervă în yemenită. „Parc-am fi în anii '70", mi-a șoptit prietena mea, cu ochii mari.

Deși crescusem la mică distanță de Sha'ariya, uneori simțeam la fel, că timpul încremenise în acel loc, că nimic nu se schimbase și nici nu se va schimba vreodată. Majoritatea caselor erau acolo de la începuturile cartierului, și stilul lor simplu reflecta sărăcia, austeritatea și simplitatea acelor timpuri.

În 1949, la un an după întemeierea Israelului, cincizeci de mii de imigranți din Yemen au sosit pe calea aerului în celebra operațiune Aripi de Vultur, pe care mulți o intitulează eronat Covorul Fermecat pentru că le satisface concepția fantezistă conform căreia yemeniții ar fi venit din Arabia pe covoare zburătoare. Mulți dintre yemeniții nou-veniți s-au așezat în Sha'ariya, și în cele din urmă cartierul a fost asimilat de Petah Tikva, orașul învecinat: s-au deschis magazine, au fost pavate câteva străzi principale, au început să circule autobuze. S-a construit o sinagogă. Un mic cinematograf.

Și totuși, în vreme ce orașul dimprejur devenea mai modern, căpătând blocuri de apartamente, centre comerciale și cinematografe multiplex, Sha'ariya a rămas mereu în urmă, trecută cu vederea, o relicvă de demult.

Distanța dintre două locuri atât de apropiate oglindea prăpastia insurmontabilă care se întindea între mine și bunica mea. Ne despărțeau doar două generații, însă eram fundamental diferite. Când eram mică nici nu-mi puteam imagina cum fusese viața ei din Yemen. Bunica pesemne că mă găsea și ea tot atât de străină și de neobișnuită: o fată ciudat de înaltă (se știe că yemeniții sunt mititei), care vorbea repede, purta blugi și bluze scurte, își ținea părul neacoperit și nu-și făcea griji că s-ar putea bronza prea tare de la soare. Aveam gura mare, eram obraznică, nu-i respectam pe cei mai în vârstă – trăsături care fără nici un dubiu m-ar fi băgat în mari necazuri dac-am fi rămas în Yemen. Odată, pe când aveam doisprezece ani (vârsta la care ea fusese obligată să se mărite), am făcut o scenă de pomină: am refuzat să spăl vasele la un loc cu femeile, după cină, am bătut din picior și am cerut să dea și frații mei o mână de ajutor. Bunica s-a uitat la mama, nevenindu-i să creadă, iar mama a ridicat din umeri, de parcă lipsa mea de educație n-ar fi fost vina ei.

Iau aparatul de fotografiat. Lumina e perfectă. E ora aceea de dinainte de apus când chipurile sunt scăldate de o strălucire iradiantă, când ridurile se netezesc și se atenuează.

— *Bas*, spune Savta în yemenită, limba ei maternă. „Ajunge."

— *Lama*[56]?, întreb eu în ivrit, limba mea maternă.

— *Lama*, *lama*, mă imită ea. Dar ce sunt eu, fotomodel?

Izbucnește în râs. Mă grăbesc să fac poza, însă ea se mișcă și fotografia iese în ceață.

Vara dă la o parte cu un brânci primăvara prea scurtă și acoperă orașul, vâscoasă și înăbușitoare. Ori de câte ori mă aflu departe de ea, vara israeliană capătă o aură legendară. Îmi imaginez rochii fluide și zile de lenevit pe malul mării. Cornete cu înghețată, ferestre deschise și copii care aleargă printre aspersoare.

În realitate, n-ai vrea să fii pe plajă între prânz și ora șaisprezece, fiindcă mai mult ca sigur ai face insolație. În realitate, transpiri încontinuu, aparatele de aer condiționat bâzâie zi și noapte, ca o coloană sonoră neobosită, anostă a vieților noastre, și totul pare șters și extenuat în lumina orbitoare a soarelui. Iulie și august în Tel Aviv nu sunt pentru cei slabi de inimă.

Asta ar putea fi o explicație pentru faptul că leșin din ce în ce mai des. Am mai pățit-o, când și când, de-a lungul anilor. Întotdeauna din cauză că fumasem prea multă iarbă. Motivul: abuzul de orice. Motiv: dă-o naibii de moderație. Mi-am pierdut cunoștința pe o potecă în Manali, pe stradă în Tel Aviv, într-o cameră de hotel în Nepal. În Vancouver, în Mexic, în Thailanda. Pe stradă, în parc, în baie, în camerele de zi ale unor oameni. Cei mai mulți prieteni ai mei au fost nevoiți să mă adune de pe jos la un moment dat.

În ultimul timp e mai rău. Amețesc când mă ridic în picioare, mi se întunecă vederea, de regulă doar o secundă, până când bucățelele se recompun pentru a forma imaginea pierdută. Uneori însă, nu îmi recapăt vederea, mușchii mi se înmoaie, mă mănâncă pielea, apoi îmi amorțește. De-acum pot să intuiesc cu precizie momentul de dinainte să cad, pot să găsesc orbește cel mai apropiat perete și să mă scurg pe beton sau pe gresia de pe jos, pot să atenuez impactul printr-o aterizare lentă. De cele mai multe ori durează doar câteva clipe și se termină.

În secret, o parte din mine savurează romantismul eroinei care leșină, se bucură de pierderea

corporalității, de ieșirea din sistem, ca și cum episoadele de pierdere a cunoștinței ar fi un fel de voiaj mistic în care mă îmbarc, un portal spre un univers privat doar al meu, asemenea ficțiunii, accesul către acest loc în care pot muri temporar. Numai că, asemenea verilor din Tel Aviv, și istoria legendară a leșinurilor mele e tot exagerată. În realitate, n-am mai scris literatură de secole și de partea cealaltă nu e nimic altceva decât o toropeală asemănătoare somnului. În realitate, câteodată nu calculez corect și cad grămadă pe jos, mă lovesc la cap și mă rănesc.

— Totul pare în regulă. Un medic apatic se uită la rezultatele analizelor mele.

Mai puțin o glicemie scăzută. Mă studiază, își îndreaptă ochelarii. Luați droguri?

— Nu, zic repede.

Iarba nu înseamnă tocmai droguri, nu? A trecut multă vreme de când n-am mai luat altceva. În plus, n-o să-i spun unuia ca el. A văzut sute ca mine: încă un drogat în Tel Aviv nu-i tocmai un subiect fierbinte. Aici viața e stresantă. Acum câteva săptămâni a explodat o bombă la locul de muncă al prietenului meu Omer, care avea zi liberă; o alta a explodat într-un autobuz cu care circul frecvent. Și, nu mai departe de ieri, douăzeci și trei de persoane au murit în Ierusalim ca urmare a unui atentat sinucigaș al palestinienilor. Sunt zile când cobor din autobuz fără un motiv anume, doar fiindcă așa îmi spune instinctul. În caz că sunt în mașină, și lângă mine oprește un autobuz, mă rog să se schimbe culoarea semaforului și să plece de acolo unealta morții. Doctorul ar trebui să știe asta. Poate că și el fumează. Ce altceva ai putea face?

Savta nu-i în toane bune azi. Se încruntă la obiectivul îndreptat către fața ei și-mi răspunde tăios. Când o

întreb cum a fost drumul spre Israel, spune:

— Am mers pe jos. A fost lung.

— Cât de lung?

Smucește bărbia. Lung.

— Ani?

— Nu, nu ani.

— Luni de zile?

— Da.

— Două luni? Șase luni?

— Nu știu, eram foarte bolnavă. Oftează cu tristețe. Am suferit.

— Ce ai avut?

— Am fost mereu bolnavă. Și azi sunt.

— Azi ești bătrână. Atunci însă erai tânără.

— Atunci mai aveam și alte probleme.

— Cum ar fi?

— Boală, boală. Ridica vocea. Azi una, mâine alta. Dar copiii au fost bine, slavă Domnului. La naștere a fost bine, slavă Domnului, și eu am avut grijă de ei, chiar dacă eram bolnavă. Alungă o muscă. Gata?

Aveam cam aceeași vârstă când am plecat de acasă și am pornit la drum către o altă țară. Numai că, în timp ce bunica mea și-a smuls rădăcinile visând să ajungă pe Tărâmul Făgăduinței, patria pe care evreii din Yemen o considerau destinată lor, singurul loc în care puteau fi cu adevărat liberi, eu eram imigrant din întâmplare. Nu m-am mutat în Canada, am plutit în derivă până acolo. Și, chiar și atunci, tot nu am fost în stare să mă stabilesc permanent, ci am tot pendulat între aici și acolo, am stat cu lunile în Israel, l-am părăsit și am și călătorit între timp.

Mi-am denumit contul bancar din acei ani de călătorit „fondul evreului rătăcitor“. Și chiar așa și este, e ceva tipic evreiesc în dorința aceea mistuitoare, melancolică, nostalgică pentru un loc

unde să te poți simți acasă. Firește, din perspectivă istorică, dorul acela era îndreptat către Israel, aceeași țară pe care eu alesesem s-o părăsesc.

Nu-i e dor de Yemen, zice Savta în zeflemea, când o-ntreb. De ce i-ar fi? În Yemen, evreilor nu li se dădea voie să poarte arme, nici să călărească, iar casele lor trebuiau să fie mai scunde decât ale vecinilor musulmani. Fetele din Yemen nu aveau voie să meargă la școală sau să se roage, nu știau să scrie și să citească, și se supuneau întru totul bărbaților: tați, frați sau soți. În Yemen a fost orfană pe vremea draconicului Decret privind orfanii57 – una dintre traumele colective care au constituit istoria evreilor yemeniți – și a trăit cu teama că ar putea fi răpită de autorități și convertită la islamism. Această practică, abolită temporar în timpul stăpânirii otomane, a fost reluată în 1918 de imamul Yahya, regele Yemenului în perioada respectivă. Mătușa Savtei, cu gândul s-o salveze de un asemenea destin, cea care a crescut-o după ce mama ei a plecat, a măritat-o la doisprezece ani, ca soție de-a doua pentru bunicul, un bărbat mai în vârstă pe care nu-l cunoștea. Norocul ei a fost că bunicul meu a fost o persoană onorabilă care a așteptat ani de zile până la consumarea căsătoriei, a tratat-o cu blândețe și până la urmă a iubit-o mult.

În Israel, Savta a scăpat de rolul de soție de-a doua, mai mică în rang. A fost liberă să-și scoată acoperământul negru pentru cap care-i încadra fața, și să-l înlocuiască cu un batic modern. Liberă să meargă alături de soțul ei, nu umilă, la câțiva pași în spatele lui. Liberă să spună ce crede. Liberă să învețe carte.

Cred că avea spre șaptezeci de ani când s-a apucat de lecții de ebraică. Eu eram în clasa întâi; stăteam cu ea pe balconul părinților mei într-o după-amiază și exersam împreună alfabetul. Am tras cu ochiul în

caietul ei și m-am distrat când i-am văzut scrisul de mână nesigur, trasat de parcă ar fi fost o combinație fără sens de linii și puncte, lipsit de încrederea și viteza pe care le capeți atunci când știi pe dinafară cum arată litera respectivă. Am și o poză cu noi două din ziua aceea. Eu sunt în pantaloni scurți și un maieu cu dungi, aplecată peste caietul ei ca și cum aș fi fost profesoara. Bunica mea poartă una dintre numeroasele ei rochii cu floricele și are părul strâns sub o basma roz. Privește către obiectiv, iritată.

Până la sfârșitul acelui an eu scriam povești și poezii și citeam tot ce-mi pica în mână. Bunica putea să descifreze ce scria pe marchizele de la intrarea în magazine și să se semneze, însă nu a citit niciodată ziarul, iar o carte nici atât.

Savta nu vorbește despre prejudecățile, discriminarea și abuzurile pe care le-au avut de înfruntat imigranții din Yemen în noua lor țară. Atunci când au ajuns în Israel, evreii yemeniți au fost priviți ca niște sălbatici, cu multe neveste și mulți copii, cu lipsa lor de maniere la masă și credința superstițioasă în demoni și spirite. Tradițiile lor au fost subevaluate și luate în batjocură. Într-o scrisoare din 1950 adresată şefului de stat-major Yigael Yadin, prim-ministrul israelian David Ben-Gurion se referă la imigranții yemeniți ca la niște primitivi „care nu-și cunosc nevoile igienice de bază, […] sunt în urma noastră cu 1000 de ani sau poate mai mult“. Un articol de pe prima pagină a ziarului *HaTzvi* din 1909 spunea că evreul yemenit e un lucrător simplu, idiot, […] fără rușine, fără filozofie și poezie… un sălbatic, un barbar“. Acel punct de vedere venea în continuarea unui memoriu scris în 1908 de dr. Jacob Thon de la oficiul palestinian al Organizației Sioniste Mondiale, care spunea: „Datorită faptului că se mulțumesc cu puțin, acești evrei pot fi comparați cu arabii și din acest punct de vedere pot chiar să intre

în competiție cu ei… Dacă reușim să aducem familii yemenite să se stabilească la sate, am putea pune fetele și femeile să lucreze ca menajere și fete în casă, în loc să ne bazăm pe ajutorul arăboaicelor“. Exact așa cum spera el, femeile din Yemen au început curând să lucreze în casele aşkenazilor, și Savta, care a lucrat ca menajeră și spălătoreasă ani de zile, nu a făcut excepție.

La sfârșitul anilor ’40 și începutul anilor ’50, credința plină de aroganță potrivit căreia yemeniții n-ar fi fost buni părinți și ar fi avut mai mulți copii decât puteau crește a ajutat la justificarea crimelor atroce precum răpirea copiilor și adopțiile forțate a sute de copii de imigranți, în marea lor majoritate yemeniți (și restul *mizrahi*), din taberele de refugiați și din spitale. Acel capitol sfâșietor din istoria Israelului – trecut cu vederea și netranșat – a devenit cunoscut sub numele de Afacerea Copiilor Yemeniţi. Din fericire, familia mea, care ajunsese înainte de valul mare de imigrație, a scăpat, însă Adina, soția unchiului meu, a fost la un pas să fie răpită prin aceeași metodă despre care se povestea în mărturii. A fost dusă la spital pentru o răceală banală, iar când părinții au revenit a doua zi să o ia acasă, li s-a spus că a murit. Nu li s-a arătat nici corpul neînsuflețit, nici certificatul de deces. A fost norocoasă. Tatăl ei a refuzat să accepte sentința; a scormonit tot spitalul până a găsit-o vie și nevătămată, într-o altă cameră, a luat-o pe sus și a dus-o acasă. Majoritatea familiilor nu și-au mai văzut niciodată copiii.

Mi-o imaginez pe bunica când a ajuns în Palestina, uimită să vadă alte locuri, evrei albi la față, bărbați fără cârlionți care țineau de mână femei care nu purtau văl, ci pantaloni scurți kaki, vorbind o limbă ciudată și sacadată. Ivrit? Idiș? Îmi aduc aminte când am ajuns eu prima dată în America de Nord, cum

aveam impresia că în gura mea limba sună cleios și nepotrivit. Cu toate că învățasem engleza la școală, mă simțeam neputincioasă și izolată, frustrată că nu sunt în stare să mă exprim cu bogăția și precizia cu care eram obișnuită. Savta (spre deosebire de bunicul, care știa ebraica din rugăciuni) a trebuit să învețe ebraica de la zero.

În Israel, imigranții yemeniți și-au câștigat reputația de persoane fundamental naive, modeste și „așa drăguțe!“ – stereotipuri care păreau pozitive, dar de fapt erau depreciative, de parc-ar fi fost niște copii sau animalele de companie ale națiunii. Bunica mea însă nu era drăguță; era o femeie puternică, independentă, care spunea ce gândea, „o feministă“, cum a numit-o odată mătușa mea. Adesea o certa pe Saida, sora ei geamănă, îi spunea că trebuie să aibă și ea o opinie, să nu se lase manipulată de soțul ei. Ea a părăsit un mariaj poligam fiindcă nu i se potrivea.

Cum era oare să simți că nu ai o voce?

Mulți ani mai târziu voi descoperi că există „cântecele femeilor“, o formă de poezie transmisă oral, compusă de femeile yemenite, cântată în arabă la nașteri și la ceremoniale cu henna, atunci când făceau treabă în casă sau când creau ceva cu mâinile lor. Cu ajutorul acestor poezii, femeile dădeau glas supărărilor și necazurilor: își plângeau tinerețea pierdută, măritișul la vârsta copilăriei, își exprimau dorul după casa părintească, se văitau că soția dintâi le e ostilă. Versurile erau învățate pe dianafară, rescrise constant și date mai departe de la mamă la fiică. Tradiția a fost întreruptă însă odată cu sosirea în Israel. N-a ajuns niciodată la generația mea. Când eram eu copil, n-am auzit-o niciodată pe Savta să cânte, doar unchiul meu își amintește că ea-i cânta în timp ce făcea treabă prin casă, că avea o voce frumoasă, de o tristețe profundă.

Când am aflat despre această bogată tradiție

literară despre care nu avusesem habar c-ar exista, de care nu știusem că aparțin, o tradiție pe cale de dispariție în zilele noastre, am plătit o cântăreață yemenită din Israel să mă-nvețe cântecele acelea. Cuvintele predecesoarelor mele mi s-au rostogolit pe limbă fără nici un efort, ca și cum mă așteptau dintotdeauna să le rostesc. Le-am cântat mamei și mătușilor mele, iar ele m-au privit și s-au privit, mirate că știu acele cântece, că pot pronunța cuvinte yemenite, că mi-a păsat îndeajuns ca să le învăț, că am ales să fiu parte din ele, că le-am dat voie să fie parte din mine. Și mi-am dorit să fi fost și bunica acolo, să mă audă vorbind limba ei. Mi-am dorit să fi fost acolo și să cântăm împreună.

*

Vara nu se termină în Israel. Pălește, șovăie și apoi deodată izbucnește din nou cu și mai multă vigoare. Septembrie începe, se termină, și tot e prea cald. Muncesc fără pauză.

Într-o seară o recunosc pe Aviva, redactor la o revistă pentru femei la care am lucrat când aveam douăzeci și ceva de ani, și-mi dau seama că duc o tavă plină cu grămezi de cești goale și scrumiere pline, că am un șorț pătat în talie, că nu am unde să mă ascund. Femeia asta mi-a dat o șansă când aveam douăzeci de ani și abia terminasem armata. Eram cea mai tânără care scria la revistă, eram motivată, prolifică și aveam mare potențial. Acum am treizeci de ani și sunt deja o fostă speranță.

Se oprește, duce mâna la piept.

— Ayelet?

Ne îmbrățișăm. Eu sunt transpirată, plină de nisip și desculță, pe când ea are o poșetă mică și miroase a parfum.

— Și, cu ce te ocupi acum?

Mă uit împrejur și ridic un pic din umeri.

— Fac și eu un ban cât sunt pe-aici.

— Deci acum ești aici! Se luminează la față. Să ne dai un telefon. Ne-am bucura să primim vești de la tine.

Zâmbesc și dau din cap că da. Nu îi spun că e posibil să plec din nou, curând, și că n-am mai scris de ani de zile ceva ce-ar merita să fie publicat.

Când se termină tura, colegii mei și cu mine plecăm să bem. Suntem refugiații nopții, tuturor ne e sete de ceva: de dragoste, de atenție, de distracție. În seara asta petrecem mai zdravăn ca niciodată. Stăm la o masă pe trotuar în față la HaMinzar și bem prea mult, toată lumea flirtează cu toată lumea, machiajul se scurge, părul e plin de nisip. Noaptea e atât de densă, plină-ochi de sex și alcool și posibilități, încât pare fără sfârșit, de parcă n-o să se mai facă zi niciodată. La toaletă, șefa mea de tură, care trăsnește a whisky și țigări, mă trage într-o cabină și mă sărută, iar eu o împing blând mai încolo, uimită. E timpul să plec.

Elsin doarme la prietena ei. Prea beată ca să pot dormi, fumez și scriu poezii, fumez și mă uit la televizor, apoi fumez și mai mult. Mă ridic și mă duc spre bucătărie, dar la jumătatea drumului mă lovește bezna, ca atunci când tragi jaluzelele și fac poc. De-acum știu drumul pe dinafară și mă folosesc de memorie ca de un baston alb. Orbirea dispare, de regulă, cam atunci când ajung în bucătărie. De data asta, nu dispare. Mă întorc cu fața la perete fără să-l văd, încep să mă las din genunchi spre podea, însă n-o fac destul de repede. Cad jos cu o bufnitură. Apoi corpul meu face ceva nou: are convulsii, brațele și picioarele plesnesc fără vlagă podeaua.

Atunci când mă trezesc cu obrazul pe gresia rece, habar nu am cât am stat acolo. Telefonul e prea departe, e încă noapte, și eu sunt singură. Zac pe jos până când lumina lăptoasă a dimineții se scurge

înăuntru prin fereastra de la bucătărie. Ascult cum se trezește orașul: autobuzele mârâie, aparatele de radio urlă, alarmele piuie din dormitoarele vecinilor. Mă concentrez: simt podeaua dedesubt, solidă sub mine. Asta mă liniștește. Mă gândesc că de aici nu mai am unde să cad. Mă gândesc: trebuie să fac schimbări.

*

La ultima vizită pe care i-o fac bunicii, așez camera pe noptieră astfel încât să intrăm în cadru amândouă, cum stăm pe pat. Savta poartă o jachetă grena și un colier greu din aur. Pare mai relaxată dacă-mi vorbește direct mie. E mai prezentă ca oricând de când am început interviurile.

E noiembrie – au trecut aproape șapte luni de când am venit în Israel – și în sfârșit începe să miroasă a toamnă. Zilele sunt scurte și luminoase, serile sunt suficient de răcoroase încât să ai nevoie de bluză cu mânecă lungă. Restaurantele încep să închidă mai devreme, turiștii nu mai sunt atrași de plajă seara, e prea frig și prea vânt. Am strâns destui bani pentru un bilet ieftin spre Statele Unite. De acolo iau un autobuz până la Vancouver. Plec săptămâna viitoare.

De câteva săptămâni n-am mai fumat iarbă. E cea mai lungă pauză în opt ani. Lumina zilei e mai orbitoare fără ceață, vederea mi s-a limpezit. Uneori am palpitații, de frică. Uneori nu știu ce să fac cu mâinile. Inspir adânc, mult, un anumit număr de secunde, în loc să fumez. Caut soluții.

— Saba[58] a plecat, îmi spune Savta. Loc departe. După ceva timp, aud arabii vorbind. Ei zic că e bolnav. Variolă. Apoi într-o zi Saba vine aproape de casa noastră și o cheamă pe mătușa mea, cea care m-a crescut, fiindcă mama a plecat când aveam doi ani!

Scuipă și mormăie niște blesteme în arabă.

— Saba a strigat-o pe mătușa mea: „*Ama, ya ama! ta'ali!* Mătușică, mătușică, vin-aci!“ El nu voia să

intre pentru că variola e foarte contagioasă. Când a ieșit, el i-a spus: „Zi-i lui Salha să vină să ne întâlnim la copac, afară din sat. O să fac vaccin din puroiul de la bubele mele.“ A doua zi, m-am dus să mă întâlnesc cu el la copac, și el m-a crestat aici cu un cuțit. Face un gest cu degetul de parcă și-ar reteza încheietura mâinii. Și apoi a pus puroi de la bubele lui pe tăietură și m-a bandajat.

— Cu pansament?

— Pansament. Pufnește. Cu o cârpă. Nu aveam pansamente. Și crede-mă, după opt zile, am avut niște bubițe de variolă, dar numai un pic și gata. Vaccinul lui a funcționat. Am fost bine.

— De ce plecase Saba?

— Să vândă în *shuk*[59]. Făcea bijuterii. Pentru ureche, pentru deget. Argint, cum poartă femeile în Yemen. Orice vrei. În Israel? Nu. Aici a căutat de lucru ca un oarecare. A lucrat în livezi. Uneori l-au alungat de acolo. „Du-te acasă! Nu știi să lucrezi!“

— De ce?

— Pentru că nu știa să lucreze.

Râdem amândouă. N-a fost pentru el munca în natură. Ea lăcrimează. Își ridică ochelarii și și-i șterge cu o batistă.

La bucătărie pun apă la fiert pentru ceaiul lui Savta și mă uit pe fereastra micuță la rândul de rochii uitate care atârnă asemenea stafiilor pe sârma de rufe. Îmi amintesc cum stăteam acolo, copil fiind, după cina de vineri seara, și mă uitam la mătușile și verișoarele mele, înghesuite în cămăruța aceea, și mă simțeam o străină. Vitalitatea lor încă emană din pereți aidoma mirosului vechi de mirodenii, se așază pe dulapuri, pe blatul ciobit, pe chiuveta de porțelan cu zgârieturile gri ca niște vene.

Acum aș vrea să fiu cu ele în încăpere și să le ascult. Vreau să pun întrebări. Vreau să știu tot; cu cât voi ști mai multe, cu atât mai acasă mă voi simți

în propria-mi piele, fiindcă să fiu aici, cufundată în cultura și în istoria mea, înseamnă să mă ancorez, să fiu mai aproape de cea care eram înainte, de cea care a rămas în urmă atunci când eu am plecat. Să fiu aici mă leagă de toate femeile care au fost înaintea mea și de toate poveștile pe care ele nu le-au spus niciodată.

Bunica soarbe ceai și i se aburesc ochelarii.

— Savta, mai ai bijuterii rămase de la Saba?

Scutură din cap.

— Nu am adus. Tu știi cum mă-mbrăcam în Yemen? Ca o regină, toate degetele mele inele, chiar și alea de la picioare. La gât. Tot argint. Își aranjează basmaua. Și ce ziceam? Ne-am descurcat, slavă Domnului.

Mă aplec și o îmbrățișez. Spre deosebire de mama, care e campioană la îmbrățișări și al cărei corp e o extensie fizică a dragostei pe care ne-o poartă, bunica mea rareori te atinge intenționat. Se uită la mine ceva vreme, de parcă acum mă vede pentru prima oară.

— Mă iubești?

Mă ia prin surprindere.

— Foarte mult. Ce fel de întrebare mai e și asta?

— Întrebare!

Își odihnește mâna pe piciorul meu.

— Ce-i aia de la mâna ta?

— O brățară!

Mă apucă de încheietura mâinii – o scuză ca să mă atingă – și se uită de aproape.

— Ce fel de brățară?

— O brățară din pietre prețioase. Eu am făcut-o. Vezi? Semăn cu bunicul.

— Să fii sănătoasă. Să ai parte de o brățară de aur.

Îmi lasă mâna să-i cadă în palma ei deschisă și își așază cealaltă palmă peste ea. Mormăie ceva în yemenită.

— Ce înseamnă? întreb.

— Să-ți dea Dumnezeu un soț bun, zice. *Insha'Allah*.

Să dea Domnul.

---

49. Limbă vorbită în Filipine.

50. Călugăr itinerant, adept al hinduismului sau jainismului.

51. Artaxerxes sau Xerxes în alte versiuni istorice.

52. Sărbătoare evreiască.

53 Evreu născut în Israel (în ebraică, în original).

54. Paștele evreiesc, de regulă sărbătorit în luna aprilie.

55. Zi de sărbătoare la mijlocul lunii mai.

56. De ce?

57. Decret emis de imam pe 15 decembrie 1928 care stipula că orice copil rămas orfan de tată trebuia să îmbrățișeze religia musulmană.

58. Bunicul (în ebraică, în original).

59. Piață, bazar.

III. REVENIREA

Eu, care îmi trăisem mai toată viața cu ochii-n altă parte, începeam încet-încet să-mi dau seama că și lipsa de apartenență poate fi un soi de apartenență. Pe pământul ăsta sunt tot felul de națiuni. Poate că aceasta este mai singuratică, însă este foarte vastă.
—Esi Edugyan, *Dreaming of Elsewhere*

O fată dură

Delict principal: violență fizică
Arma folosită: forța fizică
Tip de armă: reală
Consum de droguri/alcool? Da

Îmi place de sergentul Louie. Are un zâmbet reconfortant și mă privește direct în ochi. Atunci când îl văd la ușă, îmbrăcat în uniforma țeapănă și cu centura lată, cu metalul lustruit strălucind pe piept, nu-mi zic în sinea mea: „Aoleu, poliția! Ce-am făcut?“

N-a venit cu mâna goală. Celor de la secția de poliție le-a luat trei luni să adune suspecții pentru identificarea fotografică a agresorului și a mai durat încă trei zile ca eu să găsesc un loc potrivit unde să ne întâlnim – o sarcină delicată, dat fiind faptul că nu locuiesc și nu-mi fac veacul prin locuri în care polițiștii sunt primiți cu brațele deschise. Nici nu se pune problema să ne întâlnim în apartamentul meu din East Vancouver. Proprietarul abia ce a strâns recolta de marijuana și în toată casa pute a iarbă de te trăsnește. Proprietarul cafenelei în care merg frecvent mi-a zis clar: Să știi că aici nu-l poți aduce. Avem clienți care au anumite relații, știi ce zic? Până la urmă ne întâlnim în apartamentul lui Sean de la ultimul etaj al unui bloc de cărămidă de pe Commercial Drive. Sergentul Louie a mai fost aici o dată, când a venit să-mi ia depoziția după atac. Numai că de data asta îi spun că locuiesc aici, cu Sean. Savurez o clipă gustul minciunii pe care tocmai am rostit-o.

Îl poftesc să intre, trăncănim despre vreme: vă vine

să credeți că e deja ianuarie? Ați petrecut frumos de Crăciun? Am mari speranțe că de data asta o să-i găsim. Le-am spus tuturor că i-aș putea identifica oricând pe acei puști, că mi s-au imprimat în minte fețele lor. Au trecut însă trei luni din seara aceea de Halloween și încep să am dubii. Ori de câte ori văd un grup de adolescenți care pierd vremea în fața vreunei pizzerii, cred că ei sunt. Las ochii în jos și iuțesc pasul cu telefonul mobil bine strâns în mâna transpirată, cu degetul deasupra tastei Trimite, cu cifrele 112 deja formate, gata să apăs.

În data de 31 octombrie 2004, orele 17, victima s-a urcat în autobuzul cu nr. 20 din Vancouver, pe Commercial Drive, cu direcția nord, către centru.

Stau în stația de autobuz, înghesuită între o mireasă scheletică și o mamă care-l ține în poală pe Spider-Man, și-mi doresc să nu trebuiască să merg la serviciu. E sâmbătă seara, restaurantul la care lucrez o să fie plin-ochi și probabil voi fi obligată să port o pălărie tâmpită de vrăjitoare. Urăsc slujba și-l urăsc pe Sean, tipul cu care mă văd oarecum de câteva luni. Nu mă pot abține să mă gândesc la cearta de cu o seară în urmă. De fapt, cred că mai bine pun punct. Mai bine acum, cât încă nu ne-am atașat prea tare. Înainte să ne rănim.

În drum spre stația de autobuz, dau nas în nas cu prietena mea, Ivy.

— Ce mai face Sean? mă-ntreabă după ce ne îmbrățișăm.

Trag din țigară.

— Sean e un nesimțit.

Ivy zâmbește cu gura închisă.

— Mă gândesc să-mi aleg un alt băiat frumos diseară la serviciu, zic.

— Vezi să nu!

Dă din cap privind către trotuar.

— Poftim?

Mă privește neîncrezătoare.

— Singurul motiv pentru care vrei să te combini cu altcineva e ca să-ți dovedești că nu te-ai atașat de Sean.

O iau în râs.

— Da, bine, nu-mi pasă.

— Și, de fiecare dată când zici „Nu-mi pasă“, ceea ce spui tu de fapt e „Îl iubesc.“

— Știi ce? zic, stingând țigara cu cizma, am întârziat la serviciu.

L-am cunoscut pe Sean la cafeneaua de pe Commercial Drive unde merg regulat, astă-primăvară. Stătea la singura masă de pe trotuar – un tip înalt extraordinar de frumos, cu niște blugi uzați și trăsături aspre, aplecat asupra careului cu cuvinte încrucișate din *New York Times*. Am băut cafele americane, am fumat Belmont și-am stat de vorbă. Mi-a pronunțat numele perfect, ceea ce mi s-a părut ieșit din comun. Zicea că lucrează câte două săptămâni pe remorcher, pe Marea Salish[60], apoi are liber două săptămâni. La marele fix. Nu rugasem eu universul să-mi scoată în cale un iubit cu jumătate de normă? Atunci când terasa a fost măturată de o pală de vânt rece, mi-am strâns mâinile la piept și-am spus că mi-e frig.

— De ce nu alegi la întâmplare un străin de pe stradă, să-l rogi pe el să te-ncălzească? a zis, iar eu am replicat:

— Tu ești un străin. Tu să mă-ncălzești.

A chicotit, apoi m-a studiat o clipă. Nu-i puteam vedea ochii prin lentilele ochelarilor de soare. Mă întrebam ce culoare au. A doua zi l-am întâlnit din nou la cafenea, și în seara aceea am mers să vedem un concert la Marine Club, unde ne-am sărutat în fumoar. Am descoperit că avea ochii albaștri. Atât de

albaștri, încât păreau să poarte marea în ei.

În următoarele câteva săptămâni, ne-am întâlnit când și când, fie ieșeam să bem ceva, fie stăteam în casă, beam whisky single malt și ascultam muzică în garsoniera lui. Sean avea o colecție impresionantă de discuri vechi și știa să cânte la câteva instrumente. Conducea o mașină Valiant bleu din 1966, purta pălării *fedora* și atunci când călătorea folosea valize *vintage*. În bucătărie avea mai multe cuțite profesionale, de bucătar, precum și un dulăpior cu condimente cu etichetele în ordine. Nu semăna absolut deloc cu tipii de care mă-ndrăgosteam eu de obicei: ocupa prea mult spațiu, avea o părere despre orice, pe care și-o exprima tare și răspicat, plus că flirta cu toată lumea, le cucerea pe chelnerițe, pe doamnele în vârstă și pe recepționere. Mă scotea din minți. Nu eram obișnuită să fiu cu un tip care atrăgea atât de mult atenția asupra lui. De asemenea, nu eram obișnuită să ies cu cineva care nu avea nevoie de mine, care părea să se simtă bine cu el însuși, la fel ca mine.

Poate că ne asemănam în prea multe privințe. La fel ca mine, Sean era singur de doi ani și era fericit așa. Era un călător învederat, se întorsese de curând din America Centrală, avea și el poveștile lui cu aventuri amoroase dubioase și escapade comise sub influența drogurilor. Iubea marea la fel de mult ca mine, atât de mult încât transformase pasiunea în carieră, ceea ce mi se părea cât se poate de romantic: ideea unui bărbat deprins cu furtunile, pe care nu-l deranjau neprevăzutul și necunoscutul, un om care înțelegea limbajul norilor, care putea deslușì mareele și vânturile.

Era și pasionat de cărți. La câteva săptămâni după ce am început să ne vedem, l-am sunat într-o după-amiază și a căscat la telefon.

— Ai petrecut azi-noapte? am întrebat.

— Nu, a zis el. M-a prins atât de tare cartea, că am stat și-am citit până dimineață.

Îmi plăcea de el mai mult decât voiam să recunosc. În tot acest timp, nu mi-a spus vreodată c-ar avea intenții serioase. Puteam să ne vedem și cu alți oameni. Relația noastră nu ducea nicăieri. Venise vremea să ne despărțim.

*

Commercial Drive vibrează cu acea energie de dinaintea unei petreceri. În tot cartierul, oamenii se pregătesc să-și interpreteze rolurile de la Parada Sufletelor Pierdute, o tradiție de Halloween din East Van; mamele umplu castroane cu bomboane pentru „Ne dați sau nu ne dați“ și pun lumânări în cavitățile păroase ale dovlecilor scobiți. Aerul pare volatil, un amestec de alcool și fum de eșapament, de parcă totul o să explodeze curând.

Sau poate mi se pare mie.

Halloweenul îmi dă un sentiment ciudat. Acolo de unde vin eu, nu pune nimeni cearșafuri în copaci ca să arate ca niște fantome, nu face nimeni gropi ca de cimitir prin curte, nu se agață schelete în fața casei. În Israel, moartea e o treabă serioasă.

Autobuzul întârzie și, când oprește lângă mine, scoate un sunet strident de flatulență. Șoferul nu îmi răspunde la salut.

Iau loc lângă un geam mozolit, plin de amprente lipicioase, și mă uit afară. De obicei îmi place să merg cu autobuzul, îmi place să fiu în mișcare, mă distrez să văd cum își validează oamenii abonamentele când urcă și când coboară. În autobuz am avut conversații extrem de interesante, am cântat *Stand by Me* cu toți cei care stăteau în spate, ba chiar am făcut poștă o țigară cu niște necunoscuți într-o noapte, iar acea călătorie s-a transformat într-un soi de petrecere. Autobuzele sunt ca niște circuri

ambulante din zilele noastre. Nu știi niciodată ce număr urmează.

De data asta în jur sunt niște adolescenți gălăgioși, câțiva bărbați de vârstă mijlocie obosiți, navetiști în drum spre casă, și niște doamne în vârstă țâfnoase. Nu-i o combinație bună. Cei trei adolescenți – două fete și un băiat – țipă la o doamnă care le-a făcut observație înainte să coboare. O înjură, își flutură brațele pe geamul deschis. Oamenii se uită urât la ei, mormăie ceva despre tinerii din ziua de azi. Doamnele se strâng ciopor în fața autobuzului, i se plâng șoferului. El se uită impasibil tot înainte. Deasupra sprâncenelor îmi încolțește o migrenă.

Exasperată, strig:

— Nu mai bine tăceți din gură?

— Cine-a zis asta?

Una dintre fete se ridică și scanează autobuzul.

— Eu, zic.

Se uită la mine. Îmi întorc privirea spre geam, cu ochii la șirurile de case din lemn cu acoperișurile zimțate ca niște dinți și la norii lăptoși de deasupra lor.

Pe când părăseau autobuzul, una dintre adolescente i-a aruncat victimei în față paharul XL cu răcoritoare de la McDonald's. Victima s-a ridicat în picioare și a fost lovită în față de unul dintre adolescenți, căzând la pământ. Victima susține că ulterior a fost lovită în repetate rânduri la nivelul feței și al torsului.

Marți mă sună un polițist să vadă ce s-a mai întâmplat după apelul telefonic primit de la locul faptei, apoi vine acasă la Sean să-mi ia o declarație, fiindcă acolo am stat în ultimele zile, ca să-mi revin după agresiune.

— Sergent Louie, zice, și-mi strânge mâna cu fermitate.

E un bărbat scund și îndesat, a cărui siguranță de

sine compensează trăsăturile de băiețel și vocea blândă. Stăm la masă în bucătăria lui Sean; eu fumez țigară după țigară, mă joc cu bricheta și mă uit pe geam. Cerul e gri și urât, ca o scrumieră lăsată afară pe ploaie. Peste drum, un dovleac uitat de la Halloween își arată dinții de pe pervazul unui apartament. Îi povestesc sergentului ce s-a întâmplat înaintea agresiunii, până ajung la partea în care fata și-a aruncat sucul spre mine, iar el scrie în carnet. Apoi fac o pauză.

— Ce s-a întâmplat pe urmă?

— Mi-a zâmbit batjocoritor, spun eu.

El ridică ochii din carnet.

— Ți-a zâmbit batjocoritor?

— Vreau să zic, înainte să-mi arunce sucul.

Mi-a zâmbit cu răutate, asemenea unui pitbull pe cale să atace, și totuși nu mi-a trecut prin minte c-o să-mi facă rău.

— Și apoi ce s-a întâmplat?

— M-am ridicat în picioare.

— Și?

— Hm… Mă foiesc pe scaun, mai aprind o țigară.

— Nu vă grăbiți.

Trag fumul în piept, mă concentrez, încerc să intru în corpul meu de pe podeaua autobuzului. Doar că nu văd nimic: vederea-mi e întunecată de un văl. Cum am ajuns aici? Ce i-am spus când mi-a aruncat sucul în față? Dacă i-am tras și eu una? Poate că nu s-a întâmplat nimic, de fapt. Poate că am inventat totul.

— Nu sunt sigură. Cred că am spus ceva.

— E normal să nu vă amintiți. Ați trecut printr-un șoc, spune sergentul Louie.

Numai că eu am așa o memorie bună! Întotdeauna îmi amintesc tot. Cum se face că am uitat?

Victima susține că-i poate identifica pe agresori.

Firește că-i pot descrie, îi spun sergentului Louie.

Erau genul de adolescenți pe care-i vezi peste tot prin East Van, cam necioplиți, cu turul pantalonilor căzut sau cu blugi prea strâmți ori prea largi. Își târșâie picioarele, fumează, beau în parc, se iau la bătaie și se holbează la trecători. Cea care a aruncat cu sucul avea o coadă de cal prinsă atât de strâns, încât ochii îi păreau de pisică. Cealaltă avea un breton cu șuvițe roșcate care-i cădea peste față acoperindu-i ochii injectați de băutură. Băiatul era supraponderal și purta haine largi, în stilul găștilor de cartier. Ținea gura căscată într-o expresie tâmpă, ca un copilaș cu nasul înfundat.

— Trebuia să-mi fi ținut gura, îi spun sergentului Louie.

— Nici să nu vă gândiți! Mă privește sever. Nu a fost vina dumneavoastră.

După ce pleacă sergentul Louie, le sun pe martore, în speranța că mă vor ajuta să ies din ceață. Amândouă mi-au dat numerele de telefon înainte să plece de la locul faptei. Virginia începe să plângă cum îmi aude vocea. Jessica, celălalt martor, mi-a spus că Virginia a fost singura care a intervenit, cu toate că îl căra în spate, într-un rucsac, pe nepoțelul ei. Și-a înfipt mâna în gâtul agresoarei până a dat înapoi, apoi a dus-o cu forța până la ușa din spate a autobuzului și-a dat-o jos. Ceilalți adolescenți au urmat-o. N-am mai simțit niciodată în viața mea atâta recunoștință față de o persoană. Sentimentul e atât de puternic, că nici nu știu ce să fac, nu știu unde să-l încadrez și e prea greu ca să-l pot duce. „Copiii ăia sunt de la mine din comunitate“, îmi spune la telefon, suspinând. „Mă supără foarte tare chestia asta. Și nimeni n-a mișcat un deget… mă gândesc mereu că pe mine nu m-ar fi ajutat nimeni.“ Îi mulțumesc o dată și înc-o dată până când cuvintele mele rămân fără înțeles, împuținate și veștejite.

O sun pe Jessica. E o femeie micuță de douăzeci și ceva de ani care în autobuz a tot țipat la bărbați să vină să ajute. După aceea a stat cu mine și m-a ținut de mână. „Îmi pare atât de rău că n-am putut face mai mult“, mi-a spus. „Sunt mică de statură și mi-a fost frică“.

— Ce am făcut când mi-a aruncat sucul în față? o întreb. Nu am lovit-o, sper, nu?

— Nu, nu… Te-ai ridicat și ai apucat-o de umăr.

— Am prins-o de umăr?

— Da, şi i-ai spus „Cum îndrăznești?“, sau ceva în genul ăsta.

— I-am zis cumva că-i o nenorocită?

Jessica chicotește.

— S-ar putea.

Imagini din timpul agresiunii îmi străfulgeră în minte: sacadate, ca o bandă desenată.

— Ai fost curajoasă, spune Jessica. Nu te-ai lăsat nici o clipă. Chiar și la podea fiind, ai dat din mâini și din picioare. I-ai prins de glezne când au încercat să dea cu picioarele în tine.

— Serios? Sunt ușurată. Am zis ceva?

Jessica se gândește.

— Ai țipat o dată: Dați-mi drumul la păr!

Culoarea părului: negru
Lungimea părului: lung
Culoarea tenului: medie
Origine etnică: Orientul Mijlociu

Sucul mă lovește în față ca o palmă rece; cuburile de gheață îmi intră pe sub cămașă, râuri lipicioase de cola îmi șerpuiesc pe piept. Îmi ridic brațele șiroinde și mă uit la mine. Hainele-mi sunt fleașcă. Părul mi-e ud. Îl întinsesem cu placa cu o seară înainte, ca să arăt ca Morticia Addams, și acum începe să se încrețească. S-a dus efectul. Adolescenții încep să mă tragă de păr din ambele părți și asta îmi

obstrucționează vederea, ca o draperie neagră, groasă, care flutură. Apoi simt ceva fierbinte, o pală bruscă de aer de la motor. Sunt pe podea, am orbit. Nu aud cum țipă Jessica. Nu simt durere. Mă gândesc că în orice clipă va veni cineva care-o să oprească totul.

În autobuz se aflau aproximativ 40 de călători.

Patru ani mai târziu stau la birou și mă uit la cursorul care clipește pe ecran. M-am hotărât să mai încerc încă o dată să scriu despre agresiune. Am scris zeci de variante ale poveștii; nici una dintre ele nu-i bună. Cotrobăi prin sertare după notițele pe care le-am luat atunci și găsesc cartea de vizită a sergentului Louie, acum decolorată și mototolită. Multă vreme am purtat-o în portofel, pentru orice eventualitate, înghesuită printre doctori, maseuze și florării. O întorc pe spate, mă uit la numărul dosarului, scris cu pixul, și-mi vine o idee. Cum ar fi să-mi pot citi dosarul de la poliție?

Îl sun pe sergentul Louie și-i las un mesaj. Îi spun că i-am păstrat o amintire frumoasă. Din mesajul pe care mi l-a lăsat pe robot îmi dau seama că el nu mă mai ține minte.

Atunci când pot să-mi ridic dosarul, mă duc la secția de poliție de la intersecția Main cu Hastings. În timp ce aștept în stația de autobuz să-l iau pe 20, trece pe lângă mine un grup de adolescente care râd și țipă și se ciocnesc unele de altele; aerul din jurul lor trăsnește a fum de țigară, parfum și gumă de mestecat. Întorc privirea, fixez magazinul de peste drum. Au trecut patru ani și mie încă mi-e frică de adolescenți. Prietena mea, Eufemia, căreia i-am făcut mărturisirea, m-a sfătuit ca, atunci când simt că mi-e frică, să manifest dragoste și compasiune, să zâmbesc. Să gândesc pozitiv, îmi spun în sinea mea. Dragoste. Compasiune. Am un zâmbet încurcat, mă

uit fix, cu ochii măriți. Pesemne că arăt ca o ciudată. Aproape că m-aștept să-mi zică una dintre ele: „La ce te holbezi?“ Și apoi să-mi tragă un pumn.

Autobuzul glisează lângă mine și ușile se deschid cu un fâsâit slab. E nou-nouț, impecabil, scaunele au tapițerie albastră. Nu arată nicidecum asemenea celui vechi și ruginit de-acum patru ani.

Mă întorc acasă cu autobuzul și în timpul călătoriei rup plicul și încep să-mi citesc dosarul, încântată că voi putea să-mi umplu golurile și să-mi completez în sfârșit relatarea. „Ce curaj ai“, mi-a spus Eufemia cu o seară înainte. „Te admir pentru că faci asta.“ I-am respins afirmația râzând. Au trecut patru ani, ce naiba! Dau paginile, evaluez rapid abrevierile criptice, limba de lemn. Îmi găsesc descrierea la capitolul Victima; identitatea mea e redusă la o listă de informații seci. Pe măsură ce citesc declarațiile martorilor oculari, încep să-mi tremure mâinile. Ce descriu ei acolo e mai urât decât ce-mi aduc eu aminte. Mă fac ghem în scaun și încerc să-mi ascund lacrimile după dosar.

Suspectul nr. 2 a lovit victima în plină figură cu pumnul strâns și a trântit-o pe podea cu fața în jos. Suspecții 1 și 2 i-au aplicat lovituri cu pumnii și picioarele în timp ce suspectul 3 a lovit-o în mod repetat în torace și cap. Victima a încercat să răspundă, însă a fost împiedicată de suspectul 1, care a călcat-o pe gât.

Atunci când pleacă agresorii, e atâta liniște în autobuz încât aud traficul bâzâind de pe strada Hastings, telefoane mobile care sună în depărtare, o femeie care răspunde „Alo?“. Din unghiul ăsta, de pe podea, nu văd decât cerul, și e mai albastru și mai întunecat decât mă așteptam, ca și cum autobuzul ar fi căzut în ocean. Mă dor lobii urechilor; îi ating și descopăr că mi-au fost smulși cerceii lungi de argint

care acum sunt încurcați în păr. Capul îmi pulsează în ritm cu bătăile inimii. Ridic ochii și văd că toată lumea se uită la mine. Par neajutorați și demni de milă cum stau așa, cu gurile căscate. Îmi pică fisa: spectacolul sunt *eu;* priveliștea sunt eu, întinsă pe podeaua jegoasă. „N-o să-ți vină să crezi ce s-a întâmplat azi în autobuzul 20“, îi va spune o femeie soțului, la cină, în timp ce-i dă piureul de cartofi. „O tipă a luat bătaie în autobuz“, le va spune un bărbat amicilor, la bar, sorbind din berea rece ca gheața.

Se uită cum îmi adun lucrurile de pe sub scaune și mi le-ndes în geantă. Ridic ochii și strig: „Ce naiba e cu voi? E posibil să vă uitați cum ia bătaie o femeie, și să nu faceți nimic?“ Îmi evită privirea, se duc cu toții grăbiți la ușă.

Îmi iau geanta.

— Eu plec de aici.

— Nu pleca, mă roagă Virginia, punându-și mâna caldă peste a mea. Așteaptă să vină poliția.

Mă uit la ea. Îmi dau seama că e de partea mea. Mă arunc pe un scaun și încep să plâng. Îmi doresc ca pasagerii să dispară, ceea ce și fac.

Un bărbat spune, pe când coboară din autobuz: „Grozav, acum trebuie să schimbăm autobuzul.“

Jessica și Virginia rămân cu mine și mă țin de mână pe rând. Șoferul autobuzului rămâne pe scaun. Până acum nu mi-a adresat nici un cuvânt. Mă simt amorțită, ca atunci când zac în pat cu gripă și totul îmi pare ireal, încremenit și îndepărtat. Și, tocmai când credeam că situația nu poate fi mai ciudată de-atât, ridic ochii și-l văd pe Sean. Vârâ capul în autobuz și-l întreabă pe șofer: „Plecați curând?“ Mă holbez o clipă la el, mi se pare că am vedenii. Poate m-am lovit la cap. Nu poate fi adevărat. E ca într-un film american prost. Apoi oftez și fug spre el, uit că eram furioasă pe el, că voiam să mă despart de el. Mi-am petrecut ani din viață încercând să uit prostiile

învățate din basme și comediile romantice. Nu aveam nevoie să fiu salvată de cineva, cu atât mai puțin de un bărbat. Puteam să am și singură grijă de mine. Dar acum Sean e aici și mă simt în siguranță, îi sunt recunoscătoare. Plâng din ce în ce mai tare pe măsură ce alerg pe culoar, apoi cobor treptele. El deschide brațele ca să mă prindă, ca o plasă de siguranță la poalele unui zgârie-nori.

— Cum de-ai știut că e aici?

Jessica face ochii mari când îmi îngrop fața în pieptul lui.

— Magie, spune Sean.

Poliția nu mai vine deloc. Șoferul autobuzului spune c-a sunat, însă a trecut ceva vreme și n-a venit nimeni. E totul neașteptat de banal, fără sirene care să urle pe stradă, fără mașini de poliție oprite la colț, luminând portocaliu intermitent pe trotuar. Jessica, Virginia, Sean și cu mine așteptăm pe banca din stație, lângă autobuzul care nu poate pleca. Luminile decupează găuri galbene în clădirile întunecate. Hainele au început să mi se usuce, dar eu tot mai tremur.

— Hai să plecăm și gata, îi spun lui Sean.

— Ar trebui să chemăm o ambulanță, spune Jessica. Nu poți să pleci pur și simplu.

— Ambulanță? Pufnesc. E o nebunie. Sunt bine.

Rezultat: traumatisme minore

Sean oprește un taxi și mă duce la clinica de stat. Doctorul care mă consultă mă ajută să-mi scot ghemotoacele de păr smuls de pe cap, mă verifică să n-am fracturi și sângerări, se strâmbă la vederea vânătăilor de pe torace și brațe, îmi examinează ochii învinețiți, masca mea de Zorro pentru Halloween.

— Ziceți că au fost trei?

Îmi bagă o lanternă aprinsă în ochi.

— Păi știți, eu am făcut armata în Israel.

Iar îmi intru în rolul de fată dură. Joc rolul ăsta de atâta amar de ani că îmi iese fără efort. Am rămas așa, cum îmi spunea mama că o să pățesc cu ochii dacă mă mai uit cruciș. Chiar și acum, când stau în cabinet, parte din mine nu poate crede că n-am câștigat lupta.

— N-aș vrea să fi fost în echipa adversă.

Doctorul îmi face cu ochiul. Pentru o clipă, îmi recapăt încrederea în mine.

Rezultat: traumă psihologică

Trauma ți se strecoară în suflet la fel cum se scurge apa pe sub ușa de la subsol înainte să-l inunde. La două ore după atac, fac un mic dans din buric pentru Sean și bem whisky la el acasă, cum facem o dată la două zile, și râdem de cearta prostească pe care am avut-o cu o seară în urmă. „Îmi pare rău“, zice. „M-am speriat.“ „Ba eu m-am speriat!“ zic. Îmi place să fiu cu el sâmbăta seara; de regulă lucrez la sfârșit de săptămână. Mă simt de parc-aș chiuli.

Îl rog să mă ducă la restaurantul meu preferat să mâncăm și să bem martini; aș putea să profit la maximum de seara mea liberă. Numai că e Noaptea Sufletelor Pierdute, noi stăm la fereastră și ne uităm la schelete, fantome și vrăjitoare, sunt oameni în restaurant, sporovăială, muzică, și mai e și-un chelner care tot întreabă dacă e totul în regulă, când nimic nu e. Mă bucur că port ochelarii, ca să se mai estompeze marginile vânătăilor. Dacă mă privește cineva, mă uit în jos.

Cred că mâine o să fiu bine.

A doua zi de dimineață mă trezesc plângând de parc-ar fi murit cineva. Nu vreau să-l scol pe Sean, așa că mă extrag din brațele lui și mă duc să plâng la duș. Când se trezește și el, îi propun să ieșim să bem o cafea. Mă gândesc c-o să fiu bine – cafeneaua e la

numai două străzi distanță –, însă încep să amețesc în timp ce stau la coadă. Fața mi-e udă de transpirație, toată lumea se holbează, pesemne se întreabă de ce port ochelari de soare în interior într-o zi cu ploaie. „Parcă nu am aer“, îi spun lui Sean și mă rezem de el. Inima îmi bate atât de tare, încât mă doare. Cred că urmează să leșin. „Du-mă acasă“, îi spun.

Stau o săptămână la Sean, apoi mă duc la mine acasă. „Mă tem că, dacă mai stau mult, o să mă iei *tu* la bătaie“, îi spun lui Sean. Râdem amândoi. Suntem împreună de câteva luni numai și probabil are nevoie de spațiu. Doar nu e iubitul meu. Plus că eu nu sunt obișnuită să aibă cineva grijă de mine.

Sean mă conduce acasă.

— Ești sigură c-o să fii bine? mă întreabă la ușă. Pot să rămân.

— Nu, sunt bine. Mă întorc să deschid ușa și fac o pauză. „Ah, și mulțumesc“, zic, și îl privesc scurt în ochi, „pentru tot“.

Locuiesc într-o comunitate foarte mică și se duce vorba repede. Încep să ies la cumpărături și să fac alte drumuri, și oamenii se miră când mă văd, lasă capul pe o parte și mă întreabă cu cel mai compătimitor ton: „Cum te simți?“ Încep să ies mai mult seara, să stau cu ochii la trotuar, să fiu atentă cine mă sună. Sergentul Louie mă sună de două ori să vadă cum mă simt. Habar n-aveam că polițiștii fac așa ceva. E noiembrie și plouă non-stop, apa picură din burlane, bate în fereastră, curge așa cum îți curge nasul când ești răcit. Totul e atât de gri, încât am și uitat că avem munți. Mă uit ore întregi la televizor, apartamentul meu e luminat într-un albastru rece și neprietenos, aidoma interiorului unui frigider. Mă uit la *Friends* și plâng. Nu m-am întors la serviciu fiindcă încă am dureri și pentru că mă tem c-aș putea să le arunc oamenilor mâncarea-n față. Dacă mi-ar

cere să le mai aduc apă, le-aș turna-o drept în cap. Furia nu e bună în afaceri.

Atunci când totuși răspund la telefon, îmi fac vocea să sune mai vesel. Mă țin de glume încă din prima zi.

— Să știți că la mine în țară, atunci când te urci în autobuz, poți sări în aer, le spun oamenilor. Poate că să iei bătaie nu-i chiar sfârșitul lumii.

E haios pentru că e adevărat. Îmi dau seama că m-am obișnuit cu asta în Israel, cu acea senzație de primejdie, cu permanența amenințării, cu faptul că-mi simt gustul inimii pe limbă. E ca și cum aș aștepta mereu să se întâmple ceva, gata de luptă, dorindu-mi să mă războiesc cu ziua, cu lumea sau cu cineva anume, ca și cum o parte din mine tânjește după risc, după acel ciob de sticlă care-ți atrage privirea dintre firele de nisip, o promisiune, o asigurare că sunt în viață.

Mai spun o dată gluma într-o discuție cu un prieten din Liban. Țările noastre, care se învecinează, sunt în război de generații, însă noi locuim în afara lor de suficient de mult timp ca să știm că suntem, esențialmente, aceiași oameni. Când vorbesc despre acasă *la mine*, el aude doar „acasă“. „Păi da, poate că-i așa“, replică el. „Însă, cel puțin, acasă oamenii te-ar fi ajutat.“

Nu mai am nimic de zis. Are dreptate. Poate tocmai convingerea că dușmanii noștri sunt cu ochii pe noi ne face să fim uniți, ca o familie, e motivul pentru care străinii își riscă siguranța ca să-i separe pe cei care se bat, îți oferă bani dacă nu-ți ajung pentru autobuz, împart mâncarea cu tine în tren pur și simplu pentru că ești așezat lângă ei. Odată am potolit și eu o încăierare la restaurantul de pe plajă unde lucram, l-am tras pe un tip care se urcase pe altul și m-am băgat între ei cu tava pe post de scut. Mergând înapoi spre treaba mea, am fost mândră de

mine fiindc-am găsit o soluție. De fapt, cred că asta e ce m-a făcut să vorbesc pe șleau atunci când am făcut-o. Adolescenții ăia terorizau un autobuz întreg, și eu mi-am dorit să fiu cea care-i potoleşte.

În seara aceea, mai târziu, îi împărtășesc acest gând lui Sean. Stăm pe canapea, cu mâncarea comandată în poală.

— Câtă aroganță din partea mea! zic. Fac un gest cu furculița. Trebuie să-nvăț să-mi țin gura.

Sean scutură din cap.

— Mie mi se pare că ai spus lucrurilor pe nume, spune el. Să faci mereu lucrul ăsta. De-aia te iubim cu toții.

Am observat pluralul majestății. Și utilizarea cuvântului iubim. Mă uit în jos, la curry.

Trauma seamănă un pic cu îndrăgosteala: e la fel de insidioasă, uimitoare și de neoprit. Și eu ar trebui să știu foarte bine, fiindcă în cazul meu, cele două se scurg în tandem pe sub ușă. Uneori mă întreb ce-ar fi fost dacă Sean n-ar fi apărut la autobuz, dacă el n-ar fi fost acolo să mă prindă. Mă străduiesc să nu mă dau în vileag, să rămân imperturbabilă, însă se pare că Sean poate să vadă prin armura mea. Uneori devin atât de timidă în prezența lui, încât aproape că nu-l pot privi drept în ochi. Fiecare celulă din corp îmi spune să încerc să fug. Chestia asta cu dragostea e aducătoare de necazuri. E ca și cum ar avea deasupra capului un girofar imens care clipește roșu.

În conformitate cu prevederile Legii pentru asistența victimelor, victima are dreptul la 24 de sesiuni de consiliere cu durata de o oră, în scopul de a sprijini recuperarea după trauma psihologică cu care s-a soldat agresiunea.

După o lună mă autoconving că nu trebuie decât să iau decizia conștientă de a nu-mi mai plânge de milă și de a reveni în societate. Nici măcar nu mă mai

obosesc să utilizez ședințele de consiliere care mi s-au acordat, doar îmi pensez sprâncenele, îmi pun niște cercei lungi și ies la o băută.

Reușesc să mă păcălesc vreo săptămână, până când magazinul meu preferat de haine mă roagă să fiu manechin la prezentarea lor de modă care va avea loc curând. Nu am mai făcut niciodată așa ceva, așa că sunt flatată și emoționată. La finalul spectacolului, sunt plină de adrenalină și de fixativ și beau cu noile mele prietene: manechine, specialiști în machiaj, creatori de modă. Beau un pic prea mult.

Cineva aduce vorba despre autobuze. Toată lumea are o poveste cu un autobuz.

— Eu am fost atacată în autobuz, zic.

— Poftim? Se întorc cu toții să mă privească. Când?

— Acum șase săptămâni, calculez. „Fir-ar, nici nu pare așa demult.“ Îmi lipesc pe buze un zâmbet firav; e același pe care-l afișez atunci când vorbesc despre tatăl meu, e un zâmbet care are menirea să-i facă pe oameni să se simtă mai în largul lor. Vrea să zică: „Să nu-ți fie teamă de mine. Sunt la fel ca tine. Nimeni nu e ferit de necazuri. Hai să mai bem ceva!“

— Ce s-a întâmplat? întreabă Pat, una dintre manechine și mai nou cea mai bună prietenă a mea.

Are fața boțită de îngrijorare. Nu aveam de gând să vorbesc despre asta, însă deja toată lumea se uită la mine. Sorb din bere. Păi doar am deschis gura mea mare și niște adolescenți m-au bătut.

Pat își duce mâna la gură.

— Biata de tine! E îngrozitor! Îmi pare atât de rău că ai pățit așa ceva. Te simți bine?

— Păi, da, spun eu. Încerc să râd, numai că rezultatul e un horcăit. Doar au trecut șase săptămâni.

Și apoi se întâmplă. Se rup zăgazurile și mă îndoi plângând, hohotesc în rochia mea elegantă gen anii ’20, cu perle false, în pantofii cu toc, cu părul tapat,

cu machiaj. Îmi dau seama că nu-l cunosc pe nici unul dintre oamenii ăștia, însă nu mă pot opri. Plâng atât de tare, încât Pat îmi întinde șervețel după șervețel. Pe obraji mi se scurg șuvoaie de rimel și de sclipici. Șase săptămâni. Ce naiba-i în neregulă cu mine? N-ar fi trebuit să-mi treacă până acum? Îmi iau catrafusele și plec.

În data de 29.01.2005, sergentul Louie s-a prezentat la locuința victimei. I-a prezentat acesteia albumul Departamentului de Poliție din Vancouver cu fotografii ale posibililor agresori. Victima l-a indicat pe suspectul nr. 1 în 49 de secunde.

Stau față în față cu sergentul Louie în bucătăria lui Sean, cu lumină blândă. Am epuizat conversația de complezență de când am ajuns pe hol. A fost frumos de Crăciun. Vremea e rece. Mă uit la el cum deschide servieta și bat cu piciorul în piciorul mesei. Îmi așază în față o coală lucioasă cu fotografii și pornește cronometrul. Arată ca o pagină smulsă dintr-un album de sfârșit de an, cu excepția faptului că nici una dintre fete nu zâmbește. Unele poze sunt făcute chiar la poliție. Simt că sergentul Louie mă cercetează și-mi dau seama că se adună secundele pe cronometru, că nehotărârea mea este contorizată. Îmi mestec interiorul buzei, închid ochii și-i mai deschid o dată să mai arunc o privire. O să mă uit și dintr-odată o s-o văd. O s-o arăt: ea e! Le-am spus tuturor că aș putea s-o recunosc oriunde, însă au trecut trei luni. Mă străduiesc atât de mult că mi s-au înnodat umerii.

— Poate asta, zic, și arăt o fată care-mi pare vag cunoscută, apoi simt imediat c-am dat-o-n bară.

Răspuns greșit.

— Asta?

Îmi indică numărul unu.

Încuviințez cu buzele strânse. Mă uit la fața lui și-

i caut aprobarea. Vreau să-mi dea el răspunsul corect. Însă eu sunt singura care-l știe.

— Cât de sigură sunteți?

Mă uit la coală fără să clipesc.

— În procente, spune el cu blândețe. Nu vă grăbiți.

— Șaizeci și cinci la sută?

Răspunsul meu e umbrit de ezitare, e curbat ca un semn de întrebare. Apoi mă gândesc: și dacă totuși nu e ea? Dacă o să intre o fată în necaz din pricina mea? Adaug grăbită: „Șaizeci, poate“, și distrug orice urmă de credibilitate care-mi mai rămăsese, laolaltă cu speranța că voi afla vreo alinare.

Sergentul Louie îmi mai lasă o vreme coala, în eventualitatea că m-aș răzgândi.

— Îmi pare rău, zic. Am crezut că va fi mai ușor.

— E-n regulă, spune el, cu fața lipsită de expresie, și își adună hârtiile.

Urmăresc foaia cu ochii până o îndeasă în servietă. Vreau să-l opresc, să-i cer să mai arunc o privire. Numai că nu spun nimic, mă las să cad în scaun și mă uit cum închide fermoarul. Se ridică să plece și brusc am revelația: s-a terminat. Asta a fost șansa mea, acum s-a dus. N-o să-i găsească niciodată. O să uite de asta și o să treacă la cazuri mai importante. Nu-l voi mai vedea niciodată pe sergentul Louie. Și, pe când îl conduc la ușă, am senzația familiară că am pierdut ceva, simt o durere surdă în piept. Îmi zâmbește când își ia la revedere, zice că o să mă sune. E ca finalul unei întâlniri amoroase care-a mers prost. Închid ușa și mă rezem de ea, mă lupt cu mâncărimea din nas care precedă lacrimile.

Sean apare din camera de zi cu ochii plini de întrebări și îngrijorare. Mișc mâna în dreptul feței de parc-aș vrea să-mi șterg lacrimile înainte ca ele să apară. Sunt bine, zic, fără să-l privesc. E bine, serios.

Sunt bine. Dar pe urmă-i îngădui oricum să mă îmbrățișeze, îmi las corpul să cadă moale pe-al lui. Poate că nu trebuie să câștig lupta asta. Stăm acolo în picioare mult timp și nu scoatem o vorbă.

---

60. Cunoscută și ca Marea Salică, sistem de căi navigabile în sud-vestul coastei canadiene; orașe portuare: Victoria, Tacoma, Vancouver, Seattle.

Gărgăuni

Nu am mai văzut niciodată până acum gărgăuni, așa că, atunci când îl sun pe Sean la serviciu, pe remorcher, îi spun:

— La noi în dormitor sunt niște viespi ciudate cu picioare lungi. Arată înfricoșător.

— Alea nu-s viespi, spune Sean. Sunt gărgăuni.

— Fie ce-or fi. Gărgăuni, zic.

Am și uitat cum se numesc până vorbim data următoare.

— Viespile astea-s înspăimântătoare, spun eu. Trebuie să recurg la tertipuri când intru în dormitor. Uneori mă duc în viteză până sus să iau ceva și fug imediat înapoi.

Dormitorul nostru din East Vancouver e o mansardă spațioasă de forma prorei de vapor, cocoțată pe grinzile aparente care odinioară susțineau tavanul camerei de zi. E crimă și pedeapsă să faci curat în ea – atunci când ne-am mutat, cu doi ani în urmă, mi-a luat ore întregi să aspir pânzele de păianjen și să bat cuiele care se vedeau –, iar atunci când plouă foarte tare se întâmplă să intre apă, însă are o aură romantic-rustică și două ferestre de mansardă prin care se văd munții, marea și orașul.

Toată săptămâna următoare mă trezește zilnic un bâzâit puternic. E imposibil să dorm pe canicula din luna august dacă nu las cele două geamuri de la mansardă deschise toată noaptea. Îmi trag cearșaful peste cap, fac o gaură din pliuri, și mă uit atent. Doi gărgăuni – un cuplu, poate – dau târcoale coamei de la tavan. Aștept până zboară pe geam, apoi fug la baie.

Atunci când Sean vine acasă pe neașteptate, într-o după-amiază când are liber, stăm în pat și văd cum intră un gărgăun prin geamul de mansardă.

— Uite! arăt. Vezi? Viespi!

Sean râde.

— Ți-am spus de o mie de ori că se cheamă gărgăuni, dar tu tot viespi le zici.

— Gărgăuni, zic, și aproape scuip cuvântul. Dintr-un motiv oarecare, nu-mi place cum sună. G-ul și R-urile mi se rostogolesc ciudat în gură, mi se lovesc de limbă și de dinți ca pământul din salata verde. Unele cuvinte din limba engleză mă enervează.

— Uite. Arăt către vârful tavanului, în locul unde bârnele se unesc formând un colț întunecos. Crezi că-și fac cuib? Și deodată îmi pică fisa: chiar își fac cuib. Sigur că da. De ce nu m-oi fi gândit la asta mai devreme? Amândoi rămânem tăcuți o clipă. Auzim gărgăunii cum bâzâie frenetic.

— Probabil c-*o fac* chiar aici.

— Și ce ne facem? mă panichez eu.

Mergem jos și căutăm pe Google gărgăuni. Site-ul pe care îl găsim ne recomandă să intrăm în cameră cu un flacon de Raid, îmbrăcați cu haine care să ne protejeze și încălțați cu pantofi de alergare. Nu ne atrage această perspectivă pe nici unul din noi. În plus, Sean mai are două ore și pleacă, se întoarce pe barcă pentru încă o săptămână, așa că va trebui să rezolv problema de una singură.

— Aș vrea să nu fiu nevoit să plec, zice, stând lângă ușă.

Mă încrunt, apoi îmi recompun repede expresia într-un zâmbet și spun: „O să mă descurc“; îl sărut de rămas-bun. De ce l-aș face să se simtă prost că merge la serviciu? Stau desculță pe treptele din față și-i fac cu mâna până când taxiul cotește și nu-l mai pot vedea.

*

Cam așa e viața noastră. Asta înseamnă să fii iubita unui marinar. La o zi după ce ne-am mutat în această casă – primul nostru loc împreună –, el s-a întors la lucru pentru două săptămâni și m-a lăsat pe mine să despachetez o casă întreagă. Era plecat când a trebuit să răzuiesc cadavrul descompus al unui șoarece de pe podeaua sufrageriei, când a refulat toaleta, când pisica n-a mai venit acasă o noapte întreagă și eu am umblat pe străzi și-am chemat-o bătând cu lingura într-o cutie de Fancy Feast. N-a fost acasă nici a doua zi, când am descoperit că pisica noastră fusese călcată de mașină pe o stradă din apropiere și am stat la birou plângând.

— Nu-i chiar așa de rău, spun, atunci când mă-ntreabă oamenii.

Le spun că eu îi cerusem universului să-mi dea un iubit cu jumătate de normă. Le spun că programul de lucru al lui Sean e un aranjament sănătos, că distanța ne menține relația proaspătă. Spun: „Îmi place să am spațiu personal“ și „Evident că revederea e cu fiori!“ De cele mai multe ori până și eu cred ce spun. Alteori vorbesc cu voce tare numai ca să-mi aud vocea; un ecou slab se lovește de căpriori și apoi dispare pe geamul de la mansardă, ca un fum. Pe urmă casa se cufundă în tăcere, frigiderul zbârnâie, scândurile dușumelei scârțâie sub picioarele mele grele.

Mă sună mama după ce pleacă Sean. În Israel e târziu. Se aude noaptea în vocea ei – chemarea somnului.

— El e acasă? mă întreabă.

— Tocmai a plecat.

Mama oftează.

— Cum o să rămâi gravidă cu un asemenea program?

— Ima!

— Ai treizeci și cinci de ani.

— Știu.

— Dar îți dorești și tu copii, nu?

E prima dată când mă întreabă direct. De când a devenit și sora mea mai mare mamă, în sfârșit, presiunea e pe mine.

— Trebuie să-nchid, zic.

*

În săptămânile de dinainte să fac treizeci și cinci de ani, am început să am vise legate de moarte. Scenariile erau mereu altele și foarte vii, însă în absolut toate eu muream. Pierderea era atât de reală, încât mă trezeam cu ochii în lacrimi. Zile la rând am umblat prin cartier, pe străzi, cocârjată de durere, incapabilă să observ primăvara de pe Coasta de Vest, cu spectacolul ei impresionant de cireși înfloriți. Frica mea de moarte nu mi se mai arătase niciodată atât de pregnant, de primitiv. M-am analizat interior în încercarea de a deslușì semnificația viselor. Poate era din cauză că mă apropiam de vârsta la care tatăl meu murise, ori poate că eram și eu la fel ca restul lumii, mi-era teamă că îmbătrânesc.

Ori poate că visele erau premonitorii. Poate că urma să mor.

— Să fii conștient de propria mortalitate nu-i un lucru rău, mi-a spus prietena mea Gurjinder. Ne determină să trăim mai intens.

Da, am vrut să-i zic dând din mână a lehamite. Știu. Sunt expertă la asta. Numai că n-am perceput-o ca pe un lucru bun.

La vremea aceea nu mi-a dat prin minte că visele pot să nu aibă absolut nici o legătură cu moartea, ci doar cu bebelușii. În ciuda presiunii vârstei, eu tot nu eram sigură dacă vreau sau nu să am copii. Nu se schimbase mare lucru după ce împlinisem treizeci de ani: eram tot chelneriță, tot fără bani, încă lucram nopțile și dormeam până târziu, încă mergeam la

petreceri și fumam prea mult. Nu simțeam nici o dorință arzătoare, nici un impuls visceral să am copii. Nu vorbeam drăgăstos cu bebelușii pe stradă, uneori îmi lipsea răbdarea și mă purtam urât cu părinții care ocupau prea mult din trotuar cu cărucioarele lor uriașe sau cereau să treacă în față la coadă la bancă. Nu știam ce să fac cu un copil mic – cum să-l țin, cum să-l schimb – și eram o mătușă lamentabilă, absentă, pentru nepoții și nepoatele mele, toți născuți după ce plecasem în Canada. Abia dacă eram în stare să am grijă de pisici și aveam talentul abominabil de a ucide orice plantă (inclusiv cactușii, ceea ce e uimitor). Era clar că sunt lipsită de instinct matern; o descoperire pe care i-o împărtășisem lui Sean încă de la începutul relației noastre. Ne aflam în bucătăria mea, față în față, cu blatul de lemn între noi. El m-a privit o vreme fără să scoată un cuvânt.

— Ce? am zis. Nu toată lumea trebuie să aibă copii.

— Așa e, a spus el. Cred însă c-ar fi păcat să nu ai. Ai fi o mamă extraordinară.

Am schimbat subiectul, m-am uitat în altă parte, cu obrajii roșii.

Ani de zile mă antrenasem să mă descurc singură, să nu mă leg de nimeni și de nimic – case, locuri de muncă, bărbați, piese de mobilier –, prinsă în goana mea nesfârșită după fericire, asumându-mi orice risc, mai puțin pe cel de a iubi. Să ai o relație excelentă înseamnă să-ți fie doar un pic mai bine decât singură, spuneam oricui voia să mă asculte. În primele noastre câteva luni împreună, le spuneam tuturor că Sean și cu mine avem o relație relaxată; ne distram și atât. Numai că uneori nu era deloc distractiv. Uneori stăteam lângă telefon prefăcându-mă dezinteresată, treceam ca din întâmplare pe lângă cafenelele și barurile lui preferate (în fond, locuiam în același cartier). Era epuizant să mă prefac că nu-mi pasă; mă

dureau mușchii feței de la cât mă străduiam să-mi mențin expresia indiferentă. La rândul lui, Sean nu mă curtase insistent, ci-mi dăduse tot spațiul din lume, ceea ce spusesem că-mi doresc, da, însă asta mai însemna și că riscul de a suferi la despărțire era și mai mare, că era posibil ca el să nu mă placă la fel de mult cum îl plăceam eu.

Ceva s-a schimbat între noi după atacul din autobuzul acela din Vancouver; amândoi ne-am mai înmuiat, am lăsat garda mai jos și am început să ne reevaluăm termenii relației. La momentul respectiv ne întâlneam deja de șase luni, ceea ce pentru majoritatea relațiilor deschise este un punct nodal – fie se termină, fie se transformă, cel puțin așa-mi spusese prietena mea, Carlin. La câteva săptămâni după atac, m-a invitat să-l însoțesc de Crăciun la Victoria, orașul lui de baștină. Am ezitat când mi-a făcut propunerea, am spus c-o să mă mai gândesc; mă și măgulea invitația, mă și îngrozea seriozitatea ei. „Ce să te mai gândești?“ mi-a zis soră-mea – persoana la care apelam întotdeauna când aveam nevoie de un cap limpede –, din Israel, la telefon. „Am crezut că-ți place de tipul ăsta.“

Prietena mea Marie, mai puțin diplomată, a oftat din rărunchi și a izbucnit, cu accentul ei fermecător de Quebec:

— Hai, recunoaște. Ești îndrăgostită de el. Și, regret să-ți spun, dar toată lumea s-a prins.

Am pufnit în râs.

— Ce nebunie! De ce-aș fi îndrăgostită de el?

— Uite-așa. De ce se-ndrăgostesc oamenii unii de alții?

Am sunat-o imediat pe Carlin.

— De ce nu mi-ai spus nimic? am strigat.

— Am crezut că știi, a spus ea.

Am început să înțeleg rapid că mă mințeam singură de săptămâni întregi. Inițial m-a cuprins

panica, apoi mi s-a luat o greutate de pe umeri, m-am destins capitulând.

Acasă la părinții lui, în Victoria, înconjurat de rude, scos din contextul atât de familiar de pe Commercial Drive, cu cafenelele sale moderne și chelnerițele cu care flirta, am descoperit o nouă latură a lui Sean. Am văzut un bărbat care-și ajuta mama la bucătărie când nu mai făcea față cu cina, căruia îi plăcea la nebunie să stea cu bunica, care-și alerga nepoatele prin toată casa, le făcea să râdă și le căra pe umeri. Un bărbat care-ar fi fost un tată excelent într-o bună zi.

Ne-a luat ceva timp, dar în cele din urmă am recunoscut amândoi. Ceea ce simțeam era dragoste – magnifică, trăsnită, plină de clișee. Atunci când eram împreună, mă simțeam frumoasă, plină de energie, radioasă și gata să cuceresc lumea. Nu puteam să ne ținem mâinile departe de celălalt, la petreceri prietenii oftau și-și dădeau ochii peste cap, pe stradă necunoscuții se enervau. Mergeam din bar în bar pe străzile din centru, care străluceau de la ploaie și neon, apăream pe neașteptate la petreceri, săream noaptea în piscine private. Ne urcam în mașină și conduceam până când ne trezeam c-am ajuns în Munții Stâncoși ori la Seattle sau în California. Odată am făcut-o și mai lată – am cumpărat bilete pentru Mexic de pe o zi pe alta.

Sean mi-a arătat beneficiile stabilității, m-a obișnuit cu avantaje care altădată mi se păreau un lux și cu ideea revoluționară că banii pot fi folosiți și pentru altceva decât pentru a-ți acoperi nevoile de bază în timp ce economisești mare parte din ei pentru călătorii. Înainte să fiu cu el nu mersesem niciodată la spa, nu mă aranjasem ca să merg la un restaurant de fițe, nu avusesem în viața mea pantofi cu toc și rochie elegantă de cocktail. Eram genul de persoană

care se tunde singură. Pentru mine desfrâu însemna să mă duc să cumpăr în neștire de la Value Village[61] sau să fac cinste cu un rând de băutură. Contul meu de economii era un plic din sertarul cu lenjerie intimă, în care puneam bacșișurile din fiecare seară până se adunau destui bani pentru un bilet de avion.

La câteva săptămâni de când ieșeam împreună, Sean m-a întrebat: „Nu ziceai că ești scriitoare?“, iar când am încuviințat, temătoare, mi-a spus: „A, ești genul ăla de scriitor care nu scrie niciodată?“ La aniversarea primului an de relație mi-a cerut cadou o povestire. A fost prima proză pe care-am scris-o în limba engleză, plină de locuri comune și de greșeli gramaticale. Pe urmă am mai scris și altele, iar Sean le-a corectat și comentat pe toate. Atunci când am făcut pasul cel mare și m-am înscris la un curs de scriere în Vancouver, el mi-a sugerat, grijuliu, să-mi reduc programul nebun de lucru ca ospătăriță de la șase zile pe săptămână la patru. „Știu că nu-ți place să ceri ajutor“, mi-a spus, „dar o să ne descurcăm“. La finele acelui an am câștigat un premiu pentru scris și mi s-a publicat primul eseu într-o revistă literară. N-aș fi reușit fără el.

Relația noastră mi-a oferit acces la libertățile care vin la pachet cu loialitatea, cu siguranța oferită de o legătură fericită și împlinită, și m-a eliberat de nevoia stânjenitoare de a fi independentă cu orice preț. Această descoperire a mers în paralel cu aventura de a scrie în limba engleză, cu revelația șocantă că libertatea de creație poate exista în ciuda constrângerilor unei limbi străine; am descoperit astfel un spaţiu vast între limitele care lăsau loc inventivităţii și fanteziei.

Nu eram pregătită să mă gândesc că într-o zi s-ar putea să descopăr aceeași libertate în limitele condiției de mamă. A fi mamă era de neînchipuit pentru mine. Știam că un copil schimbă tot. Văzusem

cazuri. La ultima vizită în Israel, petrecusem câteva luni cu sora mea, care abia născuse. Sora mea îmi fusese cea mai bună prietenă din clipa în care devenisem suficient de mare încât să șterg diferența de șapte ani dintre noi. Era modelul meu, o admiram pentru tenacitatea cu care făcea față necazurilor. Reușise cumva să-și păstreze o anumită candoare copilărească, un entuziasm pe care mare parte dintre adulți și-l pierd mult mai devreme: se prostea ca o fetiță, inventa adesea cuvinte noi (i-am dat odată titlul de creatoare a noii limbi ivrit) și făcea observații pline de haz la tot ce vedea. Imediat ce făceau cunoștință cu ea, cele mai multe dintre prietenele mele deveneau și prietenele ei. Ca mamă însă, era anxioasă, hiperprotectoare. O observam pe ea cu mama, se lega între ele ceva care nu mă includea și pe mine. Maternitatea a creat o barieră între noi și singurul mod prin care puteam să ajung dincolo era să fiu și eu ca ea. Aveam însă nevoie de ceva mai mult timp. Sean și cu mine formam deja un cuplu de patru ani, doar că, din cauza lungilor lui absențe, eram încă în luna de miere. Mi-era teamă să nu pierd ceea ce aveam, mi-era groază să nu pierd totul: cariera de scriitor căreia în sfârșit mă devotasem, libertatea, stilul meu de viață nomad. Pe mine însămi.

*

Sean pleacă înapoi la serviciu, iar eu mă așez la birou să scriu. Mă uit pe fereastră și-l văd pe Micul Bernard, vecinul și administratorul nostru, urcând treptele casei sale. În realitate, Bernard nu-i câtuși de puțin mic de statură. E portughez, are barba deasă și căruntă și ochelari cu rame pătrate. Locuiește lângă noi împreună cu soția lui, Maria, care are mereu un șorț strâns în talie. Noi îi spunem Micul Bernard ca să-l deosebim de Marele Bernard, proprietarul, un tip

solid. Numele i se potrivește atât de bine, încât, atunci când sun la ei acasă și răspunde Maria, spun: „Aș vrea să vorbesc cu Micul Bernard“, apoi îmi vine imediat să intru în pământ de rușine. Maria nu pare să observe, sau poate a mai auzit porecla până acum. Mi-l dă la telefon.

Terasa din spate a Mariei și a lui Bernard dă spre a noastră, iar eu am vedere panoramică la ei în curte de la fereastra biroului. Îl văd pe Bernard cum lucrează în grădină, bate cuie, taie lemne, o văd pe Maria întinzând rufele, culegând prune din pom, jucându-se cu nepoții. În fiecare duminică le urcă treptele copiii împreună cu familiile lor pentru a lua un prânz prelungit. Atunci când îi privesc, mă gândesc la acasă, la serile calde mediteraneene, la cina de vineri de la mama, la casa plină de conversații, de picioruțe care aleargă și de miros de mâncare gătită. Odată l-am văzut pe Bernard cum îi oferea Mariei un trandafir roșu din grădina lor. Ea și-a șters mai întâi mâinile de șorț, apoi a luat trandafirul și l-a mirosit.

Bernard știe să facă absolut de toate. De meserie electrician, ne-a reparat țevile care curgeau, toaleta, centrala termică. Bernard urcă la etaj înarmat cu o lanternă și un cuțit mare. Astăzi încă n-am văzut nici un gărgăun, motiv pentru care mă tem c-o să creadă că-s nebună. Proiectează o rază de lumină în colț și mă cheamă. Accept să arunc o privire, cu inima îndoită, înclin capul și văd ceva asemănător unui ghem de vată mare și gri, un cocoloș de mușchi lipit de o latură a căpriorului. Nu vreau să fiu martoră la carnagiu, așa că mă duc în birou și închid ușa.

După câteva minute, Bernard coboară cu covorașul meu din dormitor, pe care îl desface delicat ca să-mi arate trei mumii mititele, pui de gărgăuni înfășurați în mătase albă. O familie. Îmi acopăr gura.

— Ai noroc că n-a fost decât o pereche, spune Bernard. Gărgăunii nu-s așa de răi precum viespile.

Nu se înmulțesc la fel de repede.

— O, Doamne. Întorc privirea. Mi-ai salvat viața. Îți mulțumesc din suflet.

Mă întorc la birou și mă uit la cursorul care clipește pe ecran. Privirea-mi trece peste curtea Mariei și a lui Bernard, peste dealurile din Barnaby, care se văd albăstrui și încețoșate în depărtare, și mă cuprinde o tristețe adâncă, inexplicabilă. Îmi cuprind fața cu mâinile, apăs cu degetele pe pleoape. Totul e neclar atunci când îndepărtez palmele.

A doua zi de dimineață, mă trezește un bâzâit frenetic pe tavan. S-a întors mama. Îmi imaginez cum zboară în ungher, cât e de confuză atunci când găsește cuibul gol. Îmi îngrop capul sub cearșafuri și-mi apăs materialul peste urechi. Ce porcărie, șoptesc către pernă.

Mă gândesc să mă duc jos să fac un pipi. Cu două zile în urmă mă grăbeam să fug de viespi și am alunecat pe scara retractabilă, m-am rostogolit peste jumătate din trepte și-am aterizat cu un bufnet sonor. Treptele de lemn erau date cu lac și nu aveam nici balustradă. Ăsta nu-i un loc bun să crești un bebeluș, ne-a avertizat proprietarul când ne-am mutat. Era motivul pentru care se mutase de acolo, împreună cu soția, imediat ce li se născuse copilul. Am râs pe înfundate, fiindcă avertismentul lui mi se părea irelevant pentru viața pe care o duceam atunci. Cu toate acestea, e o casă ideală pentru petreceri, are o terasă pentru fumat de unde ai vedere spectaculoasă către munți, are o cameră de zi suficient de mare încât s-o transformi în ring de dans, are chiar și un colț unde poți pune masa DJ-ului. Petrecerile de la noi au devenit legendare.

*

Visele mele recurente legate de moarte au tot

continuat până când le-am deslușit înțelesul. Într-o zi, la câteva săptămâni după ziua mea, am avut revelația: visele erau modul prin care corpul meu îmi transmitea să procreez. Moartea, senzația de pierdere semnificau sfârșitul vieții mele de până atunci, dispariția unui sine pe care îl îndrăgisem. Corpul meu ceda unei nevoi psihologice primordiale, avea o discuție cu biologia și cu trecerea timpului, și eu nu participam la ea. Câteva zile am jelit, am plâns din cauză că uterul meu era atât de obișnuit, mi-am urât corpul pentru că el voia o familie, iar eu nu voiam decât să petrec. Visele au încetat, totuși. Și, în cele din urmă, nici eu n-am mai plâns. Poate că, de fapt, nu mai voiam atât de tare să petrec – nu în ultima vreme.

Iau telefonul de pe noptieră și-l sun pe Sean din măruntaiele coconului meu călduț.

— S-a întors mama, zic. O să mă caute și-o să-și răzbune puii morți.

Sean râde și trage din țigară.

— Erau și ei doar un cuplu de tineri, zic, pe un ton melodramatic. Nu-și doreau decât să-și construiască o casă și să-și crească puii într-un cămin binecuvântat, iar eu am stricat totul.

Sean râde din nou. Radioul de pe vapor se aude în fundal. Eu urmăresc cu degetul linia tivului.

— Mă întreb dacă urmează să vină și tatăl, zic.

— Nu știi că nu există nici un tată? spune Sean. Societatea lor e matriarhală. Masculul vine și pleacă. El nu participă la construirea cuibului. Cred că moare după ce se împerechează.

— Minunat, zic. Absolut minunat.

Se face insuportabil de cald. Îmi scot cearșaful de pe cap și privesc împrejur. Bâzâitul a încetat. E liniște în casă, e pustiu din nou. Aud cum sună clopoțelul la școala din apropiere, aud în surdină

țipetele copiilor care au ieșit afară la joacă. Arunc cearșaful de pe corpul transpirat și-l lovesc cu piciorul până cade pe podea.

— Ești bine? întreabă Sean.

— Mi-e dor de tine, spun.

— Și mie de tine, zice el. Mai sunt doar șase zile.

— Da, zic. Încă șase zile.

---

61. Lanț de magazine cu îmbrăcăminte la mâna a doua.

Supă yemenită și alte rețete

Ugat Shmarim

Mama coace o prăjitură care-i face pe oameni să uite. Uită de necazuri, uită de diete, uită să mai numere caloriile. Uită c-au venit doar pentru o clipă – că aveau alte planuri, că aveau de mers undeva –, și apoi uită că și-au zis c-o să mănânce doar o felie.

Ugat shmarim – în traducere literală înseamnă prăjitură cu aluat dospit – arată ca un foietaj împletit sau ca o *babka*[62] evreiască, delicatese de sorginte europeană care au pătruns în bucătăria israeliană și yemenito-evreiască a mamei mele. În fiecare vineri, înainte de sabat, mama amestecă făină, ouă, zahăr, coajă de lămâie și drojdie. Aruncă peste toate un pachet de margarină, și astfel prăjitura e *pareve*[63], adică nu conține lactate, deci poate fi mâncată după o cină cu multă carne. Cât crește aluatul, bate cu telul cacao, zahăr, margarină, vanilie și albușuri pentru umplutura de ciocolată. Întinde coca pe masa presărată cu făină, o unge cu un strat generos de cremă de ciocolată și împletește totul ca pe un ștrudel. Timp de treizeci de minute, în casă miroase atât de dulce, încât îți vine să muști aerul. Atunci când e făcută cum trebuie, prăjitura are interiorul umed și dens, coaja crocantă și lucioasă, unsă cu gălbenuș, și fiecare felie are în centru o spirală de ciocolată care te face să amețești de poftă.

Rudele și prietenele care cer rețeta revin adeseori cu buza umflată. „Nu mi-a ieșit ca a ta“, spun ele. „Care-i secretul?“ Secretul în sensul de ingredientul-cheie. În sensul de: ce-ai omis să-mi spui?

— Secret! pufnește mama. Dar ce, crezi că ți-am ascuns ceva?

De fiecare dată când mă-ntorc cu avionul în Canada, trec prăjitura pe sub nasul vameșilor, ambalată în staniol, vârâtă printre șosete. O parte o mănânc imediat, restul îl congelez pentru când mă apucă dorul de casă. Atunci când o reîncălzesc, mirosul îmi umple casa, mă învăluie ca o pătură moale. Mă duce înapoi, departe. E o prăjitură care mă face să-mi amintesc.

Prietenii mei canadieni cu care o împart mă întreabă:

— Știi rețeta?

— A, nu. Eu n-aș putea s-o fac niciodată, zic. E mult prea complicat. Nici n-aș ști de unde să-ncep.

Aveam nouă ani când am găsit în casă o carte de bucate. *Copii la cratiță* avea o copertă galben-strălucitoare și poze cu copii care purtau coifuri de bucătar și desenau pe pâinea prăjită fețe zâmbitoare: gura din felii subțiri de ardei gras, ochii din rondele de castravete. Șorțurile lor erau imaculate, bucătăriile, impecabile. Rețetele aveau nume precum Ouă zâmbărețe, Moise în legănuț, Sendviș-bărcuță. M-am hotărât să încerc și eu o rețetă cât își făcea mama siesta, îmi și imaginam cât de mult se va bucura că i-am pregătit și eu ei ceva o dată. Am ales bile de ciocolată tăvălite în fulgi de cocos, un desert extrem de popular în Israel, nelipsit de la orice petrecere de copii. Mama nu făcuse niciodată așa ceva; pentru zilele noastre de naștere, ea cocea prăjituri complicate, cu straturi de foi și cremă, îmbrăcate în ciocolată rasă. Am găsit toate ingredientele în cămară, în afară de fulgii de cocos, și m-am hotărât că merge și fără.

M-am urcat pe blat să iau un castron, apoi am sărit direct jos, iar ușa bufetului s-a trântit. *Sheket!*[64], a

țipat mama de la ea din dormitor. Am încremenit. În fiecare zi, între două și patru, mergeam prin casă în vârful picioarelor și vorbeam în șoaptă. Uneori mi-o imaginam cum stă întinsă, nemișcată, cu urechile ciulite și ochii închiși; așa s-ar fi explicat de ce nu părea niciodată odihnită.

Am pisat biscuiții, i-am amestecat cu cacao, zahăr, lapte, vanilie și margarină. Am luat cu degetul din castron și am descoperit că făcusem ceva mai gustos decât toate ingredientele luate separat; la fel m-am simțit și atunci când am legat prima oară mai multe cuvinte într-o propoziție. Am luat din amestec, l-am rulat între palme și am format sfere cu aspect noroios.

Tocmai făcusem ultima bilă și-mi admiram opera când a intrat mama. Stătea la ușă în capot, cu ochii mijiți. Nici n-a băgat de seamă farfuria plină cu bile de ciocolată, de pe masă, ci s-a dus direct la blat. „Ce-i asta?“ s-a strâmbat la vederea petelor de lapte. „Și asta?“ a arătat spre vasele făcute teanc în chiuvetă.

— Aveam de gând să fac curat, am zis.

A început să șteargă blatul cu mișcări rapide, insistente.

— Am vrut să-ți fac o surpriză.

S-a uitat la mine și a oftat. Aveam bluza pătată cu ciocolată. Nu purtam șorț.

În ziua aceea s-a tras linia. Mi-am abandonat aspirațiile de bucătar. În anii care au urmat, singura mea contribuție la bucătărie era spălatul vaselor. Uneori mă mai ruga mama să tai vârfurile la bame, ceea ce mi se părea oribil, fiindcă mi se umpleau degetele de pufulețul acela lipicios și-mi venea să mă scarpin ca apucata.

O sun pe mama de la Toronto. E vineri, e ora cinei în Israel. Vorbește cu mine și în același timp strigă instrucțiuni. „Stinge cuptorul. Ne mai trebuie un

pahar. De ce cu mâna? Ia cu furculița!“

— Ești ocupată, zic.

— Nu, nu sunt. Ce e?

— Mă gândeam așa… cum se face că n-am învățat să gătesc din copilărie până acum?

— Cum se face? Ridică vocea. Nu te-a interesat gătitul!

O aud pe soră-mea în fundal: „Păi tu nu ne-ai lăsat niciodată în bucătărie!“

— Nu-i adevărat! Mama urlă deja. N-ați cerut voie.

Restul familiei o cheamă să se-așeze, să stea cu ei, să nu mai facă drumuri între masă și aragaz. „Salata nu e dreasă, strigă ea. N-o mai ciuguliți!“

— Hai, du-te. Înghit în sec. Vorbim mai târziu.

Salată tocată mărunt

Mama pune pe masă salată la fiecare prânz, cină și sâmbătă dimineața, când luăm un mic dejun tradițional, sau *jichnoon*[65], pâine yemenită de sabat cu ouă coapte. Roșii, castraveți și câteva felii de ceapă albă peste care toarnă un sos generos din lămâie proaspăt stoarsă, ulei de măsline și sare grunjoasă. La fel ca majoritatea rețetelor ei, doar pare simplă.

În fiecare joi, mama se duce cu mașina la *shuk* la marginea orașului, un labirint de alei care se intersectează, cu șiruri de tarabe pline de marfă. Se plimbă prin toată piața, mângâie piersicile, dezmiardă avocado, gustă strugurii, alege cu grijă coriandrul cel mai proaspăt, roșiile cele mai ferme, merele cele mai dulci. Pepenii verzi sunt singurii unde merge pe ghicite. Cu toate asigurările primite de la vânzători, nu-ţi poți da seama dacă pepenele e copt doar după sunetul pe care-l scoate când îl bați cu palma.

Ține minte unde e marfa cea mai bună și cine o vinde, își face o hartă mentală de parcă ar concepe planul tactic al unei bătălii, apoi revine la acei vânzători fruntași și cumpără kilograme de produse pe care le duce în portbagaj din câteva drumuri.

Pe vremea când eram copil, mergeam în urma ei – și mă strâmbam la duhoarea legumelor stricate, la frunzele alunecoase de salată și la fructele storcite, la urmele cleioase pe care le lăsam cu pantofii – și mama se tocmea cu tarabagiii. „Pătrunjelul tău arată cam obosit astăzi“, strâmba ea din nas către vânzător. „De ce-i așa de scump?“ i se plângea altuia.

— Numai pentru dumneavoastră îl las la 5 șekeli. Vânzătorul îi făcea cu ochiul. Fiindcă sunteți o frumusețe.

Ea vântura o bancnotă, încruntată.

— Așa se vorbește cu femeile? Porți o *kippa*.

Pregătirea salatei era singura activitate legată de prepararea hranei la care eram încurajați să participăm. Ne străduiam să tăiem legumele cât mai mărunt posibil, în competiție pentru aprobarea finală a mamei. Salata tăiată grosier era numită cu dezgust „salată pentru elefanți“; salata tăiată fin câștiga titulatura dezirabilă de „salată pentru șoricei“; însă nici unul dintre noi nu reușea s-o facă la fel de bine ca mama, care era atât de pricepută în mânuirea cuțitului, încât tăia legumele fără a folosi tocătorul. Prindea o roșie în căușul palmei și din câteva mișcări rapide tăia sus, jos, stânga, dreapta, ca un maestru Jedi cu șorț de bucătărie. Apoi deschidea palma de parc-ar fi eliberat un porumbel și lăsa bucățelele să cadă în castron. „Nu am mai văzut pe nimeni care să facă asta“, i-am spus când am crescut destul de mare ca să-i pot aprecia talentul. Ea a zâmbit cu modestie. „Am văzut cândva un bucătar francez făcând așa la televizor.“

Șnițele

În fiecare zi, când venea tata de la birou să-și facă siesta, mâncam de prânz ca o familie. Eu eram în culmea fericirii de fiecare dată când mama făcea șnițele: acest fel de mâncare austriac, adus în Israel de evreii de sorginte europeană, era preferat de tot poporul și adoptat de bucătăria-ghiveci israeliană, la fel ca frigăruile, cușcușul sau pizza. Mama personalizase rețeta originală. Niciodată nu bătea carnea de pui, ci o tăia în fâșii lungi și groase. Adăuga usturoi la oul bătut în care înmuia o fâșie de pui pe care o trecea apoi prin pesmet și o arunca în uleiul încins până devenea aurie și crocantă la exterior, dar moale și fragedă la interior.

Singura dată când m-a vizitat mama la Vancouver, a făcut turul bucătăriei noastre cu brațele încrucișate, dând din cap asemenea unui colecționar într-o galerie de artă. A trecut cu mâna peste plită și peste insula noastră de la Ikea, apoi a pus ochii pe tigăile care atârnau pe perete.

— Aveți piept de pui? S-a uitat în frigider. Cartofi?

Sean și cu mine plănuiserăm să gătim mese elaborate ca s-o impresionăm, dar ea nici n-a vrut s-audă. Cel mai mult a bucurat-o să poată găti ea pentru noi. Mă uitam cum valsează între plită, chiuvetă și frigider, cum își învață corpul să danseze un nou dans, cum își delimitează teritoriul. Atunci când gătea, se simțea ca acasă. Nici nu conta că era la o jumătate de planetă distanță de zona ei de confort. Bucătăriile erau ariile de consolare din fiecare casă, teritoriul neutru, Elveția gastronomică.

*

După ce a murit tata, tânăra mea mamă și-a petrecut majoritatea timpului în bucătărie. Nu vorbea prea

mult, ne privea rareori, însă gătea neîncetat, cu mișcări furioase, neglijente. Atunci când scormonea într-un dulap după o cratiță, trântea oalele unele de altele făcând o hărmălaie stridentă. Toca legumele cu intenții ucigașe, iar când arunca șnițelele în uleiul care sfârâia, parcă se-auzea un țipăt. Dispărea în bucătărie, devenea una cu electrocasnicele. Mâncarea ținea loc de cuvinte; gătitul era moneda ei de schimb.

Dacă nu gătea, făcea curățenie. Mă trezeam în zgomotul mobilei târâte pe podea, al covoarelor bătute, al aparatelor trase pe roți. Curățenia era ca un fel de meditație pentru mama; în plus, mai era și singurul lucru pe care-l putea controla. Poate că lumea ei se făcuse bucăți, dar măcar suprafețele erau curate, rufele spălate, aveam mâncare pe masă.

Chiar și atunci când nu ne permiteam blugi de firmă sau bani de buzunar, frigiderul era mereu plin. Mama găsea metode prin care să pregătească masa cu bani puțini – rețete ușoare care necesitau ingrediente simple. A calculat necesarul de usturoi pentru un an de zile și a cumpărat zeci de căpățâni când erau la preț redus. Îl pisa pe tot, îl punea la borcan și-l congela: două rânduri de borcane căptușeau ușa congelatorului aidoma unui set de dinți. Mirosul de usturoi rămânea în casă o săptămână întreagă; ni se lipea de haine și se ascundea în pasta de dinți, persista în păr asemenea fumului de la un foc de tabără.

Mama m-a hrănit, mi-a spălat rufele, mi-a făcut curat în cameră, dar n-a fost îndeajuns. M-am ținut după ea când făcea treabă, am încercat să o provoc la discuții. Atunci când n-am reușit, am găsit modalități mai eficiente prin care să-i atrag atenția.

Ne certam pe orice subiect: notele mele, felul în care mă îmbrăcam, dezordinea din camera mea, prietenii mei. Urlam că o urăsc, băteam din picior, trânteam ușile. Mi-a spus că sunt nerecunoscătoare și

că-ntr-o bună zi voi avea și eu o fată la fel ca mine. La final de clasa a zecea, după ce implicarea mea la revista pentru adolescenți mi-a adus cinci corigențe și am fost în prag de exmatriculare, mama mi-a cerut să mă pun cu burta pe carte și m-a amenințat că-mi restricționează lucrul, ceea ce m-a făcut să mă simt profund nedreptățită și neînțeleasă, un adevărat artist torturat. Cum îndrăznea să mă-mpiedice să scriu? Relația dintre noi a devenit atât de încordată, încât o dată a trecut pe lângă mine pe stradă fără să mă bage în seamă.

— Problema, mi-a zis o dată fratele meu, e că voi două semănați prea tare.

Am pufnit.

— Ba nu semănăm deloc.

Am devenit mofturoasă la mâncare. Uram coriandrul, roșiile mi se păreau dezgustătoare, detestam vinetele. Supraviețuiam cu hot-dogi de la taraba de lângă liceu și cu burgeri și cartofi prăjiți de la MacDavid, lanțul de fast-food cușer, predecesorul lui McDonald's în Israel. Pe urmă am descoperit restaurantele, și acolo îmi organizam de regulă interviurile, iar nota de plată era achitată de revistă.

Familia mea nu mergea niciodată la restaurant. Mamei i se părea o prostie să plătești pentru mâncare, era de părere că ea oricum gătea mai bine decât oricine și o mai făcea și gratuit. Pentru mama, a mânca în oraș însemna să stăm pe trotuar în față la Falafel Nadav în centrul Petah Tikva, sub firma spartă de neon, să mușcăm din pita care pocnea de plină ce era, aplecându-ne în față ca să nu ne curgă *tahini* pe haine.

Acum comandam creveți, calamar, cheeseburger cu bacon, lucruri pe care mama mea cușer nu le-ar fi atins în veci. Uneori îmi comandam și șnițel. Poate erau de vină feliile prea subțiri, lipsa usturoiului sau senzația mea de vinovăție, cert e că nu era niciodată

la fel de bun ca al ei.

Ficăței de pui

Primul meu apartament din Tel Aviv a fost unul de trei camere pe strada Dizengoff – o arteră majoră din inima orașului –, pe care îl împărțeam cu Elsin, prietena mea cea mai bună. Se afla într-o clădire veche și urâtă cu dâre de la ploaie, scări întunecoase și igrasioase și o curte plină de gunoi în spate.

Mama ne-a donat tot arsenalul ei de produse de curățenie și am frecat apartamentul împreună cu Elsin două zile de dimineață până seara. La final, am mers desculță pe podeaua acoperită cu gresie și atingerea ei mi s-a părut la fel de ispititoare ca o bere rece într-o mână transpirată. Îmi simțeam picioarele mai ușoare, capul mai limpede. Habar n-avusesem ce bine te poți simți după ce faci curățenie. Habar n-avusesem nici cât de mult era de muncă; din copilărie încoace refuzasem s-o ajut pe mama la treaba din casă.

— Uau. Elsin era impresionată de ceea ce făcusem. Ar trebui să faci asta pe bani.

A doua zi am făcut câteva anunțuri scrise de mână: „Menajeră tânără și plină de energie caut de lucru“. Le-am lipit pe stâlpii de telefon și la aviziere; numărul de telefon era pe franjurii detașabili. Acum eram și eu, asemenea mamei și bunicii, menajeră. În anii de început ai Israelului, majoritatea menajerelor erau femei din Yemen care lucrau pentru familii așkenaze. Pe atunci, cuvântul yemenită era sinonim cu menajeră.

Primele două apartamente în care am lucrat au fost garsonierele de burlaci ale fraților mei. Într-o vineri la cină acasă la mama, unul din ei i-a spus:

— Ayelet face o curățenie excelentă.

— Serios?

Fața mamei s-a lungit a mirare.

— Ce-i așa greu de crezut?

Am mușcat dintr-o bucată de *challah*[66].

Pentru cină, Elsin și cu mine pregăteam paste cu sos de la borcan, pizza pe *pită* și salate de la pungă cu sos cumpărat de la magazin. Într-o zi, Elsin a venit de la mama ei cu o tăviță cu ficăței de pui și a propus să-i gătim seara următoare. Ficățeii de pui erau o mâncare cu care crescuserăm amândouă. Mama-i prepara des, la tigaie, cu ceapă caramelizată. Erau o sursă ieftină de fier și una dintre modalitățile prin care mama hrănea întreaga familie cu un buget limitat.

În seara următoare am venit târziu de la serviciu și Elsin își gătise deja partea ei până să ajung eu acasă. M-am holbat la ficățeii cu piele fragedă din castron.

— N-am știut când ajungi, mi-a spus. Trebuie doar să-i prăjești.

Am tocat ceapă și usturoi, pe care le-am aruncat în tigaia unsă cu ulei, aplecându-mă pe spate ca să nu mă stropesc. Am adăugat și ficățeii, care sfârâiau zgomotos.

— Se ard, am țipat.

— Dă focul mai mic, a răspuns Elsin de la ea din cameră.

— Nu mai au ulei aproape deloc.

— Mai pune.

— N-o să sară pe mine?

— N-ar trebui.

Atunci când ficățeii au început să se rumenească, i-am întors cu grijă pe partea cealaltă. După câteva minute, am strigat:

— Cum știi că-s făcuți?

— Habar n-am, a spus Elsin. Intuiție?

M-am uitat la tigaie.

— Poți să-ți aduci intuiția până aici să-mi spui și

mie dacă-s gata?

Elsin a intrat în bucătărie și s-a uitat altfel la mine.

— Vai de mine. Cine s-ar fi gândit? Ai fobie de bucătărie.

M-am înroșit la față.

— Eu… eu n-am învățat niciodată să gătesc.

A zgâlțâit ficățeii și apoi a stins focul.

— Să știi că nu e niciodată prea târziu.

Jichnoon

Israelienilor le place să se-ntrebe unii pe alții de unde provin, dat fiind că majoritatea familiilor își au rădăcinile în altă țară. În clipa-n care află de unde te tragi, simt deja mirosul din bucătăria părinților tăi: cușcuș sau pește *gefilte*[67], orez sau cartofi, picant sau fad. Atunci când israelienii află că-s yemenită, au adeseori o lucire de invidie în ochi.

— Mama ta face *jichnoon* în fiecare sâmbătă?

— Da, zic.

— Și *malawah*?

— Da, spun.

De fapt, mama pregătește coca pentru *malawah*, o presează între două foi de hârtie de copt și o pune teanc în congelator, astfel încât pot să arunc una în tigaie oricând am chef. Nu le spun asta. Ar fi un act de cruzime.

Într-o țară plină de prejudecăți de ordin cultural, stereotipurile asociate de-a lungul anilor cu yemeniții au trecut prin idealizare, fetișizare și, în cele din urmă, aroganță. Atunci când au pus piciorul în Israel, imigranții yemeniți au fost considerați sălbatici și primitivi. Un film din anii ’50 destinat strângerii de fonduri, menit să scoată în evidență realizările *Moetzet HaPoalot*[68], spunea că yemenitele sunt „fertile și procreează, dar au nevoie de instrucțiuni

specifice“ – instrucțiunile fiindu-le date, firește, de femeile aşkenaze, după cum se vedea în film. În copilărie și adolescență mi s-a spus că yemeniții sunt „de treabă“, „modești“, „se mulțumesc cu puțin“, sunt „niște cântăreți și dansatori fantastici!“. În zilele noastre, adeseori se fac glume rasiste pe seama yemeniților, lumea-și bate joc de ei. Tuturor însă pare să le placă enorm bucătăria noastră. *Jichnoon* și *malawah* au ajuns în cartea de aur a mâncărurilor „ca la mama acasă“ ale națiunii. *Malawah* e un fel de clătită crocantă făcută din straturi subțiri de foietaj. *Jichnoon*, pâinea de sabat a yemeniților, se rulează în formă de croasant, se pune strat peste strat și se coace o noapte întreagă într-un vas special din aluminiu cu capac etanș.

Prietenii pe care-i invităm la *jichnoon* în dimineața de sabat adeseori se uită peste masă și cer cu sfială cuțit și furculiță.

— I-auzi! râdem noi superior. Vrea tacâmuri!

Mândri de faptul că mâncăm cu mâna, ăsta e felul nostru de a răsturna prejudecata conform căreia noi, yemeniții, am fi niște sălbatici.

Acum câțiva ani, verișoara mea Yifat s-a mutat la Vancouver cu soțul ei canadian și a închiriat apartamentul de sub cel în care locuiam cu Sean. La vremea aceea nu-mi mai era frică de bucătărie. După ce m-am mutat în Canada, departe de ochiul vigilent al mamei, stând mai mereu singură, fără un loc de muncă, am început să mai încerc câte o rețetă simplă de pe Internet. Atunci când iubitul meu și prietenii lui mi-au făcut complimente pentru cum gătesc, mi-am făcut curaj să încerc și feluri de mâncare mai elaborate. Am devenit pricepută la prepararea curry-urilor indiene și thailandeze și mergeam la magazine dedicate în căutarea unor ingrediente puțin cunoscute sau ca să iau condimente proaspăt măcinate.

Curând după ce a sosit în oraș, Yifat ne-a invitat la un mic dejun tradițional ca în Yemen. M-a avertizat: „N-o să fie la fel de bun ca al mamei tale“.

Vineri seara, târziu, mirosul de *jichnoon* începe să se strecoare la noi în casă, și sâmbătă când ne trezim plutește prin apartamentul nostru, gros să-l tai cu cuțitul. În apartamentul de jos, Yifat ne servește cu ouă coapte, sos din roșii date pe răzătoare și *bisbas* picant, un sos gen *chutney*, cu mult coriandru. Rup o bucată de *jichnoon* pufos, și din el iese o spirală de abur. Sean ia un ou și-l examinează.

— Mereu m-am întrebat ce anume face ouăle maro.

— Stau peste noapte în cuptor, la un loc cu *jichnoon*.

Îmi pun o lingură de *bisbas* pe farfurie.

— Le pui acolo deja fierte?

Stau pe gânduri.

— Poate?

— Cum se face că nu știi asta? Eu știu să gătesc mâncărurile mamei *mele*.

— E complicat, zic. Durează o zi întreagă.

— Nu știi nici măcar cum se face *bisbas*. Care nu cred că e complicat.

— Serios? spune Yifat. N-ai făcut *bisbas* niciodată?

— Mama nu m-a învățat cum se face, protestez.

— De ce?

Îmi schimb poziția în scaun.

— Probabil fiindcă nu voia să împartă lumina reflectoarelor.

Sean schimbă priviri cu verișoara mea.

— Poate ar fi trebuit s-o rogi, zice Sean, apoi ia o bucată de *jichnoon* și-o înmoaie în sosul de roșii.

Bisbas

Prima dată când am încercat *bisbas*, m-a usturat de parcă m-ar fi înțepat o albină în limbă. Gura mi-a luat foc, mi-a amorțit și mi-au dat lacrimile. Avea gust de pericol. Nu mi-a fost de ajutor nici faptul că uneori mama mă amenința că mi-l dă să-l mănânc dacă nu-s cuminte.

Bisbas, o pastă verde din coriandru și usturoi, presărată cu ardei iute roșu, era un condiment esențial la noi acasă, se servea la orice masă și era consumat la fel cum alții mănâncă *salsa* ori *chutney*. La vârsta de douăzeci și doi de ani, după prima mea călătorie cu rucsacul în spinare prin India, m-am întors în Israel privind cu alți ochi bucătăria yemenită; au început să-mi placă schinduful, coriandrul, turmericul și am tolerat mai bine iuțeala. Prima dată când am luat borcanul cu *bisbas* și mi-am pus o lingură în farfurie, mama și soră-mea s-au oprit din mâncat și m-au privit fix. „Ce e?“ le-am spus.

*

Era o seară palidă de februarie în Israel când am ajuns cu Sean în vizită, morți de foame de când am intrat pe ușa casei, gata să ne lăsăm îngrășați de mama. După cina de vineri seara, Sean a încolțit-o pe mama la ea în bucătărie.

— Aș vrea să învăț cum se face *bisbas*, a zis el.

— Chiar așa? a râs ea.

— Chiar așa? am zis, înecându-mă cu apa pe care tocmai o sorbisem.

El m-a privit: „Te deranjează?“

A doua zi, mama l-a invitat pe Sean la ea în bucătărie. M-a șocat cât fusese de ușor. M-am ținut și eu după el, la câțiva pași în spate; încă mă simțeam de parcă aș fi călcat pe un teritoriu interzis. M-am ascuns în spatele aparatului foto și am făcut poză după poză cu mama care îndesa în blender coriandru, usturoi, ardei iute și chimion. La celălalt capăt, firele

verzi s-au transformat în spumă cu miros de iarbă proaspăt tăiată. Sean și-a luat notițe, iar mama a explicat fiecare pas cu lux de amănunte, ca un maestru bucătar de la o emisiune culinară. Apoi a umplut borcănele cu *bisbas* și pe unele le-a pus în congelator, iar pe altele le-a pus deoparte, să le dăruiască surorii ei, mamei ei, fiilor ei.

— Pot să mă uit cum pregătești *tzli*? a întrebat Sean.

Mama radia de bucurie.

Tzli

Tzli, așa cum o face mama, este mâncarea ei emblematică, atracția principală la cinele de vineri seara. De-a lungul anilor, a încercat s-o înlocuiască cu alte rețete, însă s-a lovit de dezacordul fățiș al fraților mei. *Tzli* (care se traduce simplu prin friptură) este o minune din cinci ingrediente – pui, cartofi, ceapă, ulei, sare – și, cu toate astea, este o combinație plină de arome și pe deplin satisfăcătoare. Uneori, când mi-e dor de casă, de fapt mi-e dor de *tzli* așa cum o face mama și nimeni altcineva.

Prima dată când am făcut *tzli*, cartofii s-au făcut terci, iar puiul s-a desfăcut de pe os. A doua oară, puiul și cartofii erau de un galben neapetisant. Altă dată am pus prea multă apă sau am ars ceapa. Pare atât de simplu, și totuși e imposibil de îmbunătățit. E o rețetă în fața căreia mă înclin.

Mama gătește intuitiv și din memorie, la fel cum un muzician cântă la instrument fără a citi notele. Nu are căni de măsurat, nu are cărți de gătit. Rețetele ei spun să pui un strop din asta și un pic din cealaltă, iar condimentele să le adaugi după gust. Uneori sunt doar o înșiruire de ingrediente anagramate pe care trebuie să le pui în ordine.

— Ești sigură că la *tzli* pui doar sare? o întreb după prima mea încercare nereușită. Cum se rumenește așa, fără nimic?

— De la ceapă, spune ea. Trebuie să călești ceapa, apoi adaugi pulpele de pui. Le tot întorci până s-au rumenit pe toate părțile. Adaugi cartofii și apa. Simplu.

Într-o vineri dimineață, când eram în vizită în Israel, m-am trezit că-mi gâdila nasul un miros de ceapă prăjită și pui perpelit. Când am intrat în bucătăria mamei, mergeau toate patru ochiurile de la aragaz: pe trei erau oale cu capac, pe al patrulea, o vânătă rotofeie, așezată pe flacăra albastră. Masa din bucătărie era plină de vase termorezistente din care ieșeau aburi. La mama în bucătărie găseai la orice oră destulă mâncare cât să hrănești un sat mai mic. La prânz ne trezeam adesea cu vreo rudă sau cu vreun prieten neanunțat la masă.

— În seara asta suntem numai noi cinci, spune mama. O să luăm o cină simplă.

O cină simplă de vineri seara era totuși o chestie elaborată: un asortiment de aperitive – conopidă prăjită, cartofi dulci cu rozmarin la cuptor, salată verde tăiată mărunt stropită cu lămâie și ulei de măsline – , apoi *tzli*, supă yemenită, și la desert *ugat shmarim*.

Vânăta a fluierat, s-a scofâlcit și s-a înnegrit; din crăpăturile ei ieșeau fuioare de fum, ca din țigările aprinse. Mama a înțepat-o cu o furculiță și s-a auzit un oftat. I-a jupuit pielea solzoasă și a lăsat pulpa cărnoasă să se lăfăie pe o farfurie. A curățat-o de porțiunile arse, a zdrobit-o cu furculița și i-a adăugat tahini, lămâie, sare și un pic de usturoi pisat de la borcan.

— Salata mea de vinete nu e niciodată ca a ta, am spus.

— Coci vânăta pe flacără? Trebuie s-o coci până

se face neagră.

— Eu am plită electrică.

— Nu-i nimic, zice. O pui într-o tigaie. Și o zdrobești cu furculița. Nu la blender.

Părea atât de dornică să-mi împărtășească tot ce știa! În ultimele câteva luni nu făcuse decât să mă ajute – o atitudine complet diferită de ceea ce-mi aminteam sau de așteptările mele. Copil fiind, nu mă simțeam bine-venită la ea în bucătărie. M-am gândit că nu voia să-și dezvăluie secretele fiindcă avea nevoie să fie indispensabilă. Cu toții aveam supapele noastre creative: frații mei și cu mine desenam, pictam, făceam muzică și scriam. Gătitul era darul și harul ei; dacă ni l-ar fi împărtășit, ea cu ce-ar mai fi rămas?

Mulți ani mai târziu mi-am dat seama că mă înșelasem. Ca toți adolescenții, și eu fusesem preocupată doar de mine și atât de adâncită în durerea mea, încât nu putusem să înțeleg cât de mari erau atât tragedia, cât și triumful ei. Își pierduse soțul la patruzeci și unu de ani și rămăsese cu șase copii de crescut (și ne crescuse admirabil, în ciuda resurselor financiare din ce în ce mai reduse și a durerii din suflet). Ea de fapt nu ne alunga din bucătărie, ci o folosea ca pe o ascunzătoare. Într-o casă plină de copii care mereu aveau nevoie de câte ceva, bucătăria era sanctuarul ei, adăpostul ei, și trebuia să-și apere acel teritoriu cu egoism astfel încât să poată merge mai departe și să rămână întreagă la minte.

Stăteam la masa ei din bucătărie atunci când i-am împărtășit aceste gânduri; mama rula *jichnoon* cu degetele pline de ulei. Eu vorbeam, și ea doar dădea din cap aprobator, nu a scos o vorbă; avea o mină deschisă, plină de recunoștință; ochii îi străluceau.

Supă yemenită

Am învățat să fac supă ca-n Yemen la treizeci și cinci de ani.

Era iarnă în Vancouver, era mohorât și rece, și medicul meu naturist mi-a recomandat să mănânc mai multă supă.

Când eram copil nu mi-a plăcut niciodată supa yemenită, nu puteam să sufăr cum mi se pătau degetele cu galben de la turmeric, mă strâmbam la vederea coriandrului ofilit, uram *hilbe*, o pastă din schinduf măcinat care tulbura supa așa cum apa tulbură *arak*-ul, lichiorul de anason din Orientul Mijlociu. A doua zi, mirosul de *hilbe* îți ieșea prin toți porii, iar yemeniții erau adeseori ridiculizați din cauza acestui damf. Ori de câte ori se servea supă yemenită la bunica acasă, eu mă strâmbam, refuzam s-o mănânc și plecam afară să mă joc.

Supa yemenită a fost unul dintre felurile de mâncare pe care mama le-a învățat de la bunica după ce s-a măritat. Bunica învățase rețeta de la mătușa ei, cea care o crescuse în Yemen; rețeta traversase deșertul și marea, supraviețuise decenii fără să fi fost notată vreodată.

Pe vremea când era mama copil, supa era porția lor săptămânală de carne. Bunica le dădea fetelor aripile de la pui, ca să se desprindă, să se mărite, iar băieților le dădea picioarele, fiindcă ei erau temelia casei.

*

Am stat o săptămână din noiembrie cu mama în Los Angeles, unde sora mea locuia pe atunci cu familia. „Fac supă yemenită, mi-a spus mama. Am adus până și *hawayij*[69].“

Am desfăcut punga de hârtie maro, și, când mi-am băgat nasul în ea, amestecul de condimente m-a transportat imediat înapoi în bucătăria mamei.

De data asta am reușit să văd cum pregătește supa

și mi-am și notat etapele pe spatele unui plic folosit. Am stat una lângă alta, mamă și fiică, umăr la umăr, și ne-am uitat la apa din oală așteptând să dea-n clocot. Atunci a adăugat ciocănelele și pulpele de pui, a adunat cu o lingură grăsimea în exces. A aruncat în oală o ceapă întreagă, care mai apoi s-a desfăcut în inele translucide, apoi bucăți de roșii, ardei, cartofi și morcovi. Usturoiul l-a tăiat felii chiar deasupra oalei, l-a aruncat acolo și pe el, iar la final a adăugat și o legătură de coriandru. Atunci când a turnat *hawayij*, eu am amestecat galbenul în supă cu o lingură de lemn.

Aroma supei yemenite persistă la mine-n bucătărie multe zile după ce-am gătit-o. Am crescut încercând să scap de mirosul ăsta. Acum el trăiește la mine în casă, ca o amprentă permanentă pe pereți, un salut înțepător cu care le urez oaspeților bun venit. Atunci când am terminat *hawayij*-ul pe care mi l-a dat mama la Los Angeles, am început să-mi fac singură: am luat cardamom, chimion, turmeric, ardei iute și coriandru, și le-am măcinat cu pistilul în mojar, așa cum făceau și bunica, și străbunica înaintea mea. Stau lângă plita electrică, torn *hawayij* în oală, și sunt o femeie yemenită care face supă. Uit că trăiesc într-un oraș străin și rece, că familia mea e la zece fuse orare distanță de mine. Sunt acasă.

Ugat shmarim

Într-o noapte de iarnă în Canada sunt surprinsă de cât de tare îmi doresc să mănânc prăjitura mamei. Iau decizia s-o sun și să-i cer rețeta. Trebuie s-o fac și trebuie s-o fac acum. E musai să aflu cum.

N-am mai ajuns în Israel de doi ani, n-am mai văzut-o pe mama de un an, de când ne-am întâlnit în Los Angeles. Multe s-au schimbat de atunci: Sean și

cu mine ne-am mutat la Toronto ca să pot urma un master de scriere creativă și, după ani în care am tot evitat să discutăm subiectul, acum încercăm să avem un copil. Toronto încă nu e acasă, iar apartamentul ăsta din zona Parkdale, un cartier cu mare potențial, tot nu mi se pare locul potrivit pentru o familie. În pauzele dintre sesiunile de scris, petrec ore în șir trebăluind prin bucătărie, pe care o umplu de aromele copilăriei, în încercarea de a face locul să semene mai mult a cămin, de a mă face pe mine mai maternă, în singurul mod pe care-l cunosc.

Dintre frații și surorile mele, nimeni n-a mai îndrăznit vreodată să facă prăjitura asta. Eu mereu am presupus că e foarte greu de făcut. Astăzi însă simt că am curaj, sunt încrezătoare în talentul meu. O sun pe mama fiindcă acum sunt, în sfârșit, gata să recunosc că ne asemănăm foarte tare. Mă liniștește să fac curățenie; mă simt bogată dacă am frigiderul plin; nu-mi place să fiu întreruptă atunci când fac de mâncare; gătesc intuitiv, foarte rar respect o rețetă. Dacă e cineva care poate face prăjitura asta, eu sunt aceea.

Mama s-a culcat deja, dar e încântată că vreau să fac prăjitura, dornică să dea rețeta mai departe. „Să nu renunți dacă nu-ți iese din prima, spune ea. E nevoie de exercițiu. Mai încerci o dată, și-nc-o dată.“

Îmi ia ceva timp să scriu rețeta. Unele ingrediente, cum ar fi un cub de drojdie, ceva ce toată lumea folosește în Israel, nu se găsesc în Canada; altele sunt diferit ambalate, nu corespund cantitățile. Și când mama spune să pun patru căni de făină, nu se referă la cănile standard[70].

— Știi paharele-alea mici de acasă?

— Cred că da.

— Taică-tu n-ar fi băut niciodată cafea din altă cană. Știi la care mă refer?

Tata a murit acum aproape treizeci de ani.

— Care-i secretul? zic. Să-mi reușească rețeta.

Ea râde.

— Nu-i nici un secret.

Îi povestesc, mândră, că am inventat o supă vegană de mazăre. Ea îmi spune că a făcut o rețetă chinezească, de la televizor. „Chinezească!“ repetă, minunându-se și ea. Eu îi recomand plăcinta cu somon pe care-am găsit-o în revista *O* a lui Oprah. „Mie nu-mi place *solomonul*“, zice, pronunțând la fel ca mulți alți evrei. Nu suntem de acord chiar în toate privințele. Mie mi se pare că face vita prea uscată. Eu gătesc cu mai puțin ulei, aleg ingrediente naturale, organice. Ea dezaprobă decizia mea de a folosi la supa yemenită fond de pui în loc de un cub concentrat.

Stăm la telefon de aproape o oră. Încă nu m-a întrebat nimic despre copii, deși știu că ar vrea.

Apoi zic:

— Data viitoare când vin în Israel, o să mă uit cum faci *jichnoon*.

— Plăcerea va fi de partea mea.

O aud cum zâmbește.

Mirosul de prăjitură se strecoară mai întâi în bucătărie, la început ca o aluzie, apoi dă pe dinafară: cald, dulce, rotund, intim. Mă simt de parcă m-aș îmbăia în aroma lui ca de mătase. „Simți?“ șoptesc și-l iau de mână pe Sean, temându-mă să nu distrug momentul. „Nu-mi vine să cred că iese de la mine din cuptor.“

---

62. Cozonac însiropat.

63. Mâncarea cușer evreiască este împărțită în 3 categorii: carne, lactate și *pareve*, adică fără conținut de carne și lactate; alimentele din carne și produsele lactate nu pot fi mâncate la aceeași masă.

64. „Liniște!“ (în ebraică, în original).

65. Preparat din aluat de patiserie peste care se pun

ouă; se coace totul la cuptor peste noapte şi se servește de regulă cu *schug*, un sos picant, humus, sos de roșii.

66. Sau *halla*, pâine dospită în care se adaugă ulei, ou și un strop de zahăr, împletită și presărată uneori cu semințe de mac.

67. Un fel de perișoare de pește.

68. Consiliul Femeilor Muncitoare.

69. Amestec de condimente măcinate, folosit la aromatizarea supelor, tocănițelor și chiar și a cafelei, originar din Yemen; conține chimion, piper negru, turmeric și cardamom.

70. În America de Nord, cantitățile pentru prăjituri se măsoară în *cups* – căni de aproximativ 250 ml.

Dacă te voi uita

— Va fi ultima dată când vii în casă, a spus mama, amestecând într-o oală și ștergându-și mâinile pe șervetul cu pătrățele pe care-l ține mereu pe umăr.

În Israel era dimineață devreme, era albastru și răcoare, totul era îmbrăcat în acel halo suprarealist de după o călătorie lungă, atins de stranietate, de oboseală, de senzația de neconceput că te afli aici, acum.

— Asta spui în fiecare an.

Mă uitam în frigider, în care se vedeau, așa cum mă așteptam, teancuri de vase termorezistente și alimente proaspete.

— Nu, a spus ea, de data asta știm data.

Sean și cu mine tocmai sosiserăm, ca în fiecare an când încercam să fugim de iarna canadiană, tradiție pe care o adoptaserăm după mutarea la Toronto, unde serviciul lui pe lacuri se oprea pe perioada anotimpului rece. Din moment ce eu puteam scrie și preda de oriunde, am hotărât să ne petrecem lunile de iarnă în Israel, să stăm la soare și să ne bucurăm de timpul petrecut cu rudele și prietenii. Vizita asta însă era diferită. Călătoriile trecute, Sean luase în avion și chitara, iar eu venisem cu echipamentul foto care cântărea mult. De data asta, articolele fuseseră înlocuite de un cărucior, de un scaun de mașină și de un sistem de purtare. Și, firește, de un bebeluș de șapte luni. Fiica noastră s-a născut la doi ani după ce am decis că vom încerca să avem un copil. Era cea dintâi vizită a ei în Israel, prima dată când le întâlnea pe mai toate rudele, și prima – se pare că și ultima – oară când stătea în casa copilăriei mele.

Am dus-o în brațe pe aleea pietruită către ușa din față și i-am prezentat reperele copilăriei mele. În lumina blândă a dimineții, scăldată în nostalgie, casa părea frumoasă și impunătoare. Era ușor să treci cu vederea faptul că fusese neglijată ani de zile: crăpăturile, cicatricile, loviturile, găurile peticite din acoperiș, gazonul neîngrijit, năpădit de buruieni. I-am arătat palmierul uriaș care se înălța peste acoperișul cu olane roșii, șirul de măslini plantați de tata în spate, câte unul pentru fiecare membru al familiei, din care unul pierise în mod inexplicabil la scurtă vreme după moartea sa. Pe latura de nord a casei, în pământ se căsca o groapă în locul pe care fusese odată lămâiul. Mama se apleca pe fereastra bucătăriei, de la etajul întâi, și culegea fructe coapte direct de pe crengi. Cât de tare am suferit în anul în care m-am întors și am văzut că pomul nu mai era, pierduse lupta cu boala, fusese scos cu tot cu rădăcină, un prim indiciu al efemerității casei noastre.

Mama s-a extaziat la vederea bebelușei și-a acoperit-o cu sărutări zgomotoase, iar fiica mea a întins brațele către ea, a recunoscut pe dată corpul mamei ca pe un loc familiar și sigur de care să se lipească. Se mai întâlniseră o dată, atunci când mama a sosit în mod oficial la Toronto la câteva zile după nașterea fetiței, încântată și ușurată că în sfârșit devenisem și eu mamă după ani de ezitări și amânări, gata să-mi împărtășească toate cunoștințele pe care le avea. Niciodată nu-mi făcusem mama mai fericită. Aveam treizeci și nouă de ani, vârsta la care mama născuse al șaselea copil.

Am pus cana cu cafea pe pervazul ferestrei și am privit afară. Strada noastră începea să se trezească din somn: radiourile trăncăneau prin geamurile deschise ale vecinilor, un bebeluș plângea, într-o casă din apropiere suna un telefon. Când priveai către

apus, orașul se înălța: apăreau blocuri cu patru sau cinci etaje, dreptunghiuri terne în tonuri de bej, cu frânghii de rufe atârnate sub ferestre și acoperișuri din care răsăreau încălzitoare de apă și antene. Printre clădiri străpungea câte-un palmier cum iese buruiana din trotuarul crăpat. Mi s-a alăturat și mama; m-am lăsat pe corpul ei moale și i-am sorbit mirosul: zahăr, făină, citrice, condimente fără număr, un iz de săpun și de detergent pentru rufe. Acesta era parfumul unic al casei. În câteva zile și pielea mea va emana exact același amestec de arome. Cu mulți ani în urmă, mama îmi trimisese la New York, unde locuiam, un pachet cu haine de iarnă printr-o prietenă care venea în State, și, imediat cum l-am deschis, mirosul a țâșnit afară și mi-a umplut apartamentul, iar eu am stat pe jos, cu hainele la nas, și am plâns.

Peste două luni, imediat după ce vom fi plecat în Canada, casa va fi dărâmată cu buldozerul și pe ruinele ei se va ridica un bloc cu apartamente. Mama și Nissim, partenerul ei de viață, se vor retrage acolo să-și trăiască pensia cu grație. Era cel mai corect să procedeze așa: mama intenționa să vândă locul, ca plan de pensionare, și casa oricum se dezintegra. Ceea ce nu înseamnă că a fost mai ușor. Era un act de o mare cruzime, fără cale de întoarcere. Trecutul nostru era șters cu buretele.

Aveam șapte ani când părinții mei au început să-și construiască casa la care visau. La vremea aceea, familia mea – tata, mama și șase copii – stătea înghesuită într-un apartament de patru camere în centrul Petah Tikva. Apartamentul nostru de la etajul patru avea lambriuri de lemn în hol, dulapuri portocalii din pal melaminat în bucătărie și mozaic pe jos – așa cum găseai în orice casă israeliană construită la mijlocul secolului douăzeci. Ferestrele aveau gratii, pentru siguranță, și pervaze late pe care

stăteam fără frică, ne bălăngăneam picioarele în afară și priveam la strada aglomerată de dedesubt, și de unde uneori aruncam cu jucării numai ca să le vedem cum se fac bucăți. Un balcon închis a fost transformat într-o cameră în plus, pentru fratele meu cel mare, și s-au montat draperii peste ușile glisante de sticlă, pentru intimitate. După-amiaza coboram cu ascensorul lent care clămpănea și adeseori se bloca, desenam cu creta un șotron pe trotuar, jucam leapșa și de-a v-ați ascunselea cu vecinii, până când soarele se cufunda greoi și umflat în spatele clădirilor, se aprindeau felinarele pe stradă și jaluzelele se deschideau cu un huruit – mama ne striga pe fereastră să venim la cină.

Tata a fost în culmea fericirii când a găsit teren ieftin de vânzare în Mahane Yehuda, un cartier de yemeniți la jumătatea drumului dintre centru și Sha'ariya. Mahane Yehuda – unde s-a născut și a locuit în primii ani din viață – fusese cândva un sat, întemeiat de yemeniți în 1913, un talmeș-balmeș de șoproane, colibe și căsuțe din piatră, brăzdat de ulițe de pământ. Ulterior orașul s-a dezvoltat de jur împrejurul satului, pe care l-a înghițit cu totul.

Tatăl meu a pus toată viața bani deoparte pentru casa asta. Uneori, când veneam de la plajă, o lua pe drumul ocolit spre casă și conducea prin Savyon, suburbia oamenilor înstăriți, admira șirurile de vile elegante cu peluze uriașe și visa la casa pe care o va construi cândva pentru familia lui. Norocul tatălui meu a fost că, atunci când a început construcția, câțiva meseriași – un dulgher, un tâmplar specializat în ferestre și un electrician – s-au oferit să-l ajute gratuit, returnându-i favorul de a fi ajutat *pro bono* nenumărate persoane de-a lungul carierei, ceea ce a avut ca rezultat un cost total mult mai mic.

În anul cât a durat construcția, tata ne ducea la casă în fiecare sâmbătă și ne plimbam împrejurul

structurii – numai beton și cărămizi și fire metalice care se ițeau. Ferestrele erau niște guri căscate, și prin ele soarele trimitea raze prăfuite către tata. Aici – ne arăta el – va fi bucătăria. Ecoul vocii sale se întorcea ca într-un teatru fără spectatori.

Casa pe mai multe niveluri avea planul inspirat din cel al unei sinagogi: băieții stăteau la etajul de jos, fetele la cel de sus. Era construită să satisfacă nevoile familiei noastre, în special pe ale mamei. La fiecare etaj era câte-o mică trapă care dădea într-un tobogan pentru rufe, pentru ca mama să nu fie nevoită să ne adune hainele murdare din fiecare cameră. Perete în perete cu bucătăria erau o cămară și o spălătorie din care ieșeau pe fereastră frânghiile de rufe și unde se afla și o chiuvetă mare, pătrată, pentru spălat de mână, în care aveau să fie îmbăiați mai târziu mulți copii din generațiile care ne-au urmat. De asemenea, tata a mai instalat și un duș în garaj, un gest nobil față de mama, o maniacă a curățeniei, în așa fel încât sâmbăta, când veneam de la plajă, să ne putem clăti de nisip înainte de a păși pe podelele ei impecabile.

În prima zi în casă, am alergat peste tot și ne-am mirat de toate noutățile. Am inspirat mirosul de vopsea proaspătă și de rumeguș, am admirat lustrul gresiei de pe jos, strălucirea orbitoare a geamurilor. După ce trăiserăm ani la rând într-o locuință înghesuită, casa cu șase dormitoare ni se părea infinită, ca un loc de joacă plin de unghere comode și spații secrete prin care te puteai târî. Atunci când mă jucam de-a v-ați ascunselea cu verișorii mei, ei fugeau întruna pe scări, sus-jos, până rămâneau fără aer, și tot nu reușeau să mă găsească.

Tata s-a bucurat de casa pe care o construise mai puțin de un an, până a avut primul infarct. A fost bolnav câteva luni, apoi, o vreme, s-a discutat dacă să instaleze un lift special. A venit un contractor care a

marcat semne pe perete în locul de unde urma să pornească liftul. Tata a murit înainte de montaj. Tăieturile adânci făcute neglijent în perete, care scoteau la iveală materialul gri sfărâmicios din interior, au rămas acolo mulți ani după ce tata n-a mai fost.

În lunile de după decesul tatei, casa a părut grotescă, părăsită. Noi ne-am cufundat în durere, treceam unii pe lângă alții pe hol de parcă nu ne cunoșteam. De fiecare dată când eram singură în casă, aprindeam lumina în toate camerele fiindcă-mi era frică de găurile negre care se căscau după uși, mă temeam c-o să mă absoarbă. Nu puteam dormi noaptea, ascultam cum geme și scârțâie casa, cum șoptea vântul și răvășea frunzele pe acoperiș. Eram obsedată de moarte și de viața de apoi și eram convinsă că morții încercau să comunice cu mine. Zi după zi, primăvara își etala culorile ei noi, și mirosul de flori de portocal și de migdal pătrundea prin obloane, fără să-i pese de pierderea noastră.

Anii au trecut, iar casa a prins viață și s-a umplut din nou, iar noutatea s-a transformat în familiaritatea confortabilă, plăcută a unui cămin. Pe peluza din față am organizat petreceri, ba chiar și două nunți, iar pe acoperiș am făcut grătare. În zilele caniculare, colegele mele se opreau la mine în drum spre casă, iar eu scoteam furtunul de grădină și ne stropeam cu apă. Unii dintre prietenii cei mai apropiați aveau cheile casei noastre și puteau veni și pleca după pofta inimii, puteau deschide frigiderul și mânca orice doreau. Iubitele și iubiții rămâneau adeseori peste noapte, unchii și mătușile, verii și verișoarele treceau pentru o cafea, pentru a lua prânzul sau pentru *jichnoon* în dimineața de sabat. Casa noastră a fost plină de oameni până și în timpul Primului Război din Golf. Oaspeții care se nimereau să fie în vizită

atunci când porneau sirenele veneau cu noi în adăpostul antiaerian din pivniță, inclusiv, o dată, un prieten canadian al fratelui meu, care a fost zguduit vizibil de sunetul exploziilor și avea ochii cât cepele pe sub masca de gaze. Altă dată, nu am reușit să le convingem pe mama și prietenele ei fataliste să lase jocul de cărți și să se ascundă în adăpost. Se pot vedea într-o fotografie la masa din bucătărie, jucând cărți cu măștile de gaze pe față.

În cele din urmă, după satisfacerea stagiului militar, eu și frații și surorile mele am început să plecăm, rând pe rând. Unul câte unul. Cameră după cameră. Ne-am mutat într-un kibbutz, la Tel Aviv, la New York, la Amsterdam. Am plecat în călătorii sau în vreun program de schimb pentru studenți. Însă mereu ne-am întors acasă – între două excursii, între două apartamente, între iubiți. Apăream la ușă cu gențile, cu valizele, cu cutiile, și rămâneam o perioadă – câteva săptămâni, câteva luni, un an. Uneori ne aduceam și partenerii de viață. Camerele noastre rămâneau neatinse pe perioada cât lipseam, cu câteva mici excepții ici-colo. În dulap încă mai am câteva topuri minimaliste vopsite artizanal, din Goa, și zeci de scrisori și carnete scrise de mână. La fereastra mea, măslinii care-au mai rămas au crescut mai înalți și mai viguroși, îngreunați de fructele verzi care atingeau geamurile de la etajul al doilea.

Mama s-a bucurat întotdeauna de venirea noastră, chiar și după ce l-a cunoscut pe Nissim, care în cele din urmă s-a mutat la noi. Atunci când l-a cunoscut, era văduvă de doisprezece ani. Doisprezece ani în care luase în zeflemea ideea de a cunoaște un bărbat, de parc-ar fi fost o glumă. Nissim era tâmplar, recondiționa mobilă veche în atelierul lui aglomerat și plin de praf din bazarul din Jaffa, unde veneau hipsterii din Tel Aviv să cumpere antichități și să mănânce într-unul dintre restaurantele care se

deschiseseră de când locul devenise la modă. Era și el văduv, își crescuse copiii singur de când erau mici. Mama a început să râdă mai mult, să se dea cu ruj și să se coafeze. Mergeau împreună să danseze, au fost în concedii la Eilat și în Turcia. N-o mai văzusem așa de fericită de când eram mică.

Sean și cu mine ne-am instalat în fosta mea cameră și am așezat un pătuț îndelung folosit la perete. Am mijit ochii și am făcut inspecția camerei: zugrăveala se cojea, pereții erau crăpați și se exfoliau, umflați de umezeală. Majoritatea obloanelor erau rupte sau aveau lamele lipsă, ferestrele erau înțepenite și coșcovite. Ușa culisantă era șubredă și adesea sărea de pe șină și se zgâlțâia zgomotos în nopțile cu vânt. Prizele atârnau din pereți, aveau șuruburi lipsă și cabluri electrice la vedere. Am pus un radiator în priza care părea cea mai sigură, am îndesat o placă de lemn după ușă, ca să nu mai zdrăngăne, iar la fereastra care se zgâlțâia am pus un prosop ca să mai oprească vântul care se strecura prin crăpături.

Casa nu fusese din capul locului concepută pentru vreme rea – era prea mare și spațioasă ca să poată fi încălzită sau răcorită eficient, iar ultimii treizeci și ceva de ani, în care nu avusese parte de reparații, o făcuseră și mai puțin primitoare; întreținerea ei fusese prea scumpă pentru o mamă singură cu șase copii. Ceea ce odinioară trecea drept o vilă luxoasă era acum un monstru din beton, paradit, în care se făcea curent și care fusese invadat de sălbăticiuni. Gândacii, furnicile, șopârlele și șoarecii erau la ordinea zilei. Guguștiucii uguiau pe pervaze, ciorile se înghesuiau pe acoperiș. În curte, haite de pisici maidaneze se lăfăiau la soare, prin tufișuri se ascundeau porci spinoși. Odată, mama a găsit un șarpe negru care se târa pe podea, în bucătărie. Fratele meu cel mai mic l-a omorât cu o macetă

ornamentală, un cadou de la un unchi care se întorsese din America de Sud.

În cea mai rece și umedă noapte a unei furtuni mediteraneene spectaculoase, care a inundat deșertul și a îngropat Ierusalimul sub zăpadă, a început să plouă în pătuțul fetiței mele. Am adus-o în patul nostru și, când ne-am trezit, tușea și avea nasul înfundat, iar corpul îi dogorea, lipit de noi. Era prima ei răceală. Pentru a colecta apa de ploaie, Sean și cu mine puseserăm o găleată la noi în cameră, trei oale mari în camera de zi, prosoape pe jos în bucătărie, și pe toate trebuia să le golim de câteva ori pe zi. Stăteam zgribuliți, îmbrăcați cu paltoane lângă radiator, și tot vedeam cum ne ies aburi pe gură.

Era pentru prima dată când locuiam în casă ca mamă, și am început s-o urăsc. Îmi îmbolnăvise copilul. Casa era un pericol, o capcană mortală. Și apoi, într-o zi, exact când o scăpasem o clipă din ochi, fiica noastră a alunecat pe jumătate din treptele scării și a ajuns jos nevătămată, ca prin minune. Am dat vina pe casă. Podelele pe care fetița mea ar fi vrut să meargă de-a bușilea erau acoperite cu apă rece ca gheața, vântul șuiera înverșunat printre lamelele jaluzelelor, prizele abia se țineau, pe pereți începuse să înflorească într-o veselie mucegaiul.

— Poate că natura ne transmite niște semne ca să ne despărțim mai ușor de casă, i-am spus mamei, care strângea cu mopul apa de ploaie într-o găleată. Ca atunci când va fi dărâmată noi să zicem: „Ducă-se!“

— Poate, a zis mama, lipsită de convingere.

Pe măsură ce se apropia ziua demolării și camerele erau eliberate, una câte una, degradarea a devenit și mai vizibilă datorită goliciunii. Sean s-a ocupat de camera de zi, a împachetat flecuștețe și pahare de vin în hârtie de ziar, iar eu m-am oferit să mă ocup de cărți. Erau catralioane. Fusese o casă

locuită de opt cititori și colecționari pasionați care cumpăraseră de prin anticariate, uitaseră să returneze cărți împrumutate, făceau cadou cărți în mod obsesiv (multe aveau dedicație de la un membru al familiei pentru altul). După ce am plecat noi de acasă, Nissim a adunat toate cărțile rămase și a construit într-una din camere o bibliotecă pe tot peretele, înaltă până la tavan. Însă în noul apartament al mamei nu aveau cum să încapă toate. Biblioteca trebuia dezmembrată, cărțile date de pomană sau distruse, aidoma casei.

Am împărțit cărțile în două grămezi: una cu cele pe care credeam că frații mei vor dori să le vadă mai întâi și una cu cele care consideram că trebuie date. Nissim a spus că le va duce el la un prieten care vindea cărți la piață. Am început să pun cărțile nedorite în cutii, însă avea să dureze o veșnicie, erau și greu de transportat, așa că Nissim a venit cu o idee. Urma să-și deschidă bena camionului și să arunce cărțile pe geam, direct în ea, de la etajul doi. La început m-am opus. Ca și demolarea, mi se părea un gest prea crud, prea lipsit de respect. Însă mai era atât de mult de lucru, nu aveam nici un ajutor, eram epuizată din pricina nopților nedormite cu bebelușul, așa că am cedat.

Am dat drumul cărților pe fereastră. M-am îngrozit când le-am văzut cum cad claie peste grămadă în bena camionului. Nissim a plecat cu tot cu ele.

La cina de vineri seara, acasă, le-am spus fraților mei ce făcusem.

Fratele meu cel mare a înghițit în sec.

— Ce zici că ai făcut?

— Nu le-am aruncat pe toate, am zis. V-am lăsat și vouă câteva la care să vă uitați.

Și-a tras scaunul de la masă și s-a dus repede să se uite la cutiile rămase. L-am urmat și am observat că scormonea prin cutii cu mare grabă.

— Unde e colecția mea Micul Tehnician?

— Hmm, s-ar putea s-o fi aruncat pe aia.

— Mi-ai aruncat Micul Tehnician? S-a uitat în sus la mine. Chiar nu era cazul. De unde era să știi tu ce cărți sunt importante pentru mine? Erau amintirile *mele* din copilărie.

— Nu știu. Erau atât de multe!

Începusem să ezit.

— Am vrut doar să ajut.

— Știau că o să arunc cărțile, m-a asigurat mama când strângeam masa. Sunt luni de când le tot spun să pună deoparte ce vor să păstreze. Nu ai făcut nimic greșit. Toți suntem emotivi și sensibili zilele astea.

— Dar poate reușim să dăm de ele, i-am spus lui Nissim în timp ce spăla cratițele și tigăile.

A scuturat din cap.

— El le ține numai câteva zile și apoi le aruncă.

— La gunoi?

Mi s-a strâns inima.

— Nu le-aș mai fi dat dac-aș fi știut.

Îmi închipuisem că le dau unui împătimit al cărților, că le insuflu o nouă viață. Nu puteam scăpa de senzația că am comis un fel de crimă împotriva cărților și că, și mai rău, eram vinovată de ștergerea și distrugerea amintirilor fraților mei.

În acea noapte, am găsit-o pe mama stând în cadrul ușii de la camera surorii mele, privind în gol. „Nu suport ecoul.“ A ridicat din umeri și-a închis ușa. Apoi m-a văzut, șovăielnică.

— Știi că mi-a spus să n-o vând.

— Cine?

— Tatăl vostru. Înainte să moară.

Am simțit cum m-apucă brusc furia pe tata fiindc-a spus ceva atât de iresponsabil pe patul de moarte, însă apoi m-au copleșit regretele și compasiunea. Sărmanul meu tată, atât de tânăr. Știa că e pe moarte.

Casa asta fusese produsul dragostei lui, o extensie a lui, felul în care lăsa ceva în urmă, pentru noi.

Fața mamei s-a prăbușit. Tăcusem prea mult.

— A vrut să spună să n-o vinzi *atunci*, am zis. Și n-ai vândut-o. Ai mai rămas încă treizeci de ani și ai dus o viață plină în casa asta. Ca noi toți. Până și nepoții tăi. Tata ar fi vrut să știe că ți-e bine la bătrânețe.

Mama a încuviințat fără prea mult entuziasm. Mi-am dat seama că își lua încă o dată rămas-bun de la tata, un ultim adio de la visul pe care îl avuseseră cândva împreună. Am sperat că în procesul de despărțire va găsi loc și pentru iertare, că se va ierta pe sine pentru toate promisiunile pe care nu le-a putut îndeplini.

La o zi după ce Nissim și mama s-au mutat temporar într-un apartament micuț din apropiere, sora mea și cu mine ne-am dus să ne luăm rămas-bun de la casă. Am stat cocoțate pe acoperișul înclinat, din olane, cu fața spre dealurile din Rosh HaAyin, și am privit: drumeagul plin de nisip care ducea la gimnaziul pe care-l urmaserăm era pavat de câțiva ani și avea un rând de palmieri subțiri pe margine. Când eram noi mici, pârâul care curgea pe lângă drum dădea pe dinafară la o ploaie mai puternică și transforma drumeagul de pământ într-un iaz jegos, pe care dădeam apoi drumul la bărcuțe din hârtie. Pe atunci strada noastră era flancată de casele mici și simple ale rezidenților yemeniți mai în vârstă și de niște vile mai noi, luxuriante, cu pomi fructiferi și grădini îngrijite. Multe dintre acele case au fost dărâmate în ultimii ani și înlocuite cu blocuri noi de apartamente care obstrucționau privirea și înghițeau briza.

Jos, am fotografiat-o pe sora mea făcând cu mâna, de la fereastra bucătăriei, unor vizitatori imaginari, prefăcându-se că vorbește la interfoanele care nu mai

funcționau de mult. Ne aminteam astfel de excursiile făcute în copilărie, pe vremea când casa era în construcție și noi trebuia să ne-o imaginăm plină de viață. Însă comparația era sfâșietoare, ca atunci când bătrânețea evocă neputința prunciei.

În camera mea am scos capacul de la markerul negru pe care-l adusesem și m-am uitat la peretele pătat de fum de țigară. În adolescență, scrisesem pe pereți versuri din poezii și cântece și odată l-am pictat cu acuarele pe Micul Prinț lângă noptieră. Fiind al cincilea copil, mi se acordase mai multă autonomie decât celorlalți frați. Mama își alesese bătăliile, iar pereții din camera mea nu fuseseră vrednici de așa ceva, se pare. Acum am scris în centru Camera Copilăriei și am trasat, într-o spirală care se tot lărgea, cuvinte și amintiri prin asociere, până când am acoperit tot peretele cu tuș negru. La final am scris „Cumva, revin aici, iar și iar".

La ieșire, am desfăcut *mezuza* de pe ușa principală a casei. Era un obiect frumos și rezistent, confecționat din metal, pe care erau gravate o *menora*, Steaua lui David, și ceea ce părea a fi un ochi (împotriva deochiului, am presupus). Deasupra era scris un citat din Biblie: „Dacă te voi uita, Ierusalime, să-și uite dreapta mea destoinicia ei!"[71]

Am luat *mezuza* în Canada și am jurat că într-o zi o s-o prind pe ușa casei mele, oriunde va fi fiind ea.

De atunci stă și așteaptă în sertarul meu cu farduri, la Toronto.

Atunci când Sean, fiica noastră și cu mine ne-am întors în iarna următoare, blocul nou era în construcție. Conduceam pe străzile din apropiere și i-am văzut structura voluminoasă în locul palmierului care odinioară domina totul. Am întors privirea și mi-am văzut de condus.

Nissim mergea mereu la șantier și măsura cu

ruleta, făcându-și planul unde să așeze electrocasnicele și mobila pe care o recondiționase. Mi-a spus că deja se montase gresia și că pe balconul mare, cu fața către vest (unul dintre atuurile apartamentului), au inserat și plăci din casa veche, pe care Nissim, într-un gest plin de grijă, le scosese din podeaua camerei de zi înainte de demolare.

— Ar trebui să mergi și tu să vezi, mi-a spus la cină.

— Aștept până se instalează ascensorul, am spus.

Într-o seară, am fost în vizită la Aliza, coafeza din cartier care m-a epilat cu ața deasupra buzei de sus la șaisprezece ani, după ce un băiat de care-mi plăcea îmi spusese că am mustață. Când am ajuns eu, câteva femei erau deja la rând în cămăruța care trăsnea a fixativ. „Revino peste jumătate de oră“, mi-a spus Aliza.

Așteptând în fața salonului, am privit cum se lasă seara peste strada principală din Mahane Yehuda, două cvartale mici pe care, dacă le parcurgeai cu mașina și nu erai atent, le ratai. Am trecut în revistă schimbările: croitoria înghesuită era închisă cu un drug de fier. Micul oficiu poștal la care oamenii stăteau la coadă pe trotuar făcându-și vânt cu plicurile fusese evacuat de curând – scaunele erau puse teanc afară, în față. Benny măcelarul, care conducea o Vespa cu ataș, se pensionase, iar magazinul lui fusese înlocuit de un chioșc cu mese pe trotuar, la care stăteau și fumau bărbați ce completau bilete la loto. Totul se schimbase. Până și Aliza – în al cărei salon se păstrase decorul din anii ’80, cu aceeași ușă pliantă care-l separa de frizeria soțului ei, cu aceleași afișe decolorate prezentând coafuri demodate pe pereți –, care fusese odinioară tânără și modernă, iar acum își ținea părul grizonant bine strâns sub o basma. Strada se întuneca, cerul de deasupra ei era albăstrui cu stele strălucitoare, și

trotuarele gemeau de lume care încerca să termine cumpărăturile lăsate pe ultima clipă. M-am uitat la telefon. Mai aveam încă douăzeci și cinci de minute.

Nu avusesem de gând să merg acolo, însă m-au dus picioarele de parcă ar fi avut voință proprie, îndreptându-mă pe calea pe care o parcursesem de un milion de ori, drumul spre casă de la stația de autobuz, de la băcănie, de la chioșcul de ziare cu teancul de reviste pop, de la poștă, unde primeam colete de la prietenii mei europeni prin corespondență. Am cotit la dreapta pe străduța botezată cu numele tatei, am trecut de băncile de lemn pe care erau scrise nume de iubiți, unde adolescenții stăteau și fumau narghilea toată noaptea, nelăsându-ne să dormim. Blocul s-a ivit deasupra mea, cu găurile pentru ferestre negre aidoma unor găvane de ochi. Ziua era pe sfârșite, și șantierul era îngrădit cu plăci de tablă ondulată ca să împiedice intrarea hoților și a persoanelor fără adăpost. Am ocolit de jur împrejur, căutând un reper familiar. La urma urmelor, era aceeași suprafață de teren, aceeași adresă. Bucata aia obosită de trotuar pe care stăteam, cu o mică rampă care înainte ducea spre locul de parcare, nu se schimbase. Gardul de beton dintre casa noastră și cea a lui Miriam, cu cocoșii care cântau în fiecare dimineață la răsărit, era tot acolo. Stând în fața fantomei porții noastre, am simțit că mă ia amețeala, că sunt dezorientată. Aici era acasă, memoria corpului meu asta îmi indica, dar eu nu aveam unde să mă duc. Nu puteam nici măcar să intru pe teren.

În ziua în care a fost dărâmată casa, m-a sunat sora mea la Toronto și ne-am smuls amândouă părul din cap pe subiectul demolării, de parcă am fi putut-o împiedica. Cu siguranță exista o cale mai bună, o altă soluție. Era o discuție total inutilă, și noi știam asta, dar nu ne puteam opri fiindcă amândouă eram

copleșite de emoții și complet nepregătite să facem față anvergurii sentimentelor pe care le evoca această pierdere. Voiam să dăm timpul înapoi și să facem totul altfel. Pe trotuarul din fața a ceea ce fusese odată casa noastră, am simțit aceeași dorință nesăbuită și violentă de a mă întoarce în timp și de a da deoparte clădirea din fața mea, de a schimba deznodământul, de a scrie un final alternativ.

La vârsta de douăzeci și șapte de ani – după ce călătorisem enorm și mă mutasem la capătul celălalt al lumii, căutând o definiție potrivită a lui acasă, una cu care să pot convieți, una pe care s-o pot locui –, i-am spus fratelui meu cel mare, dând din mână cu nonșalanță, că „eu am multe case".

Poate fi înfricoșător să stai de vorbă cu fratele meu. E cu unsprezece ani mai mare decât mine, un tip extrem de inteligent, prea direct, prea cinstit, cu o privire foarte pătrunzătoare. Pune totul sub semnul întrebării și vede direct prin mine. Așa încât, atunci când i-am spus ce binecuvântare e să am atâtea case, el m-a privit impasibil și a zis: „Sau să n-ai nici una".

M-am simțit încă de mică inadecvată în propria-mi țară, sentiment pe care nu l-am putut nici înțelege, nici numi decât mult mai târziu. Avea de-a face cu tata, cel mai probabil; durerea îți zgâlțâie casa din temelii, te neliniștește și te exilează. Se poate să fi avut de-a face și cu excluderea culturii mele din atâtea aspecte ale vieții din Israel, cu faptul că nu mă regăseam în literatură și în mass-media, cu faptul că la școală învățasem o istorie parțial adevărată despre începuturile statului Israel, în care noi eram simpli figuranți. Sau poate că lipsa sentimentului de apartenență ținea de condiția evreului – cum să te simți acasă într-o țară nesigură și mereu pusă sub semnul întrebării? Atunci când teama c-am putea s-o pierdem e atât de puternic înrădăcinată în noi, încât a

devenit o componentă a spiritului nostru?

Nomadă de pe la douăzeci și ceva de ani, îmi plăcea să mă joc cu conceptul de acasă, de parc-ar fi fost un termen negociabil și schimbător, o autorulotă mentală, o stare de spirit. Acasă, îmi plăcea să spun, însemna ritualul de a-mi face și desface bagajul, însemna aranjatul cărților (fiindcă eu mereu călătoream cu cărți după mine, nu cu trei lulele) pe un raft într-o colibă din Mexic, într-o garsonieră din Manhattan sau într-un hostel din Amsterdam. Însemna un compartiment de tren din India ori un feribot din Grecia. Însemna un covoraș multicolor pe care-l cumpărasem de la piață în Pushkar[72] și pe care-l purtam cu mine peste tot, legat de rucsac. Unde-mi întindeam covorașul, acolo eram acasă. Acasă a devenit acel spațiu de hotar, de tranziție – dintre două identități, două culturi, două limbi –, și eram mulțumită să-mi revendic acel spațiu, eram fericită să fiu altfel.

Până și actul de a imigra l-am făcut cam fără entuziasm (acum știu că a fost un privilegiu rezervat celor tineri și norocoși). M-am mutat în Canada pe urmele unui bărbat; aveam un rucsac, un covoraș și nici un plan real de a rămâne. Ani de zile, relația mea de dragoste cu Canada a rămas la fel de relaxată și de evazivă ca relațiile mele amoroase. Nu aveam mai nimic, deci puteam să strâng și să plec într-o clipă, locuiam în apartamente mobilate cu lăzi pentru sticlele de lapte pe care le acopeream cu câte un sarong, dormeam pe o saltea de spumă pusă direct pe podea. Acasă era ceva efemer, în continuă schimbare. Acasă, în esență, era acțiunea de a pleca – nu un loc delimitat spațial, ci abandonarea lui repetată.

Eram atât de tânără atunci și atât de neștiutoare, încât nu mă gândeam la repercusiunile pe care aceste alegeri – sau mai degrabă refuzul de a le face, nehotărârea mea epuizantă – le-ar putea avea mai

târziu asupra vieții mele. A pleca, am descoperit, nu mă vindeca de dezrădăcinare, ci, dimpotrivă, mi-o accentua. Îmi era dor de Israel la fel cum altădată tânjeam după lumea de dinafara granițelor sale, mimam jalea resimțită de bunicii mei printr-un exil autoimpus. Credeam că pot să încerc și alte locuri, la fel cum probezi haine la magazin, și, dacă nu mi se potrivea nici unul, m-aș fi putut întoarce întotdeauna de unde plecasem, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Credeam că acasă toate mă așteptau așa cum le lăsasem.

„Aici ești la tine acasă“, îmi tot spune mama de câte ori o vizitez în noua locuință. „Nu-mi mai cere lucruri.“ E fericită aici, înapoi la etajul cinci. Apartamentul e călduros, spațios, nou, cu totul funcțional. Pentru fiica mea aici va fi mereu acasă la Savta, scena multor amintiri fericite. Însă eu tot deschid sertarele nepotrivite și tot nu știu unde ține mama prosoapele sau care întrerupător aprinde lumina de la baie. Aici nu am o istorie; înălțimea mea nu e marcată pe tocul degradat al ușii. Nu am amprentele rămase în interiorul cotloanelor prin care m-am ascuns, copil fiind. Scrisul meu nu e pe pereți.

Fiica mea, care călătorește de când s-a născut, cu unsprezece zboruri la activ în primul an de viață, târâtă de părinți până în Israel și înapoi, la bunicii din Victoria, la festivaluri de literatură și în tururi de promovare de carte, a început să folosească termenul *acasă*-acasă când se referă la locuința noastră din Toronto, accentuând primul „acasă“ cu o altă inflexiune și un gest cu capul, fiindcă, atunci când suntem plecați, e posibil să spunem că mergem acasă atunci când ne întoarcem la locuința pe care am închiriat-o pentru o vreme, atunci când mergem la mama mea sau la hotel. Este felul ei de a se ancora în acest stil de viață tranzitoriu pe care i l-am impus. Îmi dau seama că de-a lungul vieții am avut multe

case, însă o singură dată am avut un *acasă*-acasă adevărat, și tocmai siguranţa pe care mi-o dădea acea casă mi-a permis să o părăsesc iar și iar, să mă las dusă de val și să fiu nestatornică, fiindcă știam că aveam mereu unde să mă întorc.

În primele câteva luni după demolare, m-a cuprins o dorință acută de-a avea o casă. Nu mă mai gândisem niciodată la asta. A cumpăra o casă însemna să-ți înfigi rădăcinile, să stai într-un singur loc – o idee care-mi păruse înfiorătoare și tulburătoare majoritatea vieții mele de adult. Desigur că pe vremea aceea nici nu mi-aș fi permis o casă. Acum, mai matură și mai responsabilă financiar, răsfoiam site-uri de imobiliare împreună cu Sean și calculam rate, citeam despre cartiere în dezvoltare și verificam agenți. În clipa în care am înțeles că nu prea aveam șanse să cumpăram o casă, cel puțin în orașele scumpe la care ne gândeam (Toronto, Vancouver, Tel Aviv – fiindcă încă nu ne puteam hotărî), mi-am dorit o proprietate metaforică. Mi-am dorit să am răspunsul la întrebarea care mi se adresa deseori în interviuri și în sesiunile de întrebări și răspunsuri de la evenimentele literare, o întrebare corectă având în vedere că prima mea carte se intitula *Cel mai bun loc de pe pământ* și avea ca personaje oameni aflați în mișcare, nomazi care-și căutau un loc al lor. „Ce înseamnă pentru tine acasă?“ voiau să știe cititorii. „Care e cel mai bun loc pentru tine?“ Și de fiecare dată șovăiam, mă bâlbâiam.

În cele din urmă, am inventat un răspuns. Acasă e acolo unde e familia mea, spun. Oriunde sunt Sean și fiica mea. Lumea pare să fie mulțumită de răspuns. Și e și adevărat. Doar că uneori îmi fac griji că, în loc să-i las pe Sean și pe fiica mea să-mi dea stabilitate, eu sunt cea care-i molipsește de nestatornicie. Mă uit la fiica mea – la trei ani știe deja cum să plece, cum

să facă față unui rămas-bun, cum să se detașeze pentru a se proteja de suferință în orele premergătoare plecării, cum să plângă din alt motiv, întâmplător.

Uneori mă urmăresc imaginile demolării, la fel de vii și de reale ca amintirile. Văd cum intră buldozerele în gardul din cărămidă, la fel cum a intrat sora mea în el din greșeală, l-a ciupit și a înfundat bara de protecție. Văd urmele de cauciucuri pe care le lasă pe gazon atunci când izbesc ușa de la intrare aidoma unui animal orb și bătut în cap. Măslinii sunt smulși unul câte unul cu tot cu rădăcină și măslinele răpăie pe cupa de metal în semn de zadarnică răzbunare. Casa se prăbușește în ea însăși, se îngroapă într-un nor de praf care acoperă soarele asemenea unei furtuni de nisip. Și apoi nu mai rămâne nimic altceva decât o grămadă de moloz, ciment, cărămizi și armături metalice.

Îmi spun că zidurile sunt doar ziduri. Trecutul nostru nu e cuprins în ele, bucuriile și tristețile noastre nu sunt scrijelite pe tocurile ușilor, poveștile noastre nu s-au impregnat în bufetele din bucătărie, ca nicotina și turmericul. Îmi reamintesc că putem să păstrăm amintirile și poveștile, să le ducem cu noi oriunde am merge.

Poate că ăsta e răspunsul meu. Sau cel puțin o altă parte din el, o extensie a acelei locuințe metaforice în care trăiește dragostea. Acasă înseamnă să adun povești, să le pun pe hârtie și să le spun din nou. Acasă înseamnă să scriu, și asta îmi dă stabilitate, mă susține și mă hrănește. Acasă e pagina. Unicul loc la care mă întorc iar și iar.

---

71. Psalmi, 137:5–7, Biblia Cornilescu.
72. Oraș din statul Rajahstan din India.

Descâlcesc babilonia

Pun la un loc cuvinte uitate
Fac versuri din ele
Descâlcesc babilonia.
—Haim Tsabari, *Primăvară falsă*, 1959

La câteva săptămâni după ce a murit tata, m-am furișat afară din casă după-amiaza, când mama trăgea un pui de somn, și am mers până la biroul lui de avocatură din centrul Petah Tikva.

Biroul tatei era la parterul unei clădiri scorojite cu două etaje, la capătul unei alei pavate cu piatră cubică, și numele lui era încă gravat afară pe o placă de metal. Înăuntru, camera mirosea vag a fum, și căldura de amiază, uscată și prăfoasă, își făcea loc prin jaluzelele de plastic trase. M-am așezat pe scaunul rotativ uzat al tatei, mi-am trecut degetul de-a lungul biroului de lemn, am folosit ștampila de cauciuc ca să-mi imprim cuvintele „Haim Tsabari, Avocat“ pe mână, am mâzgălit cu stiloul lui pe bucățele răzlețe de hârtie. Pe urmă am început să mă uit prin sertare, deși nu știam nici eu ce caut.

În sertarul de jos de tot, vârât printre dosare juridice, am găsit un caiet vechi plin cu versuri. L-am frunzărit. Poeziile abundau de semne de punctuație, literele evreiești erau ornamentate cu puncte și linii, lacrimi de cerneală. Am luat acasă caietul și am citit din el, încercând să descifrez limba străveche, ca și cum ar fi fost o cheie prin care să-nțeleg cine a fost el. Când deslușeam cuvintele și le rosteam șoptit în pernă, ele sunau misterios, romantic, aidoma unei limbi tainice.

Am ținut zile la rând caietul sub saltea, apoi i l-am

dat mamei. Ea l-a dat mai departe prietenilor tatei, care au hotărât să-l publice sub formă de carte la Afikim, o mică editură fondată de yemeniți, care tipărise odată o poezie de-a lui tata în revista ei – singura ocazie cu care mai fusese publicat. Unul din prietenii tatei m-a întrebat dacă ar putea include și câteva poezii de-ale mele în prefață. În timpul priveghiului îl surprinsesem aplecat deasupra biroului meu, citindu-mi poeziile cu expresia adultului pe care un copil l-a prins în flagrant delict. Îi smulsesem caietul din mână și trântisem ușa. Nu am pomenit nimic despre incident de data asta. Am fost de acord.

Nu așa îmi imaginasem că voi fi publicată. Promisiunea pe care mi-o făcuse tata, bolnav la pat, cu câteva luni înainte să moară, mă durea ca o arsură care nu reușea să se vindece. *El* avea să-mi publice scrierile într-o carte. Trebuia să fie cadoul lui pentru aniversarea mea de zece ani.

Cartea de poezii scrise de tata a apărut în anul următor: un volum subțire, broșat, cu o copertă neagră, simplă, pe care era tipărit cu litere albe numele lui. Pe prima pagină se afla o poză în care zâmbea, cu umerii trași spre spate, robust, urmată de cele două poezii scrise de mine. Era pentru prima dată când îmi vedeam numele tipărit: poeziile mele lângă poeziile lui în aceeași carte.

*

Tatăl meu a fost al doilea din opt copii, s-a născut în Mahane Yehuda în 1939 și a crescut în Sha'ariya, cartier întemeiat de imigranții yemeniți în anii '30 și alipit la marginea orașului ca din întâmplare. Către răsărit, o șosea îngustă mărginită de chiparoși – ca un șir de creioane ascuțite – ducea spre aeroportul Ben Gurion și spre toate celelalte locuri în care tata nu putea ajunge încă.

În primii nouă ani de viață, țara lui s-a aflat sub mandat britanic. Noaptea se trezeau că li se ciocănea tare în ușă și se ascundeau sub paturi când dădeau buzna soldații englezi care căutau arme ascunse. Alteori se speriau de la zgomote de explozii inexplicabile. În zilele călduroase, copiii din cartier, printre care și mama, culegeau narcise din mlaștina de peste drum de șoseaua numărul 40, și apoi stăteau pe bordură, cu picioarele goale înmuiate în noroi negru, făceau cu mâna puţinelor mașini englezești care treceau și le vindeau flori celor care opreau.

Casa în care a copilărit tata era mică, avea tavane joase și pereți de culoarea caramelului, în care se infiltrase un iz de supă yemenită. Bunica mea, Savta Sarah, o femeie micuță cu pielea smeadă, veșnic cu basma pe cap și cu o rochie fără formă din care-i ieșeau doar gleznele sfrijite, mă lua de mână și-mi strecura o bomboană, apoi îmi închidea palma și-mi zâmbea de parcă ar fi fost un secret doar al nostru. Bunicul mă privea și dădea din cap, vag, când scotea capul dintre cărțile sfinte. Obișnuiam să mă holbez la barba lui creață cu pete galbene de turmeric și la cârlionții care-i încadrau lateralele feței.

Tatăl meu a fost unul dintre puținii elevi yemeniți ai școlii de băieți Netsach din centrul Petah Tikva, zonă locuită de imigranți europeni. Acolo l-a cunoscut pe Aaron Mahdoon, care locuia la câteva cvartale distanță, în Sha'ariya. În cele treizeci de minute cât dura drumul spre casă, s-au împrietenit fiindcă amândoi iubeau fotbalul.

Familia lui Aaron emigrase din Yemenul de Nord, pe când părinții tatei veniseră din orașul sudic Taiz, locul de baștină al marelui poet de secol XVII, rabinul Shalom Shabazi. Ambele familii erau sărace, însă familia lui tata era mai amărâtă. Casa nu era conectată la rețeaua electrică, așa că tata învăța pentru examene sub felinarul de pe stradă, stând pe

bordură cu cărțile sub cercul de lumină portocalie.

Pe măsură ce se împrietenea cu Aaron, tata a devenit un oaspete frecvent în casa familiei Mahdoon: o gașcă veselă și prietenoasă, blagoslovită cu limbi ascuțite și o preferinţă clară pentru melodramă. Frații râdeau și bârfeau, se certau și se tachinau reciproc. Se adunau în jurul radioului, marfă rară în Sha'ariya (televiziunea, privită ca mijloc de corupție, urma să apară în Israel abia după un deceniu). Tata mai trăgea cu ochiul la Yona, sora mai mică a lui Aaron, atras de zâmbetul ei și de pielea albă, fermecat de remarcile ei spirituale și de temperamentul ei pătimaș – în contrast total cu tenul lui smead, corpul păros și cu firea lui blândă și timidă.

Mama nu-și mai amintește când s-a transformat prietenia lor într-o poveste de dragoste. La cinematograful local de pe strada principală din Sha'ariya se dădeau trei filme pe săptămână, și părinții mei le vedeau pe toate – melodrame egiptene, westernuri de la Hollywood, filme indiene cu Raj Kapoor. După film, mergeau pe stradă și discutau; serile erau dulci, miroseau a guava și citrice, iar liniștea era punctată de cântecul ritmic al greierilor. Mașinile șopteau de pe șoseaua aflată la distanță.

Tata a început să scrie poezie în 1959.

Israelul de-abia își revenise după anii de austeritate, raționalizarea alimentelor de bază fusese în sfârșit desființată. Producția hollywoodiană *Exodus*[73], cu Paul Newman în rolul principal, se filma în Israel, ceea ce a atras atenția internațională asupra acestei țări micuțe, care în trecut fusese un simplu punct pe harta lumii. La Haifa au izbucnit răscoalele violente din Wadi Salib, care au avut ecou în toată țara. Israelul era o țară tânără, cu două războaie la activ, cu o populație ce creștea vertiginos,

mai repede decât îi permiteau resursele. Imigrația în masă din anii ’50 a modificat compoziția etnică a populației Israelului, care fusese predominant aşkenază până atunci. Revoltele din Wadi Salib au fost primele proteste civile împotriva răului tratament la care erau supuși *mizrahi* în Israel. Ele au fost stârnite de imigranții marocani care locuiau într-un fost cartier arăbesc, în condiții de ghetou, în vreme ce imigranții polonezi care veniseră în același timp în țară primiseră locuințe confortabile.

Tata avea douăzeci de ani și tocmai terminase stagiul militar la transmisiuni. Ziua lucra ca muncitor necalificat, iar seara lua autobuzul și mergea la Tel Aviv, unde făcea cursuri de avocatură. Noaptea citea cărți și scria poezii. Pentru tatăl meu, cititul de plăcere fusese ceva revoluționar: nu fusese educat să iubească lectura, nici un frate nu-i recomandase vreo carte preferată. Tatăl lui citea exclusiv texte religioase, iar mama lui nu știa carte; la fel ca majoritatea evreicelor yemenite din generația ei, își exprima bucuriile și tristețile pe cale orală, prin povești și cântece.

Tata a scris un an întreg, fie vară, fie iarnă. Ori de câte ori o vedea pe mama, care, în ciuda faptului că absolvise doar opt clase, era un cititor împătimit și frecventa asiduu bibliotecile, îi strecura în palmă bilețele scrise de mână. Pe urmă și-a făcut curaj și i-a înmânat poeziile lui profesorului de literatură din liceu. Profesorul i le-a criticat fără milă, murdărindu-i caietul cu cerneală roșie. Demoralizat, tata s-a concentrat pe studii și a abandonat ideea de literatură.

Vino la mine
așa cum ești,
Vino la mine
fără văl
Vino la mine,

dă totul pe față…
…Vino
Și vom pleca
—Haim Tsabari, *Vino la mine*, 1959

*

În prima zi a anului 1961, părinții mei au șezut pe conducta dezvelită de apă a sinagogii din vecinătate și și-au rostit promisiunile de început de an către publicul format din stele. Noaptea a căzut peste oraș ca o batistă de mătase stropită cu parfum. Mama nu-și mai amintește cine a spus-o primul, însă atunci și acolo s-au hotărât să se căsătorească. Puteau să locuiască o vreme la părinții ei, până-și vor fi găsit o casă în care mama să pună perdele și tata să ridice rafturi pentru cărți. Au stabilit și o dată – peste o lună.

În ziua nunții, tata a purtat un costum la mâna a doua cumpărat de la un talcioc din Jaffa. Mama a primit bani de la părinți pentru o rochie albă simplă. Surorile i-au pus părul pe bigudiuri, astfel că îi cădea pe umeri în bucle lejere. Rudele și prietenii au fost invitați la o sală de evenimente din oraș: mesele lungi erau acoperite cu fețe de masă vișinii, și în paharele de vin erau îndesate șervete în formă de lebădă, ca o trupă de balet. Invitații au înmuiat pâine în humus, au ciugulit măsline și murături. La felul principal s-au servit pulpe de pui în sos de portocale, iar la desert prăjituri fără lactate și cafea la ibric aromatizată cu cardamom. Părinții mei au dansat twist, apoi pe melodia lui Elvis Presley *It's Now or Never*, cu frunțile lucioase și capetele aureolate de fumul de țigară care plutea deasupra.

În 1962 s-a născut fratele meu cel mare. Tata a continuat să lucreze ziua și să învețe seara. Nu mai scria poezii, îi scria doar scrisori lui Aaron, care era în drum spre Grecia pe o navă militară. În scrisori îi

povestea cu lux de amănunte meciurile de fotbal pe care le văzuse, îi relata bârfe din vecini, își exprima uimirea cu care fusese martor la primii pași făcuți de fratele meu, la primele cuvinte rostite.

În următorii zece ani, părinții mei au mai avut trei copii și s-au mutat de patru ori, până când au cumpărat apartamentul în care m-am născut: patru camere la etajul cinci din șase al unei clădiri din care se vedea aglomerația din centru și care avea un petic de gazon ofilit în față. Tata și-a deschis cabinet într-un birou mic lângă piața de legume, deasupra unui magazin cu delicatese europene. Câțiva ani mai târziu, s-a mutat, împreună cu fratele lui, într-un birou mai mare, într-o poziție mai centrală.

Fratele meu cel mic s-a născut în 1980. Puțin după aceea, părinții mei au început să construiască noua casă din Mahane Yehuda. Israelul tocmai semnase un tratat de pace cu Egiptul, primul cu o țară arabă. Se întrevedea un deceniu cu totul altfel: oamenii spuneau că începe o nouă eră, că vor merge să viziteze piramidele și să bea cafea la Cairo.

Tata venea zilnic acasă pentru masa de prânz și siestă, iar apoi se întorcea la birou. În vremea aceea, orașul era complet închis între orele două și patru, când trotuarul îți lua pielea de pe tălpi și umbrele se furișau în case. Când îi auzeam cheia în broască, țâșneam cu toții de la noi din camere și săream pe el. Stătea la ușa de la intrare cu servieta la picioare și râdea. Mama își aștepta rândul, zâmbind și ștergându-se pe mâini cu un șervet de bucătărie.

Mă opresc din scris, cu degetele suspendate deasupra tastelor.

Îl sun pe fratele meu la Montreal.

— E adevărat? Chiar atât de fericiți eram?

— Cred că da, zice el.

*

De voi coborî-n uitare
Să nu mă trageți îndărăt,
De voi cădea-n tărâmul de jos
Să nu mă trageți afară,
De voi ajunge-n groapă
Să nu mă plângeți.
Iar în ziua pomenirii
Să nu mă vizitați,
Amintiți-vă de mine cât sunt încă pe pământ.

—Haim Tsabari, *Amintiți-vă de mine cât sunt încă pe pământ*, 1967

În ziua-n care a murit, am scos din ascunzișul din dulap cutia cu farduri a surorii mele și i-am promis Domnului că nu mai fur. Am sunat-o pe Nurit, prietena mea cea mai bună. „A murit tata“, am zis, și plângeam atât de tare, încât nu a putut deslși ce spun. Mi-am amintit cum îmi cânta el: „Nu ești frumoasă când plângi. Nu plânge, fetiță, nu plânge“.

— Cântecul ăsta nu există, protestam eu printre suspine. L-ai inventat tu!

— Jur că e un cântec adevărat, spunea el cu mâna în dreptul inimii.

Numai că râdea, și nu l-am crezut.

Sute de persoane s-au adunat în fața casei noastre în ziua înmormântării, ne-au umplut casa la priveghi, gata să ne povestească despre favorurile pe care li le făcuse tata, despre serviciile pentru care nu le luase bani, despre taxele pe care le plătise în locul lor la tribunal.

Aveam zece ani fără o lună, mă ascunsesem în capul scărilor și mă uitam la bărbații care se legănau în rugăciune, făcând camera de zi să crească și să descrească asemenea valurilor mării. Am ascultat ce vorbeau adulții despre tata și era de parcă ar fi vorbit despre cu totul altcineva. Spuneau că era aproape surd de-o ureche. Ce mă mai supăram pe el fiindcă

nu-mi răspundea când îl strigam! De asemenea, spuneau că nu vedea cu un ochi din pricina unui joc din copilărie care avusese un final foarte prost: cineva a aruncat un obiect ascuțit care l-a nimerit drept în ochi. Mama lui nu avea încredere în medicina occidentală, așa încât, atunci când l-a dus la spital, a fost prea târziu. Iată de ce purtase întotdeuna ochelari cu lentile fumurii. Mi-am reexaminat amintirile în lumina acestor informații inedite, ca și cum aș fi recitit o carte cu enigme cunoscând toate indiciile. Zile la rând am umblat de colo-colo cu o mână peste ochi, uimită de lipsa profunzimii și a perspectivei.

Am împlinit zece ani la o lună după moartea lui. În loc de un volum cu scrierile mele, am primit trei Barbie de la trei rude care încercau să mă înveselească. Preferata mea era negresa. Avea părul creț și tenul cafeniu, mai apropiat ca nuanță de al meu. Și ea rămăsese fără tată. Ne ascundeam împreună în șifonierul tatei și ședeam printre costumele lui, care atârnau asemenea unor tați-fantomă găunoși ce se mișcau încolo și încoace și-mi atingeau fața, mirosind vag a colonia lui.

În următorii câțiva ani, poveștile despre generozitatea și bunătatea tatei ne-au urmărit pretutindeni. Instalatori, electricieni și mecanici care au refuzat să primească bani de la mama. Pachete cu care ne trezeam la ușă, coșuri pline cu ciocolată și gustări. Faptul că eram fata lui mi-a oferit o plasă de siguranță, era ceea ce ne lăsase moștenire. Șoferilor de taxi nu le venea să creadă când mă lăsau în fața casei. „Ești fiica *dumnealui*?“ Vânzătorului de hotdogi din fața școlii, un tip plin de mușchi, i s-au umplut ochii de lacrimi și a fost de acord să-mi dea „pe caiet“, privilegiu rezervat doar câtorva elevi, de care am profitat din plin.

Chiar și după moartea lui, în timp ce-mi satisfăceam stagiul militar obligatoriu, am întâlnit un om de serviciu civil care lucra în armată și am stat de vorbă cu el. „Cunosc un singur om în Petah Tikva, mi-a spus. Haim Tsabari, avocatul.“

M-am uitat la el. „E tatăl meu.“

Omul și-a dus mâna la inimă, cu fața schimonosită de uimire. Lucrase ca om de serviciu la tribunalul din Tel Aviv. Tatăl meu era singurul avocat care stătea de vorbă cu el, ca să nu mai zic că se și împrieteniseră. Îl găsea pe om pe hol și-l ruga să ia o pauză. Mergeau împreună la cantină, vorbeau, beau cafea și fumau.

Câțiva ani mai târziu, edilii au decis să numească străduța de lângă casă după tatăl meu. S-a confecționat o plăcuță, a fost montată în piatră; au venit bărbați în costum, ne-au strâns mâinile, au zâmbit către camerele de luat vederi. Un fotograf care lucra la ziarul local a făcut poze cu familia mea stând lângă plăcuță. Tata a devenit o figură publică, un nume de stradă, o poză în cărțile de istorie.

Anii au trecut și renumele i-a crescut, iar amintirile mele s-au estompat. Nu-i mai puteam vizualiza mersul, nu-mi mai aminteam timbrul vocii lui. Expresiile faciale. Mirosul. Eram geloasă pe poveștile celorlalți, le invidiam, și apoi am început să le iau cu împrumut, erau povești la mâna a doua pe care le spuneam altora. Propriile mele amintiri păreau meschine, neînsemnate, adeseori instantanee însăilate: tata și cu mine în Fordul lui Cortina, mergând pe autostrada care ducea la plajă în Haifa; noi doi stând pe o bancă de lemn în fața unui magazin, pe colț, bând Sprite din sticle de culoare verde într-o zi de vară toridă.

Mama îmi răspunde la întrebări despre tata prin telefon, din Israel, până când o lasă vocea. Îmi notez

tot ce-mi spune, adun detaliu cu detaliu ca și cum aș scrie despre un personaj de ficțiune. Cum își bea cafeaua? E adevărat că punea sare pe portocale? Îi văd mergând pe stradă în Sha'ariya, tata cu ochelarii lui cu rame negre, mama cu o fustă scurtă până la genunchi și ciorapi cu dungă.

— Toată lumea îl iubea, zice. El era ăla bun.

— Cum adică?

— Când făceam cunoștință cu câte cineva, ziceau: „Ce tip grozav. Dar nevastă-sa e o încrezută".

— De ce?

— Știi cum sunt eu, nu am mereu chef să dau bineațe tuturor. Le am și eu pe-ale mele. Tatăl tău – el avea răbdare. Stătea de vorbă cu toată lumea.

Mi-am dat seama că și ea trăise în umbra amintirii lui.

Tata m-a dus o dată la plajă în Tel Aviv. M-a lăsat să mă urc pe spatele lui ca pe o plută, ținându-mă strâns cu brațele de gâtului lui; dădeam amândoi din picioare în același ritm. Am înotat departe, până după stabilopozi, de unde clădirile orașului se vedeau ca niște piese de Lego. Ochelarii i-au alunecat în apa adâncă. S-a uitat cum dispar în verdele de nepătruns, dar nu a putut plonja după ei fiindcă mă ținea pe mine în spinare.

Când am ajuns într-un târziu acasă, mama era furioasă. „Am fost groaznic de îngrijorată!" țipa ea. „Ai condus până acasă fără ochelari?" De unde mă ascundeam, după canapea, l-am văzut pe tata cum își exercita farmecul. I-a vorbit cu blândețe, i-a mângâiat părul, i-a sărutat fața. Încruntătura înțepenită pe fruntea ei s-a topit încet, încet, iar buzele i s-au relaxat într-un surâs reticent.

Uneori tata îi cânta mamei *Yoanti, tamati, nishmati*, ceea ce pe noi ne făcea să râdem, iar pe mama să roșească. O lua de mâini, o trăgea de lângă

legumele la care toca sau de lângă supa în care amesteca, o întorcea cu fața spre el și o lua la dans. Numele ei, Yona, înseamnă porumbel în ivrit, și iată cum acest cântec a devenit al lor. „Porumbelul meu neprihănit, sufletul meu. Trandafirul meu fără spini. Tu ești a mea, și eu al tău.“

„Noi toți ne-am dorit o relație cum au avut mama și tatăl tău“, mi-a spus odată o verișoară.

Ani mai târziu, Sean îmi mai lua mâinile în timp ce găteam și eram morocănoasă din cine știe ce motiv, și, în ciuda protestelor mele, mă învârtea prin bucătăria noastră din Vancouver cântând o melodie de-a lui Otis Redding sau Percy Sledge, până când încruntătura mi se transforma în zâmbet, în bucurie și încântare. Și atunci mă gândeam: toată viața l-am căutat pe tata în băieții timizi și tăcuți, iar el era în cel gălăgios și exuberant, care mi-a adus în cele din urmă reverberația relației dintre părinții mei, acel gen de dragoste cu care crescusem și pe care mi-o dorisem.

*

Cutreier cu pana-mi printre gânduri
Aleg atent dintre bogățiile limbii
Aduc laolaltă cuvinte uitate
Fac din ele versuri
Descâlcesc babilonia.
—Haim Tsabari, *Primăvară falsă*, 1959

Atunci când am început să scriu despre tata, m-am hotărât să-i mai citesc o dată poeziile, poate chiar să-mi asum provocarea de a-i traduce fragmente din ele în limba engleză. Aveam emoții, mă temeam că n-o să-mi mai placă la fel de mult cartea, acum când eram mai matură și aveam mai mult simț critic.

De asemenea, mi-am făcut griji că nu voi putea face dreptate poeziei lui. Limba tatălui meu reprezenta o epocă în care oamenii abia începuseră să

rostească ebraica. După șaptesprezece secole ca limbă moartă, a fost revitalizată cu un scop: să-i unească pe evreii din diverse locuri care nu aveau altă cale de comunicare decât limba rugăciunii. Ebraica a fost revendicată de generația tatălui meu ca limbă a poeziei, cea prin care cotidianul, laicul și profanul puteau fi descrise folosind cuvinte odinioară sacre. În poeziile lui, tata a combinat ebraica modernă cu cuvinte împrumutate din Biblie, s-a folosit de stilul și topica arhaice, care i-au conferit textului un caracter distinct, unic, aproape imposibil de tradus.

Am studiat poezia tatălui meu în speranța că-mi va furniza răspunsuri, că va face țac și se va debloca, asemenea unui joc de puzzle japonez. Poate că urma să descopăr ceva care stătuse acolo o perioadă îndelungată așteptând să fie scos la iveală, la fel cum amintirile mamei mă așteptau pe mine să le șterg de praf.

În cele din urmă a ieșit la suprafață ceva nou. L-am putut vedea pe tata tânăr: fumează, bea, se îndrăgostește, dar ezită; vrea să scrie; e măcinat de îndoială. Într-una dintre poezii, aude o șoaptă care-i spune să pună totul pe foc, aude o voce zicându-i: „Meșteșugul unui poet e-un artistic tărâm / Nu-i de nasul tău, fiu din Yemen“. Versul ăsta m-a făcut să sufăr enorm. Știam că la vremea aceea nu se publicau în Israel poeți de origine yemenită. Poeții noștri celebri erau așkenazi. Afikim, editura care i-a publicat volumul, fusese întemeiată în 1964 de un grup de autori și cărturari yemeniți, unii dintre ei prieteni de-ai tatei, care și-au dorit să creeze o scenă pe care să-și poată expune lucrările autorii yemeniți. Acesta era răspunsul lor la hegemonie, tunelul pe care și-l săpaseră singuri prin peisajul literar din Israel.

Pe măsură ce m-am cufundat în jurnalul poetic de

tinerețe al tatei, l-am coborât de pe piedestalul pe care îl urcasem. A devenit o persoană cu care mă puteam identifica, pe care o puteam înțelege.

După ani și ani, după ce zilele fără el au devenit mai numeroase decât cele trăite alături de el – amintirea lui, o lună uriașă, strălucitoare, care orbitează, și dorul meu de el înnoit și revendicat la fiecare eveniment important pe care îl ratase –, am schimbat sensul promisiunii pe care mi-o făcuse tata când era bolnav și am jurat că voi publica o carte în cinstea lui. Între timp am făcut câteva ocoluri, m-am mutat la capătul lumii, m-am oprit din scris, și pe urmă am început să scriu într-o altă limbă. La vremea când s-a publicat cartea pe care i-o dedicasem, eram mai aproape de vârsta la care s-a dus el. Am fost mândră de ce-am realizat și mi-am imaginat că și el ar fi fost, însă o parte din mine era copleșită de neliniște și vinovăție: Oare ce-ar fi zis de faptul că am abandonat limba pe care o iubise atât de mult? Limba în care respira, în care visa, cerneala care-i curgea prin vene? Ebraica era limba creației lui poetice, limba copilăriei mele, alături de el. Oare cum l-ar fi făcut să se simtă faptul că eu scriam într-o limbă străină, ale cărei cuvinte nu aveau înțeles pentru el? Oare ar fi fost dezamăgit?

Tata a pornit de la zero, și-a croit viața cu voință și determinare, fără ajutorul nimănui. Cu puțină vreme înainte să moară, când avea patruzeci și un pic de ani, se hotărâse să-și urmeze și el pasiunea, să-și împlinească o fantezie care stătuse pe loc repaus ani buni, și s-a înscris la cursurile de literatură ebraică ale Universității din Tel Aviv. Nu a ajuns acolo niciodată. Atunci când mi-a fost foarte greu, când începusem cursurile de scriere și aveam credite de studii și lucram ca ospătăriță și menajeră (cu toate că, spre deosebire de el, eu aveam ceva ajutor din partea

lui Sean), mă gândeam la el și-mi luam puterea din perseverența lui. Îmi doream cu ardoare, în mod inconștient, să-l fac mândru de mine. Voiam ca tatăl meu trecut în neființă să recunoască ce-nsemna pentru mine să scriu în limba engleză, să aprobe faptul că alegând să scriu într-o limbă străină fusesem nevoită să muncesc mai mult ca alții, să scriu prost, să ies pe ultimul loc.

Limba engleză a fost un loc spre care mi-am luat zborul, actul prin care m-am reinventat și care oglindea anonimitatea și libertatea pe care le-am simțit atunci când migram în altă țară, aducându-mi aceeași încântare extremă ca părăsirea zonei de confort. Îmi imaginez că tata trebuie să se fi simțit cam la fel atunci când a scris poezii în ebraică, limba țării în care se născuse, dar nu și limba lui maternă. O limbă pe care părinții lui o vorbeau prost, și mama lui nu o putea citi. O legătură întreruptă între ei, la fel cum este – ar fi fost – engleza între noi.

Faptul că l-am pierdut a fost sfârșitul și începutul tuturor lucrurilor, Big Bangul din micul meu univers. A fost motivul pentru care mi-am părăsit căminul, familia și limba și pentru care am fugit de tot ceea ce amenința să mă țină legată, de orice ar fi putut să mă rupă-n două dacă ar fi dispărut dintr-odată, de tot ceea ce, evident, ar fi meritat să am. Moartea lui mi-a îngăduit să mă port ca și cum n-aveam nimic de pierdut și să fac greșelile la care el nu mai putea fi martor, însă mi-a dat și puterea de a-mi reface, în cele din urmă, viața, precum și inspirația – lăsând scrisul la o parte – de a încerca (fără rezultat, uneori) să fiu bună și să întorc binele, să mă lupt pentru ca binele să învingă; se prea poate ca asta să fi fost adevărata lui moștenire, acel lucru care l-ar fi făcut cu adevărat mândru.

În poza mea preferată cu noi doi, am pe cap pălăria

lui. Tata stă în spatele meu, cu ochelarii lui fumurii, mă îmbrățișează, îmi țin mâinile încrucișate peste ale lui, palide în contrast cu pielea lui închisă. Nu-mi amintesc nici unde a fost făcută poza și nici de cine. Îi simt mâinile într-ale mele.

Mi-a scris de pe patul de spital cu câteva zile înainte să moară. Rândurile împăturite sunt estompate, hârtia e mototolită și subțiată. Cu scrisul lui frumos, cu stiloul negru, în stilul lui liric, scrie: „Dragostea mea, comoara mea, deșteapta mea, frumoasa mea. Mi-e dor de tine și te voi revedea curând“.

---

73. Film american din 1960, în care este descrisă întemeierea statului Israel, cu scenariul după romanul omonim de Leon Uris.

Arta de a rămâne

Fiica mea învață despre trecerea timpului, despre ciclicitatea evenimentelor dintr-un an. Are doi ani și jumătate. Memoria ei e destul de scurtă. Viitorul încă nu e deschis și vast. Se află în acea etapă minunată a vieții în care există numai prezentul, o mentalitate pe care încercăm s-o reaccesăm cam toată viața, ca adulți.

— Când pot să merg din nou cu ne-dați-sau-nu-ne-dați? vrea să știe.

Stăm întinse pe salteaua de la ea din cameră, față către față, cu membrele și respirația împreunate – un moment dulce, fericit, relaxat.

— Mai întâi o să avem Hanuka și Crăciunul, zic. Apoi o să vină iarna și zăpada, pe urmă Paștele, după el ziua ta – o să faci trei ani! După aceea vine vara, și vom merge să înotăm, și apoi va fi iar toamnă, Roş Haşana și Sucot, și *pe urmă* vei merge din nou cu ne-dați-sau-nu-ne-dați.

— Și pe urmă gata? întreabă ea, cu ochii mari.

Gata? Da, e clar, încă nu înțelege.

— Nu, îi spun, și-i mai recit o dată pomelnicul.

— Si *pe urmă* gata?

— Nu, râd eu. Pe urmă vei împlini cinci ani, șase, șapte ani… Număr o vreme și apoi fac o pauză, să trag aer în piept, cu sete. Până împlinești o sută de ani!

— Și pe urmă?

Ezit, nu sunt tocmai pregătită să discut subiectul acela.

— Pe urmă o să fii o savta! zic.

Numai că pentru ea, Savta e numele mamei mele,

nu cuvântul evreiesc pentru bunică. Fața i se schimonosește și începe să plângă.

— Of, of, care-i problema?

Suspină la pieptul meu, inconsolabil.

— Nu vreau să fiu altcineva. Vreau să fiu eu.

Încerc să dreg busuiocul, îi explic ce am vrut să spun, o liniștesc până ce mă crede că nu se va pierde pe sine ca să devină o altă persoană. De doi ani și jumătate ocupă acest trup și iată cât de atașată e de el, cât de mare e frica de a nu se pierde pe sine însăși. Mă gândesc câți ani am refuzat să devin mamă, de teamă că va trebui să renunț la viața pe care mi-o croisem pe placul meu, de frică să nu-mi pierd unicitatea.

Nu am vrut să devin altcineva. Am vrut să rămân eu însămi.

Sunt urmașa unei mame rele. Soiul cel mai rău. O mamă care a plecat. O mamă care – dacă le întrebi pe bunica, pe mama și pe mătușile mele – a fost o egoistă îngrozitoare. Trebuie să fi fost așa, altfel cum ți-ai putea explica ce a făcut? Acea mamă a fost străbunica mea Shama. Rămasă văduvă deja de două ori înainte să împlinească treizeci de ani, le-a lăsat în Yemen pe bunica și pe sora ei geamănă și s-a mutat în Israel cu cel de-al treilea soț; nu și-a mai văzut niciodată fetele gemene.

Sunt și urmașa unor mame bune. Bunica mea Salha, sau Esther, cum i se spunea în ebraică, abandonată la vârsta fragedă de doi ani, măritată la doisprezece, și-a cărat în brațe bebelușul, pe mătușa mea Rivka, timp de câteva luni prin deșertul pe care l-a străbătut pe jos, împreună cu bunicul și cealaltă soție a lui, biruind foamea, bolile și necazurile, tocmai din nordul Yemenului și până la Aden. Acolo s-a îmbarcat pe un vapor care i-a dus la Port Said, în Egipt, și apoi pe încă unul, plin cu vite, până la

Haifa. A crescut șase copii într-o țară nouă lucrând ca menajeră și spălătoreasă în casele așkenazilor bogați pentru a-și susține familia.

Și mama mea a crescut tot șase copii: cel mai mic avea doi ani când a murit tata. Mama, care avea numai opt clase și nu știa decât să facă curățenie, să gătească, să facă prăjituri, să spele, să facă cumpărături, să dea cu aspiratorul, să împacheteze rufe, să spele și să dea îmbrățișări, ne-a crescut cu toate că suferea, era deprimată și avea dificultăți financiare.

Portretul alb-negru cu familia, la care mă uitam îndelung acasă la bunica, în Sha'ariya, atârnă acum în dormitorul mamei din apartamentul de la etajul cinci. Mama, în vârstă de patru ani, are în el aceeași față îmbufnată. E o expresie facială pe care a dus-o mai departe în viața de adult, copilăroasă și duioasă – expresie pe care mi-o amintesc și pe fața bunicii, și pe care o văd și eu uneori când mă privesc în oglindă. De curând a început s-o imite și fiica mea; cu buzele țuguiate într-un botic exagerat, cu fruntea-ncrețită. E un gest adorabil de nemulțumire, sincer și spontan. „Uite, Ima, mă încrunt ca tine“, spune ea.

În asemenea zile, asemănările dintre mine, mama și bunica mea – pe care le detestam pe vremea când eram o adolescentă ursuză – îmi aduc alinare. Faptul că semănăm îmi spune că am și eu un loc al meu; sunt o verigă din lanțul de strămoși, o ramură din arborele genealogic. După ani în care m-am simțit fără rădăcini, în derivă, mă consolează să știu că urmele istoriei și trăsăturilor mele duc la ele, la acel mic cartier yemenit din Petah Tikva, la acel sătuc din nordul Yemenului.

La fel ca mama și bunica mea, și eu sunt încăpățânată și certăreață, ocup prea mult spațiu și ador să am dreptate. Mama făcea multe năzbâtii la școală, odată a alergat printre bănci ca să nu o bată

un profesor, pân-a ajuns la fereastră și a sărit afară. Când eram studentă, mi se dusese buhul că sunt o nesuferită; o profesoară a spus cândva că, dacă va face vreodată infarct, sigur o să fie din cauza mea. Mă gândesc uneori la toate astea atunci când văd ce crize spectaculoase de nervi face fiică-mea, de multe ori prin sălile de așteptare din aeroporturi, prin supermarketuri sau pe peronul de la metrou.

Numai că lanțul se termină – sau începe – cu o verigă ruptă. Lanțul atârnă desfăcut, arborelui îi lipsește o ramură. Dintre toți cei care mai sunt azi în viață, nimeni nu a cunoscut-o pe străbunica mea, necum să-i fi văzut vreo fotografie. Se spune că bunica seamănă cu mama ei ca două picături de apă, că e la fel de albă și de frumoasă precum a fost ea, însă nu putem ști sigur, iar bunica mea, care nu și-a iertat niciodată mama fiindc-a părăsit-o, nici nu voia să audă de ea. E posibil să mai fi moștenit și alte calități care au trecut proba timpului, în ciuda foametei, războaielor și migrației, un tipar genetic pe care-l putem revendica de la străbunica mea. E posibil să fie ușoara noastră sâsâială, pe care mi-o depistez numai când îmi aud vocea înregistrată, sau șoldurile noastre de femei sortite să aibă mulți copii, pe care mama și bunica le-au folosit cum se cuvine. Replicile spirituale, irascibilitatea, îmbufnarea. Faptul că ne iubim bărbații din toată inima. Faptul că ne iubim copiii din toată inima.

Dar dacă unele trăsături sar o generație sau două? Dacă străbunica mea o avea vreo legătură cu dorul meu de ducă, sau cu faptul că nu pot sta locului, sau cu problemele mele de atașament? Cu atitudinea mea ambivalentă față de ideea de-a fi mamă și de-a crește copii? Uneori mă întreb cu groază dacă nu cumva străbunica pe care nu am cunoscut-o niciodată este femeia căreia îi semăn cel mai mult.

*

Mi-am imaginat că plec, pentru prima oară, atunci când fiica mea avea trei zile. Moașele ziceau că e ceva normal. O ușoară melancolie cauzată de naștere. Nici măcar depresie post-natală. O simplă neliniște indusă de hormoni, ceva banal, să nu-mi fac griji. Mă recuperam după o naștere dificilă, pierdeam sânge și aveam răni, mă dureau sânii și plângeam mult, și mă simțeam distrusă. La un moment dat, în a treia zi (recunoscută, se pare, pentru puseele de plâns și chin), m-am gândit: Ce-ar fi dacă pur și simplu aș pleca? Ca și cum nimic nu s-a-ntâmplat? Cum ar fi dacă mi-aș relua viața de dinainte? M-am uitat la Sean, care părea să fie un părinte înnăscut. Îşi intrase în rol cu atâta ușurință! La începutul relației noastre, într-o excursie cu rucsacul în spate, fără griji, la care acum ne gândim ca la luna noastră de miere, m-am minunat cum a întins el mâinile către o femeie cu un bebeluș care cobora de pe o barcă în Malaysia. Ea i-a zâmbit larg, plină de recunoștință, și i-a pasat bebelușul. L-am privit cum o legăna pe nou-născuta noastră. Ei doi ar fi fericiți împreună, fără mine. S-ar descurca mai bine.

Se întâmpla cu trei săptămâni înainte să împlinesc patruzeci de ani, la o lună după ce-mi publicasem prima carte. Mi-a luat ani mulți să găsesc persoana potrivită, alți câțiva să mă obișnuiesc cu ideea maternității și, chiar și atunci, am continuat să ezit. Hotărâtor a fost faptul că nu mă puteam imagina fără o familie, deși încercam să dau curs ideii de a trăi fără copii. Sean nu a insistat niciodată, însă nici nu mi-a dat apă la moară când aveam uneori fantezii care nu implicau copiii. Îmi era clar că el își dorește o familie. Din clipa în care am decis să încercăm la modul serios, a mai durat doi ani până am reușit să rămân gravidă – din cauza programului teribil de navigație al lui Sean și a tiroidei mele leneșe. Am

fost încântați și îngroziți.

În primul trimestru, când sarcina încă nu era vizibilă și fetusul era un secret fără un sex anume, Sean și cu mine am mers la o petrecere într-un bar în bazarul din Jaffa: o masă așezată pe o stradă curbată, iluminată într-un chihlimbariu cald de razele felinarului. Aveam o discuție intimă cu un bărbat care-mi fusese coleg de liceu și era acolo întâmplător. Gal era frumos, fermecător și plin de succes. Locuia în Jaffa cu prietena lui, nu prea departe de unde eram.

— Ai copii? am întrebat, iar el a scuturat din cap că nu.

— Am știut dintotdeauna că nu-mi doresc copii, a spus el.

Atunci mi-a ieșit porumbelul pe gură.

— Da, nici eu nu mi-am dorit niciodată cu adevărat copii.

Ceea ce era, în principiu, adevărat, și totuși în uterul meu bătea o inimă, iar cuvintele mele sunau ca o trădare. Dacă mă aude bebelușul, dacă se simte nedorit? Nici nu devenisem mamă și deja eșuasem. Și apoi Sean, care stătea de vorbă cu prietenul nostru Omer, s-a întors spre mine și a spus: „Soția lui Omer e gravidă și ea!“ Am înghețat și mi-a luat mai mult decât era cazul să mă răsucesc spre Gal. Judecând după expresia lui, am știut că auzise, că trăsese concluzia evidentă și că îl tulburase ceea ce-i spusesem. Nu puteam să-i explic, așa că n-am făcut-o.

Mai aveam trei săptămâni până la termen și stăteam cu moașa în bucătăria mea din Toronto.

— Nu faci lectură de carte în Guelph cu trei zile înainte să nești, a spus ea.

— Tu nu înțelegi, i-am zis. E important. Tocmai mi-am lansat prima mea carte.

— N-o să-ți dea nimeni înapoi primele zile cu copilul, a spus ea. Nu-i nimic mai important decât

asta.

Numai că eu încă nu născusem, nu-mi întâlnisem copilul. Aproape că nu suportam să aud că realizarea mea cea mai mare de până atunci – un eveniment pe care-l visasem încă din copilărie – putea fi atât de ușor dată la o parte, eclipsată de acea ființă mititică din pântecele meu.

Pe vremuri credeam că dragostea e cea mai mare capcană în care poți fi prins, că nimic nu-ți răpește libertatea așa cum o face o relație pe termen lung. Mă înșelasem. Faptul de a fi mamă era singura realitate din viața mea de care nu aveam cum să scap. Nu-mi puteam imagina ceva mai înfricoșător de-atât.

*

Încă din copilărie auzisem des povestea de viață a bunicii mele – mă refer la versiunea prescurtată. Bunica nu vedea rostul și nici bucuria povestitului, însă legenda abandonului îi influențase viața în mod hotărâtor. Era singura poveste pe care nu se sătura s-o relateze, cântecul ei de succes, elementul ei definitoriu. Mama mai vorbea din când în când despre asta, dar mai mult pentru a-și crea o imagine mai bună în ochii noștri. „Vă vine să credeți?“ întreba ea, nevenindu-i să creadă. „Să-ți părăsești fiicele de doi ani? Aveți noroc cu așa o mamă bună.“

Din câte știam eu, asta era toată povestea, până când o întâlnire absolut întâmplătoare într-un restaurant din Varanasi, India, a dat totul peste cap. Aveam douăzeci și doi de ani. Cu un an în urmă, mă îmbarcasem într-un avion cu destinația India, cu bilet doar dus din Israel, și încă nu mă întorsesem. Într-o seară, pe când luam masa pe acoperișul unui restaurant cu vedere spre apele întunecoase ale râului Gange, am recunoscut-o pe Yifat în partea opusă: o fată frumoasă, micuță, cu alura tipic yemenită pe care o invidiasem de atâtea ori (asta după ce am renunțat

să-mi doresc un aspect mai aşkenaz) – pielea mai închisă la culoare decât a mea, părul în cârlionți spiralați, compacți. Locuia ușă-n ușă cu mătușa mea în Sha'ariya. Mai schimbaserăm câteva vorbe pe vremuri, ne jucaserăm în aceeași gașcă din cartier. Din politețe, am traversat terasa ca s-o salut.

În următoarele câteva săptămâni m-am tot ciocnit de Yifat, probabil fiindcă mergeam pe aceleași trasee pe care le urmau și alți excursioniști. Apoi, în aeroportul din New Delhi, când așteptam avionul spre casă, am văzut-o din nou – scormonea în rucsac. Tovarășul ei de călătorie m-a recunoscut din celălalt capăt al terminalului și mi-a zâmbit. S-a îndreptat spre mine și mi-a spus: „Verișoara ta nu are suficiente rupii pentru taxa de plecare. Ai putea să-i dai câteva împrumut?"

M-am holbat la el.

— Nu e verișoara mea.

— Corect, verișoara de-a doua.

N-am mai spus nimic, i-am dat banii.

N-am mai spus nimic întrucât faptul că am crescut în Israel într-o familie numeroasă de yemeniți m-a făcut să-i privesc pe toți ca și cum mi-ar fi într-o oarecare măsură rude. Obișnuiam să glumesc că toți yemeniții sunt înrudiți până la proba contrarie.

În avion am găsit-o pe Yifat la secțiunea destinată fumătorilor, m-am strecurat în scaunul de lângă ea și mi-am aprins o țigară.

— Și zi așa, suntem verișoare?

Ea m-a privit surprinsă.

— Tu nu știai?

Am scuturat din cap că nu.

— Avem aceeași străbunică, a spus ea. Pe Shama.

— Cea rea? Cea care-a părăsit-o pe bunica mea în Yemen și s-a mutat în Israel cu un alt soț?

— Păi n-a fost chiar așa. Yifat și-a schimbat poziția pe scaun. Dar da. După ce a ajuns în Israel cu

cel de-al treilea soț, a mai născut un fiu. Acela a fost bunicul meu.

— Carevasăzică bunicul tău și cu bunica mea sunt frate și soră?

Ea a încuviințat și a stins țigara în scrumiera dintre noi.

— Te-ai prins.

Aveam atât de puține informații despre istoria familiei mele, încât, cu toate că știam că bunica pierduse un frate în războiul din 1948, nu-mi trecuse niciodată prin minte să-ntreb de unde era fratele acela. Fusese și el abandonat în Yemen? Era un frate vitreg? N-am dat atenție acelui detaliu, mi-am spus că e încă o îmbârligătură în arborele genealogic și nu avea rost să o descâlcesc. Cine mai putea ține socoteala? Eram un neam mare, cu bigamie, căsătorii între veri și chiar, se pare, poligamie. Atunci când am descoperit că bunicul meu avusese în același timp două soții (și nu una după alta, așa cum crezusem inițial), am întrebat-o pe mama: „Cum de nu mi-a spus și mie nimeni?“, iar ea a răspuns: „Nu ai întrebat niciodată“.

La întoarcerea în Israel, Yifat și cu mine ne-am apropiat datorită șocului cultural invers; ne petreceam după-amiezile fumând iarbă și uitându-ne la filme acasă la părinții ei, în Sha’ariya. Ne-am hotărât că avem nevoie de o vacanță ca să putem reveni la normalitate și am făcut autostopul până în deșertul Sinai din Egipt. Sinai ne oferea o existență simplă, o lume din culori primare: dune galbene, apă și cer albastre, drumuri negre, lungi, care șerpuiau printre munții roșii. Am fumat iarbă din deșert plină de nisip și de semințe care pocneau cu zgomot, am jucat table cu beduinii, am înotat în marea caldă al cărei fund ne fugea de sub picioare și dezvăluia recifuri de coral în care colcăiau peștii. Am dormit

într-o colibă de paie, pe nisipul acoperit cu rogojini în dungi decolorate de soare. Ne-am întrebat dacă așa arăta Yemenul, dacă așa trăiseră bunicii noștri.

Într-o seară, pe când priveam șirul de lumini care licăreau dincolo de Marea Roșie, de-a lungul țărmului care mărginea Arabia Saudită – atât de aproape de pământul strămoșilor noștri –, i-am spus:

— Ce ai vrut să zici atunci, în avion? De ce și-a abandonat Shama gemenele?

— Nu a avut de ales, a spus Yifat. Soacra ei nu a lăsat-o să le ia cu ea. Numai ele îi rămăseseră de la fiul ei. I-a spus lui Shama că era prea periculos; că erau prea mici; că nu aveau să supraviețuiască drumului până în Israel. I-a zis: „Tu n-ai decât să pleci, dar gemenele rămân aici“.

La cina de vineri de la mama, le-am spus alor mei ce-mi relatase Yifat. Mama ne servea cu supă galbenă yemenită și *lahoh*, o pită subțire și lipicioasă care arăta ca un burete cu găuri.

— Nu e adevărat, a spus mama. Nu asta s-a întâmplat.

— De unde știi?

Mama m-a privit aspru.

— Întotdeauna ai de ales.

— Ei bine, mie mi se pare interesant.

— Ce ți se pare așa de interesant? a sărit mama, gesticulând cu polonicul. A fost o nenorocită egoistă și o mamă jalnică, și asta-i tot. Nimic mai mult.

— Și un pic curvă, am impresia.

Unchiul meu a râs.

— Vreau să zic, trei soți? În zilele noastre ar veni cam șase.

— Sigur povestea e mai complicată, am zis. Poate o să scriu despre ea într-o bună zi.

Unchiul s-a înmuiat, m-a luat pe după umeri și mi-a spus: „Înțeleg că ești curioasă, dar nu ai cum să

afli adevărul, nu-i așa?“

E greu să accepți că unele secrete chiar se duc în mormânt, împreună cu oamenii cărora le-au aparținut, și că adevărul, ca și *lahoh*, e lipicios și plin de găuri.

*

Am hotărât că voi naște acasă, cu toate că nu le-am comunicat asta și familiilor noastre. La orele de naștere prin hipnoză mă obișnuisem cu ideea că nașterea e ceva natural care s-a medicalizat în mod inutil, iar corpul meu știa ce să facă. Mă simțeam încurajată de ceea ce se întâmplase cu femeile din familia mea: mama născuse numai natural și destul de ușor; bunica născuse cinci din șase copii acasă. Mătușa Mazal fugise să aducă moașa în toiul nopții. Își amintește că bunicul stătea în colțul colibei, cât mai invizibil, iar ceilalți copii au dormit tot timpul cât a durat operațiunea.

Sunt în stare, m-am gândit. Sunt fiica mamei mele. Sunt nepoata bunicii mele. Am șoldurile lor.

Însă după douăzeci și patru de ore de travaliu acasă, în care-am suferit în liniște, în sinea mea, a venit moașa să mă controleze. „Hmmm“, a zis ea cu mâna în colul meu uterin.

— Hmmm, ce simți?

A zâmbit și mi-a spus ceva ce nici o femeie nu vrea să audă în timpul travaliului. „Nu sunt sigură. Ceva ce n-am mai simțit până acum.“

Am fost dusă la spital cu ambulanța, pe străzile ude și somnoroase din Toronto. S-a dovedit că fiica mea era orientată cu fața înainte, privea lumea curioasă și nerăbdătoare. Era un caz rar, a spus doctorul. Moașa mi-a spus că avusesem noroc; alți doctori ar fi ales să facă o cezariană. Fiica noastră a venit pe lume nu în intimitatea casei, ci într-o încăpere plină de doctori și asistente care voiau să fie

martori la o naștere aparte. Nu mi-au pus-o pe piept, ci au dus-o repede în celălalt capăt al camerei să o examineze. Sean a mers cu ea, i-a ținut mânuța într-a lui. El a fost primul care a luat contact cu ea. Nu eu.

Chiar am avut noroc. Dacă am fi fost în Yemen, probabil că n-am fi reușit.

Atunci când în sfârșit mi-au așezat corpul micuț și zbârcit la piept, fetița părea să zâmbească senin și avea capul acoperit cu o claie de păr negru ca pana corbului, care ulterior a căzut, fiind înlocuit de un șaten deschis. Craniul îi era plin de vânătăi și inflamat de la forceps. Era cel mai nou lucru văzut de mine vreodată, era o lume întreagă în cele trei kilograme și jumătate, iar eu eram îngrozită de frumusețea și fragilitatea ei.

În toiul nopții m-am trezit speriată de faptul că lipsește. Sean dormea împreună cu pruncul nostru pe patul pliant de lângă mine, încolăcit în jurul ei într-un semicerc protector. Mi-am amintit că o luase la plimbare cât am tras un pui de somn, însă trecuseră patru ore și era timpul să mănânce. Păreau atât de liniștiți împreună, tată și fiică, chipul ei – o replică miniaturală a feței lui. Dar oare nu trebuia să fi dormit cu mine în prima ei noapte de viață? Acum trecuse deja atât de mult de la ultima masă. Aveam vag senzația că făceam totul anapoda, că deja eșuasem.

Mai era apoi chestiunea cu dragostea: o iubeam uneori până la lacrimi, însă nu era îndrăgostirea aceea instantanee pe care mi-o descriseseră unele dintre prietenele mele, extazul fără margini despre care vorbeau unele mame, asemănător cu cel indus de consumul de droguri. Mă pricepeam la droguri, iar ceea ce trăiam nu avea nici o legătură cu ele. O căutam, cu disperare. Oare nu o iubeam cum trebuie sau cât trebuie? Într-o zi din acea primă săptămână confuză am sunat-o pe prietena mea Nancy, mamă a

doi copii, plângând din vârful patului. „Ce ar trebui să simt? Oare simt destulă dragoste?“

Acele prime zile au fost năuce și inerte, fragmentate în tipare de somn și veghe ciudate, nefirești, punctate de schimbatul scutecelor și de scurte incursiuni la bucătărie, unde mâncam ce pregătise Sean. Marea majoritate a timpului mi-o petreceam alăptând în pat. Din clipa în care am devenit expertă în hrănirea la sân (ceea ce a fost inițial o luptă, încă o dovadă a incompetenței mele), acesta a devenit răspunsul meu la orice. Corpul meu îmi ținea bebelușul în viață. Știa ce e de făcut chiar și atunci când eu nu știam.

În cea mai mare parte a timpului aveam senzația că mă aflu sub apă, mută și greoaie, și că nu mai am aer, exilată într-o lume nouă în care nu cunoșteam limba și obiceiurile locului și nu percepeam trecerea timpului, lipsită de identitate și de trecut. Senzația asta că totul mi-e străin ar fi trebuit să-mi aducă alinare, deoarece mi-era cunoscută; cu toate astea, mă simțeam profund alienată și mereu singură – o străină în propria-mi piele, în propria-mi viață.

De asemenea, eram cuprinsă de frică, tulburată de coșmaruri. M-am gândit la mama, tânără, crescându-ne pe toți șase de una singură după ce murise tata. Avea numai un an mai mult decât mine acum. Cum s-a descurcat oare? Și apoi îmi făceam griji pentru sănătatea mea, pentru inimă, pentru gene, mă simțeam vinovată că așteptasem atât de mult. Maternitatea venise la pachet cu o vulnerabilitate pe care nu mi-aș fi imaginat-o în vecii vecilor, acel gen de slăbiciune pe care încercasem s-o evit întreaga viață. Mă făcea să mă simt incapabilă, parcă mi se luase toată duritatea ca o coajă pe sub care eram complet expusă.

Îl invidiam pe Sean fiindcă era atât de adaptabil, fericit și nu se temea de nimic și pentru că era tatăl,

un rol care îi oferea în mod firesc mai multă libertate, cu toate că renunțase la slujba de căpitan de navă care stătea plecat câte șase săptămâni la rând și își luase concediu de paternitate zece luni (mulțumită politicii generoase a Canadei cu privire la concediul de îngrijire a copilului). Cu toate că luase asupra lui mai mult de jumătate din treburi şi era mai implicat decât orice tătic pe care-l văzusem vreodată. E-adevărat că mă descurcam singură nopțile (ne-am dat noi seama că măcar unul trebuie să fie odihnit și să funcționeze la capacitate maximă), însă el schimba aproape toate scutecele în timpul zilei și o ținea în brațe mai des decât mine. La trei luni, stătea cu ea două seri pe săptămână, și eu mergeam să predau la Universitatea din Toronto pentru niște bani în plus. A stat cu ea cât mi-am promovat cartea proaspăt apărută, am avut lecturi, interviuri și lansări. El știa ce se află în geanta de bebe. Eu nu.

În grupul de mămici (care mă invidiau toate fiindcă aveam un asemenea ajutor la creșterea copilului, ceea ce mă făcea să mă simt și mai vinovată când aveam îndrăzneala de a mă plânge), una dintre mame a sugerat că ar trebui să-l coopteze pe Sean în grup în locul meu.

În rarele ocazii în care ieșeam singură cu ea, eram de cele mai multe ori agitată, aproape panicată, ori de câte ori încercam să o schimb în public sau s-o liniștesc dacă avea o criză de plâns. O dată am izbucnit în lacrimi în parcarea de la plajă fiindcă Sean mă trimisese să aduc scăunelul de mașină, iar eu habar nu aveam cum se deblochează. Era o treabă simplă, pe care orice mamă ar fi stăpânit-o deja, numai eu nu mai făcusem niciodată așa ceva.

M-am dus în parc cu o altă scriitoare care născuse cu câteva luni înaintea mea. Pe fața ei se vedea acea strălucire senină după care recunoști o proaspătă mămică, acea expresie de mulțumire imperturbabilă.

Tot drumul spre casă mi-a vorbit numai despre cât era de fericită, cum nici nu-i mai păsa de muncă, de scris. Nici nu vreau să vorbesc despre altceva decât despre bebe al meu, mi-a spus. Am încuviințat, dar nu eram pe aceeași lungime de undă cu ea. Sinele meu din trecut era încă acolo, disperat să discute despre cărți și literatură. Doar că era captiv.

În toamnă am plecat într-un turneu cu Sean și bebelușul după mine. Ei stăteau în camera de hotel cât timp vorbeam pe scenă și socializam cu alți scriitori în salonul de protocol, simțindu-mă ca un evadat fără cătușe, asta până suna telefonul. „S-a trezit, vino repede.“ Lăsam propoziția neterminată și fugeam în camera de hotel, îmi scoteam rochia elegantă și sutienul, care nu era de alăptat; mă întindeam acolo, iar gurița ei înfometată îmi căuta sânul.

Pe când participam la festivalul scriitorilor de la Vancouver, mi s-a întâmplat s-o văd și pe Yifat. Printr-un nou concurs fantastic de împrejurări, se îndrăgostise de prietenul meu cel mai bun de la cursul de fotografie din Vancouver, cel pe care îl adusesem cu mine în Israel, în vizită, când aveam aproape treizeci de ani. De la acea întâlnire întâmplătoare din Varanasi, viețile noastre s-au tot intersectat și întrețesut. Apoi am rămas gravide în aceeași perioadă și am născut la distanță de câteva săptămâni.

Pe Yifat o prindea rolul de mamă; era naturală, relaxată. La fel ca bunica mea, strămătușa ei, născuse acasă. Nu-i așa că sunt simpatici copiii? spunea ea când ne uitam cum gânguresc copiii noștri pe covor.

Eram descendentele aceleiași străbunici. Oare totul ținea de percepție? Până la urmă, lui Yifat nu-i spusese nimeni că străbunica noastră fusese o mamă rea. Sau poate că totul era din cauza mea, şi nu avea deloc de-a face cu ea?

*

De îndată ce concediul de paternitate al lui Sean s-a terminat și el s-a întors la lucru, din fericire într-un port din apropiere, ceea ce-i permitea să vină acasă aproape zilnic, eu am căzut într-o groapă adâncă și întunecoasă. Oare era posibil să faci depresie post-partum la zece luni după naștere? Google nu oferea răspunsuri fără echivoc. Chiar și atunci când Sean era acasă, eu tot mă simțeam izolată și inoportună, plictisită și vinovată din cauza asta; de-acum mă simțeam abandonată. Toată lumea plecase. Sean. Prietenele mele care nu aveau copii, adică mai toate. Nu aveam rude în oraș. Nu aveam nici un sistem care să mă sprijine. Nu eram pricepută în a cere ajutor, mă pricepeam mai degrabă să mă prefac competentă și veselă. Mi-era dor de mama și de sora mea mai mult ca niciodată, îmi doream să fi locuit mai aproape, mă întrebam, așa cum mă apuca adeseori iarna, ce naiba am avut în cap când am crezut că e o idee bună să locuiesc în Canada. Zilele mele cu bebelușul erau lungi și izolante, noi două eram singure și naufragiate. Atunci când ajungea Sean acasă, mă găsea în bucătărie, cu ochii mici și buzele răsfrânte-n jos. Îmi amintesc că și mama avea aceeași expresie pe față. Dar stai, ea avea șase copii și-l pierduse pe omul pe care-l iubea cel mai mult. Eu ce problemă aveam?

Am postat un strigăt de ajutor semi-haios pe Facebook și o prietenă veche mi-a scris: „Multe persoane te pot ajuta să-ți crești copilul, însă numai tu poți fi scriitoarea care ești. Ia-ți bonă imediat“.

Aproape că am plâns de recunoștință. Dar o parte din mine se gândea: *Oare*?

La câteva săptămâni după ce s-a întors Sean la lucru, am reușit să obțin un contract bine plătit ca scriitor rezident la o școală din Toronto. Vecina noastră a fost de acord să stea cu cea mică, și uite-așa

am început să lucrez. Prețuiam orele petrecute acolo, mai cu seamă orele dintre consultații, când puteam scrie. În acel birou micuț, ticsit, bine ascuns, m-am simțit mai aproape de sinele meu de dinainte de a fi mamă, am văzut frânturi din cea care fusesem, tânjind să le țin doar pentru mine.

În prima zi acolo, am cunoscut-o pe Aga, profesoara de scriere care-mi aranjase colaborarea. Mă tot gândisem la ea, îmi aminteam ceva ce-mi spusese când eram gravidă și ziceam c-aș vrea mai mulți copii. Datorită faptului că proveneam dintr-o familie numeroasă și foarte unită, nu-mi puteam imagina cum ar fi să am mai puțin de doi copii. Ea spusese: „Eu nu. Sunt egoistă. Mie-mi place să scriu. Îmi place să călătoresc. E mult mai simplu cu unul“. Mă minunasem atunci cu câtă nonșalanță pronunțase acele cuvinte.

Când am ajuns la școală, Aga era vizibil însărcinată. Aproape c-am fost dezamăgită.

— Păreai foarte hotărâtă! am zis. Ce s-a întâmplat?

— Ador să fiu mamă. Strălucea. Nu sunt ca tine. Nu *am nevoie* să scriu. Mai degrabă aș sta cu copilul cât e ziua de lungă. Cred că scrisul e mai important pentru tine decât pentru mine.

În cuvintele ei am auzit: „Tu ești altfel“. Am auzit: „Pentru tine e mai important să scrii decât să fii mamă“.

Dar am auzit și un compliment. Eram o scriitoare *adevărată*.

În jurul vârstei de treizeci și cinci de ani, după zece ani în care nu scrisesem deloc, m-am înrolat la un curs de scriere cu program parțial, în Vancouver. În sfârșit scriam și citeam zilnic, trăiam viața pe care-o visasem mereu. Eram fericită cum nu mai fusesem de mulți ani.

Odată ce-am început să scriu am știut că vreau să

spun povești din Yemen, inspirate de relatările pe care le scosesem cu cleștele de la bunica mea cu câțiva ani în urmă. Aveam astfel șansa să-mi îndrept experiența din copilărie, când nu mă regăsisem nici pe mine, nici pe ai mei în cărțile pe care le admiram, o ocazie de a celebra bogatele tradiții ale comunității din care făceam parte. Am început să sap în trecutul nostru și să-mi sun des rudele pentru a le pune întrebări. Din moment ce bunica era un personaj care continua să mă fascineze, povestea ei a devenit punctul de interes al cercetărilor mele.

Unele familii au jurnale, scrisori vechi de dragoste făcute sul și legate cu panglică, fotografii îngălbenite ale strămoșilor din vechea țară. Altele au moșteniri de familie care au fost date mai departe următoarei generații, o colecție de bibelouri de porțelan sau un set de tacâmuri din argint pe care bunica le-a gravat ca să le lase moștenire. Familia mea nu știa nici măcar în ce an e născută bunica. În Yemen nu fusese eliberat vreun certificat de naștere, nu se scrisese nici o rețetă, nu se făcuse vreo poză. Satul bunicii mele nici nu apărea pe majoritatea hărților, iar căutarea pe Internet după numele de familie al mamei nu dăduse nici un rezultat.

Am căutat prin cărți de istorie în speranța de a construi măcar un fundal care să-mi furnizeze contextul în care se petrecuseră evenimentele din trecutul familiei mele, însă tot în zadar. Se scrisese extrem de puțin despre viețile evreilor din Yemenul de Nord – o minoritate care trăia, la propriu, la marginea societății yemenite, în zone muntoase, îndepărtate, lângă granița cu Arabia Saudită, numite uneori „Nordul sălbatic“.

Deoarece trăiam într-un spaţiu unde istoria familiei mele lipsea cu desăvârşire, într-o țară care nu înregistrase vreo amintire de-a noastră, m-am simțit atrasă de Yemen. Era singurul loc – altul decât Israel

– de care ne putea lega trecutul. Mi-am amintit de o excursie pe care o făcuserăm Anand și cu mine în satul indian de unde se trăgea familia lui, cum l-am invidiat pentru acea experiență, cum mi-am dorit să pot și eu să calc pe urmele strămoșilor mei. Cu toate că aveam pașaport canadian nou-nouț, era o idee foarte proastă să călătoresc în Yemenul devastat de război. Improbabilitatea acestei călătorii i-a împrumutat experienței o semnificație amplificată în mintea mea. Nu-mi făceam iluzii că m-aș putea simți acolo ca acasă, însă îmi imaginasem o senzație de ușurare, senzația de socoteală încheiată, ca și cum o nealiniere din ființa mea s-ar fi corectat de la sine, ca și cum enigma ar fi fost rezolvată.

După finalizarea cursului de scriere creativă, am călătorit în Israel pentru a mă documenta intens, hotărâtă să găsesc niște răspunsuri. Nu căutam numai adevărul din spatele poveștii; voiam să aflu mai multe detalii din același motiv pentru care îmi doream să ajung în Yemen: pentru a descătușa trecutul, ca și cum el ar fi fost cheia pentru prezentul meu. Ceva îmi spunea că dacă aș ști mai multe despre Shama aș înțelege acea parte din mine care nu se potrivea cu antecesorii mei care erau încă în viață. Găseam puncte comune între viețile noastre: și eu avusesem multe relații; părăsisem persoanele dragi și propria-mi țară ca să urmez un bărbat. Poate că eram în stare să-i înțeleg alegerile.

Bunica avea deja nouăzeci și ceva de ani și locuia într-un azil. Când m-am dus să o văd, stătea gârbovită într-un scaun cu rotile, era mică și palidă și strângea o batistă în mână. Abia dacă vorbea, nu se înțelegea mereu ce spune. „Când ne ducem la etajul doi?“ a zis odată. Eram recunoscătoare că petrecusem ceva timp cu ea în urmă cu câțiva ani, că-i înregistrasem poveștile. Înainte de a pleca, i-am sărutat obrazul brăzdat de riduri și i-am spus

Ma'asalama. „Mergi în pace." Aș putea să jur că i s-au aprins ochii o clipă. Întotdeauna îi plăcea să-i vorbesc în arabă.

A fost ultima dată când am văzut-o.

Familia mea extinsă privea cu suspiciune și iritare fascinația mea pentru străbunica. Au început să mă descoasă fățiș despre planurile de a avea copii, nu se mai mulțumeau cu urarea *bekarov etsleh* – „la tine în curând" –, care se spune frecvent la sărbătorirea nașterii și a circumciziei. Cultura israeliană sanctifică procrearea, poate și din frica subconștientă a oamenilor de a nu fi depășiți numeric de dușmani. Opțiunea de a nu avea copii nu exista. Fie și să ai unul singur era o ciudățenie. Într-o zi, câteva mătuși și verișoare m-au încolțit acasă la mătușa Rivka, locul în care ne adunam de-acum, în locul casei lui Savta. Eram cea mai în vârstă dintre verișoarele care încă nu aveau copii.

— Ce mai aștepți? m-au întrebat ele.

— Păi încă trebuie să scriu cartea, am zis, cu o voce mai smiorcăită decât intenționasem.

— Cartea? Au schimbat priviri. Cartea mai poate să aștepte. Copilul, nu.

Câteva luni de cercetări mai târziu, am reușit să încropesc din fragmente o desfășurare aproximativă a evenimentelor, plină de date suprapuse și de semne de întrebare. Am desenat iar și iar arborele genealogic: părea bântuit, cu ramurile încâlcite și împreunate. În ciuda numeroaselor spații libere, precum și a lipsei dovezilor concrete, a început să prindă contur o poveste.

Străbunica mea, Shama, s-a născut în Dawar il Yahood, cartierul evreiesc din Sa'ada, un oraș-cetate din nordul Yemenului, în apropierea graniței cu Arabia Saudită. Popas pe drumul caravanelor cu tămâie, orașul din nord-vest era o adunătură de case

din pământ lipite unele de altele, de teama deșertului. În afara zidurilor cetății, terenul plat și arid se desfășura ca o poveste fără de sfârșit.

Shama s-a măritat cu vărul ei Salim Harizi când era adolescentă, conform tradiției din Yemen. După nuntă s-a mutat în casa socrilor din Haidan a-Sham, la o zi de mers pe spinarea măgarului. La doi ani după căsătorie, Shama a dat naștere unei fetițe. Însă bucuria lor a fost umbrită de sănătatea din ce în ce mai șubredă a lui Salim: o boală îi cuprinsese intestinele și-l devora cu repeziciune.

La vreo doi ani după decesul prematur al lui Salim, Shama s-a măritat cu cel de-al doilea soț, Abraham Gurs, străbunicul meu. Abraham îi era deja rudă – sora mai mică a Shamei era măritată cu fratele lui. Familia lui Abraham era vestită în Haidan pentru generozitate și blândețe. Legenda spune că, dacă un călător bătea la ușa familiei și cerea o felie de pâine, primea o pâine întreagă; de aici le vine și numele Gurs – însemnând pâine.

După nuntă, Shama și Abraham au trăit cu familia acestuia în aceeași casă cu sora și cumnatul, care nu puteau avea copii. Shama însă a fost binecuvântată cu fetițe gemene sănătoase: una blondă, cealaltă brunetă, bunica mea Salha și sora ei Saida.

Apoi a căzut bolnav și Abraham. Nu după multă vreme s-a stins și el.

După *shiva*[74], mama lui Abraham le-a trimis pe Shama și pe fiica ei cea mare înapoi la mama ei în Sa'ada. „Vremurile sunt grele“, a spus ea, „și, acum că s-a prăpădit băiatul, nu vă mai putem hrăni pe toate. Sora ta poate să aibă grijă de fete între timp“.

Shama se apropia de treizeci de ani și deja îngropase doi soți. O femeie ca ea era considerată aducătoare de ghinion. Oare ce bărbat ar fi riscat să devină a treia victimă? Fără soț, urma să trăiască în sărăcie, să se rezume la vânzarea șirurilor de monede

de argint care-i fuseseră cusute pe rochia de mireasă, să cârpească haine și să împletească coșuri ca să supraviețuiască. Apoi însă lui Salem-Zahir Madhala, un argintar înalt și frumos din Sa'ada, i-a căzut cu tronc frumoasa Shama; a ignorat blestemul și i-a cerut mâna.

Un nou secol abia începuse, și din ce în ce mai mulți evrei părăseau Yemenul pentru Ierusalim, Țara Sfântă pentru care se rugaseră. Inaugurarea Canalului Suez în 1869 înlesnise călătoria spre Palestina, iar evreii yemeniți puteau, în sfârșit, să-și împlinească visul vechi de secole. Pentru ei, acesta era timpul izbăvirii, începutul unei epoci mesianice. Grupuri de evrei străbăteau la pas deșertul săptămâni, poate chiar luni, până la Aden, de unde se îmbarcau pe vapoare cu destinația Haifa sau Jaffa.

În 1912, Salem-Zahir și Shama au plecat de acasă cu câteva boarfe și ceva bănuți. Au ignorat avertismentele prietenilor și vecinilor musulmani, îngrijorați ca nu cumva arabii din Palestina să nu fie prea bucuroși de oaspeți. Le-au luat cu ei și pe mama și pe fetița de șase ani a Shamei și s-au alăturat unui grup care călătorea spre Aden. Pe drum au făcut popas la Haidan a-Sham, la casa familiei Gurs, ca să le vadă pe gemene.

Nu se știe de ce, dar au plecat fără ele.

Câteva luni mai târziu reușiseră să ajungă în Palestina. Acolo, Shama a dat naștere unui băiețel, bunicul lui Yifat. După încă doi ani a mai avut o fetiță, care a murit la naștere. Shama a murit și ea câteva săptămâni mai târziu, în urma complicațiilor post-partum.

Mă gândesc la Shama, care și-a luat în acea zi rămas-bun de la bunica mea și de la sora ei geamănă. Oare le-a îmbrățișat? A plâns? Și-a îngropat fața în cefele lor și le-a sorbit mirosul dulce? S-a rugat de mama-soacră să o lase să le ia cu ea? A încercat să se

lupte pentru ele? A crezut că face alegerea corectă, că, lăsându-le cu sora ei cea stearpă, le face de fapt cel mai frumos dar posibil? Ori poate a sperat că sora ei le va îngriji până se fac mai mari și că, într-o bună zi, când vor suporta mai ușor călătoria, se vor reîntâlni toate în Israel?

O văd cum pleacă, cu umerii tremurând, cu lacrimile curgându-i șiroi. Îmi imaginez munții și spiritele care sălășluiesc în ei privind familia care începe călătoria către o nouă viață. Munții au fost martori la viețile oamenilor timp de secole. Ei au văzut cum se schimbă tiparele de la o generație la alta, cum rolurile vechi sunt preluate de chipuri noi, cum soți noi iau locul celor răposați, cum fetele devin mame, și mamele bunici. Nimic nu s-a schimbat de fapt niciodată, lucrurile doar au suferit ușoare transformări, aidoma unui cântec popular vechi care e cântat într-o altă gamă.

*

Într-o zi mergeam pe strada Bloor din Toronto cu fetița adormită la piept, obrazu-i fin ca o pană atingându-mi pielea, când am văzut în stația de autobuz o reclamă mare la o firmă de telefonie mobilă în care era înfățișat pe un fundal tropical un tânăr excursionist cu rucsacul în spate; m-a copleșit o dorință puternică, ca o durere acută în piept. Odinioară eram și eu așa. Genul de persoană care se ridică și pleacă fix când are chef, care nu are nimic de pierdut. Nu aveam să mai fiu niciodată acea persoană. Și, dacă nu eram acea persoană, atunci zău că nu știu cine mai eram.

Bineînțeles că nu-mi doream cu adevărat să-mi părăsesc familia, și totuși nu știam cum să trăiesc fără o dată de plecare iminentă, nu înțelegeam rostul rutinei. E în firea omului să viseze că pleacă, i-am spus lui Sean. Bărbații fac asta tot timpul. Atâția

prieteni de-ai mei au crescut fără tată. Bărbații au periplul lor de eroi, acel „Pe drum“[75] numai al lor. Imaginea în care apare un bărbat călărind către apus e romantică. Nu o femeie, însă. Nu o mamă. Mamele rămân.

Aveam un pic peste un an când mama a plecat în concediu în Europa cu tata și m-a lăsat cu sora ei cea mai mică. Un mic abandon, un fleac. La momentul întoarcerii, eu deja îi spuneam mătușii mele Ima[76]. Mama încă are lacrimi în ochi când povestește despre asta, de parcă ea ar fi fost cea nedreptățită. Cât de afectată a fost când am refuzat să mă duc la ea, cum a plâns fiindcă mă ascundeam după piciorul mătușii, de parcă mama ar fi fost o străină.

Aveanı zece ani, era la câteva luni după moartea tatei, când mama a plecat pentru câteva săptămâni la New York cu fratele meu cel mic. Unchiul meu lucra la consulatul israelian din New York, iar mama avea nevoie să ia o pauză de la durerea care pusese stăpânire pe casa noastră. Am stat la rude, la un unchi care avea copii cam de vârsta mea, la numai două străzi de casă. Cei doi frați mai mari erau în stagiul militar obligatoriu, veneau acasă doar la final de săptămână. Celălalt frate era la rude, iar sora mea stătea cu niște prieteni. Îmi era atât de dor de mama, încât în unele zile fugeam până acasă, unde rămâneam câteva ore. O dată am și dormit – l-am mințit pe unchiul, i-am spus că e și fratele meu acolo cu mine –, o fată de zece ani singură în patul părinților care încă păstra mirosul de cremă Nivea al mamei. M-am trezit coaptă de bolnavă, aveam gripă, m-am târât până la fereastră și am strigat după ajutor. O vecină pe care n-o știam bine trecea pe acolo și m-a auzit. A venit în casă, mi-a făcut ceai și s-a uitat bine de tot împrejur. „De ce ești aici singură? Unde-i mama ta?“

Două săptămâni am zăcut. Voiam la mama,

jinduiam după pielea ei fină și parfumată. În halucinațiile febrei, am simțit că e acolo și mă ține în brațe. Îmi doream să adorm și să nu mă trezesc decât atunci când vine ea înapoi.

Atunci când m-am întremat a venit aniversarea mea de unsprezece ani. Mama tot la New York era. Unchiul și mătușa mi-au organizat o petrecere; ani stat acolo printre mulțimea de veri, am mâncat tort și mi-am pus dorința să fiu la New York cu mama. M-am uitat pe fereastră la cerul albastru, și pe el se vedea numai suferință și moarte, la fel prin copaci și peste tot. Pe urmă, sătulă să-mi plâng de milă, am înlocuit durerea cu furia. Am vrut să fug și să nu mă mai întorc niciodată. Am vrut să fiu eu cea care pleacă.

*

În săptămâna de dinaintea revenirii în Canada din excursia de documentare, Zehava, mama lui Yifat, m-a dus la cimitir, același în care sunt îngropați și tata, și bunicii mei, să văd mormântul lui Shama. Zehava își dorise să-mi fie de folos în cercetări. Ca și mine, și ea fusese bântuită de trecut. Eram suficient de deșteaptă să nu le spun alor mei ce-mi relata. Povestea ei era povestea celeilalte familii, cea pe care Shama o alesese în detrimentul familiei noastre, era povestea greșită. Mătușa mea deja începuse s-o numească răutăcios pe Zehava „noua mea prietenă cea mai bună“.

Era o zi înăbușitoare, primăvara efemeră se topea într-o vară timpurie. Zehava și cu mine am trecut de capela cu aspect amenințător de la intrarea în cimitir și i-am ignorat pe ortodocșii care pierdeau vremea pe-acolo în speranța că le dă cineva un ban ca să se roage pentru morții lor.

Locul de veci se afla în partea cea mai veche a cimitirului, pe un mic deal. Rând după rând de

marmură lucioasă ni se revelau ca un zâmbet cu strungăreață. Blocuri înalte, simple, de culoarea pietrei, un adaos de dată recentă, mărgineau un capăt al cimitirului, aidoma unei extensii a pietrelor funerare spre care aveau vedere.

Zehava mai fusese aici și înainte, cu peste zece ani în urmă. Găsise o moviliță veche de pământ, cu o placă de lemn pe care scria de mână „Shama Madhala“. Evreii yemeniți credeau că sufletul pleacă în altă parte, mi-a spus Zehava. Așa că n-avea rost să dai banii pe o piatră funerară.

Cimitirul fusese renovat de la ultima vizită a Zehavei, însă ea-și amintea unde era mormântul Shamei. M-am luat după ea, care număra pașii, dar s-a oprit, încruntată. Movilițele dispăruseră. În locul lor cimitirul așezase niște plăci de beton de mărimea unui trup, cu câte o bucată pătrată de piatră la căpătâi, asemănătoare cu o pernă. Pe unele dintre ele era scris „femeie yemenită“ sau „copil persan“. Pe altele apărea prenumele, cum ar fi Yakov sau Hava. Pe una scria „Înecat în râul Yarkon“. Pe alta „Fiica cea mică a familiei Sharabi“. Numele Shamei nu era însă de găsit.

Un sistem computerizat, instalat de curând pentru a ajuta vizitatorii să se descurce prin labirintul de morminte, fusese montat pe perete într-o firidă din parcare, ca un ATM. Am scris numele Shamei și ne-a apărut mesajul „Nu există rezultate pentru decedatul cu acest nume“. Am încercat diferite grafii sau numele ei de familie de dinainte. Nimic. Atunci când am căutat-o pe sora Shamei, chiar și pe mama ei, din computer a ieșit un bilețel cu numele, data decesului, poziția și rândul mormântului.

Ne-am întors și am stat pe potecă cu mâinile în șolduri. Poate o fi căzut plăcuța de dinainte de renovare, am spus. Mi-am imaginat cum e luată de o pală de vânt, un șuvoi de ploaie o duce la vale și o

îngroapă în noroi. Pierdută pe vecie.

Zehava a mai mers încă o dată până la intrare și și-a recalculat pașii. De data asta a ajuns lângă o piatră funerară pe care nu era inscripționat nici un nume. Chiar lângă ea mai era un mormânt mai mic, de asemenea fără nume: poate copilul Shamei, cel care murise la naștere?

— Aici e, a spus Zehava. Simt eu.

Era o placă simplă de beton, un mormânt fără nume pentru o femeie fără certificat de naștere, o femeie care a trăit și-a murit fără a lăsa în urma ei vreun document sau vreo fotografie. Cercetările mele au revelat că nu existau dovezi că străbunica mea ar fi existat vreodată. Peste tot pe unde am fost, n-am găsit nimic. Numele ei nu apărea în arhivele naționale la recensământul din acei ani. Într-o carte, fiul ei – bunicul lui Yifat, cel care fusese ucis în război – era declarat ca fiind fiul soției pe care tatăl lui o avusese după Shama.

— Îmi pare rău, Savta, a spus Zehava cu vocea tremurândă. Te rog să ne ierți.

Să *ne* ierte? M-am uitat la Zehava cu coada ochiului. Despre ce vorbea? În minte-mi răsuna vocea bunicii mele, care țipa: „Noi ar trebui să fim cele care s-o iertăm *pe ea* pentru ceea ce a făcut. Asta-i e pedeapsa. Pentru că ne-a lăsat în Yemen, pentru că a ales un bărbat, și nu pe copiii ei“.

— Mă întreb dacă ea s-o fi iertat vreodată pe sine. Am îngenuncheat și am atins piatra rece. Cât de trist. Cum să lași atât de puțin în urma ta?

— Ce vrei să spui? a zis Zehava. Ne-a lăsat pe noi. A lăsat o dinastie.

Am găsit o piatră mare și am pus-o pe mormânt. Așa e tradiția, e un fel de-a spune: „Am fost aici. Te-am vizitat. Nu te-am uitat“.

„Ce fel de femeie își părăsește copiii?“ mi-a tot spus

mama de-a lungul anilor. Când eram o adolescentă rebelă, ne amenința uneori că fuge de acasă, și o spunea în așa fel încât părea și ea o adolescentă. Își lua poșeta, făcea o mare scenă la plecare, apoi, mai târziu, se strecura înapoi în casă. Habar nu am ce făcea în orele cât lipsea. Oricum n-am luat-o niciodată în serios. Nu avea cum să ne lase. Nu ar fi făcut-o. Atâta lucru știam și noi.

Atunci când eram mică, era totuși deseori absentă, cu toate că era mereu acolo. Dispărea în durere și tristețe, în bucătărie și menaj. Mama și surorile ei o descriau adeseori în aceiași termeni pe bunica. Savta e distantă, ziceau, uneori furioasă, adesea rece.

Poate că a fi mamă este o serie de mici abandonuri, la fel cum viața e o serie de bun-rămasuri. Ne creștem copiii astfel încât să supraviețuiască în lume fără noi. Îi creștem ca să ne părăsească, îi creștem ca să poată face față dispariției noastre.

Țin evidența momentelor în care mi-am părăsit fiica. Prima dată când am plecat la o petrecere de serviciu, doar pentru două ore, și ea avea cinci săptămâni și nu știa să bea din biberon laptele pe care mi-l mulsesem cu pompa. Atunci când ea plângea, și eu nu m-am dus la ea fiindcă îmi doream cu tot dinadinsul să dorm și eu măcar o dată. Prima dată când am plătit pe cineva care să stea cu ea astfel încât să pot scrie. Și de fiecare dată după aceea. Prima oară când am lăsat-o cu prietena mea, doar pentru o întâlnire la prânz, iar ea se agăța de piciorul meu și țipa cât o țineau plămânii când încercam să ies pe ușă. Prima dată când am plecat două zile la Houston să țin un discurs și, stând noaptea în pat în camera de hotel, în loc să mă bucur de ocazia de a dormi neîntrerupt, prima după mai bine de un an, m-am simțit singură, mi-a fost dor de ea și m-am tot trezit crezând c-o aud plângând, cu laptele șiroind din sâni.

Pe când avea doi ani și jumătate, exact vârsta la care pe bunica o părăsise mama ei, am plecat cinci zile la un festival literar la Vancouver. În cea de-a treia zi am sunat-o pe Skype și doar a ridicat o față tristă către mine, apoi și-a văzut de colorat concentrată. „Nu vrei să vorbești cu mine?“ am întrebat-o, iar ea a dat din cap că nu.

La întoarcere, atitudinea ei față de mine s-a schimbat. Încă de dinainte își arătase vădit preferința pentru tatăl ei, lucru cu care mă străduisem să mă împac, cu maturitate, însă acum, când am încercat s-o îmbărbătez după o căzătură, m-a împins cât colo și mi s-a smuls din brațe. „Vreau la Aba“, a zis. „Îmi place mai mult de Aba.“

Într-o zi, când am luat-o de la creșă, m-a împins și mi-a spus: „Pleacă. Nu te vreau.“ M-au lăsat puterile și am izbucnit în plâns pe holul de la creșă. Respingerea ei m-a făcut să mă simt ca un copil neiubit, așa cum mă simțisem uneori când mama se cufunda în suferința ei.

„Ești un caz excepțional“, mi-a spus o prietenă din grupul de mămici. „De obicei pe tați îi resping așa.“

Uneori, când mă uitam la ei doi, ambii născuți în Canada, ambii vorbitori nativi de engleză, mă simțeam stingheră. În ciuda eforturilor pe care le depuneam, ea creștea cu referințele lui culturale, nu cu ale mele – eu fusesem singura mamă de la ora de înot care nu știuse cuvintele de la *Itsy Bitsy Spider*. Ei doi aveau aceeași culoare a ochilor, a părului (șaten cu o tentă roșcată și cu șuvițe aurii vara), aceeași nuanță de ten. („Tu ești mama ei?“ m-a întrebat, nevenindu-i să creadă, o fetiță în parc. „Dar ea e *normală*, pe când tu ești…“ și s-a oprit, roșie în obraji.)

Câteodată nu mă puteam abține să nu mă simt abandonată, nelalocul meu în mica noastră unitate familială. Asemenea multor altor imigranți, sunt

nevoită să văd cum copilul crește și se tot îndepărtează de mine, de tradițiile mele, de limba mea și de amintirile mele din copilăria israeliană, pe care ea nu le va cunoaște niciodată. Îmi imaginez că tot așa trebuie să se fi simțit și bunica față de mama.

Unii oameni de știință sunt de părere că este posibil ca unele emoții să fie transmise genetic mai departe prin ADN-ul nostru, că experiențele strămoșilor pot fi ereditare – traumele și fobiile lor, faptul că le plăcea mâncarea picantă sau că le era frică de păianjeni ori că nu sufereau mirosul de paciuli. Ei spun că purtăm înăuntrul nostru nu numai trăsăturile de caracter ale antecesorilor noștri, ci și amintirile și emoțiile lor. Ne amintim cum e să fii abandonat și cum e să fii cel care pleacă. Eu sunt și mama care a plecat, și copilul care a fost lăsat în urmă. Cu toții suntem.

*

În ultima vreme, fiica mea, care a fost întotdeauna fata lui tata, și-a îndreptat afecțiunea către mine. Fără vreun motiv anume: așa sunt copiii mici, capricioși. Deși cel mai probabil această schimbare de atitudine e doar o fază de scurtă durată, uneori Sean mă surprinde înăbușindu-mi un zâmbet, vădit fericită. Ea îi spune lui că mă vrea pe mine și numai pe mine, că mă iubește cel mai mult pe mine. Se cocoață pe mine, mă sărută, se lipește de mine în pat, pare să nu se mai sature de contactul cu mine. Mă mângâie pe obraz, mă privește în ochi și-mi spune *ahuva sheli*. Iubirea mea. Este cea mai neprihănită formă de iubire pe care mi-a fost dat să o cunosc, și de asta sunt în culmea fericirii. Legătura asta, dragostea asta e prețioasă și binecuvântată, nimic nu se compară cu ea, nici pe departe. În asemenea zile, a fi mamă e o bucurie. În asemenea zile, nu am nici o problemă să le spun oamenilor că ador să fiu mamă. Poate că e momentul

propice, poate că e ea la vârsta potrivită: văd cum se dezvoltă și cum evoluează, îi observ pasiunile și capriciile, o aud cum vorbește și înlănțuie gânduri complexe.

Într-o zi o surprind prefăcându-se că scrie la masa din bucătărie, cu ochelari falși din plastic pe nas. Mă privește fără să zâmbească. „Ima, scriu la cartea mea“, îmi spune. Într-o altă zi, aude o melodie yemenită, sare în picioare fascinată și începe să danseze de parcă a avut ritmul în ea dintotdeauna, și ne ținem de mâini și ne învârtim. În asemenea clipe constat cu uimire că facem parte din ceva mai mare decât noi două, mai mare decât momentul prezent. În trupul fetiței mele văd conexiunea cu ceva străvechi și nescris. O verigă din lanțul ancestral, o ramură din arborele genealogic.

O privesc și mă gândesc: „Asta-nseamnă să fii a cuiva“.

De curând, înainte de-a pleca să țin un discurs în alt oraș – una dintre multele excursii care-mi satisfac nevoia de a călători, dar mă fac și să-mi fie foarte dor de ai mei –, s-a încolăcit lângă mine în pat și mi-a șoptit: „Aș vrea să rămâi pentru totdeauna“. Am strâns-o tare în brațe și i-am spus: „Dar nu plec decât puțin. Mă întorc de fiecare dată“. Voiam să-i spun că nimic nu mă făcuse vreodată să-mi doresc să rămân așa cum o făcea ea, că nimic nu mă făcuse mai fericită în viața mea, absolut nimic. Voiam să-i spun: „Dacă plec, te iau și pe tine“.

---

74. Cele şapte zile de doliu care se ţin în iudaism pentru rudele de gradul I.

75. Aluzie la romanul *On the Road*, al lui Jack Kerouac.

76. Mamă (în ebraică, în original).

Mulțumiri

„O carte nu se scrie într-o zi“, mi-a spus tatăl meu când m-am dus la el cu prima mea producție literară, un caiet de școală umplut cu scris de mână. Avea dreptate. De fapt, din clipa-n care am început să scriu povestiri inspirate din viața mea – primele rânduri scrise în limba engleză – mi-a luat doisprezece ani să le transform într-o carte autobiografică. Doisprezece ani e mult. În tot acel timp am mai publicat o carte, prima, m-am mutat în celălalt capăt al Canadei, m-am înscris la două cursuri de scriere creativă, am făcut un copil. Faptul că mi-a luat atât de mulți ani înseamnă că am și o listă fantastic de lungă de persoane cărora trebuie să le mulțumesc: am fost norocoasă să fiu ajutată de enorm de mulți oameni pe parcurs. Cu toții merită recunoștința mea.

Le sunt teribil de îndatorată editoarelor mele sclipitoare, Jennifer Lambert, de la HarperCollins Canada, și Andrea Walker, de la Random House din Statele Unite, pentru entuziasmul și observațiile lor subtile. Vă mulțumesc pentru că m-ați motivat să produc cea mai bună carte pe care o puteam scrie. Îi sunt recunoscătoare echipei de la HarperCollins Canada: lui Iris Tupholme, care mi-a promovat scrisul de la bun început, lui Noelle Zitzer, care a supravegheat etapele de producție, și lui Catherine Dorton, care a redactat cu deosebită meticulozitate. De la Random House le sunt îndatorată lui Susan Kamil, care mi-a dat o șansă, și Emmei Caruso, pentru ajutorul acordat în procesul de producție. Agenților mei minunați, David Forrer și Kimberly Witherspoon, le mulțumesc pentru îndrumare,

pricepere și pentru încrederea pe care mi-au acordat-o. Îi sunt veșnic recunoscătoare familiei Sami Rohr pentru imensa ei generozitate. Premiul Sami Rohr pentru literatură ebraică mi-a schimbat viața și mi-a permis să mă concentrez să scriu această carte. Le mulțumesc tuturor celor de la Consiliul pentru Carte Evreiască, mai ales lui Carolyn Hessel, pentru sprijinul neabătut.

De-a lungul anilor am fost binecuvântată cu mai mulți mentori care m-au inspirat. Wayde Compton a fost primul și cel mai înfocat apărător la care putea spera un scriitor aspirant. El a crezut în mine înainte să am eu acest curaj, și pentru asta-i voi rămâne pe veci îndatorată. De asemenea, le mulțumesc lui Betsy Warland, Catherine Bush, Camila Gibb, Janice Kulyk Keefer și Nancy Lee pentru că mi-au împărtășit din înțelepciunea lor și m-au făcut un scriitor mai bun; colegilor de la Atelierul Scriitorilor din cadrul Simon Fraser University și celor din programul de masterat în scriere creativă al Guelph University, care au citit fragmente din cartea de față în forma ei incipientă; generoaselor comunități de scriitori din care am avut norocul să fac parte la Toronto și Vancouver, și în Israel; și elevilor mei de scriere creativă, care continuă să mă inspire și să mă provoace.

Le adresez mulțumiri profunde nenumăraților cititori excepționali și prietenilor care au citit cartea parțial sau integral, în diverse etape, și mi-au furnizat impresiile lor: Kathy Friedman, Becky Blake, Janet Hong, Anna Chatterton, Nancy Jo Cullen, Nazanine Hozar, Alison Pick, Amanda Leduc, Rachel Knudsen, Alev Ersan, Jan Redford, Leslie Hill, Sue Anne Linde, Jen Caldwell, Fiona Scott și Clarissa Green. Mulțumiri speciale incomparabilei Eufemia Fantetti, care a citit numeroase ciorne ale cărții și le-a comentat neobosit, propunând diverse teme și fire narative, și cu care am discutat absolut orice, de la

titlu la coperte și epigrafe. Prietenia ta mă onorează.

Această carte a fost scrisă în mare parte în locuințele mele din Vancouver, Toronto și Israel, dar și la Centrul pentru Scriitori din Toronto, la Casa Scriitorilor Sage Hill din Regina și la Școala Crescent din Toronto, în perioada în care am predat acolo. Majoritatea textelor redactate au fost finalizate în timp ce eram rezident la Toronto Reference Library. Le mulțumesc din inimă tuturor celor care mi-au creat condiții optime pentru scris, cu precădere lui Aga Maksimowska și lui Trish Cislak, care m-au ajutat să închei contractul cu Școala Crescent; le mulțumesc celor de la Sage Hill Writing, pentru sprijinul financiar, și lui Ted Barris, pentru încurajări; lui Nissim Mizrahi, partenerul de viață iubitor al mamei, fiindcă mi-a amenajat, în noua lor casă, o cameră incredibilă cu priveliște; și fratelui meu, care mi-a alocat un birou la locul lui de muncă. Le sunt teribil de recunoscătoare Soniei Finseth și lui Karin Randoja, care au stat cu bebelușul meu, și lui Becky, Eufemia și Gabrielle Zilkha pentru ajutorul acordat. Mulțumiri speciale lui Taunya Gaum, minunata Doda T., care s-a oferit voluntar să aibă grijă de fetița mea o dată pe săptămână ca să pot scrie și mi-a permis alteori să evadez în apartamentul ei de la etajul inferior, unde i-am folosit biroul cât timp fetița mea era sus cu bona. Este probabil cel mai frumos gest pe care-l poți face pentru un scriitor care e și mamă, iar eu sunt norocoasă să-ți fiu prietenă.

Le sunt îndatorată celor de la Canada Council for the Arts, Ontario Arts Council și Toronto Arts Council pentru generozitatea cu care m-au sprijinit în carieră și în proiectul de față.

Am cercetat intens istoria evreilor yemeniți mai bine de zece ani. În această perioadă, am primit ajutor de la un număr mare de persoane – mai întâi de toate, familia mea extinsă, cu precădere mătușile

și unchii mei iubiți. Le sunt recunoscătoare lui Tuvya Sulami, Gila Beshari, Shlomi Hatuka, Menashe Anzi, Amnon Ma'abi, Yossi Zabari, Zion Ozeri (ale cărui fotografii uimitoare cu Haidan a-Sham sunt încă singurele pe care le-am văzut până astăzi) și multor altora din comunitatea yemenită care și-au deschis ușile și inimile către mine. Le mulțumesc nenumăraților bibliotecari, cercetători și bursieri care m-au ajutat la arhivele orașului din Petah Tikva și Rehovot, la Institutul Yad Ben Zvi și la Arhivele Centrale Sioniste din Ierusalim, la Muzeul Evreilor Yemeniți din Rosh HaAyin și la Muzeul Evreilor din Beit Hatfutsot în Tel Aviv. Îi mulțumesc lui Kamal Al-Solaylee pentru ajutorul acordat cu grafia cuvintelor yemenite. Pentru sprijinul generos din timpul cercetărilor mele, le mulțumesc lui Yosef Wosk, fundației Access Copyright și Fondului Familiei Chalmers, împreună cu Ontario Arts Council, care mi-au acordat o Bursă Chalmers Art.

Le sunt profund recunoscătoare tuturor celor care apar în această carte, fie cu numele real, fie sub pseudonim, și prietenilor mei minunați – atât de mulți, încât nu-i pot numi pe toți, dintre care unii nici n-au apucat să intre în carte –, pentru dragostea și sprijinul lor permanent. Voi limita mulțumirile nominale la cei care m-au ajutat într-un anume fel pe perioada cât am scris cartea. Orit Mosseri (Kreskas), Yael Levinger, Carlin Sandor, Sacha Levin, Danielle Nakouz, Marie Belzil, Nadia Hedar, Sarah Hedar, Riyadh Hashim, Stefania Gilardi, Jane Warren, Doron Sagie, Einat Katz Kaplan, Tsvika Kaplan, Limor Iron, Gurjinder Basran, Homeyra Javadi Panah, Cecilia Mutti, Jill Moffett, Elanor Waslander, Hayim Raclaw, Mona Krayem și familia sa. Vă iubesc pe toți.

Mulțumiri speciale clanului Brereton-Creer pentru dragostea și încurajările lor. Lui Michal Shavit, sora

mea de suflet cea mai răbdătoare. Lui Tal Savoray, prima mea cititoare și parteneră de scris, o sursă constantă de mângâiere în viața mea. Lui Yifat Jovani, pentru sprijinul nemărginit, pentru că mi-a fost alături de când ne-am întâlnit întâmplător în India. Lui Elsin Davidi, partenera mea la bune și la rele, pentru prietenie și inspirație. Lui Maya Tevet Dayan, pentru poezie și camaraderie. Lui Yonit Daaman, strănepoata Saidei, sora geamănă a bunicii mele, pentru inteligența și prietenia ei, precum și pentru eseul ei uimitor „Toată lumea știe că yemenitele sunt maestre în pat“ (disponibil online), din care m-am inspirat în capitolul „O fată simplă“. Și lui Aya Ortal și mamei sale Shuli Haza – care par să-mi fie rude, fiindcă îmi sunt –, cărora le dedic acest capitol.

Fragmente din prezenta autobiografie au apărut sub diferite forme în următoarele reviste: *Event*, *Room*, *PRISM International*, *Paper Brigade*, *The New Quarterly* și *Grain*. Le sunt recunoscătoare tuturor editorilor care m-au ajutat să le duc la bun sfârșit. De asemenea, am inclus în volumul de față și frânturi din eseurile publicate în *National Post*, *Lit Hub* și *Jewish Book Week*.

Nesfârșită recunoștință și iubire membrilor celor mai apropiați ai familiei mele: dragilor mei frați, care au crezut că sunt în stare să scriu cartea asta și m-au ajutat de absolut fiecare dată. Îmi cer scuze pentru tot ce poate vă amintiți c-a fost altfel. Surorii mele – prietena mea cea mai bună –, care mi-a transcris primele povestiri într-un caiet când eu aveam cinci ani, și ea doisprezece, și care mi-a cumpărat primul jurnal la vârsta de șase ani și mi-a spus: „Scrie!“ Nepoatelor și nepoților mei, pe care-i iubesc mai mult decât își dau seama. Întâi de toate, îi sunt enorm de recunoscătoare mamei mele, care mi-a înțeles nevoia de a scrie acest volum de amintiri; cu toate că

nu a putut citi cartea în limba în care-am scris-o, a aprobat un rezumat tradus al acelor părți în care este menționată. Îți mulțumesc că m-ai educat, m-ai hrănit și m-ai iubit. Te iubesc. Ești o mamă nemaipomenită. Te rog să nu te superi pentru faza cu drogurile.

Tatălui meu, care mi-a inculcat această pasiune pentru scris, cărți și oameni: această carte, ca tot ce scriu, de altfel, este în memoria ta.

Bunicii mele, care m-a iubit în puține cuvinte: sunt recunoscătoare pentru timpul pe care l-am petrecut împreună și pentru poveștile pe care mi le-ai spus (fără mare tragere de inimă). *Ma'asalama*.

Și, în cele din urmă, îi datorez profunda mea recunoștință fiicei mele, cea mai minunată ființă din viața mea, pentru că mi-a dat perspectivă, inspirație și atât de multă dragoste și bucurie. Mă uimești în absolut fiecare zi. Și lui Sean Brereton, iubirea mea, pentru că m-a impulsionat să scriu, a făcut posibil acest lucru, m-a ajutat cu expresiile mai puțin comune în limba engleză și pentru că este, cu mâna pe inimă, cel mai bun partener pe care și-l poate dori un scriitor. Acum toată lumea știe cât ești de fabulos.

Nota autoarei

Să-ți scrii povestea vieții ține de memorie, nu de istorie. Și, cu toate că mă laud des ce ținere de minte fenomenală am (Sean, partenerul meu, mă numește hard diskul lui extern), sunt totuși conștientă de faptul că memoria este un personaj nestatornic, în care nu poți avea încredere. Cu toate că am cercetat faptele și am stat de vorbă cu cei implicați atunci când am putut, această carte se bazează în mare măsură pe ceea ce-mi amintesc eu, pe jurnale și scrisori, ceea ce înseamnă că e o relatare subiectivă a propriei mele povești. Am schimbat unele nume și câteva detalii pentru a proteja intimitatea unor persoane. Mi-am mai permis și unele libertăți creatoare: am recreat dialogurile pornind de la ce-mi aminteam și, în unele cazuri, am comprimat timpul de dragul unei narațiuni mai compacte.

În capitolul „O fată simplă“ am menționat activiștii *mizrahi* care au dat în vileag mass-media pentru faptul că nu prezintă în proporția corectă personajele *mizrahi*. Pentru exemple, puteți urmări serialul *HaMishmar HaMizrahi* (disponibil doar în ivrit) de Shlomi Hatuka pe site-ul Kan-Israeli Public Broadcasting Corporation (https://www.kan.org.il/program/?catid=16).

Tot în capitolul „O fată simplă“ am vorbit despre tinerii poeți *mizrahi* care au mișcat lucrurile lansându-și propriile sesiuni de lectură. Mă refeream mai exact la ciclul Ars Poetica, inițiat de poetul Adi Keissar în 2013. Numele seriei de lecturi se bazează pe un joc de cuvinte care pornește de la cuvântul Ars – „pește“ în arabă și, de asemenea, un cuvânt

zeflemitor pentru a denumi bărbații *mizrahi* în Israel. Pentru mai multe informații, căutați pe Google „Ars Poetica Israel“.

În „Nu e pentru cei slabi de inimă“, am menționat Afacerea Copiilor Yemeniți ca pe o traumă care a marcat istoria evreilor yemeniți. Nu am insistat însă pe acest subiect șocant, fiindcă nu aceasta era tema cărții. Dacă doriți să aflați mai multe, singura carte în limba engleză pe această temă este *Israeli Media and the Framing of Internal Conflict: The Yemenite Babies Affair* (*Mass-media din Israel și înscenarea conflictului intern: Afacerea Copiilor Yemeniți*) de S. Madmoni-Gerber (Palgrave Macmillan, 2009). În Israel, Asociația Amram a făcut o treabă de excepție atunci adunând mărturiile supraviețuitorilor, în lupta pentru dreptate și recunoaștere. O găsiți și o puteți sprijini online. De asemenea, puteți urmări pe YouTube serialul web extrem de penetrant *Neviim Docu-Shorts*, unde există interviuri cu supraviețuitori și activiști. Este disponibilă subtitrarea în limba engleză.

În „Dacă te voi uita“, am povestit cum m-am descotorosit de tonele de cărți din casa părintească. La vreo doi ani după ce aruncasem cărțile fratelui meu, am găsit un teanc din colecția „Micul Tehnician“ la un anticariat de lângă portul din Haifa și i le-am cumpărat. Cred că m-a iertat.

Transliterare și lingvistică

Transliterarea cuvintelor arăbești sau evreiești este o treabă complicată. Cei mai mulți o fac după ureche și încearcă să scrie cuvintele cât mai fonetic posibil. Rezultatul este că unele cuvinte obișnuite pot avea mai multe grafii. Litera *Tsadik*, de exemplu, care este prima literă a numelui meu (sau *Tsade*, cum apare pe

Wikipedia), mai poate fi scrisă *Tzaddik*, *Tzadi*, *Sadhe*. În copilărie, când nu reușeam să pronunț litera *Tsadik*, mi se spunea să rostesc T și S în același timp; așa am ajuns la grafia actuală a numele meu de familie. În același timp, alte persoane cu același nume pot alege să îl scrie cu TZ, cu S sau cu Z.

Am ales să folosesc H pentru a reprezenta litera *Het* (care se mai scrie *Chet* sau *Heth*) din ebraică și litera *Ha* din arabă. Aceste sunete guturale nu au echivalent în limba engleză. L-am ales pe H în loc de CH, care se mai folosește frecvent – în mod greșit, în opinia mea – pentru transliterarea lui *Het* (veți vedea uneori *Hannukah* scris *Channukah*). Pentru a complica și mai tare lucrurile, există o singură excepție în această carte: numele felului yemenit de mâncare *jichnoon*. La acest cuvânt am ales CH pentru a reprezenta H-ul. Evreii yemeniți din diverse regiuni pronunță diferit numele mâncării, așa că, dacă veți căuta pe Internet rețeta, s-ar putea să o găsiți cu numele *jachnun*, care este grafia și pronunția cea mai răspândită. Însă cei care-i spun *jichnoon*, precum cei din familia mea, țin foarte mult la numele acesta, fiindcă mâncarea asta reprezintă căminul, istoria și identitatea lor. Redactorului care mi-a sugerat să-l modific i-am explicat că e posibil să mă renege familia dac-o fac. Tot așa, dacă veți căuta rețeta de *bisbas*, s-ar putea să o găsiți sub numele de *schug* sau *zhug*. Dacă i-aș spune *schug* acasă la mama, mi s-ar cere să părăsesc incinta.

Cuvintele arăbești din carte sunt cele pe care bunica le folosea când vorbea cu mine, pe care le-am transcris din înregistrările video și le-am verificat cu mama. Dat fiind faptul că este vorba despre un dialect yemenit iudeo-arab care se folosește extrem de rar în zilele noastre, cu coloratură regională, nu am găsit mereu o modalitate prin care să-l verific.

Surse

Citatul din dr. Vickie Shiran pe care l-am dat în „O fată simplă“ (p. 47) a apărut într-un articol pe care aceasta l-a publicat în anii 1980 în *Tel Aviv Magazine*.

În „Nu e pentru cei slabi de inimă“, citatul din David Ben-Gurion (p. 211), din scrisoarea adresată șefului de stat-major Yigael Yadin la data de 27 noiembrie 1950, a apărut în *1949: The First Israelis* (*1949: Primii israelieni*), de Tom Segev (The Domino Press, 1984), la pagina 181. Citatul din ziarul *HaTzvi* (p. 211) a apărut într-un articol intitulat „Despre yemeniți“, pe prima pagină, din data de 27 ianuarie 1909. Ziarul original scanat este disponibil online pe site-ul Historical Jewish Press (http://jpress.org.il/), site întemeiat de Universitatea din Tel Aviv și de Biblioteca Națională a Israelului. Citatul de la final, preluat dintr-un memo scris de Jacob Thon (p.211) în octombrie 1908, intitulat „Memorandum pentru reglementarea muncii în Palestina“, apare în *History of Zionist Settlement*, de Alex Bien (Masada, 1942), la pagina 98, precum și în articolul „HaTeimanim“ (Yemeniții), de Haim Hanegbi, *Matzpen*, 10 aprilie 1971.

În „Supă yemenită și alte rețete“, am menționat (p. 266) un film din anii 1950 destinat strângerii de fonduri, creat pentru a evidenția munca depusă de Moetzet HaPoalot (Consiliul Femeilor Muncitoare). Filmul are titlul *Bederech Halev* (*Drumul inimii*). Fragmentul specific la care fac referire este disponibil online (https://www.facebook.com/uri.rosenwaks/).

În „Descâlcesc babilonia“, poeziile tatei *Primăvară falsă* și *Vino la mine* (pp. 309, respectiv 303) sunt preluate din volumul *Sihei Tsabar Svuhim* (*Un ghem de coji de pere*), publicat de *Afikim* în

1984, și sunt editate de Tuvya Sulami. Poezia *Amintiți-vă de mine cât sunt încă pe pământ* (p. 305) este din numărul 18 al revistei *Afikim*, din 24 martie 1967.

Citatul cu care se deschide cartea este din *Giovanni's Room* (*Camera lui Giovanni*), de James Baldwin (Vintage Books, 1956). Mottoul părții I este din poezia „Acasă“, de Maya Tevet Dayan, tradusă din cartea ei de poezii în ebraică, *Floating Home* (*Casa plutitoare*). Epigraful părții a II-a este dintr-un interviu cu Cynthia Ozick, luat de Eleanor Wachtel la postul de radio CBC, apărut apoi în volumul *Writers & Company* (Alfred A. Knopf Canada, 1993). Mottoul părții a III-a este din *Dreaming of Elsewhere: Observations on Home*, de Esi Edugyan (University of Alberta Press, 2014).

Toate citatele, fragmentele de poezie sau cântecele în limba ebraică au fost traduse de mine.

Istoricul publicării

Fragmente din volumul de față au mai fost publicate în alte forme, de regulă mai puțin extinse:

„O fată simplă“ a apărut în *Paper Brigade* în 2018.

„Tu și armata aia“ a apărut în *Event: Poetry and Prose* 36, nr. 3 (2007), și în *Slice Me Some Truth: An Anthology of Canadian Creative Nonfiction* (Wolsak & Wynn, 2011).

„Pierdută fără urmă“ a apărut în *PRISM International* 49, nr. 3 (2011).

„Genul care se mărită“ a apărut în *Room* 33, nr. 2 (2010), în *Making Room: Forty Years of Room Magazine* (West Coast Feminist Literary Magazine Society și Caitlin Press, 2017) și în *Love Me True: Writers Reflect on the Ins, Outs, Ups and Downs of*

Marriage (Caitlin Press, 2018).

„Soldați“ a apărut în *The New Quarterly* 131 (2014) și în *Wherever I Find Myself: Stories by Canadian Immigrant Women* (Caitlin Press, 2018).

O parte din „O tipă dură“ a fost mai întâi publicată cu titlul „Victima“ în *Event: Poetry and Prose* 38, nr. 3 (2009).

O parte din „Gărgăuni“ a apărut în *PRISM International* 53, nr. 2 (2015).

„Supă yemenită și alte rețete“ a apărut integral în *Grain* 39, nr. 4 (2012), și parțial în *Sustenance: Writers from BC and Beyond on the Subject of Food* (Anvil Press, 2017).

„Descâlcește babilonia“ a apărut în *Room* 36, nr. 2 (2013).

Cuprins

I. ACASĂ
- În vis ne îmbrățișăm ca doi adulți
- O fată simplă
- Tu și armata aia
- Bestia care nu doarme

II. PLECAREA
- Visul meu american
- Pierdută fără urmă
- Genul care se mărită
- Soldați
- Kerosen: o poveste de dragoste
- Nu e pentru cei slabi de inimă

III. REVENIREA
- O fată dură
- Gărgăuni
- Supă yemenită și alte rețete
  - Ugat Shmarim
  - Salată tocată mărunt
  - Snitele
  - Ficăței de pui
  - Jichnoon
  - Bisbas
  - Tzli
  - Supă yemenită
  - Ugat shmarim
- Dacă te voi uita
- Descâlcesc babilonia
- Arta de a rămâne

Mulțumiri
Nota autoarei
Transliterare și lingvistică
Surse
Istoricul publicării